Mikiso HANE

KISA JAPONYA TARİHİ

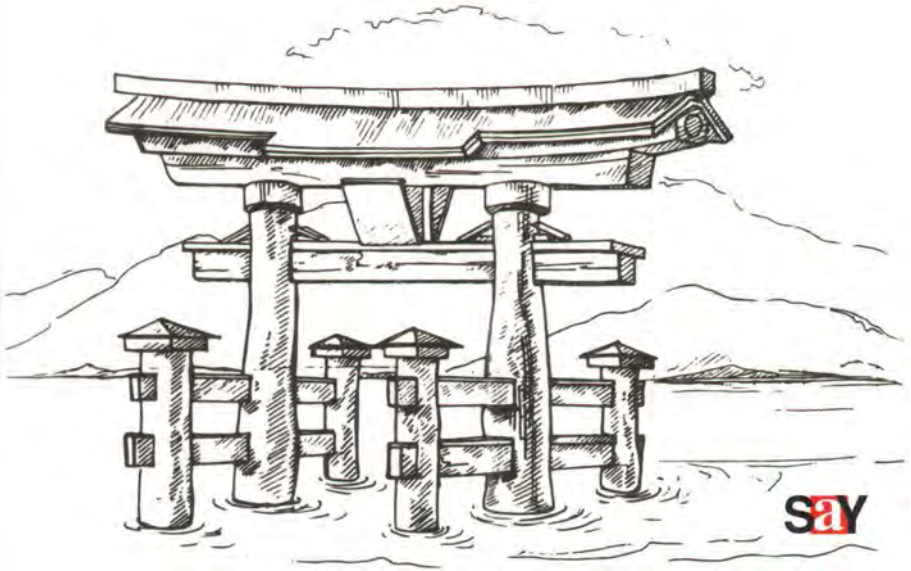
SAY

Mikiso HANE

Çeviren: Şükrü Alpagut

KISA JAPONYA TARİHİ

SAY

Mikiso Hane

Mikiso Hane (1922-2003), Illinois'deki Knox College'da Szold Seçkin Onursal Tarih Profesörü olarak çalıştı. Japon tarihi alanında parlak bir meslek yaşamı kurdu, on dört kitap ve pek çok makale yayımladı.

Şükrü Alpagut

1954 yılında Tokat'ta doğdu. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Eğitim Fakültesi İngilizce Bölümü'nden 1977'de mezun olduktan sonra öğretmenlik, çevirmenlik, çeşitli yayınevlerinde editörlük ve yayın yönetmenliği yaptı. Başlıca çevirilerinden bazıları şunlardır: *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri* (Erich Fromm), *Saydam Şeyler* (Vladimir Nabokov), *Sınıftan Kaçış* (Ellen Meiksins Wood).

Mikiso Hane

KISA JAPONYA TARİHİ

İngilizceden çeviren:
Şükrü Alpagut

say

Say Yayınları
Tarih

Kısa Japonya Tarihi / Mikiso Hane
Özgün adı: *Japan, A Short History*

© 2000 Mikiso Hane
Bu çeviri Oneworld Publications aracılığıyla yayımlanmıştır.

Türkçe Yayın hakları AnatoliaLit Ajans aracılığıyla © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0862-7
Sertifika no: 10962

Yayın koordinatörü: Sinan Köseoğlu
İngilizceden çeviren: Şükrü Alpagut
Editör: Furkan Akderin
Kapak ve sayfa tasarımı: Gülizar Ç. Çetinkaya

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 45501

1. baskı: Say Yayınları, 2021

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari
www.instagram.com/sayyayincilik

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
GİRİŞ 11
1. ERKEN YILLARDAN HEİAN DÖNEMİNE 19
2. SAMURAYLARIN ÜSTÜNLÜK ÇAĞI, 1185-1600 39
3. TOKUGAWA EGEMENLİĞİ 63
4. MEİJİ REJİMİNİN KURULUŞU 105
5. GEÇ MEİJİ DÖNEMİNDEKİ GELİŞMELER 133
6. TAİSHŌ DÖNEMİ: DEMOKRASİYE GİDEN YOL 169
7. SAVAŞA GİDEN YOL 197
8. SAVAŞ SONRASI REFORM VE YENİDEN İNŞA 249
KAYNAKÇA 299

Rose, Laurie ve Jennifer'a

Önsöz

Japon tarihine ilişkin bu incelemede, yalnızca siyasal ve iktisadi konuları incelemekle kalmayıp, daha özel olarak toplumsal, kültürel ve entelektüel sorunları da inceleyerek, geçmişten günümüze Japonya'da meydana gelen gelişmelerin genel bir anlatımını sunmayı amaçladım. Japonca adlar, geleneksel tarzda, yani önce soyadı, sonra ad olarak sunulmuştur. Japonca adların ve terimlerin çevriyazımı için Hepburn sistemi[1] kullanılmıştır. Modern öncesi çağda yaygın uygulama, insanlara adlarıyla hitap edilmesiydi. Örneğin, sanatçılardan ve şairlerden söz edilirken, Hirosshige, Utamaro, Bashō vb. denilir.

Konx College'daki arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma, nazik desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Yayıma hazırlama sürecindeki değerli yardımlarından ve önerilerinden dolayı Oneworld Publications mensuplarına da minnettarlığımı bildirmek isterim. Bu projeyi üstlenmeye beni özendirdiği için Juliet Mabey'e, yazdıklarımın açıklığından ve doğruluğun-

1 Japoncanın Latin alfabesine tercüme edilmesinde en yaygın sistem olarak kullanılan Hepburn Sistemi, 1887 yılında bir Japonca-İngilizce sözlük hazırlayan James Curtis Hepburn tarafından icat edilmiştir. (ed.)

dan emin olmak üzere taslak metni kılı kırk yararcasına inceledikleri için Rebecca Clare ve Alaine Low'a özellikle teşekkür ederim. Her şeye rağmen gözden kaçmış bir hata varsa, bunu benim dikkatsizliğime vermek gerektiği açıktır.

Giriş

Japonya, nüfus bakımından 1998'de dünyada sekizinci sırada yer alıyordu. Yüzölçümü ABD'nin Montana eyaleti kadar olan bir alanda 126,4 milyonu aşkın insan yaşamaktadır. Ülkeyi oluşturan adalar dağlıktır ve arazinin yalnızca %13'ünden biraz fazlası tarıma elverişlidir. Ülke, doğal kaynaklar yönünden fakir olmasına karşın, dünyanın ikinci en üretken sanayi ülkesidir. Japonya, tarihte Kore'yle ve Çin'le yakın kültürel bağlar kurmuş olmasına karşın, 19. yüzyıla kadar dünyanın geriye kalanından neredeyse tecrit olmuş bir ada ülkesiydi. Japonya'nın siyasal, toplumsal ve iktisadi yaşamını, en başta iç faktörler ve gelişmeler yoğurup şekillendirmiştir.

Tarihsel dönemlendirme açısından, tarih öncesi ve ön tarihsel dönemler, erken Jōmon (ykl. MÖ 8000 ila MÖ 250 öncesi) ve Yayoi (MÖ 250 ila MS 250) olarak sınıflandırılır. İlk dönemin adı, üzerinde kordon izleri olan çanak çömleklerden, ikinci dönemin adı ise bu devre ait çanak çömleklerin bulunduğu yerden gelmektedir. Bir sonraki dönem, ykl. MS 300-710 arasındaki Yamato dönemidir; bu dönemin siyasal

merkezi, bugünkü Kyoto yakınında Yamato adıyla bilinen yerdi. Bu dönemi, ismini başkentinden alan Nara Dönemi (ykl. MS 710-784) izledi. Başkent, on yıllığına başka bir şehre taşındı. Sonra başkent, Heian'da (bugünkü Kyoto) kuruldu, dolayısıyla bu dönem, Heian Dönemi (ykl. MS 794-1185) olarak anıldı. Ardından, Minamoto klanı, karargâhını, yani şogunluğunu Kamakura'da kurdu (1185-1333). Bunu, 1338-1573 arası Ashikaga şogunluğu dönemi izledi. İki kabile şefi (Oda Nobunaga ve Toyotomi Hideyoshi) çeyrek yüzyıl üstünlük sağladıktan sonra, 1600-1867 arası hüküm süren Tokugawa klanı, ulusal birliği ve egemenliği sağladı. O zamandan sonraki dönemler, tahttaki imparatorların adıyla anıldı: Meiji (1868-1912), Taishō (1912-1926), Shōwa (1926-1989), Heisei (1989-2019) ve şimdiki Reiwa dönemi (2019-).

İnsanların ana karadan ve muhtemelen Güneydoğu Asya'dan göçüp gelmelerinden sonra, ülkenin siyasal tarihi, çeşitli kabile ve klan şeflerinin adalar üzerinde egemenlik kurmak için birbirleriyle giriştikleri mücadelelerle geçti. En sonunda, üstünlük sağlayan klan, MS aşağı yukarı 5. yüzyıl sonu ila 6. yüzyıl başında imparatorluk hanedanını kurdu. İmparatorluk yönetiminin egemen olduğu 12. yüzyıla kadar iktidar fiilen saray aristokratlarının elindeydi. İmparator esasen göstermelik bir kişi olarak kaldı ve el üstünde tutuldu. Ama tarih boyunca hiç kimse, İmparatorluk sistemini ortadan kaldırmaya cesaret edemedi ve görünüşte sisteme çok büyük saygı gösterildi. Gitgide önem kazanan savaşçı zümresi 12. yüzyılda saray aristokrasisine meydan okudu ve samuray yönetimi kuruldu. 12. yüzyıl sonundan 19. yüzyıl başına kadar farklı savaşçı klanlar siyasal kontrolü elinde tuttu ve genel komutanlık, yani şogunluk yaparak hüküm sürdü. Bu liderler, dönem dönem başka Askeri şeflerin meydan okumasıyla karşılaştılar, ama 17. yüzyıl başından 19. yüzyıl ortasına

kadar Tokugawa şogunluğu siyasal kontrolü sıkı sıkıya devam ettirdi. Ülkenin simgesel egemeni olarak imparatorluk sarayının Kyoto'da kalmasına izin verildi. Dolayısıyla, ülkenin Batı'ya açıldığı 19. yüzyıl ortasına kadar aslında Askeri kast ve saray aristokrasi olmak üzere iki siyasal güç vardı. 1868'de imparatorluk otoritesi teorik olarak ihya edildi, ama Japonya İkinci Dünya Savaşı'nda yenilinceye kadar, askeriye dâhil farklı siyasal klikler siyasal erki kullanmayı sürdürdü.

Japonya ekonomisi 19. yüzyıla kadar esasen tarımsal nitelikte kaldı. Adalar, pirinç yetiştiriciliğiyle yaklaşık MÖ 100 yılında tanıştı ve köylüler, kıt bulunan ekilebilir toprakları işleyerek, düz arazilerdeki ufacık çeltik sahalarında pirinç yetiştirerek, başka tahıl ve sebze türleri yetiştirmek için tepe yamaçlarında taraçalar yaparak geçimlerini sağlama mücadelesi verdiler. En sonunda, 5. yüzyıldan itibaren Kore ve Çin kökenli zanaatların ülkeye girmesiyle, sanat ve meslek dalları serpilip gelişmeye başladı. Köylülerce işlenen topraklar, egemen sınıfın gereksinim duyduğu şeyleri onlara sağladı. Bu nedenle, klan ve kabile şefleri arasındaki iktidar mücadelesi, tarım arazilerini kontrol etme ve köylülerin buraları işlemesini sağlama mücadelesiydi. Yerel ticaret ağır basıyordu, ama 13. ve 14. yüzyıllarda Çin'le ticaret arttı. Bu durum, ticari faaliyetleri ve daha fazla dış temasları kamçıladı; batılı tacirlerin ve misyonerlerin gelişi de buna dâhildi. Tokugawa şogunluğunun 17. yüzyılda ülkenin dışarıyla irtibatını neredeyse tamamen kesmesiyle, dış ticaret geriledi ama iç ticaret serpilip gelişti ve pek çok ticaret merkezi ortaya çıktı.

İktidar sahipleri ile onlara çeşitli düzeylerde hizmet etmek zorunda olanlar arasında en başından beri bir hiyerarşi vardı. 5. ila 6. yüzyıllarda Konfüçyüsçü anlayışın ülkeye girmesiyle, hiyerarşik bir toplumsal düzeni sürdürme çabası güç kazandı. Bu yüzden, Konfüçyüsçü anlayışta "üstün" kişiler ile

"aşağı" kişiler arasındaki hiyerarşik düzeni korumaya ve toplumsal uyumu garantilemek (yani, "aşağı" kişileri, ailedeki ya da toplumdaki konumuna uygun davranmaya zorlamak) için uygun ilişkilerin sürdürülmesine verilen büyük önem, Japon töresine ve geleneklerine derinlemesine kazındı. Bu toplumsal katı kural, 12. yüzyıl sonunda samurayların başat güç olmasıyla iyice pekişti. Bunlar, hiyerarşi duygusunu kılıç zoruyla pekiştirdiler. Tokugawa şogunluğu, samurayları, köylüleri, zanaatçıları ve tüccarları kapsayan (âlimler, köylüler ve tüccarlar şeklindeki Konfüçyüsçü hiyerarşiye dayanan) hukuki bir sınıfsal sıralama oluşturdu. Bu sınıflandırmanın dışında kalanlar, "kirli" sınıf, dışlanmışlar olarak adlandırıldı. Bunun anlamı, samurayların tepede, diğerlerinin ise altta yer aldıklarıydı. Tokugawa egemenliğinin bitmesinden ve modern Meiji Döneminin başlamasından sonra bile, sınıfsal ayrımlar korunarak, insanlar sicil defterlerine *shizoku* (eski samuray sınıfı) ve avam diye kaydedildi. Eski aristokrasi, *kazoku* (soylu) diye sınıflandırılarak, bunların özel konumu korundu. Dışlanmış gruba karşı ayrımcılık da sürdürüldü: Bunlar, yeni avam diye sınıflandırıldı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, toplumsal ayrımcılık devam etmesine karşın, hukuki sınıf ayrımları kaldırıldı.

Değişen bu statü ayrımları anlayışı, Japon toplumunda kadının yerini de etkiledi. Erken dönemde Japonya'nın anaerkil bir toplum ya da en azından anasoylu bir toplum olduğunu gösteren kanıtlar vardır. Konfüçyüsçü toplumsal felsefenin benimsenmesi ve samuray sınıfının üstünlük kurması, kadınların toplumsal konumunun sürekli gerilemesiyle sonuçlandı. Tokugawa Döneminde, cinsiyet ayrımcılığı en katı şekliyle samuray sınıfında uygulanmaya başladı, ama şehirli erkekler ile kadınlar arasındaki ilişkiler o kadar katı değildi.

Japon düşünce tarzına gelince, ada ortamı, güçlü bir bu-

dun merkezcilik ve sonuçta milliyetçilik duygusu oluşturdu. İmparatorluk klanı ve destekçileri, zamanla, bu eşsiz ve özünde üstün ırk duygusunu besledi. Japonların ayrıksı ve üstün oldukları görüşü, kısmen, güçlü Çin kültürel etkisine karşı bir tepki olarak öne çıkarıldı. Bu, aşağıda değinildiği gibi, Heian Döneminde (794-1185) kültürel yerlicilik biçimine, Kamakura Döneminde Niçiren'in Budacı milliyetçilik biçimine, Tokugawa Döneminde ise Millî Öğrenimin yükselişi biçimine büründü. Ülkenin Batı'ya açılmasıyla, bu milliyetçilik güçlendi, çünkü Batıcılığın saldırısı karşısında Japonya'nın özerkliğini savunan bir hareket ortaya çıktı. Sonra da bu, Japonya'nın komşularına karşı militarizme ve emperyalizme dönüştü.

Japon düşünce tarzının başka bir ayırıcı özelliği de aileyle, klan grubuyla, toplulukla, eyaletle ve nihayet tüm ulusla ilgili grup kimliği duygusudur. Ama bu, doğrudan doğruya yakın toplumsal çevreyle özdeşleşmeydi. Dolayısıyla, geleneksel Japonya'da bireycilik hiçbir zaman kabul edilebilir bir davranış biçimi olarak gelişmedi. Grubun yararı için bireysel çıkarların böyle baskılanması, ahlak yasasının aile sistemi çevresinde inşa edildiği Konfüçyüsçülüğün gelişiyle iyice pekişti. Grup çıkarlarına öncelik tanınmasıyla, uysallık, itaatkârlık, özveri, sorumluluk, ödev vb. gibi değerler idealleştirildi. Grup çıkarlarına verilen önem, aynı zamanda da grup içi ile grup dışı arasında güçlü bir ayrım duygusu içeren dar bir bakış açısıyla sonuçlandı. Grup içindekiler ile "ötekiler"i karşı karşıya koyan bu zihniyet, yalnızca aile ile ötekilerin değil, "Biz, Japonlar" ile yabancıların karşı karşıya konulması için de geçerliydi.

Kültürel, dinsel ve zihinsel gelişim alanında, geleneksel Japon kültürel yaşamını yoğurup şekillendiren en önemli güç, ilk olarak 4. yüzyılda Kore yoluyla ülkeye gelen Çin kültürüydü. Bunun etkisi gitgide yaygınlaştı. Yazı sistemi,

öğrenim, edebiyat, felsefe, din, sanatlar, meslekler, mimarlık vb., hepsi, ya doğrudan ithal edildi ya da Japon yaşamına ve toplumuna uyarlanıp özümsendi. Çin kültürünün kattığı ivmenin sonucu olarak, Heian Döneminde ve sonrasında yerli kültür ve edebiyat gelişmeye başladı.

Din alanında, esasen doğayla yakın özdeşliğin kurulduğu canlıcı (animist) bir din olan yerli Şinto dini vardı. Doğadaki birçok unsurun kutsal ruhlara sahip olduğuna inanılıyordu. Siyasal olarak, imparatorluk ailesi, Güneş Tanrıçanın soyundan geldikleri için hükmetme hakkına sahip olduklarını savunmak amacıyla bu dini benimsemeye başladı. Böylece siyasallaşan Şinto, milliyetçiliğin temeli hâline gelirken, kitleler için canlıcı tapınmanın odak noktası olmayı sürdürdü. Çin uygarlığının gelişiyle Budacılık da geldi ve Heian sarayınca benimsendi. Kamakura Döneminde bu din, tutulan mezheplerce geniş kitlelere yayıldı ve halkın başat dini olmayı sürdürdü. Sanatsal olarak, Zen mezhebi, Kamakura Döneminden günümüze kadar Japon estetik yaşamını etkiledi. Konfüçyüsçülük öğrenimin özünü oluşturdu ve Tokugawa Döneminde şogunluk tarafından resmî inanç olarak benimsendi. Modern dönemde Konfüçyüsçülük, Şinto milliyetçiliğiyle birlikte, eğitim sisteminin ahlaki temelini oluşturdu.

Japonların gönlünde yer eden diğer inanç ise geç Heian Döneminde samuray kastının yükselişiyle evrilen savaşçıların yolu (*buşido*) idi. Japonya'nın "Askeri" yanı, Çinlilerin görgü, edep, ılımlılık, soğukkanlılık vb. kurallarını benimsemiş olan Heian saray aristokratlarının besleyip güçlendirdikleri sivil yanın karşıtı olarak ortaya çıktı. Samuraylar, dolaysız eylemden ve kararlılıktan yanaydılar; savaşçı yolu ve benimsediği katı değerler ise hem saray aristokratlarının kibar tavırlarına hem de Tokugawa Döneminde şehir halkının sergilediği daha serbest ve daha haz düşkünü tavırlarına

karşı geliştirildi. Dolayısıyla, tıpkı başka toplumların değer sistemleri gibi, Japon değer sistemi de çok yönlü bir biçimde gelişip evrildi.

Japonya, modern dönemde, yani 19. yüzyıl ortasında başlayarak, Batı uygarlığından geniş ölçüde etkilendi, gerçi liberal, demokratik düşünce, İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar halktan geniş kabul görmedi. Ama 19. yüzyıldan beri geleneksel kültür ile düşünce tarzı ve Batıcılık, Japonya'ya özgü bir karakter kazanarak gelişmektedir.

1. BÖLÜM

Erken Yıllardan Heian Dönemine

Arkeologlar ve tarihçiler, Japon halkının nereden geldiğini bugüne kadar kesin olarak belirleyememişlerdir. Çeşitli kabile gruplarının farklı zamanlarda bu adalara geldiği sanılmaktadır. İlk göçmenlerden bazılarının, Asya kıtasının kuzeydoğusunda yaşayan Tunguzlar olduğuna inanılmaktadır. Bazılarının da güneyden, Güneydoğu Asya'dan ya da Güney Çin'den geldikleri sanılmaktadır. Moğollarla akraba grupların Kore yoluyla geldikleri konusunda genel görüş birliği vardır. Öncelikle Hokkaido Adası'nda yaşayan bugünkü Ainu halkının ataları, Japonya'nın ilk yerleşimcileri arasındaydı. Japoncanın Polinezya ve Altay dilleriyle akrabalık bağı vardır.

Japonya'da Cilalı Taş Çağının erken aşaması, Jōmon Dönemi olarak anılır. Yakın zamana kadar geçerli varsayıma göre, Jōmon Dönemi MÖ 4500 dolayında başladı ve yaklaşık MÖ 250'e kadar sürdü. Ama yakın tarihli arkeolojik buluşlar, bu dönemin başlangıcını yaklaşık MÖ 8000'e kadar götürmüştür. 1997'de elde edilen buluntular, bazı uzmanlarda, Jōmon kültürünün yaklaşık MÖ 10000 yıllarında var olduğu kanısının doğmasına yol açmıştır. Önceleri, Jōmon halkının avcılık,

balıkçılık ve yiyecek toplayıcılık yaptığına inanılıyordu, ama yakın tarihli buluşlar, bunların yaklaşık 6 bin yıl önce tarımla da uğraştıklarını göstermiştir. Bu insanların salt kovuklarda, çukurlarda yaşamadıklarını ortaya koyan basit konut kalıntıları açığa çıkarılmıştır. Toprak eşyalar, *jōmon* denilen kordon (halat) baskılarla yapılmış kabartmaları olan apayrı bir tarza sahiptir; tarzın ve dönemin tanımı buradan gelir.

Japonya'da Cilalı Taş Çağının geç aşaması, 1884'te Tokyo'nun Yayoi semtinde o zamana ait çanak çömlekler bulunduğu için Yayoi Dönemi olarak bilinir. Yayoi çanak çömlekleri, Jōmon çanak çömleklerinden farklıydı. Bunlar, çömlekçi çarkıyla yapılıyordu, kırmızımsı renkteydi ve daha yalın süslenmişti. Yayoi Döneminin Kuzey Kyushu'da MÖ 250 dolayında başladığı ve yaklaşık MS 250'e kadar sürdüğü sanılmaktadır. Bu dönemde, Güneydoğu Asya'dan ya da Çin'den gelen pirinç tarımı gelişti; pirinç tarımına dayanan özgül ekonomik ve sosyopolitik yaşam, modern sanayi çağına kadar Japon yaşamına yön verdi.

Yayoi Döneminde, biri Kuzey Kyushu ve diğeri Orta Japonya (Kyoto çevresinde Yamato olarak bilinen bölge) olmak üzere, nüfusun yoğunlaştığı iki merkez vardı. Klan şeflerinin önderliğindeki Korelilerin, Yayoi Döneminin son yıllarında giderek artan bir sıklıkla Japonya'ya girdiklerine inanılmaktadır. Üstün Askeri donanıma ve belki atlı savaşçılara sahip olan bu gruplar, siyasal nüfuzlarını Kuzey Kyushu'ya ve en sonunda Orta Japonya'ya yaymayı başardılar.

Geleneksel Japon tarihçiler, ilk Koreli göçmenleri, "Japonlaştırılması" gereken birer yabancı gibi görmüşlerdi. Kore'den elde edilen yakın tarihli bilgiler sayesinde bugün, Koreli göçmenlerin yabancı sayılmadıklarına, daha önce Japonya'ya gelmiş başkalarına benzeyen insanlar olarak görüldüklerine ve nüfusla karışıp kaynaşarak erken dönem Japonya'da

önemi gitgide büyüyen siyasal, kültürel ve ekonomik roller oynadıklarına inanılmaktadır. İmparatorluk soy kütüğünde adı geçen imparatorların birçoğu aslında Koreliydi. Çinli ve Koreli akışı, 6. ve 7. yüzyıllara kadar sürdü.

Erken Japon tarihine ilişkin hiçbir yazılı kayıt yoktur, çünkü o zamanlar Japonya'da yazı sistemi yoktu. Ancak 5. ve 6. yüzyıllarda Çin eğitiminin ve kültürünün geniş çaplı olarak ülkeye girmesiyledir ki, tarihsel olaylar yazılmaya başlandı. Çince tarihsel kayıtlar, erken Japonya'ya ilişkin en eski anlatılardır. MS 297'de yazılan *Wei Krallığı Tarihi*'nde Japonya'dan söz edildiği görülür. Sonra, yaklaşık MS 448'de derlenen *Geç Han Hanedanı Tarihi*'nde Japonya'ya değinilir. Bu tarih kitapları, Japonya'nın MS 2. yüzyılda bir iç çatışma dönemi geçirdiğini gösteriyor ve büyücülük, falcılık gibi işler yapan bir şaman olan Pimiku (Japoncada Himeko) adlı bir kraliçeden söz ediliyor. Varsayıma göre, Himeko, ilk siyasal liderlerden biriydi ama imparatorluk tarihçileri, imparatorluk hanedanının ondan kaynaklandığını asla iddia etmediler. Himeko'nun yaşadığı yere ilişkin hiçbir kesin kanıt yoktur. Bazıları, onun Kuzey Kyushu'da yaşadığını öne sürer, bazıları ise Orta Japonya'da bugünkü Kyoto yakında bir yerde yaşadığını kabul eder.

Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinden önceki resmî tarihin iddiasına göre, imparatorluk hanedanı, Güneş Tanrıça Amaterasu'dan türedi. Güneş Tanrıçanın erkek torunu, dünyaya hükmetmesi için erkek torunu Ninigi'yi Japonya'ya yolladı. Ninigi, Kuzey Kyushu'ya yerleşti ve torununun oğlu olan Japonya'nın efsanevi ilk imparatoru Jimmu, daha sonra tüm Japonya'ya hükmetmek için Kyushu'dan ayrıldı. Yolu üzerinde karşılaştığı düşmanlara boyun eğdirdikten sonra, Yamato bölgesini yurt tuttu ve MÖ 660'ta tahta çıktı. Bununla birlikte, tarihsel olarak, iktidar için birbiriyle mücadele eden birçok klanın olduğu düşünülmektedir.

Klan liderlerinden birçoğunun Kore yoluyla Asya kıtasından geldiğini ve en sonunda önder klanın Yamato bölgesini yurt tuttuğunu gösteren güçlü kanıtlar vardır. Bu nedenle, yaklaşık MS 3. yüzyıldan 8. yüzyılın başına kadar olan dönem, Yamato Dönemi olarak bilinir.

YAMATO VE HEİAN DÖNEMLERİ: SİYASAL GELİŞMELER

Bazı tarihçilerin çıkardıkları sonuca göre, imparatorluk hanedanının gerçek kurucusu, MS 3. yüzyılın ikinci yarısında saltanat süren İmparator Sujin'di. Ne var ki, başka tarihçiler, Sujin'in de efsanevi bir kişilik olduğunu ve MS 400 yılı dolayında saltanat sürdüğüne inanılan İmparator Ōjin'in ilk tarihsel siyasi hükümdar olduğunu iddia ediyorlar. Aslında, o zamanlar Homuda olarak bilinen Ōjin, Kore'deki Baskje krallığından bir Koreliydi. Birçok tarihçi, yalnızca Ōjin'den sonraki kralların ya da imparatorların gerçek tarihsel kişilikler olduklarını savunuyor. Ōjin'in zamanında, üstünlük kurmak isteyen başka klan liderleri de vardı. Yamato bölgesini denetimine alan ve bugüne kadarki imparatorluk hanedanını kurmayı başaran kişinin, 6. yüzyıl başında hüküm sürmüş İmparator Keitai olduğuna ilişkin kuvvetli işaretler vardır. Dolayısıyla, belki de Yamato döneminde başa güreşen üç aile vardı: Sujin, Ōjin ve Keitai klanları. Öyleyse, Japonya'nın büyük bölümünü denetimine alan imparatorluk hanedanı, çok büyük olasılıkla, Keitai'nın halefiydi[2].

2 Wada Atsumu, kalıtsal monarşinin İngyō'yla (5. yüzyıl başı) ya da Yūryaku'yla (5. yüzyıl ortası) başladığını öne sürüyor. *Taikei Nihon no Rekishi* (Kapsamlı Japonya Tarihi) (Tokyo: Shōgakukan, 1992), C. II, s. 163. Koreliler ve egemen sınıflar konusunda karş. Watanabe Mitsotoshi, *Tennō-ke Toraishi* (İmparatorluk Ailesinin Geliş Tarihi) (Tokyo: Shin Jimbutsu Oraisha, 1989) ve Shiba Ryōtarō ve ark. haz.: *Nihon no Chōsen Bunka* (Japonya'da Kore Kültürü) (Tokyo: Chuo Koronsha, 1972).

Keitai'nın izinden giden imparatorluk klanı, otoriteyi merkezileştirmeye ve siyasal temelini güçlendirmeye uğraştı. 4. ve 5. yüzyıllardan itibaren kültürel, entelektüel, dinsel ve siyasal kavramlar Japonya'ya ulaştıkça, Kore ve Çin etkisi yaygınlaştı. Egemen klan, Çin siyasal kurumlarını ve uygulamalarını benimseyerek, siyasal konumunu güçlendirmeye çalıştı. Bu süreci kolaylaştırma onurunu taşıyan kişi, 593'ten ölümüne kadar İmparatoriçe naipliği yapan Prens Shōtoku (577-622) idi. Bazılarının kanısına göre, gerçek reformcular, Kore kökenli Soga klanının mensuplarıydı.

Shōtoku reformları, 604'te "On Yedi Maddelik Anayasa"nın ilanına tanıklık etti. Bu "anayasa", siyasal ya da idari hükümler getirmiyor, ama imparatorluk ailesinin otoritesini pekiştirmeyi amaçlayan ahlaki öğütler içeriyordu. Konfüçyüsçü idealler olan görgüye, iyi niyete ve uyuma ağırlık verildi. Bu dönemden itibaren İmparator, "insan görünümünde *kami* (tanrı)", yani yaşayan bir tanrı olarak anılır oldu. 7. yüzyılda Çin kökenli *tennō* (göksel prens) terimi benimsendi. Aynı dönemde, *Nihon* terimi Japonya'nın adı olarak benimsendi. Çin'le yakın temasları artırmak için, sıklıkla heyetler gönderildi; öğrencilerin ve keşişlerin oraya giderek öğrenim görmeleri teşvik edildi.

Shōtoku reformları, Soga klanının iktidarını pekiştirmesiyle sonuçlandı. Sonraki beş yüzyılı aşkın süre boyunca imparatorluk sarayında ağır basacak olan Fujiwara ailesinin kurucusu önderliğindeki Soga klanı, 644'e kadar iktidarda kaldı ve iktidarın yeni sahipleri, Taika Reformları olarak bilinen reformları hayata geçirdiler. Taika Reformları (7. yüzyıl ortası) ve Çin'deki Tang kurumlarını temel alan Taihō hukuki-idari reformları (8. yüzyıl başı), merkezî bir yönetim sisteminin kurulmasıyla sonuçlandı. Yerel yönetim reformları alanında, bölgesel klan şeflerinin kontrolünü etkisizleştirmek için, ülke

66 eyalete bölündü. Ama bu, onları saf dışı etmedi, çünkü birçoğu eyalet valisi olarak atandı.

Ekonomi alanında, Tanglara özgü toprak sahipliği sistemi benimsendi. Toprak millileştirildi ve toprak sahipliğinde eşitlik getirilecekti. Teoride, ortalama toprak büyüklüğü 2 *tan* (yaklaşık 2 dönüm) olacaktı, ama burada da imparatorluk ailesine ve soylulara istisnalar tanındı. Dahası, tüm araziler millileştirilmedi ve üst düzey klan mensuplarının özel malikânelerine dokunulmadı. Saray mensupları ve aristokrasi için buralar vergiden muafiyetti. Bu vergiden muaf malikâneler *shōen* olarak biliniyordu ve yıllar geçtikçe, *shōen* mülkler genişlemeyi sürdürdü. Toprakları kamu kullanımına açmayı ve eşit toprak mülkiyeti getirmeyi amaçlayan bu politika tam olarak uygulanmadı ve en sonunda terk edildi, bu ise yerel ileri gelenlerin mülklerini genişletmelerine olanak sağladı.

Vergi tahsilatının bir sisteme bağlanması, asker devşirmeyle ilgili bir sistemin benimsenmesi (etkisiz olduğu için 792'de terk edildi) ve vergi tahsildarlarından kaçan köylüler gibi insanların hareketliliğini kısıtlamak için stratejik yerlerde kontrol noktalarının kurulması, diğer reformlar arasındaydı. Benimsenen bir başka Çin geleneği, 710'da Nara'da kalıcı bir başkentin kurulmasıydı. Bundan önce, imparator nerede ikamet ederse siyasal merkez de orasıydı. İlk kez, Tang başkenti Zhang'an (Çangan) örnek alınarak dört başı mamur bir başkent inşa edildi. İmparator Kammu (737-806), başkenti 784'te Heian-kyo'ya (Kyoto) taşıdı. Heian dönemi olarak bilinen devir 784'te başladı.

İmparatorluk sarayını güçlendirmek için Tangların idari ve hukuki uygulamalarını benimseme siyaseti, otoritenin imparatorluk yönetimi altında merkezileşmesiyle sonuçlandı. Bununla birlikte, imparatorlar seyrek olarak doğrudan otorite uyguladılar; idari işlerin yerine getirilip denetlenmesini sa-

ray görevlilerine bıraktılar. İmparatorluk naipleri de kudretli liderler olarak belirdiler. Naipler, önceleri, imparator küçük yaştayken ya da bir imparatoriçe hüküm sürüyorken hizmet verdiler ama 9. yüzyılın sonuna doğru, Taika reformlarının yapılmasına yardım etmiş bir saray görevlisinin soyundan gelen Fujiwara ailesi üyeleri naiplik makamını işgal eder oldular. İmparator hangi yaşta olursa olsun, Fujiwara ailesi üyeleri naiplik yaptılar ve zamanla bu makamı tekellerine aldılar. Heian Döneminin sonunda savaşçı sınıfının yükselmesiyle imparatorluk sarayı gerçek iktidarı kaybettikten sonra bile üst düzey saray yetkilileri olarak kaldılar. Onların soyundan gelenler, modern dönemin kilit kişileri olup çıktılar.

Fujiwara ailesi mensupları, imparatorluk ailesiyle karşılıklı evlilikler yaparak ve vergiden bağışık toprak mülklerini genişleterek, güçlerini artırdılar. Fujiwara klanının şatafatlı bir yaşam sürmesi ve Heian sarayının Japonya'nın kalbi hâline gelmesi, kültürel ve entelektüel yaşamın serpilip gelişmesiyle sonuçlandı.

Merkezde Fujiwara klanı iktidarını sürdürürken, uzak bölgelerde, *shōen* mülklerini genişleterek kontrollerini yavaş yavaş yaygınlaştıran Askeri şeflerin yükselişine tanık olundu. Sarayda imparatorlar, Fujiwara siyasal tekeline meydan okumaya başladılar. Doğrudan yetki kullanmaya çalışan ilk imparator, Shirakawa (1053-1129) oldu, çünkü onun saltanatında hiçbir Fujiwara ailesi mensubu başat durumda değildi. Shirakawa, tahtı bıraktıktan sonra, çocuk yaştaki halefinin koruyuculuğunu üstlenerek, Fujiwara ailesini hükümetten dışlamaya çalıştı. Tahtı bırakan ve çoğunlukla bir manastıra çekilen sonraki imparatorlar da bu uygulamayı sürdürdüler. Bu siyasal uygulama, "inziva hükümeti" adıyla anılır oldu.

Öyle görünüyor ki, bu tarihte imparatorluk sistemi artık iyice oturmuştu. Fujiwara ailesi, 9. yüzyıl sonunda merkezde

yetki kullanmaya başladı ama imparatorluk ailesinin yerine geçmek için hiçbir girişimde bulunmadı. Aksine, imparatorluk ailesiyle evlilik bağları kurarak konumunu güçlendirmeye çaba gösterdi. İmparatora görünüşte saygı gösterme yönündeki bu eğilim, 12. yüzyıl sonunda gerçek iktidar şogunların eline geçtikten sonra bile sürdü. Bu durum, yaklaşık 5. ve 6. yüzyıllardan beri yerleştirilmeye çalışılan imparatorluk hanedanının efsanevi kökenine ilişkin görüşün yaygınlığıyla açıklanabilir. İmparatorluk yönetiminin konumunu güçlendirmek için İmparator Temmu'nun (673-686) hazırlattığı *Kojiki* (Kadim Meselelere İlişkin Kayıtlar), bu efsaneyi pekiştirdi. Bu eser, ağızdan ağıza anlatılan masalların yanı sıra, Çince ve Korece tarihsel anlatıları temel alır.

İmparatorluk yönetimine temel oluşturan Şinto inancı, imparatorun dinsel rolünü vurguluyordu. Hükümet görevlerinin yerine getirilmesi ve tanrılara ibadet edilmesi anlamına gelen *matsuri* sözcüğünün kullanımı, dinsel ve siyasal işlerin birliğine işaret eder. Şinto dualarına *norito* denilir, *nori* ise kanun demektir. İmparator en yüksek din adamı olduğu için, Şinto inancı, şogunluğun egemen olduğu yüzyıllar boyunca yaşayabildi. Konfüçyüsçülüğün ülkeye girişinden sonra, imparatorluk sisteminin dayanağı olarak ondan da yararlanıldı. Doğru davranışa ilişkin Konfüçyüsçü kavramları vurgulayan ve "efendinin Gök, bağlı kişinin ise Dünya olduğu" efendi-kul ilişkisine ağırlık veren Prens Shōtoku'nun On Yedi Maddelik Anayasa'sı bunu yansıtır. Hükümdara atıf yapılırken, *ō* (kral) terimi yerine, günümüze kadar imparator için geçerli bir terim olan Çince *tennō* (göksel prens) terimi benimsendi. Halkta yaratılan huşu ve saygı duygusu, yığınlara ulaştı ve kalıcı oldu.

İmparator Shirakawa, Fujiwara klanını dizginlemek için, yeni gelişen askeri kuvvetleri kendisine yardım etmeleri için başkente getirme uygulamasını başlattı. Bu, merkezi hükü-

met için hayra alamet değildi, yani iktidarın bölgesel güçlere kaymasının bir işaretiydi. Taika reformunun hedeflediği toprak mülkiyetinde eşitlik sağlama amacı hiçbir zaman tam olarak başarılamadı ve araziler, yerel kodamanların, Budist manastırlarının, saray aristokratlarının ve yüksek devlet memurlarının ellerinde toplandı. Bunların ellerindeki mülkler vergiden bağışık olduğu gibi, devlet memurlarının hukuki yetki alanının da dışındaydı. Sonuç olarak, bu mülklerin sahipleri, topraklarını korumak için kendi milislerini oluşturmaya başladılar. Yerel kodamanların birçoğu, eyalet valilerinin yetki alanına giren yerlere tecavüz ederek ve ayrıca, daha zayıf komşuların topraklarını devralarak kendi mülklerini genişletmeye başladı. 12. yüzyıla gelindiğinde, Heian sarayına karşı sorumlu olan yerel valilerin yetki alanında, arazilerin tahminen yalnızca onda biri kalmıştı. Bu süreç, devletin vergi gelirlerinin gitgide azalmasına, kolluk ve Askeri otoritesinin zayıflamasına yol açtı.

8. yüzyıl başında getirilen asker devşirme sistemi, 792'de terk edildi ve yerel kodamanların gücü artmaya başladı. Avrupa'daki feodal efendi-hizmetli (vasal) ilişkisine benzeyen bir düzenleme, yerel liderler arasında belirmeye başladı. Kişisel bağlar hem akrabalık bağlarına hem de *shōen* şefleri ile yöre sakinleri ve işçiler arasındaki ilişkiye dayanıyordu. Efendinin, aldığı sadık hizmet karşılığında, hizmetliye toprak vermesi ya da topraktan bir şekilde kazanç sağlama hakkı tanıması beklenirdi. Bununla birlikte, araziyi işleyen köylüler serf olmadıkları gibi, toprağa bağlı da değillerdi.

Yerel şefler ve hizmetlileri, zamanla bir savaşçı grubu, yani kılıç kuşanan samuray sınıfı oluşturdular. Daha güçlü şefler, yerel alanlar üzerindeki denetimlerini genişletmeye başlayınca, büyük bölgesel güç blokları belirmeye başladı. 12. yüzyıla gelindiğinde, iki önemli klan, yani Taira ve Minamoto aile-

leri, uzak bölgelerde hâkimiyet kurdu. Bu iki aile de Heian imparatorlarının soyundan geldikleri iddiasındaydı (yine bu da halkın zihninde imparatorluk ailesinin taşıdığı önemin bir göstergesiydi) ve Heian siyasal çevreleriyle, özellikle Fujiwara ailesiyle yakın bağlar kurmaya çaba gösterdi. Minamoto klanı, Kantō bölgesinde (şimdiki Tokyo civarında) iktidar üssünü sağlamlaştırmaya başlarken, Taira ailesi de iktidar üssünü, Heian başkentinin batısında inşa etmeye girişti. Taira ailesinin saraydaki iktidar kavgalarına müdahil olmaları, gücün Heian sarayından yerel klanlara kaydığını gösteriyordu. 1156'da, tahttaki imparator ile emekli imparator arasında bir iktidar mücadelesi su yüzüne çıktı. Taira lideri Kiyomori (1118-81), tahttaki İmparatoru destekledi ve muhalif hizbi yenilgiye uğrattı. Bu, Kiyomori'nin siyasal üstünlük sağlayarak, başbakan ve fiilî diktatör olmasıyla sonuçlandı. Fujiwara ailesi gibi, Kiyomori de kızını imparatorla evlendirerek, iktidar üssünü güçlendirmeye çalıştı. Sonra da torunu, tahtın varisi oldu. Bu gelişmeler, yeni bir siyasal paradigmanın doğuşunu, yani gücün saraydan Askeri klana geçişini haber veriyordu.

TOPLUMSAL VE EKONOMİK GELİŞMELER

Pirinç yetiştiriciliğine başlandıktan sonra, pirinç üretimi, Japon tarımının belkemiğini oluşturan bir nitelik kazandı. Su temin edilebilen her yere pirinç tarlaları kuruldu. Ahşap aletlerin yerini demir aletler aldı. Saban sürmek için mandalardan yararlanma uygulaması benimsendi; tahıl ve sebze yetiştirmek için tepe yamaçlarında taraçalar oluşturuldu. Kıyı bölgelerinde balıkçılık, önemli bir geçim kaynağı olmayı sürdürdü. Yerel şefler denetimlerini genişlettikçe ve vergiden bağışık malikâneler yaygınlaşıp sıradanlaştıkça, köylülerin hareket serbestliği gitgide kısıtlandı.

Zanaat ve meslek dallarında, *be* olarak bilinen işlevsel,

kalıtsal gruplar örgütlendi ve farklı klanlarca denetim altında tutuldu. Bunlar, Roma İmparatorluğu'ndaki kalıtsal loncalara benziyordu. Kore'den ve Çin'den gelen dokumacılar gibi usta zanaatkârlar, önemli işlevsel gruplar oluşturdular. İmparatorluk ailesi, klanlar üzerinde otoritesini genişlettikçe, klanların *be* üzerindeki denetimini kısıtlayıp kendi denetimini genişletmeye başladı. Ama bölgesel savaşçı şefler güçlerini artırdıkça, işçiler de onların denetimine girdiler.

Toplumsal uygulamalarda ve inançlarda eski yaşam biçimi ağırlığını korudu. Yaşam ve ölüm hakkındaki, insanın dış güçlerle ilişkisi hakkındaki eski Japon inançları, canlıcı (animist) kavramları temel alıyordu. Özgün din olan erken dönem Şinto, esasen canlıcılıktı. İnsan ölünce, karanlık ve kirlilik âlemine giderdi. Sonuç olarak ölüm, bozucu, kötüleştirici bir şey sayılıyordu. Aşağı yukarı 6. yüzyılda Budizmin gelişinden önce, ölüler gömülüyordu. Budizmle birlikte, ölü yakma uygulaması yaygınlaştı. İmparatorlar ve büyük şefler öldükleri zaman, höyük şeklindeki devasa mezarlara defnediliyorlardı. Kılıçlar, bronz aynalar ve zırhlar gibi kişisel eşyalarla birlikte gömülüyorlardı. *Baniwa* olarak bilinen kilden yapılmış birçok imge de höyüğün çevresine yerleştiriliyordu.

Evlilik ilişkilerinde çok eşlilik yaygındı ve kardeş çocukları, üvey erkek ve kız kardeşler, teyzeler ve dayılar gibi yakın akrabalar arası evlilikler sık görülüyordu. Bugün bile kardeş çocukları arası evlilikler kabul görüyor. Öyle anlaşılıyor ki, Japonya, yukarıda belirtildiği gibi, ilk önceleri anaerkil ya da anasoylu bir toplumdu. İmparatorluk klanının efsanevi kurucu ilahesi, Güneş Tanrıça idi, hükümdar ise Pimiku adlı bir kadındı. 8. yüzyıl sonlarına kadar, imparatorluk ailesinin kadın üyeleri sıklıkla imparatorluk tahtına oturdular. Samuray sınıfı üstünlük kurduktan ve topluma katı bir erkek egemen yönelim dayattıktan sonra bile, bu uygulama devam etti. To-

kugawa Döneminde bile, imparatorluk tahtına oturanlardan ikisi kadındı.

Heian Döneminde karı-koca ayrı yaşıyor, çocuklar ise annenin ailesiyle kalıyordu. Koca, hanenin doğrudan bir üyesi değildi; aslında ziyaretçi olarak geliyordu. Dolayısıyla, ailenin başı kadındı. Samuray sınıfı başat siyasal-toplumsal güç hâline geldikçe bu durum değişmeye başladı. 12. yüzyılda, karı-koca birlikte yaşamaya başladı ve ataerkil sistem güçlendi. Konfüçyüsçü felsefe, Japon toplumunun ataerkil, erkek egemen karakterini pekiştirdi. *Genji'nin Hikâyesi* bunu yansıtır. Yazar Bayan Murasaki, eserin kahramanı Prens Genji'nin ağzından şu yargıyı dile getirir: "Kadınlar günahkâr yaratıklardı. [Genji] onlarla bağını kesmek istedi[3]." Kadınlar, çetrefil Çin yazı sistemini öğrenme becerisinden yoksun sayılır oldu ve Heian Döneminde geliştirilen daha basit fonetik sistemini (*kana*) kullanmaya yöneltildi. Yine de ataerkil uygulamanın kalıntıları tamamen yok olmadı. Bir ailenin yalnızca kız evlatları varsa, en büyük kız, aileye bir koca getirir ve o da kadının soyadını alırdı. Kadınların kültürel alanda üstlendikleri önemli rol, Heian Dönemindeki yaratıcı yazarların birçoğunda görülür.

KÜLTÜREL VE DİNSEL GELİŞMELER

Çin yazı ve öğrenim sisteminin Japonya'ya girmesinden önceki erken yıllarda, yalnızca sözlü gelenek egemendi. Erken yıllara ait şiirlerin yanı sıra, hikâyelerin bazıları da 7. ve 8. yüzyıllarda derlenen tarihsel anlatılara ve şiir seçkilerine büyük olasılıkla dâhil edildi.

Erken yıllarda hüküm süren genel kültürel ve dinsel bakış açısı, erken dönem Şintoda sezilebilir. Batılı bir yazarın

3 Murasaki Shikibu, *Genji Monogatari* (*The Tale of Genji*, İngilizceye çeviren C. Seidensticker, New York: Knopf, 1976, s. 620).

çıkardığı sonuca göre, Şinto, "kaba çok tanrıcılığı aşan bir ilerleme göstermemiştir; kişileştirmeleri muğlak ve cılızdır; ruh kavramından pek az eser vardır; bir ahlak yasası şeklindeki herhangi bir şeye nadiren sahiptir[4]." İnanışa göre, doğal dünyanın sahibi, tanrılar ve ruhlardı. Ağaçlarla, akarsularla, dağlarla, yılanlar ve tilkiler gibi hayvanlarla tanrılar ya da ruhlar arasında bağ kurulurdu. Şinto tapınaklarının birçoğu, tilkiye adanmıştır. Güneş kutsal kabul edilir, çünkü kendisi Güneş Tanrıça'dır. Söylendiğine göre, ilahî güneş, kuraklığa yol açtığı için kendisine lanet okuyan bir köylüyü kör etmişti. Şinto, temizliği ve saflığı vurgular. Şinto tapınaklarının zemini büyük bir özenle temiz tutulur ve buralara giren kişiler, ağızlarını çalkalayıp ellerini yıkayarak kendilerini temizlemek zorundadır. Saflığa verilen bu büyük önem, ahlaki bakış açısıyla bağlantılıdır. İyi ve kabul edilebilir olan şey, temizdir; temiz olmayan şey, kötü ve nahoştur. Temiz bir zihne, temiz bir ruha duyulan hayranlık bundandır. Ne var ki Şinto, dört başı mamur bir ahlak yasası geliştirmemiştir.

Her kabilenin ya da klanın (*uji*) kendi tanrısı (*kami*) vardır; o, klanın kurucusu ya da seçkin atasıdır. Dolayısıyla, Şintoda insanlar da *kami* olabilir. Yalnızca imparatorlar değil, birçok tarihî kişilik, yakın zamanda yaşamış birçok general ve amiral, Şinto tapınaklarında kutsal ilan edilir. Savaşta ölenler, Tokyo'daki Yasukuni Tapınağı'nda kutsanır.

Çin uygarlığının ürünleri 5. yüzyıldan önce en başta Kore yoluyla Japonya'ya girdi, ama 4. ve 5. yüzyıllarda çok sayıda Koreli esnaf ve zanaatkâr da Japonya'ya göç etti. Ayrıca, Han Hanedanının (MÖ 206–MS 221) yıkılmasını izleyen kargaşa döneminde Kore'ye kaçan Çinliler 5. yüzyıl başında Japonya'ya girdiler. Bunlar, Çin ve Kore'den getirdikleri pratik

4 Joseph Campbell, *The Mask of God: Oriental Mythology* (New York: Viking, 1962), s. 475'te W. G. Aston.

bilgilere ek olarak, Çin yaşam tarzını ve kültürünü de Japonya'ya tanıttılar. Dördüncü yüzyıl sonuna ait vakayinamelere göre, Baekje'den bir Koreli olan Wani, *Konfüçyüsçü Seçmeler*'i ve *Bin Harf Klasikleri*'ni Japonya'ya getirdi, böylelikle Çin yazı sistemini tanıttı. Çin yazı sistemi aslında bundan önce Japonya'ya girmişti. Bu sistemin gelişi devrimci bir kültürel olaydı. O tarihten sonra kayıtlar tutuldu, vakayinameler yazıldı, edebî yapıtlar üretildi, Çince öğrenim erişilebilir oldu ve okutuldu.

Konfüçyüsçü ahlak kavramları benimsendi ve iyiliksever-lik, adalet, görgü, bilgi, iyi niyet gibi Konfüçyüsçü erdemler ve uygun hiyerarşik ilişkilerin koruyup sürdürmenin önemi, alttakileri yerli yerinde tutma uğraşı içindeki egemen sınıf tarafından vurgulandı. Çin'e ve Kore'ye ait tarihsel anlatılara ve hikâyelere erişim olanağı, Japonların kendi edebî ve kültürel geleneklerini geliştirmelerine katkıda bulundu.

712'de ve 720'de tamamlanan *Kojiki* (Kadim Meselelere İlişkin Kayıtlar) ve *Nihongi* (Japonya Vakayinameleri), egemen kliklerin siyasal duruşlarını haklı çıkarmak ve güçlendirmek için hazırlattıkları yazılı anlatılar arasındaydı. Bunların, Japonya'nın kuruluş günlerinden bu yana ağızdan ağıza aktarılarak gelmiş hikâyelerin ve efsanelerin kayıtları oldukları öne sürüldü. *Kojiki*'deki efsanevi anlatılar, kurucu tanrılarca Japon adalarının yaratılmasına ve Güneş Tanrıçanın yaşamına ilişkin gerçek tarihsel kayıtlar olarak sunulur. *Nihongi* daha çok asıl tarih üzerine odaklanır. Ortodoks ulusal tarihçiler, bu anlatıları somut gerçek olarak sunmuşlardır. Ne var ki bu tarih, İmparator Temmu'nun (saltanatı: 673-686) hanedanlık soyunu onaylamak ve yüceltmek için kendisinin emriyle yazılmıştır. Her iki tarih kitabı da Çin ve Kore kaynaklarından derlenmiş bilgiler içerir. Koreli tarihçiler, efsanevi hikâyelerden birçoğunun, erken dönem Kore masallarında

rastlananlarla benzerlik gösterdiğine işaret etmişlerdir. Bu tarihler, imparatorluk hanedanının tanrısallığını ve kutsallığını savunmak için, özellikle 1868'de siyasal otoritesine tekrar kavuştuktan sonra kullanılan kutsal anlatılar hâline gelmiştir.

Kore'den ve Çin'den alınan diğer önemli kültür öğesi, 6. yüzyıl ortasında Japonya'nın Budizm ile tanıştırılmasıydı. Gerçekte bu din, Kore ve Çin'den göçenlerin Japonya'ya gelişi kadar erken bir tarihte ülkeye girmiş olabilir. Ama resmî tarihe göre, Baekje kralı tarafından Budist imgelerin ve kutsal yazıların sunulduğu 538'de ülke bu dinle tanıştı. Budizme eşlik eden güzel eşyaların ve nesnelerin, bu dinin benimsenmesini kolaylaştırdığına inanılmaktadır.

Budizm, Heian Döneminde daha ciddi incelemelere konu oldu. Çin'de, Kore'de ve Japonya'da gelişen Budizm kolu, Mahayana Budizmi idi. Bu inanca göre, merhametli Budist tanrısal varlıklara, yani *bodhisattva*'lara iman edilerek selamete erişilebilir. Diğer kol olan Theravada Budizminin öğretisine göre ise kendini bilme ve kendine hâkim olma yoluyla *nirvana*'ya, yani kutluluk durumuna ulaşılabilir. Bu ikinci inanç Güneydoğu Asya'da yayıldı, ilk inanç ise Çin'de, Kore'de ve Japonya'da kökleşti. Heian Döneminde ortaya çıkan iki büyük mezhep, Tendai (Göksel Platform) ve Şingon (Doğru Söz) mezhepleriydi. İlkinin öğretisi, tüm şeylerin birliğini ya da tekliğini öğreten Lotus Sutra'ya dayanıyordu. Japonya'da Şingon mezhebinin kurucusu, Çin'de öğrenim görmüş olan Kukai'ydi (774-835). Bu mezhep, batını (ezoterik) ayinlere, ilahilere ve dualara ağırlık verdi. Kesin olarak doğrulanamamasına karşın, Japonca çevriyazımı için fonetik sistemi geliştirme onuru Kukai'ye aitti.

Heian Döneminde halk arasında geniş çaplı yayılmayan Budizm, en başta üst sınıfların ilgilendiği bir öğreti ve uygulama olarak kaldı. Budizm ile Şinto dinini harmanlama giri-

şiminde bulunuldu. Şinto tanrıları dâhil tüm ilahî varlıkların, ata Buda'nın tezahürleri oldukları savunuldu. Bu okul, İkili Şinto olarak tanındı. Bir bakıma bu, Japon örf ve adetlerine damga vuran kapsayıcı tutumla uyum içindedir. Aynı anda Şintoya, Budizme ya da başka bir dine inanılabilir.

EDEBİYAT VE ŞİİR

Edebiyat ve şiir alanındaki ilk büyük yaratıcı eser, 8. yüzyılda derlenen *Man'yōshū* (On Bin Yaprak Seçkisi) adlı şiir güldestesiydi. Bu eser, gerek yazının kullanılmaya başlanmasından önceki döneme, gerekse 5. yüzyıldan yaklaşık 760'a kadar olan döneme ait dört bini aşkın uzun ve kısa şiirden oluşur. Şiirleri yazanlar arasında isimsiz köylüler, saray soyluları ve imparatorlar vardır. Şiirler yalnızca edebî değer taşımakla kalmaz, Erken Dönem Japonya'nın ahlaki ve entelektüel değerlerini de yansıtır. Eleştirmenler, bu şiirlerde, Konfüçyüsçü görgü ve kısıtlama ideallerinin başatlık kazanmasından önce geçerli olan insan duygularının dışavurumlarını görürler. Sonraları "erkeğe yakışmaz" sayılmaya başlanan eş ve aile sevgisi duyguları özgürce dile getirilir. Örneğin, "Karım ve ben gönülde biriz/Nice zaman geçse de yan yanayız/O gitgide daha büyüleyici oluyor/ Yüz yüze oturduğumuz hâlde/ Benim biricik aşkım, körpe bir çiçek gibi her dem taze[5]"

Dünya edebiyat klasikleri arasına giren bir edebî eser, imparatoriçe nedimesi olan Bayan Murasaki Shikibu'nun yazdığı *Genji'nin Hikâyesi*'dir. Mekân, Heian sarayıdır. Öykünün konusu Prens Genji ve sevgilisidir, ama bunu dikkate değer bir klasik yapan şey, yazarın zarif şiirsel üslubunun yarattığı genel estetik etkidir. Bu bir düzyazı yapıtı olmaktan çok, bir şiir yapıtıdır. Romanın tümüne işleyen ruh hâli, hüzünlü du-

5 *Manyoshu*, Nippon Gakujutsu Shinkōkai çevirisi (New York: Columbia University Press, 1965), s. 142.

yarlılıktır, yani *mono-no-aware* (yaşamın her öğesine yönelik derin duyarlılık) denilen duygudur. Genji, "Bu dünyada hiçbir şey kalıcı değil. Yaşam hepimiz için belirsiz,[6]" der.

Murasaki Shikibu, biçimin, görünüşün ve nezaketin vurgulandığı bir dönemde ve yerde eserini yazdı. Başkalarının sizi nasıl algıladığı, takıntılı bir kaygı olup çıkmıştı. Görünüşe ve biçime yönelik bu aşırı duyarlılık, sanki Japon ulusal karakterinin bir parçası hâline geldi. Heian sarayı çevresi de hayli statü düşkünü, züppe bir topluluktu. İncelikli nezaket kuralları konusunda cahil olan sade halka tepeden bakılıyordu. Kibarlığa ve inceliğe verilen büyük önem, dilde belirleyici olmaya başladı. Kibar ve onurlandırıcı ifadelerin doğru kullanımı dile iyice yerleşti. Bu dönemin bir diğer tanınmış edebî üslupçusu olan Sei Shōnagon, *Yastık Kitabı*'nda (*Makura no Sōshi*) şöyle yazıyordu: "Ahmak bir adamın ya da kadının, nitelikli bir kişiye hitap ederken uygun saygı sözlerini atladığını görmek özellikle hoş olmayan bir şeydir[7]."

Çin kültürüyle tanışma sonrasında, Çin şiirine ve edebiyatına yönelik yoğun incelemelere girişildi, Çin üslubuyla şiirler kaleme alındı. Ama 9. yüzyıla gelindiğinde, Japon kültürünü Çin edebiyatına aşırı bağımlılıktan kurtarmaya yönelik bir hamle gelişmeye başladı ve otuz bir heceli bir Japon şiiri olan *waka* (kelime anlamıyla, Japonca şarkılar) düzülür oldu. 10. yüzyılda, bin yüz *waka*'dan oluşan *Kokinshū* (*Eski ve Modern Şiirler Seçkisi*) adlı bir antoloji derlendi. Kitabı hazırlayanlardan biri şöyle yazıyordu: "Japon şiiri, kökenini insan yüreğinden alır ve sayısız sözcük yapraklarında serpilip gelişir[8]." Örneğin, 12. yüzyılda yaşamış bir şair şöyle düşünce-

---

6 Shikibu, *Genji Monogatari* (*The Tale of Genji*), s. 581.

7 Ivan Morris, haz. ve çev. *The Pillow Book of Sei Shōnagon*, 2 cilt (New York: Columbia University Press, 1967), C. I, s. 258.

8 Alıntılayan: Earl Miner, *An Introduction to Japanese Court Poetry* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1968), s. 18.

lere dalıyordu: "Issız bir tarlanın kıyısında, dimdik duran bir ağaçta, Bir kumrunun sesi, Yoldaşlarını çağırırken – Yapayalnız, korkunç akşam[9]."

SANAT VE MİMARLIK

Yamato Döneminin ilk yıllarında, Şinto tapınaklarının sergilediği ayırt edici mimarlık üslubu evrildi. Bunlar, doğal çevreyle uyumlu olması için süslemesiz, sade üslupla inşa edilmiş kutu gibi yapılardı. Orta Japonya'daki Ise tapınakları, Şinto tapınaklarının ön örnekleridir. İç Tapınak Güneş Tanrıçaya, Dış Tapınak ise tarım ve ipek böcekçiliği tanrıçasına adanır.

Çin uygarlığının gelişiyle, tüm ülkede Budist tapınakları ve manastırları inşa edilmeye başlandı. En ünlü Budist yapılarından biri, Nara'daki Hōryūji Manastırıdır. İlk olarak 607'de inşa edilen yapı bir yangında kül oldu ve o yüzyılın sonunda yeniden inşa edildi. Beş katlı pagoda ve Altın Salon, bu kompleksin öne çıkan bölümleridir. Yapılar bir denge, düzen ve bütünlük duygusu yansıtır. Aynı yüzyılda inşa edilen Nara'daki Tōdaiji, on beş metre yüksekliğinde büyük bir tunç Buda heykeline ev sahipliği yapar. Tüm eyaletlerde Budist manastırları inşa etme hamlesi, Yamato Döneminde başladı ve Heian Döneminde sürdü. Binalar arazinin konumuna uyacak şekilde tasarlandığı için, zemin planları daha asimetrik olmaya eğilimliydi. Tapınaklar ve manastırlar, fresklerle ve heykellerle bezendi. Böylelikle, Budizmin beraberinde getirdiği sanatla ve mimariyle birlikte benimsenmesi, Japon toplumunun yaratıcılığını güçlendirdi. Konutlarda da yükseltilmiş ahşap yer döşemeleriyle, boyasız direkleriyle, sökülüp takılabilir panelleriyle, sürgülü kapılarıyla ve odaları bölen

9 Donald Keene, *Anthology of Japanese Literature* (New York: Grove Press, 1955), s. 196.

paravanlarıyla ayırt edici yapılar inşa edilir oldu.

Yamato-e olarak bilinen ayırt edici bir Japon resim üslubu, Heian Döneminde ortaya çıkıp gelişti. İlk önceleri Budist konular ağır basıyordu, ama çok geçmeden manzaralar ve masallar da resmedilmeye başlandı. Konular, ince çizgilerle taslak olarak resmediliyor ve parlak renklerle dolduruluyordu. Sürgülü kapı panelleri, paravanlar ve yatay anlatı tomarları (*e-makimono*), Yamato-e üslubuyla resimleniyordu.

Yine Çinli ustalardan öğrenilen bir sanat olan hat (kaligrafi), yani fırçayla yazı da zarif bir estetik uğraş olarak önem kazandı.

2. BÖLÜM

Samurayların Üstünlük Çağı, 1185-1600

SİYASAL GELİŞMELER

Taira Kiyomori, başkentin siyasal denetimini ele geçirdikten sonra, her türlü muhalefeti boğarak konumunu koruma çabasına girdi. Taira denetiminin sertliği nedeniyle, insanlar, "Taira değilseniz, insan değilsiniz," demeye başladılar. Ama doğudaki Kantō bölgesinde, Yoritomo (1147-99) önderliğindeki Minamoto klanının başını çektiği muhalefet giderek güçleniyordu. Yoritomo, 1180'de ayaklanma başlattı. Aşağı yukarı aynı yıllarda (1181-82'de), binlerce insanın açlıktan ölmesine yol açan birkaç kıtlık meydana geldi. O zamandan kalma bir öyküde anlatıldığına göre, "Yol kenarlarına dilenciler doluşmuştu ve feryat çığlıklarından kulaklarımız çınlıyordu... Herkes açlıktan ölüyordu[10]." Durum böyleyken, Kiyomori öldü, bu ise Taira'nın siyasal konumunu zayıflattı.

10 W. G. Aston, *A History of Japanese Literature* (New York: Appleton, 1899), s. 149.

Yoritomo, bu durumdan yararlanmayı ve Taira kuvvetlerini yenilgiye uğratmayı başardı. Taira ailesinin tüm bireylerini, küçücük çocukları bile, idam ettirdi. Talihin cilvesine bakın ki, kendisi çocukken, Kiyomori'nin üvey annesinin ricacı olmasıyla Kiyomori tarafından idam ettirilmekten kurtulmuştu. Sonuç olarak, Yoritomo 1185'te siyasal üstünlük sağladı. Yoritomo, Heian sarayındaki laçka yaşam tarzından etkilenmemek için, karargâhını kendisinin asıl güç üssü olan Kamakura'da kurmaya karar verdi. Sonra, ülke üzerindeki denetimini sağlamlaştırma çabasına koyuldu. Samuray savaşçılar çatışmaya girdikleri zaman, lider çoğunlukla savaşı bir çadırdan yönetiyordu. Çadır karargâhlar, *bakufu* adıyla anılıyordu. Dolayısıyla, gerek Yoritomo'nun kurduğu siyasal ve askeri karargâh, gerekse 1867'ye kadar askeriye denetiminde oluşturulan tüm yönetim, *bakufu* ile özdeşleşti. Yoritomo 1192'de *seitai şogun*, yani başkomutan olarak atandı. O ve halefleri bu yolla ülkeyi *şogun* olarak yönettiler.

Yoritomo'nun kurduğu ve karısının ailesi olan Hōjō klanının sürdürdüğü savaşçı hâkimiyeti 1333'e kadar devam etti. 1185'ten 1333'e kadar olan dönem, Kamakura Dönemi olarak anılır. Güç, ondan sonra Ashikaga klanına geçti; 1338'den 1573'e kadar bu klanın bir üyesi şogun olarak görev yaptı. Gerçekte, 15. yüzyıl ortasından itibaren bölgesel savaş ağaları iktidar kavgasına tutuştular ve ülke, bir iç çatışma ortamına, yani "savaşan devletler" dönemine girdi. İki savaş ağası, Oda Nobunaga ve Toyotomi Hideyoshi, o yüzyılın son çeyreği boyunca merkezî denetimi yeniden kurmuş olsalar bile, ülke ancak Tokugawa İeyasu'nun 17. yüzyıl başında denetimi ele geçirmesinden sonra bir istikrar ve düzen dönemine girdi, bu dönem ise 1867'ye kadar sürdü.

Samuray hâkimiyetinin dayatılması, ülkenin toplumsal ve kültürel mizacını kökten değiştirerek, Heian toplumunun gö-

rünüşte zarif, kültürlü yaşamından uzaklaşmaya yol açtı. Bu salt siyasal bir düzen değişikliği değildi. Samuray gelenekleri, Japon yaşamının kültürel, ahlaki ve entelektüel çekirdeğinde derinlemesine yer etmeye başladı. Japonya'nın iki zıt çehresi, yani Heian seçkinci asaleti ve sert, duygusuz samuray tarzı, Japon yaşam biçiminin ayırıcı özelliği olup çıktı.

Yoritomo, iktidarı *de facto* (fiilen) ele geçirmesine karşın, imparatorluk sistemini korudu. Görünüşte, imparator adına askeri şef ya da şogun olarak görev yapıyordu. Uyguladığı politikalar konusunda imparatorun onayını aldı; altmış altı eyaletin yüksek müfettişi ve yüksek toprak kâhyası olarak atandı. Birinci görevi kapsamında, ülkenin Askeri ve kolluk gücünü yönetti, ikinci görevi kapsamında ise kamuya ait mülklerin vergilerini toplama yetkisine sahipti. Kendisi de eyalet müfettişleri ve toprak kâhyaları görevlendirdi. Doğrudan denetimi altında tuttuğu Kantō Bölgesinde eyalet valileri atadı. Eski Taira *shōen* mülklerine el koyduktan sonra, ülkenin her yanında çok sayıda *shōen* sahibi de oldu. *Shōen*'lerin büyük bölümü hâlâ imparatorluk sarayının, saray soylularının, manastırların ve yerel kodamanların elindeydi. Dolayısıyla, eyaletlerde otorite parçalanmış durumdaydı.

Aslında, kontrol örüntüsünün bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği bir tür ikili yönetim vardı. Kamakura sistemi, Avrupa'daki feodal sisteme benzemediği için, basitçe feodalizm olarak tanımlanamaz. Bununla birlikte, samuray şefleri ile hizmetlileri arasındaki ilişkinin ayırt edici özelliği, kişisel bir efendi-vasal ya da bey-hizmetli ilişkisiydi. Ama bey tarafından vasallara fief (yurtluk, tımar) bağışlandığı bir bağımlılık söz konusu değildi. Özünde fief bağışı denilebilecek bir uygulama daha sonra ortaya çıktı, ama tıpkı Avrupa'da olduğu gibi, bu uygulama bir örnek değildi. Bey-hizmetli ilişkisinin geliştiği ilk zamanlarda bu, akrabalık bağlarına dayanıyordu. Bey güç

tabanını genişlettikçe, aile dışı üyeler de çevreye katıldı. Hizmetlinin beye isim levhası sunduğu bir törenle ilişki resmileştiriliyordu. Bey, vasalın hizmetleri karşılığında, ona, araziden ya da bir arazi parçasından vergi ya da kira tahsil etme hakkı tanıyordu (arazi üzerinde siyasal haklar içeren fief değil). Kolaylık olsun diye, "feodal" terimini kullanacağız ama bunun, Avrupa tipi bir sistemi ifade etmediği unutulmamalıdır.

Minamoto egemenliği çok uzun sürmedi, çünkü Yoritomo'nun ölümünden sonra karısı Masako'nun ailesi, yani Hōjō klanı, şogunları göstermelik konuma düşürmek için naip olarak hükümet etti. Minamoto ailesinin yerine Hōjō klanı denetimi ele geçirince, sabık İmparator Gotoba, üstünlüğü yeniden sağlamaya çalıştı; Kyoto bölgesindeki askeri şeflerden ve müfettişlerden destek isteyerek, 1222'de toplam on bin kadar savaşçı topladı. Masako, büyük bir samuray kuvvetinin başına geçerek, imparatorluk kuvvetlerini çabucak ezdi. Bu, Hōjō liderlerinin, imparatorluk sarayına karşı Kamakura *bakufu*'nun konumunu güçlendirmelerine ve aynı zamanda da asilerin *shōen*'lerini ele geçirmelerine olanak sağladı.

Gotoba'nın hamlesi, Hōjō egemenliğine karşı önemli bir tehdit değildi. Büyük tehdit, Moğolların Japonya'yı istilaya kalkışmalarıyla yurt dışından geldi. Çin'le Sung Hanedanı (960-1279) zamanında kurulan ilişkiler, Heian Döneminde devam etti. Taira Kiyomori, Çin'le ticareti artırdı ve bu politika Kamakura Döneminde de sürdürüldü. Resim, edebiyat ve Zen (Chan) Budizmi alanlarında Sung etkisi gözlendi. Bu dostça ilişki, 1260'ta Moğolların Çin'i istila etmesiyle kesintiye uğradı. Kubilay Han 1274'te Japonya'yı istilaya kalkıştı, ama *kamikaze* adı verilen bir tayfun Moğol filosunu imha etti. 1281'deki ikinci saldırı, Moğol askerlerinin Kuzey Kyushu'ya çıkarma yapmalarıyla sonuçlandı, ama Japon kuvvetleri onları püskürtmeyi başardı.

Moğol istilası başarısızlığa uğramış olsa bile, savunma çabaları, Kamakura hükümetinin mali kaynaklarını zorladı. Dahası, ülkeyi savunmak için toplanmış olan savaşçılar bir şekilde maddi ödüllendirme beklediler ama Bakufu, onları ödüllendirme olanağına sahip değildi, çünkü paylaşılacak bir zafer meyvesi yoktu. Bunun sonucunda, Hōjō liderliğine karşı hoşnutsuzluk arttı. İthal edilen Sung sikkelerinin kısmen kamçıladığı bir para ekonomisinin yükselişi de borçlanmaya başlayan samuraylar üzerindeki mali baskıyı artırdı. Bakufu, tüm borçları erteleyen bir ferman çıkararak onların durumunu rahatlatmaya çalıştı ama bu, temel ekonomik sorunlara çözüm getirmedi. Mali sıkıntılar ve artan samuray hoşnutsuzluğu Bakufu'yu zayıflattıkça, eyalet müfettişleri, arazi kâhyaları, shōen sahipleri ve Bakufu vasalları gibi yerel liderler, toprak ve güç yarışına girmeye başladılar. İktidarda meydana gelen kopukluklar, taşrayı yağmalamaya başlayan haydutların ve hırsızların çoğalmasıyla sonuçlandı.

Bakufu'ya karşı hoşnutsuzluğun büyüdüğünü algılayan imparatorluk sarayı, yeniden siyasal denetimi ele almak için harekete geçti. 1331'de İmparator Godaigo (1288-1339), Kyoto ve Batı Japonya çevresindeki askeri şeflerin desteğiyle, Bakufu'ya karşı kalkışma başlattı. Ayaklanma ilk başta başarısız görünüyordu, ama kilit liderlerden biri olan Ashikaga Takauji (1305-58), imparatorun safına geçmeye karar verdi ve Hōjō yönetiminin devrilmesine yardımcı oldu. Böylelikle, 1333'te kısa süreliğine imparatorluk egemenliği ihya edildi ama bu ancak 1336'ya kadar sürdü.

Godaigo, otoritesini tüm ülkeye kabul ettirmeyi başaramadı. Samurayların doğru dürüst ödüllendirilmedikleri için sergiledikleri hoşnutsuzluk, imparatorluk hükümetine karşı yöneldi. Eyaletlerde toprak ve güç anlaşmazlıkları sürdü. Hōjō yönetiminin devrilmesine yardım etmiş olan Ashikaga

Takauji, imparatorluk sarayındaki istikrarsız durumu görerek, iktidarı ele almaya karar verdi. Bunun üzerine başlayan iktidar mücadelesinde Takauji, hoşnutsuz unsurların desteğini almayı başardı ve Kyoto'nun denetimini ele geçirdi. Sonra, imparatorluk ailesinin yakın akrabalarından birini tahta geçirdi. Godaigo, imparatorluk yanlısı güçlerin Takauji'ye karşı ayaklandıklarını görünce, onlara katılmaya karar verdi ve güneydeki Kii Yarımadasına kaçtı. 1336'da Yoshino'da rakip bir hükümet kurdu. Böylece, kuzey sarayı ve güney sarayı olmak üzere iki imparatorluk sarayı ortaya çıktı. İki imparatorluk hanedanından oluşan bu sistem 1392'ye kadar sürdü.

ASHIKAGA ŞOGUNLUĞU (1338-1573)

Takauji 1338'de kuzey sarayınca şogun olarak atandı; o ve halefleri, muhalif güçlere boyun eğdirmeye ve Ashikaga hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çabaladılar. Üçüncü Ashikaga şogun olan Yoshimitsu (1358-1408), 1392'de güney sarayını Kyoto'ya dönmesi ve kuzey sarayıyla birleşmesi için ikna etmeyi başardı. İki sarayın soyundan gelenler, sırayla tahta çıkıp hüküm süreceklerdi. Ama bu anlaşmaya uyulmadı ve tahta o zamandan bugüne kadar hep kuzey sarayı soyundan gelenler oturdu.

Yoshimitsu iki sarayı birleştirmiş ve ülke üzerinde oldukça sağlam bir denetim kurmuş olmasına karşın, yerel şefler, müfettişler ve arazi kâhyaları, eyaletlerde güçlü konumlarını sürdürdüler. Ashikaga shōen mülkleri Hōjō mülkleri kadar geniş olmadığından, Ashikaga yönetimi, mali gereksinimlerini karşılamak için vergilere dayanmak zorunda kaldı.

Yoshimitsu'nun 1408'de ölümünden sonra, şogunluk, müfettişlik hizmeti veren önemli aileleri denetim altında tutmakta giderek artan bir zorluk yaşamaya başladı. Bu unsurlar, ülkenin kuzey ve güney sarayları arasında bölündüğü yıllar

boyunca denetim alanlarını uzak eyaletlere de genişletmişlerdi. 15. yüzyıl ortasına gelindiğinde, çok sayıda müfettiş, makamlarının kalıtsal sahipliğini elde etmiş ve denetim alanlarını başka eyaletlere de genişletmeye başlamıştı. Bunlar, kendi eyaletlerinde, eskiden imparatorluk sarayına, saray soylularına, manastırlara ve yerel mülk sahiplerine ait olan shōen mülkleri sahiplenmeye başladılar. Shōen mülklerdeki insanları zorla çalıştırma yetkisinin yanı sıra, vergi ayrıcalıkları da elde etmişlerdi. Üstün konumlarını güçlendirmek için, yerel memurları ve bağımsız toprak sahiplerini kendilerine vasal yapmaya başladılar. 15. yüzyıl ortasına gelindiğinde, shōen sahipleri, malikânelerinin denetimini neredeyse tümden yitirmişlerdi ve müfettişler, *Daimyō*, yani büyük isimler denilen taşralı toprak sahibi kodamanlar hâline geliyorlardı.

15.yüzyıl ortası olduğunda, belli başlı dört müfettiş ailesi ortaya çıktı. Bunların rekabeti, iki önemli ailenin, yani Yamana ve Hosokawa ailelerinin kışkırttığı büyük bir iç çatışmayla sonuçlandı. Ōnin Savaşı olarak bilinen bu iktidar mücadelesi, ülkeyi, birbiriyle savaşan iki hizbe böldü. Bu çatışma, 1467'den 1477'ye kadar on yıl sürdü, ama daha önemlisi, Savaşan Devletler Çağı (Çin'de MÖ 403-221 arası yaşanan Savaşan Devletler devrine atfen) olarak bilinen çalkantılı dönemin başlangıcı oldu. Bölgesel şeflerin, yani *Daimyō*'nun karıştıkları bu iç çatışma dönemi, belli başlı savaş ağalarından biri olan Oda Nobunaga'nın (1534-82) şu ya da bu ölçüde merkezî denetim kurmasına kadar yüz yıl sürdü.

Yüz yıllık iç çatışma döneminde makamın ve konumun hiçbir anlamı yoktu. Yalnızca askeri hüner ve muhalefeti acımasızca ezme kararlılığı önemliydi. Yerel savaşçı şeflerin birçoğu, başat konumdaki müfettiş ailelerini alaşağı ederek bölgesel denetimi ele geçirdi. Pek çok müfettiş vekilinin ve vasalının yanı sıra, pek çok alt düzey samuray da köylülerden

ve savaşçılardan oluşan gruplar örgütleyip kendi güç tabanını inşa ederek, gitgide genişleyen alanlar üzerinde denetim kurdu. 1563'e gelindiğinde, ülke, 142 büyük *Daimyō* arasında paylaşılmış durumdaydı. *Daimyō*lar, egemen oldukları yerlerde kaleler inşa etmeye başladılar ve bunların birçoğu gelişerek önemli birer kent hâline geldi.

Bu dönemde, vasallara fief bağışlama uygulaması yaygınlaşmıştı. Vasal, bağışlanan fief karşılığında, beye belirli sayıda savaşçı sağlamak zorundaydı. Arazinin oğullar arasında paylaşılması yoluyla fiefin gitgide daha küçük parçalara bölünmesini önlemek için, mirasın en büyük oğula kalması (primogenitür) uygulaması ağırlık kazanmaya başladı. Bu, kadınların konumunu zayıflattı, çünkü kadınlar o zamana kadar miras hakkına sahipti. Yalnızca askeri kudretin önem taşıdığı bir çağda, kadınlar haklarını kaybettiler ve babaları ya da erkek kardeşleri tarafından, kendi güçlerine güç katacak ailelere gelin gitmeye zorlanarak, siyasi rehine gibi kullanılır oldular.

TOPLUMSAL SINIF: KÖYLÜLÜK

Kamakura-Ashikaga Döneminde köylülüğün durumu bölgeden bölgeye değişiyordu. Köylüler serf değillerdi, ama yoksullaşan köylüler sıklıkla karılarını ve çocuklarını, ev hizmetçiliği ya da çiftlik işçiliği yapmak üzere köle olarak satmaya itildiler. Ayrıca, kiracı çiftçiler ve ücretli işçiler de vardı. En iyi durumda olanlar, shōen sahiplerinin hukuki yetkisi çerçevesinde toprağı kullanma hakkına sahipti. Ashikaga Döneminin başlarındaki iç çatışma yıllarında, müfettişlerin ve shōen sahiplerinin köylülük üzerindeki denetimi zayıfladı; köylüler daha çok özgürlüğe kavuşabildiler. Birçoğu kendi tarlalarına sahip oldu. Bağımsız çiftçiler, köylülüğün lideri hâline geldiler ve bazıları savaşçı-çiftçi olarak, yükselen savaşçı şeflere hizmet etmeye başladılar. Yalnızca ilk adlarıyla bilinen ya da

yaşadıkları yerle tanınan sade köylülerin aksine, savaşçı-çiftçilerin soyadı kullanmalarına izin verildi. Yasa ve düzen zayıflamaya başlayınca, köylüler, haydutlarla ve yağmacılarla karşı karşıya kaldıklarından, kendilerini savunmak için bir araya gelmeye başladılar.

Ashikaga *Bakufu*'su, ekonomik sıkıntılarını gidermek için vergileri artırdıkça, köylülük üzerindeki yük de ağırlaştı. Sonuçta köylüler, ürünlerinin %70'ini vergi ve arazi kirası olarak vermek zorunda kaldılar. Köylüler, kıtlık dönemlerinde aç kaldılar. Birçok köylü, kızlarını genelevlere, oğullarını ise manastır rahiplerine satmak zorunda kaldı. 1459-61 yılları arasında çekirge istilasına ek olarak ciddi kuraklık, seller ve tayfunlar meydana geldi. Sonuç olarak, bu dönemde kitlesel açlık çekildi. Tahminlere göre, Kyoto'da 82 bin kişi açlıktan öldü.

Doğal afetlerle, ağır vergilerle ve kabaran borçlarla boğuşan köylüler, bu durumu protesto etmek için başkaldırmaya başladılar. Bu başkaldırıların hedefinde, Bakufu, shōen sahipleri ve ticaret gelişip para ekonomisi genişledikçe gitgide etkinliklerini artıran tefeciler vardı. 15. yüzyılda giderek artan sayıda köylü başkaldırısı patlak vermeye başladı. O yüzyılın ortasındaki otuz yıllık bir zaman diliminde on sekiz köylü başkaldırısı meydana geldi. Bunlara çoğunlukla alt sınıftan samuraylar veya bağımsız çiftçiler önderlik etti. Eyaletlerde yerel askeri şefler güç kazanmaya başlayınca, bu adamların birçoğu, yükselen *Daimyō*'nun uşakları olup çıktılar. Köylülerin davasına sırt çevirdiler ve kılıç kullanan samuraylar olarak, yeni efendilerinin köylüleri denetim altında tutmalarına yardım ettiler. Kargaşalı koşullar nedeniyle, bazı köylüler, askeri şeflere savaşçı olarak hizmet etme ve toplumsal hiyerarşide basamak atlama olanağı buldular, çünkü o zamanlar katı bir kast sistemi yoktu. 16. yüzyılda köylülükten yükselerek tüm ülkenin dik-

tatörü hâline gelen Toyotomi Hideyoshi (1536?-98), bunun en dikkate değer örneğiydi.

15. yüzyıl sonunda, ilerideki sayfalarda anlatılan Gerçek Arı Ülke adlı bir Budist mezhebi, bazı bölgelerde yerel beylere meydan okumak için köylüleri örgütleyerek ayaklanmalar çıkardı. Bunlar, köylülüğün durumunu iyileştirmeyi amaçlayan ayaklanmalara göre genellikle daha siyasal ve daha dinsel nitelikteydi.

KADINLARIN KONUMU

Daha önce belirtildiği gibi, erken zamanlarda Japonya büyük olasılıkla anaerkil bir toplumdu. Ama Çin uygarlığının ve Konfüçyüsçülüğün etkisiyle, karı-koca ya da erkek ile kadın arasında hiyerarşik bir ilişki fikri kabul görmeye başladı. Budacılık da kadınları erkeklerden aşağı bir konuma yerleştirdi. Kadınların selamete ermelerinin mümkün olmadığını öğretti. Kamakura Döneminde Budist mezheplerinin halk arasında yayılmasıyla, bu öğreti değişti. Samuray sınıfının yükselmesiyle, askeri yiğitliğe ve bedensel güce değer verilir oldu; kadınlar ise erkeklere oranla gitgide daha aşağı bir konuma yerleştirildi. Erkekler ile kadınlar arasındaki konuşma farklılıkları giderek belirginleşmeye başladı. Kadınların zarif, incelikli, itaatkâr bir tarzda konuşmaları beklenir oldu. Mirasın en büyük oğula kalması yaygın bir uygulama hâline geldikçe, kadınların miras hakkı aşınmaya başladı. Ama Kamakura Döneminde kız evlatların miras hakkı hâlâ vardı ve dul kalan anneler, aile mülkleri üzerinde denetime sahipti. Samuray kızlarına savaş sanatları eğitimi veriliyordu ve dul kalan samuray karılarının vasallık ödevlerini yerine getirmeleri ve gerekirse savaşmaları bekleniyordu. İmparatorluk güçlerine karşı Minamoto ordusuna komuta eden Yoritomo'unun dul karısı Masako, bunun dikkate değer bir örneğidir.

EKONOMİK GELİŞMELER

14. ve 15. yüzyıllarda, tarımsal üretimde kaydedilen ilerlemelerle, ticarette ve sanayide sağlanan artışlarla, önemli ekonomik büyüme meydana geldi. Daha iyi aletler, daha verimli çiftçilik yöntemleri, koşum hayvanlarından daha çok yararlanılması, hayvan ve insan atıklarının gübre olarak kullanması, su dolaplarıyla daha iyi sulama yöntemleri, ikili ekim (ürün) sistemi, çiftçilik için yeni arazi açılması, tüm bunlar, tarımsal üretimin artmasına katkıda bulundu.

Tarımsal büyüme, ticareti ve sanayiyi teşvik etti. Pazar kasabaları kuruldu ve büyüdü. Birçok mal için tüccar loncaları, zanaatçıların ve işçilerin üye oldukları meslek loncaları örgütlendi. Ticaretin büyümesine paralel olarak para ekonomisi gelişti. Çin'le ticaret, sikke kullanımını kamçıladı ve toptancı tüccarların yanı sıra ödünç para verenler de faaliyetlerini artırdı. Önemli ticari faaliyet merkezleri olarak liman şehirleri, pazar kasabaları ve kale kasabaları ortaya çıktı. Osaka yakınındaki Sakai gibi birçok ticaret topluluğu, özerk şehirler hâlinde gelişmeye başladı. Ne var ki, 16. yüzyılda daha kudretli *Daimyō*lar güç üslerini genişletmeye başlayınca, bu şehirler özerk konumlarını koruyamadı.

Ashikaga Şogunu Yoshimitsu, Çin'le ticareti artırmaya önem verdi. 1404'te, Ming Çin'iyle bir ticaret antlaşması imzaladı; Kore'nin ve Çin'in kıyı şehirlerine saldıralar düzenleyen Japon korsanları dizginlemeye çalıştı. Kore'yle olan ticaret, Çin'le olan ticaretten daha geniş kapsamlıydı. Batı Japonya'daki *Daimyō*, Ryukyu (Okinawa) Adaları'yla ticaretin yanı sıra, Çin'le ve Kore'yle ticareti güçlendirdi. Ryukyu tüccarlarının aracılığıyla, Güneydoğu Asya'yla ilk ticari ilişkiler kuruldu. Bu ticari ilişkiler, batı eyaletlerindeki *Daimyō*ların güçlü bir mali üs kurmalarına ve 15. ile 16. yüzyıllardaki iç çatışmada önemli birer oyuncu hâline gelmelerine olanak sağladı.

KÜLTÜREL VE ENTELEKTÜEL GELİŞMELER: SAMURAY TÖRESİ

Eyalet savaş ağalarının belirmeye başladığı Heian yıllarında, efendi-hizmetli ya da bey-vasal ilişkisinin yükselişine tanık olundu. Kamakura Şogunluğunun kurulmasıyla, samurayların üstünlük çağı başladı. Efendilerin gözünde, samuray hizmetlilerin ideal davranış biçimi, sadakat, görev aşkı, cesaret ve onurdu. Genel olarak bakılınca, samuray efendi-vasal sistemi, hizmetlerden ve ödüllerden oluşan karşılıklı bir ilişkiye dayanıyordu. Samuraylar, özünde, kişisel çıkar güdüsüyle hareket ediyorlardı; çalkantıların ve güç mücadelelerinin olduğu zamanlarda birçok samuray, kazanan tarafta olmak için efendi değiştirmeye teşneydi. İmparatorluk sarayının iki hizbe bölündüğü 14. yüzyılda, "döneklerin altın çağı" başladı. Rekabet içindeki savaş ağalarının ağır bastığı 15. yüzyıl sonunda ve 16. yüzyılda benzer bir durum ortaya çıktı. Bununla birlikte, samuraylar, efendiye güçlü kişisel bağlarla ve sadakat duygusuyla bağlı oldukları zaman, efendi için ölümüne dövüşmekten ve yenilgi durumunda efendiyle birlikte ölmekten hiç çekinmezlerdi. Hōjō klanı 1333'te imparatorluk kuvvetlerince yenilgiye uğratılınca, binlerce sadık samuray, Hōjō efendilerin yazgısını paylaşmak için *harakiri* yaptı (kılıçla kendi karnını deşti).

Samurayların temel görevi dövüşmek olduğu için, katı Askeri disiplinle ve talimle kendilerini çelik gibi sertleştirmeleri beklenirdi. Ok ve yayla savaşmak, aynı zamanda da kılıçla dövüşmek üzere eğitilirlerdi. Sonuç olarak, bu dönemde kılıç yapımı önemli bir meslek hâline geldi ve pek çok kılıç yapım ustası yetişti.

Teorik olarak, savaşçı yasası, samurayların şövalye ruhlu olmalarını ve zayıfları, çaresizleri, yenikleri korumalarını gerektirirdi, ama gerçekte samuraylar, öldürmek için eğitildiler,

bu yüzden çoğunlukla acımasız birer katil olarak davrandılar. Ancak Tokugawa şogunluğunca sıkı denetimin sağlandığı ve şiddetli çatışmaların sona erdirildiği Tokugawa Döneminde, şövalye ruhlu, şerefli davranışla ilgili savaşçı yasasından söz edilir oldu.

KAMAKURA-MUROMACHI YILLARINDA BUDACILIK

Budacılık, Heian döneminde üst sınıf arasında popüler olmasına karşın, Kamakura Döneminde ve sonrasında sade halk arasında daha hızlı yayıldı. Bu gelişme, 12. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkıp şiddetlenen ve 16. yüzyıla kadar hüküm süren güç mücadelelerinin, kargaşa ve çatışma ortamının sonucu olabilir. Dönem dönem meydana gelen doğal afetler de insanlara acı verdi. Dolayısıyla, Budist düşüncenin öngördüğü "dünyanın sonu", çok yakın gibi görünmüş olabilir. Bu umutsuzluk ve kötümserlik duygusu nedeniyle, insanlar, yeni beliren ve sade halka el uzatan Budist mezheplerde manevi huzur aramaya yönelmiş olabilirler. Budacılığın Çin'de, Kore'de ve Japonya'da filizlenip gelişen Mahayana kolu, Mutluluk Ülkesi'nde yeniden doğuşu müjdeliyordu. Heian döneminde ayinlere ve büyülerin, sihirli formüllerin ezberden okunmasına ağırlık verildi. *Mantra*lar (kutsal sözler) ne denli sık tekrarlanırsa, selamete erme şansının da o denli artacağı öngörülüyordu. Söylendiğine göre, bir kişi, okuduğu her mantra için kenara bir fasulye tanesi koymuş ve 3,6 milyar fasulye biriktirmişti.

Mahayana Budizminde insanlara öğretilen şey, merhametli Budalara ve Bodhisatvalara (aydınlanmış olan ama başkalarının kurtuluşa erişmesine yardım etmek için yeryüzünde kalanlara) iman ederek selamete erilebileceğiydi. Amida Buddha, yani Mutluluk Bedeni, Japonya'da en sevilen Buda

hâline geldi. Kamakura dönemindeki Budist liderler, Budist öğretilerin kavranmasından ve *mantra*ların ezberlenip okunmasından çok, kurtuluş için Amida Buddha'ya ve başka merhametli Budalara bağlılığı vurguladılar. Bu yeni liderler kendi mezheplerini kurdular.

Arı Ülke (*Jōdo*) mezhebini kuran Hōnen (1133-1212), Kamakura Döneminin Budist liderleri arasındaydı; selamete ermek için gereken tek şeyin, Amida Buddha'nın esirgeyen gücüne güvenmek olduğunu öğretti. Hōnen'in çömezi Shinran (1173-1262) ise gereken tek şeyin, Amida'nın ismini bir kez içtenlikle zikretmek olduğuna vurgulayarak, selamete ermeyi daha da kolaylaştırdı. Bu görüş, Amida'nın ismi ne denli sık zikredilirse, kurtuluş şansının da o denli arttığını öğreten Hōnen'le ters düşüyordu. Shinran, ahlaki davranışın selametle alakasının olmadığını da öğretti. İyi olsun, kötü olsun, herkes, Amida Buddha'ya tümüyle güvenirse selamete ererdi. Aslında, kendini kurtaramayacağını kavrayan kötü bir kişinin selamete erme şansı, iyi davranışlarıyla selameti garantilediğini düşünen iyi bir kişinin şansından daha yüksek olabilirdi. Shinran'ın öğrettiğine göre, kişi, kendini tümüyle Amida Buddha'ya teslim ederek ahlaklı bir kişi olurdu. Shinran, kurduğu mezhebe Gerçek Arı Ülke (*Jōdo Shinshū*) adını verdi ve ezilenler arasında geniş bir yandaş kitlesi kazandı. Shinran'ın iddiasına göre, dış davranış selametle alakalı olmadığı için, sığır eti ve alkol gibi belirli yiyecek ve içeceklerin tüketilmesini yasaklayan hükümlere sıkıca sarılmak, selamet için gerekli değildi. Shinran, din adamlarının halktan farklı bir yaşam sürmelerinin de gerekli olmadığı kanısındaydı; manastır yaşamını ve din adamlarının evlilik yasağını da reddetti. Sade halka ulaşma çabasına girişti ve ezilmiş insanlara yardım mesajını yaymak için uzak, yoksul bölgelere gitti; köylüler arasında geniş bir yandaş kitlesi kazandı. Böylelikle,

Gerçek Arı Ülke mezhebi, halk arasında yayıldı ve kitlelerin inancını günümüze kadar devam ettirdi.

Geniş bir yandaş kitlesi kazanan diğer mezhep, Niçiren'in (1222-82) kurduğu Niçiren Budizmi (Lotus Mezhebi) idi. Niçiren'in savunduğuna göre, *Lotus Sutra*'da vurgulanan Buda'nın üç bedeni, yani Özün Bedeni, Mutluluk Bedeni (Amida Buddha) ve tarihsel Buda, bir bütündür ve eşit önemdedir. *Lotus Sutra*'nın okunması, selamete erişme olanağı verir. Niçiren, diğer mezhepleri yanlış öğretiler yaymakla suçladı ve onların yerine kendi öğretisini koymaya girişti. Niçiren'in dogmatizmi ve hoşgörüsüzlüğü, çeşitli inançlara daha hoşgörülü yaklaşma eğilimi gösteren diğer mezheplerden onu ayırıyordu. Niçiren, milliyetçi bir eğilim de sergiledi ve Şinto milliyetçiliğine yakın bir düşünceye sahipti. İnsanların selamete erişmelerine yardım etmenin yanında, "Japonya'nın Temel Direği, Japonya'nın Ana Damarı" olma çabasına girişti. Ülkeye hizmeti ve hükümdara olan yükümlülüğü vurguladı. Niçiren'in öne sürdüğüne göre, Japonya, tanrıların ülkesiydi ve Niçiren Budizminin evrensel merkezi olmaya yazgılıydı. Niçiren'in militan bakış açısı, birçok samurayı yanına çekmesini sağladı, ama kurduğu mezhep, kitleler arasında da çok sayıda taraftar topladı ve her zaman canlı bir mezhep olarak kaldı.

Zen Budizmi de bu dönemde önemli bir hareket olarak ortaya çıktı. Genelde, Japonya'nın kültürel alanını diğer mezheplerden daha çok etkiledi. 6. yüzyılda ya da daha erken bir tarihte Chan Budizmi olarak Hindistan'dan Çin'e giren bu mezhep, Heian Döneminde Japonya'ya ulaştı, ama öğretileriyle samuray sınıfına hitap ettiği Kamakura Dönemine kadar etkili bir mezhep hâline gelmedi. Diğer mezheplerin aksine, Zen, Budalara ya da Bodhisatvalara iman yoluyla kurtuluş vaaz etmez. "Aydınlanma"nın (*satori*), yani yüzeysel yanılsamalardan kurtularak temeldeki gerçeklikle bütünleşmenin,

derin düşünce (meditasyon) ve yoğunlaşma yoluyla başarılacağını öğretir. Akıl, bilgi, kutsal yazılar, *mantra*lar, *satori*'ye ulaşmaya yardımcı olmayacaktır. Kişi, gerçekliği ve kendi Buda doğasını kavramak için doğrudan ruhunun derinliklerini araştırmalıdır. Kişi bir kez *satori*'ye ulaşınca, bu gerçekliği başkalarına sözcüklerle iletemez. Chan Budizmini Çin'e getiren Bodhidharma şöyle demişti: "Kutsal yazıların dışında özel bir iletim; sözcüklere ve harflere bağımlı olmayan; insan ruhuna doğrudan işaret eden; kişinin doğasını ve Budalığa ulaşmasını kavrayan[11]."

Satori'ye ulaşmada farklı yaklaşımları vurgulayan iki Zen mezhebi ortaya çıktı. Bunlardan biri, *zazen*'i, yani oturarak meditasyonu vurguluyordu. Diğeri ise *koan*'ı, yani bilinçdışını özgür kılmak için akla güvenme alışkanlığını kırmaya yönelik muammalı, paradoksal temaları vurguluyordu, örneğin: "Tek el çırpılınca nasıl bir ses çıkar?[12]"

Zen, disiplin ve yoğunlaşma gerektirdiği için, halk arasında kitlesel bir taban kazanamadı. Ama savaş alanında ölüm kalım mücadelesi vermesi gereken samuraylar arasında güçlü bir yandaş kitlesi kazandı. 16. yüzyılda yaşayan bir savaş ağası, yandaşlarının kendilerini Zen'e adamalarını söyledi. "Zen, yaşam ve ölüm hakkında ciddi olarak düşünmekten başka bir sır içermez[13]." Birçok samuray ve modern savaşçı, kendini disipline etmek ve ölüm korkusunu aşmak için Zen manastırlarına girdi. Zen'de, şeylerin doğasının özünü kavramaya verilen büyük ağırlık, kültürel gelişmeleri önemli ölçüde etkiledi.

---

11 William Barrett, haz., *Zen Buddhism: Selected Writings of D. T. Suzuki* (Garden City, NY: Doubleday, 1956), s. 61.

12 Philip Kapleau, *The Three Pillars of Zen* (New York: Harper & Row, 1966), s. 138.

13 Daisetsu T. Suzuki, *Zen and Japanese Culture* (New York: Pantheon, 1959), s. 78.

SANAT VE EDEBİYAT

Heian Döneminde ortaya çıkan tomar resimleri ve portre resimleri, savaşan samuraylar çağında gelişmeyi sürdürdü. Yükselen savaş ağalarının devasa kaleler inşa ettirmeye başladıkları 16. yüzyılda, iç mekânlar, boyalı duvarlarla, sürgülü kapılarla ve katlanan paravanlarla donatılıp bezendi. Sürgülü kapılar ve katlanan paravanlar, altın varaklı fonlar üzerine cesur, parlak renklere boyandı. Kano Eitoku (1543-90) bu resim türünün tanınmış ressamları arasındaydı.

Heian Döneminde başlayan Budist mimari, kırsal kesimi bezemeyi sürdürdü. Heykel alanında ise Nara'daki Todaiji Tapınağını koruyan Deva kralları ve Kamakura'daki 13 metrelik Büyük Buda gibi dev Budist figürleri yaratıldı. 14. yüzyıl sonunda, Ashikaga Şogunu Yoshimitsu, ağaçlar, kayalar ve bir göl arasına Zen benzeri bir üslupla yerleştirilmiş üç katlı bir bina olan Altın Köşk'ü (Kinkaku-ji ya da Rokuon-ji) yaptırdı. "Savaşan devletler" döneminde, *Daimyō*lar, kale ve güç üssü olarak devasa şatolar inşa ettirmeye başladılar. Toyotomi Hideyoshi'nin 16. yüzyılda inşa ettirdiği Osaka yakınındaki Fushimi Kalesi, bunların en dikkate değer olanları arasındadır.

Samurayların yükselişiyle, kılıç yapımı önemli bir meslek hâline geldi. Kamakura Döneminde ve sonrasında birçok hünerli kılıç yapımcısı yetişti. Masamune (1264-1344) en ünlü kılıç yapım ustalarındandı; yaptığı kılıçlar bugün de ender birer hazine değeri taşımaktadır. Bu dönemde, özellikle çay töreni ve Zen estetiği arasında bağ kuruldukça, seramik sanatı da ön plana çıkmaya başladı. Özenle işlenmiş üslubuyla Sung seramik sanatı ve kaba yalınlığıyla Kore seramikleri, Japon seramikçileri etkiledi.

Heian Döneminde, edebiyatta *monogatari* olarak bilinen anlatı üslubu serpilip gelişti. Doğal olarak, *Heike Monogatari*

(*Heike'nin Hikâyesi*) gibi destanların konusu, üstünlük mücadelesi veren klanlarla ilişkiliydi. Bu destanlarda samuray töresinin yansıtılması oldukça doğaldır, ama yaşamın gelip geçici niteliğine ilişkin Budist anlayış da anlatıya damga vurur. Taira klanının yükselişini ve çöküşünü işleyen *Heike Monogatari*, şu satırlarla başlar: "Gion Tapınağı'nda çalınan çanın sesinde, tüm şeylerin gelip geçiciliği yankılanır... Gururlular uzun süreli olmaz, bir bahar gecesi rüyası gibi uçup giderler. Ve kudretliler de sonunda yok olup gideceklerdir, rüzgârın önüne kattığı toz gibi.[14]"

Bu dönemde birçok önemli tarih yapıtı ya da vakayiname de yazıldı. Bir keşişin 13. yüzyılda kaleme aldığı *Gukanshō* (Bir Ahmağın Kısa Notları), Japon tarihini, Buda Yasasının dönemsel gerilemesi açısından yorumluyordu. Yazar, imparatorluk ailesinin çöküşüyle temsil edilen bir gerileme döneminde yaşadı. 1339'da, Güney Sarayı'nın destekçilerinden Kitabatake Chikafusa (1293-1354), *Jinnō Shōtōki* (İlahi Hükümdarın Meşru Veraset Kayıtları) başlığıyla, imparatorluk sarayının Şintoist bir yorumunu kaleme aldı; imparatorluk sarayını yandaşları, çağlar boyunca bu yapıtı örnek gösterdiler.

Zen Budizmi, Ashikaga yıllarında önemli bir kültürel güç hâline geldi ve bugüne kadar Japonların estetik beğenisini şekillendirdi. Yalınlığa ve ciddiyete, dengesizliğe ve asimetriye verilen değer, kültürel alanların birçoğunda yansıtıldı: Peyzaj bahçeciliğinde, Noh (Nō) oyunlarında, çiçek düzenlemede, çay töreninde, seramik sanatında, resimde, şiirde ve mimaride. Bu tutum, kılıç yapımını ve okçuluğu da etkiledi. Yalınlık, ciddiyet, melankoli, yalnızlık, dinginlik, kendini tutma ve soğukkanlılık duygusunun damga vurduğu çay töreni, Zen

14 Donald Keene, haz., *Japanese Literature* (New York: Grove Press, 1955), s. 78.

estetiğinin cisimleşmiş hâlidir. "Savaşan devletler" döneminin *Daimyō*ları, çay törenine bayılırlardı ve yalınlığa, sadeliğe dayalı Zen estetiğinin hüküm sürdüğü doğal bir çevrede birçok çayevi kuruldu.

Bahçecilik de doğayı en temel öğelerine indirgemeyi amaçlayan bir güzel sanat hâline geldi. Kyoto'daki Ryōan-ji Tapınağı'nın Kaya Bahçesi, Zen üslubunu yansıtan ünlü bahçeler arasındadır. Burası, denizi ve kayaları simgeleyen on beş taş ile beyaz kumdan oluşur.

Zen etkisi resimde de kendini gösterdi. Sung Dönemi Çin'de bir Zen keşişi olan Mu-chi'nin resimleri, Japonya'da ayrıksı bir *sumie*'yi, yani mürekkep resmini güçlendirdi. *Sumie* ressamları, doğanın gerçekçi bir resmini çizme çabasına girmeyip, öze ilişkin olmayan ayrıntıları bir kenara atarak, şeylerin özünü tasvir etmeyi amaçladılar. *Sumie* ressamlarının ve güzel yazı (kaligrafi) sanatçılarının dinamizmi ve canlılığı, fırça çalışmasının cesur, kuvvetli vuruşlarında, ritminde ve deviniminde gözlenir.

Noh veya Nō tiyatrosu, Şinto şölenlerinde sergilenen halk oyunu gösterileri olarak gelişmişti. Ashikaga döneminde daha da incelip gelişen Noh tiyatrosu, Zen yalınlığını ve ölçülülüğünü ete kemiğe büründürdü. Sahnede neredeyse hiç dekor ve donanım kullanılmaz. Hepsi erkek olan oyuncular, simgesel anlam taşıyan el, yüz ve beden hareketleriyle, hayli stilize, biçimsel, ölçülü bir oyun sergilerler. Noh performansları, bir *yūgen* duygusunu, yani "yüzeyin altına yatan... apaçık olanın aksine kolay sezilemeyen, belirtmenin aksine anıştırılan şeyi" tasvir etmeyi amaçlar[15]. Noh, erken yüzyıllardaki popüler halk oyunlarının önemli değişim geçirmesiyle, kültürlü seçkinlerin değer verdikleri bir sanat dalı sayılan bir

15 Arthur Waley, *The No Plays of Japan* (Londra: Allen & Unwin, 1911), s. 21.

drama biçimi olarak varlığını sürdürdü.

Öğrenim, Heian Döneminde kültürlü seçkinlerin özel bir ayrıcalığı olarak kalmıştı, ama Ashikaga Döneminde samuraylar ve varlıklı köylüler, çocuklarını, tapınak okullarına (*terakoya*) göndermeye başladılar. Bu uygulamanın daha da yaygınlaşması ancak Tokugawa Döneminde olmasına karşın, kitlelerin bir ölçüde öğrenim görmeleri için önemli bir araç olan bu kurum ilk kez bu dönemde ortaya çıktı.

BATI'YLA KARŞILAŞMA

Portekiz ve İspanya, 15. yüzyıl sonuna doğru denizaşırı coğrafi keşiflere başladı. Portekiz gemileri doğuya yelken açtı ve Vasco Da Gama 1498'de Hindistan'a ulaştı. Portekizli tüccarlar 1513'te Çin'in Kanton kentine ve daha sonra, 1543'te Japonya'ya ulaştılar. Onları 1584'te İspanyol tüccarlar izledi. İngilizler ve Hollandalılar da denizaşırı keşiflere başladılar; nihayet Hollandalılar 1600'de, İngilizler ise 1613'te Japonya'ya vardılar.

Portekizlilerin Japonya'ya tanıttığı mallar arasında misket tüfekleri vardı. Batılıların Japonya'da aradıkları mal ise gümüştü. Japonya'nın 16. yüzyılda Batı'yla karşılaşmasından doğan en önemli kültürel gelişme, 1549'da Japonya'ya ulaşan Cizvit St. Francis Xavier'in tanıttığı Hıristiyanlıktı. Kyushulu *Daimyō*'lar, Cizvit misyonerleri iyi karşıladılar, çünkü bunun, Batı ülkeleriyle ticareti kolaylaştıracağı kanısındaydılar. 1560'larda siyasal üstünlük kazanmakta olan Oda Nobunaga da misyonerleri destekledi, çünkü kendisine karşı duran Budist unsurları bastırmaya çalışıyordu. Kyushulu bazı *Daimyō*'ların din değiştirmesi ve Nobunaga'nın desteği sayesinde, dönmelerin sayısı artmaya başladı. 1582'ye gelindiğinde, Japonya'da tahminen 150 bin Hıristiyan ve 200 şapel vardı. Hıristiyan dönmelerin sayısı artmaya devam etti ve Tokugawa

Bakufu'su kurucusunun bu dini yasakladığı 1614'e gelindiğinde, tahminlere göre 300 bini aşkın Hıristiyan vardı (bazı tahminler 700 bine kadar çıkıyordu). Ülkenin o zamanki nüfusu ise tahminen 16 ila 20 milyon arasındaydı.

Egemen otoriteler, önceleri Hıristiyan misyonerlere olumlu yaklaşmalarına karşın, nihayetinde Daimyō efendilerden daha yüksek bir otoriteye, yani Tanrı'ya bağlı olan Hıristiyan vasalların sadakatinden gitgide kaygı duymaya başladılar. Nobunaga'nın ölümünden sonra başat güç hâline gelen Hideyoshi, 1587'de misyonerlerin ülkeyi terk etmelerini buyuran bir ferman çıkardı. Bu yasağı hemen yürürlüğe koymadı, ama ülkeye 1593'te gelen Fransiskenlerin, İspanyolların siyasal entrikalarına zemin hazırladıkları kuşkusu uyanınca, 1596'da yirmi altı Fransisken misyoneri ve Japon dönmeyi çarmıha gerdirdi. İeyasu da ilk başta Hıristiyanlara hoşgörülü davrandı, ama o da Hıristiyanların sadakatine güvenilemeyeceği kaygısı duymaya başladı ve 1614'te bu dini yasakladı. Herkesin, belli başlı Budist mezheplerinden birine üye olmasını emretti. Misyonerlerin ülkeyi terk etmeleri ve *Daimyō*ların denetimleri altındaki yerleri Hıristiyanlardan temizlemeleri emredildi. Gizlenen Hıristiyanlar araştırılıp bulundu ve idam edildi. Üçüncü Tokugawa şogunu İemitsu, Hıristiyanlara acımasızca işkence ederek, onları din değiştirmeye zorladı. 1614-1640 yılları arasında beş ila altı bin Hıristiyan idam edildi. Shimabara Yarımadası'nda ve Kyushu'nun Amakusa Adası'nda yaşayan köylüler, Amakusa Shirō (1621-38) adlı bir Hıristiyan gencin önderliğiyle 1637-1638'de ayaklandılar. Yaklaşık 37 bin insan, 100 bin kişilik *Bakufu* kuvvetlerine karşı direndi ama yenilgiye uğradı. Din değiştirmeyi reddeden Hıristiyanlar, inançlarını saklayıp "gizli Hıristiyan" oldular.

TOKUGAWA HEGEMONYASINA GEÇİŞ

16. yüzyılda çekişme içindeki *Daimyō*lar arasından potansiyel hâkim güç olarak sivrilen savaş ağası, Nagoya civarındaki toprakları denetimi altında tutan Oda Nobunaga oldu. Nobunaga, ittifaklar oluşturdu, yeni taktikler kullandı, beklenmedik saldırılara girişti ve Portekizliler ülkeye ateşli silahlar getirildiğinde, bunları ilk kez etkili şekilde kullandı. 1568'de Kyoto'yu işgal etti ve 1573'te Ashikaga şogunluğuna son verdi.

Nobunaga acımasız bir savaş ağasıydı. Gerçek Arı Ülke mezhebiyle bağlantılı köylü kuvvetleri (Ikkō) dâhil, birçok Budist grup ona karşı çıktı. Nobunaga, Ikkō güçlerine karşı giriştiği bir harekâtta, on binlerce Ikkō köylüsünü yakalayıp katletti. Kyoto yakınındaki Hiei Dağı keşişlerinin direnişiyle karşılaşınca, manastırı ateşe verdi ve yalnızca keşişlerin değil, kadınlar ve çocuklar dâhil köylülerin de aralarında olduğu yaklaşık 1.600 kişiyi yakalayıp idam ettirdi. Bir başka defasında, düşmanlarından birine cenaze töreni yaptıkları için 150 keşişin yakılarak öldürülmesini emretti. Söylendiğine göre, odayı tam temizlemediği, yerde bir meyve artığı bıraktığı için genç bir hizmetçi kızı idam ettirdi.

Nobunaga da kurtlar sofrasına dönmüş kargaşa ortamının kurbanı oldu. Hizmetlilerinden biri isyan ederek onu öldürdü. Yerine, eski bir hizmetli olan Toyotomi Hideyoshi geçti; köy kökenli olan Hideyoshi, mesleğine Nobunaga'nın sandalet taşıyıcısı olarak atıldı ve zamanla onun üst düzey komutanlarından biri oldu. Rakiplerine boyun eğdirmeyi başardı ve ülke üzerinde üstünlük kurdu. İmparator tarafından naipliğe ve başbakanlığa atandı ama şogun olamadı, çünkü yalnızca Minamoto klanı soyundan birinin o makama atanması adet olmuştu. Japonya üzerinde denetim kurduktan sonra, gözlerini Asya kıtasına dikti ve 1592'de Kore'yi ve Çin'i fethetmek

emeliyle, Kore'ye karşı sefere çıktı. Kuvvetleri Çin yönünde kuzeye ilerlerken, Ming hükümeti müdahale ederek bu seferin durdurulmasını sağladı ve bir barış anlaşması imzalandı. Hideyoshi, antlaşmayı yanlış yorumlayarak, Ming hükümetinin sözünden döndüğüne hükmedince, 1597'de Kore'ye yeniden asker yolladı. Hedefine ulaşamadan ertesi yıl ölünce askerler geri çekildi. Hideyoshi'nin bu saldırısı Kore'yi perişan etti, kıtlığa ve Kore halkı arasında ölümlere yol açtı.

Köy kökenli olmasına karşın, Hideyoshi, uyguladığı iç politikayla, köylüleri gelecekte huzursuzluk çıkarmaktan alıkoyma çabasına girişti. Köylülerin toprağı terk etmelerini yasaklayan bir kararname yayınladı ve ellerindeki tüm silahları yetkililere teslim etmelerini buyurdu. Gerçekte, sonraki Tokugawa Döneminde fiilen getirilen serfliğin temelini attı. Savaş ağalarının birbirleriyle çekiştikleri yıllarda, toplumsal katı kurallar daha azdı ve köylüler, savaş ağasının muharip kuvvetine katılabiliyorlardı, Hideyoshi'nin kendisi de böyle bir yol izlemişti. Hideyoshi, arazilerin değerini ve mülkiyet durumunu belirlemek, köylülerin vergi ödemelerini saptamak için bir kadastro çalışması da yaptırdı. Arazi değeri, ürettiği pirinç miktarıyla belirlendi. Ölçü birimi olarak *koku* (277 litre) kullanıldı. Bu ölçü, Meiji Dönemine kadar Daimyō ve samuray mülklerinin büyüklüğünü belirleyen birim hâline geldi.

3. BÖLÜM

Tokugawa Egemenliği

Hideyoshi'nin ölümüyle, belli başlı *daimyo*lar arasında iktidar mücadelesi başladı. Kantō Bölgesinde geniş bir mülkü bulunan ve Edo'da üslenen Tokugawa İeyasu (1542-1616), rakiplerini dize getirmeyi başararak, Toyotomi kuvvetlerini destekleyenleri ezdi ve 1600'de Tokugawa hegemonyasını kurdu, bu hegemonya 1867'ye kadar sürdü. İeyasu, diğer *daimyo*lar gibi hırslıydı ve onlar kadar acımasız olabiliyordu. Nobunaga öyle yapmasını emrettiği için, karısını idam ettirdi ve oğlunu *harakiri* yapmaya zorladı. Minamoto klanı soyundan geldiğini iddia etti ve 1603'te şogun olarak atandı. Hükümet merkezi hâline gelen Edo'da kaldı. Önceki şogunlar gibi o da imparator sarayının Kyoto'da kalıp varlığını sürdürmesine izin verdi, ama imparator, resmî din olan Şintonun başı olarak kalmasına rağmen, hiçbir siyasal otoriteye sahip değildi.

İki buçuk yüzyıllık Tokugawa egemenliği, Japon yaşam tarzını şekillendirmiş olan önceki faktörlerle kıyaslanınca, Japon düşünce sistemini, değer sistemini, toplumsal davranışını ve kurumlarını çok daha önemli ölçüde yoğurup şekil-

lendirdi. Modern Japonya'yı anlamak için, Tokugawa toplumunu kavramak gerekir.

İeyasu, rejiminin güvenliğini sağlamak için birçok önlemi yürürlüğe koydu. *Daimyō*lara fief olarak araziler tahsis edildi, ama Tokugawa ailesi en büyük arazileri kendi mülkü olarak elinde tuttu. O zamanlar ülkenin toplam rekoltesi 30 milyon *koku* olarak tahmin ediliyordu. Tokugawa mülklerinin payı yaklaşık 7 milyona ulaşıyordu. Bakufu'nun mülkleri Kantō Bölgesinde ve başka stratejik yörelerde bulunuyordu. İeyasu, bağlı vasallara ve doğrudan hizmetlilere kendi arazilerinden fiefler bağışladı. Geriye kalan 22 ila 23 milyon *koku* ise *Daimyō*ların elindeydi. Tokugawa Döneminde *Daimyō* sayısı değişiklik gösterdi ama ortalama 270 kadardı. Bir *Daimyō*'nun asgari mülkü, 10 bin *koku*'ydu. Büyük çoğunluğu, 100 bin *koku*'dan küçük araziye sahipti, ama birkaçının arazi büyüklüğü 300 bin *koku*'yu buluyor ya da aşıyordu. En büyüğü ise 1,02 milyon *koku*'ya sahipti. İmparatorluk sarayına ilk başta 20 bin *koku* verildi.

*Daimyō*lar üç kategoriye ayrılıyordu: Tokugawa ailesinin akrabaları (İeyasu'nun oğullarınca kurulan üç hısım aile dâhil); soy olarak Tokugawa ailesiyle bağı olan *Daimyō*lar; Tokugawa klanının zaferinden sonra ona boyun eğmiş olanlar, "hariçten" beyler. Kalıtsal beyler stratejik bölgelere yerleştirilirken, hariçten beyler uzak bölgelere ya da kalıtsal beylerin arasına yerleştirildi. *Daimyō*ların, Bakufu'dan onay almaksızın evlilik bağları kurmaları ya da kaleleri onarmaları yasaktı. Her iki yılın birini Edo'da geçirmeleri zorunluydu ve aile üyeleri de Edo'da kalmak zorundaydı.

*Daimyō*ların kendi denetimlerindeki yerleri (*han*) serbestçe yönetmelerine izin verildi ama dış ilişkiler, sikke basımı ve *han*lar arası ulaşım yine Bakufu'nun denetimi altındaydı. Her bir *Daimyō*, karargâh olarak kullandığı kendi kale kasabasına

sahipti; vasallarına ve başta köylüler olmak üzere, topraklarında yaşayan insanlara hükmediyordu. Ülkenin böyle ayrı Daimyō denetim alanlarına bölünmesi, Japonların bölgesel kimliğini biçimlendirdi ve diğer bölgelere karşı yabancılaşma duygusunu pekiştirdi.

Tokugawa Bakufu'su, siyasal ve toplumsal istikrar sağlamak için, katı bir sınıfsal sistem oluşturmaya girişti. Çekişen Savaş Ağaları Döneminden önce, samuraylar ile köylüler arasında kesin bir ayrım yoktu. Samuraylar, barışta çiftçilikle uğraşıyor, göreve çağrıldıkları zaman ise dövüşmeye gidiyorlardı. Köylüler, savaşçı gruplarına katılabiliyorlardı. "Savaşan Devletler" Döneminde, samuraylar, dövüşmeye daha çok zaman ayırmaya başladılar ve efendilerinin karargâh kurduğu yere yerleştiler. Daha sonra, Hideyoshi, köylüleri toprağa bağlamaya girişti. Samuray ve köylü sınıfları, ayrı gruplar hâline gelmeye başladı. Tokugawa Bakufu'su, sınıf ayrımlarını resmileştirdi; samurayların ve köylülerin statüsü, doğuma göre belirlenir oldu. Tokugawa yöneticiler, Çin'de âlimler, köylüler, zanaatkârlar ve tüccarlar şeklinde yapılan Konfüçyüsçü sınıf ayrımlarını benimsediler, ama âlimlerin yerine samurayları geçirdiler. Zanaatkârlar ve tüccarlar, esasen, "kasabalılar" denilen tek bir sınıf oluşturuyordu.

Samuraylar, ayrıcalıklı, egemen sınıftı. Arazi verilerek ödüllendirilmekten çok, pirinç cinsinden sabit ücret alıyorlardı. Gerçekte, samuraylar, efendilerinin güç üsleri olan kale kasabalarda yaşayan siyasal hizmetlilerdi. Üst ve alt zümreye mensup samurayların pirinç cinsinden aldıkları ücretler arasında büyük fark vardı; iki grup arasında evlilik yasaklandı. Samurayların Konfüçyüsçü öğretiyi iyi bellemiş olmaları ve efendiye özveriyle hizmeti vurgulayan savaşçı yasasına uygun davranışlar sergilemeleri beklenirdi. Sade halktan üstün sayılan bir sınıf olarak samuraylar, kendilerine karşı küstahça

davranan herhangi bir köylüyü ya da kasabalıyı ceza korkusu olmadan yere serme özgürlüğüne sahipti. Tokugawa Döneminin sonuna doğru, samuray sınıfının yaklaşık 1,8 milyon mensubu vardı ve bunların %30'u alt düzey samuraydı.

KÖYLÜLER

Tokugawa yıllarının başında ülkenin nüfusu tahminen 20 milyon kadardı. Tokugawa Döneminin sonunda ise 30 milyonu buluyordu. 18. yüzyıl başında sade halkın nüfusu yaklaşık 26 milyondu ve bunların %80'i köylüydü. Toprak, şoguna ve Daimyōya aitti. Toprağı işleyen köylüler, araziye bağlı birer serfti. İşledikleri toprağın büyüklüğü değişiyordu ama ortalama 1 *chō* (yaklaşık 10 dönüm) kadardı. Köylülerden alınan vergiler çeşitliydi ama genellikle, ürünlerinin %40 ila %50'sini vergi olarak veriyorlardı. Bazı *Daimyō*ların aldıkları miktar, hasılanın %70'ine ulaşıyordu. Genel politika, köylülerden olabildiğince çok vergi almak yönündeydi. Bir yetkili, "Susam tohumları ile köylüler birbirine çok benzer. Onları ne kadar çok sıkarsanız, o kadar fazla şey sızdırırsınız,"[16] diyordu. Çeşitli başka vergiler de vardı; ayrıca, köylülerin, yol bakımı ve başka kamu projelerinde angarya olarak çalışmaları bekleniyordu. Egemen sınıf, köylülerin yaşamını kılıç zoruyla katı şekilde kontrol altına aldı. Köylülerin kılıç kuşanmaları elbette yasaktı, çünkü kılıç kuşanmak samuraylara tanınmış bir ayrıcalıktı; köylüler, soyadı da kullanamazlardı. Tutumluluk, çalışkanlık, özveri ve itaatkârlık, aşılanıp geliştirilmesi gereken erdemlerdi. Ne yetiştirecekleri, nasıl bir çalışma takvimi uygulayacakları, ne yiyip içecekleri, ne giyecekleri, hangi dinlence etkinliklerini yapmalarına izin verildiği, köylülere buyuruluyordu. Çiçekleri seyrederek ve

16 Furushima Toshio, *Nihon Hoken Nogyoshi*, (Japon Feodal Tarımının Tarihi), (Tokyo: Shikai Shobo, 1931), s. 83.

çay içerek zamanını boşa geçiren eşleri boşamak serbestti. Öğrenim görme fırsatı bulanlar elbette çok azdı ve çoğunun okuryazarlığı yoktu. Egemen sınıfın kanısına göre, köylüler ne kadar az şey bilirlerse, onlar için o kadar iyi olurdu. Egemen sınıf arasında yaygın bir söz vardı: "İyi bir köylü, tahılın fiyatını bilmeyendir."

Köylülerin çoğu, yoksulluk içinde, kıt kanaat bir yaşam sürüyordu, ama bazıları varlıklıydı ve köyün liderliğini yapıyordu. Efendinin adamlarının vergileri toplamasına yardım ediyor ve onlar adına kayıt tutuyordu. Her bir köyde beş kişilik gruplar ya da komşu birlikleri vardı; bunlar, vergilerin ödenmesinden ve üyelerince işlenen her türlü suç eyleminden ortaklaşa sorumluydu. Bu birlikler, ihtiyaç ve hastalık zamanlarında üyelere el uzatan bir yardımlaşma derneği olarak da hizmet veriyordu.

KASABALILAR

18. yüzyılda kasabalıların nüfusu tahminen üç ila dört milyon arasındaydı. Yalnızca Konfüçyüsçü etkiyle değil, aynı zamanda da köylüler Tokugawa ekonomisinin belkemiğini oluşturdukları için Tokugawa toplumsal hiyerarşisinde zanaatkârlar ve tüccarlar, teorik olarak köylülerin altında yer alıyorlardı. Para kazanmayı küçümseyen Konfüçyüsçü yaklaşım, Tokugawa yöneticilerce de benimsendi. Tokugawa klanından Konfüçyüsçü bir âlimin gözlemine göre, eski zamanların aydın kralları, "tarıma değer verdiler, sanayiyi ve ticareti ise kısıtladılar. Beş tarım ürününe saygı gösterdiler ve parayı küçümsediler." Başka bir Konfüçyüsçü de şöyle diyordu: "Tüccarlar, emek vermeden servet kazanır, lüks yaşantıyı teşvik eder ve insanların zihinlerini zayıflatırlar."[17] Felsefi

17 İenaga Saburō, *Nihon Dōtokushisō-shi*, (Japon Ahlak Düşüncesinin Tarihi), (Tokyo: Iwanami, 1951), s. 120.

dayanak buydu, ama gerçekte Bakufu ve Daimyō, iç ticareti güçlendirmeye başladı.

Daimyōlar, başkalarına ait bölgelerde pazarlanabilen malların üretimini özendirmeye çalıştılar. Osaka gibi kentler önemli birer ticaret merkezi hâline geldi. Daimyōların kale kasabalarına yerleşen tüccarlar, sanatkârlar ve esnaf, ekonomik amaçlar güderek, köylülerin ve samurayların yaşamlarından farklı bir toplumsal ve kültürel yaşam geliştirdiler. Para kazanmak, onların yaşam amacı olup çıktı. Bu ortamda yetişen İhara Saikaku (1642-93) adlı bir yazar şöyle diyordu: "Para, kasabalının gözdesidir eğer parası yoksa, bir maymun oynatıcısından daha kötü durumdadır."[18]

Daimyōlara bağlı samurayların yanı sıra, tüccarların ve sanatkârların da toplandıkları kale kasabaların büyümesiyle, ülke yüzeyine yayılmış yaklaşık 130 şehir ve kasaba ortaya çıktı. Bunların otuz ila kırkının nüfusları 10 binden çoktu. Büyük merkezlerde yaşayanların sayısı 100 binin epeyce üstündeydi. 18. yüzyıl başında Edo'nun nüfusu tahminen 800 bin ila 1 milyon arasındaydı. Edo nüfusunun büyük bölümü, Bakufu'ya ve Daimyōlara hizmet eden samuraylardan oluşuyordu. Osaka'nın nüfusu yaklaşık 400 bin, Kyoto'nunki ise 350 bindi. Mitsui ve Konoike aileleri gibi birçok zengin tüccar ailesi, gösterişli evler yaptırdı; bu ailelerin kurdukları işletmeler Tokugawa Dönemi sonrasına kadar devam etti. Tüccarlar ve zanaatkârlar, loncalarda örgütlendiler. Esnaf ve zanaatkâr zümreleri içinde, usta ile çalışan arasındaki ilişki feodal nitelikteydi.

18 Howard Hibbett, *The Floating World in Japanese Fiction* (New York: Grove Press, 1960), s. 37.

DİĞER SINIFLAR: DIŞLANMIŞLAR

Dışlanmış (toplum dışı) muamelesi uygulanan halk grupları vardı. Tokugawa yöneticiler, sade halkı, "iyi insanlar" ve "adi insanlar" olarak sınıflandırdılar. Sade halkın çoğunluğu, birinci kategoriye giriyordu, ama yaklaşık 380 bin insan ikinci grupta yer alıyordu. "Adi insanlar" da iki kategoriye ayrılıyordu: "insan olmayanlar" (*hinin*) ve "aşırı kirliler" (*eta*). (Bugün bunlar, *burakumin* ya da mezra halkı olarak adlandırılıyor.) Tokugawa Döneminden önce bu iki grup birbirinden keskin şekilde farklılaşmış değildi; mesleki ve toplumsal işlevler temel alınarak aralarında ayrım yapılıyordu. Gezgin eğlendiriciler, dilenciler, fahişeler ve topluma karşı suç işleyenler *hinin* olarak sınıflandırılıyordu. Bunlar, bazı durumlarda, "adi insan" kategorisinden çıkabiliyor ve "iyi insan" olabiliyordu.

"Kirliler", doğuştan dışlanmış olarak sınıflandırılıyordu. Bu sınıfın kökeni belirsizdir, ama hayvan kesme, kasaplık, sepicilik gibi belirli meslekler, kirletici sayılıyordu. Bir kişi, soydan gelen ırksal ya da toplumsal farklılıklar ve belirli hastalıklar ya da anormallikler nedeniyle ayrımcılığa uğrayabiliyordu. Tokugawa Dönemine gelindiğinde, sepicilik, kasaplık ve deri eşyalarla çalışma yanında, bambu eşya, kandil fitili, sepet ve hasır sandalet yapımı gibi kirlilikle alakalı olmayan başka meslekler de yalnızca "kirliler" tarafından yapılan işler sayılır oldu. Bu insanlar, yalnızca meslek açısından değil, yaşadıkları yerler, giyim-kuşam (ahşap takunya ya da pamuklu giysi giyemezlerdi), toplumsal davranış (örneğin köylüler, bir samurayla karşılaşınca diz çökmek, "adi insanlar" ise "iyi insanlar"ın karşısında el pençe divan durmak zorundaydılar) açısından da sert ayrımcılığa uğradılar; başka sınıflara mensup kişilerle evlilik yapmaları da yasaktı. O çağda yaşamış bir *burakumin*, Tokugawa Dönemindeki ataları hakkında şöyle

diyordu: "Ayaklarına herhangi bir şey giymelerine izin verilmezdi ... Kemer olarak yalnızca hasır ip ve saçlarını bağlamak için yalnızca hasır kullanabilirlerdi. Gün batımından gün doğumuna kadar mezralarından ayrılmaları yasaktı ... Başkalarıyla arkadaşlık kurmalarına izin verilmiyordu. Başkalarını görmeleri gerekliyse, ellerinin ve dizlerinin üstüne çöküp, öyle konuşabilirlerdi."[19] Dışlanmamışlara ait kutsal yerlerin ve tapınakların arazisine girmeleri de yasaktı.

Meslek, oturma yeri, evlilik ve toplumsal ilişkiler açısından yapılan bu tür ayrımcılık, Tokugawa Dönemi sonrasına ve aslında bugüne kadar sürdü. Bakufu, resmî nüfus sayımlarında onları hesaba katmadı ve onların topluluklarını resmî haritalarda göstermedi. Tokugawa Döneminin sonuna doğru, bir *eta* bir tapınağa girmeye çalışırken öldürülünce, Edo'da görevli bir yargıç şöyle demişti: "*Eta*'nın hayatı, bir kasabalının hayatının yaklaşık yedide biri değerindedir. Yedi *eta* öldürülmedikçe, bir tek kasabalıya ceza veremeyiz."[20]

TOKUGAWA TOPLUMUNDA KADINLAR

Samuray sınıfının yükselişiyle birlikte başlayarak, kadınları erkeklerden aşağı bir düzeye indiren uygulama, Tokugawa Döneminde resmen kurumsallaştı. Daha önce bile samuray kadınları, kocalarından yarı köle gibi muamele görüyorlardı. Portekizli bir tüccar 16. yüzyıl ortasında şöyle diyordu: "[kadının] kocası, onu [tembel ya da kötü] olduğu için öldürebilir. Bu nedenle, kadınlar, kocalarının şerefi konusunda çok duyarlıdırlar ve evdeki görevlerini en titiz şekilde yerine getirirler."[21]

---

19 Tsuchikata Tetsu, *Hi-sabetsuburaku no Tatakai* (Ayrımcılığa Uğrayan Mezralıların Mücadelesi), (Tokyo: Shinsensha, 1973), s. 11-12.

20 A.g.e., s. 14.

21 Michael S. J. Cooper, haz., *They Came to Japan,* (Berkeley, CA: University of California Press, 1965), s. 62.

Tokugawa yöneticiler, ailenin erkek reisine tüm aile üyeleri üzerinde otorite vererek, ataerkil aile sistemini yasallaştırdılar. Mirasın en büyük oğula kalması, samuray sınıfı için zorunluydu ve kadınlar, önceden sahip oldukları mülkiyet haklarını yitirdiler. Koca, dilediği kadınla ilişkiye girebilirdi, ama karısı en ufak bir sadakatsizlik belirtisi gösterse, kocası onu infaz edebilirdi. İeyasu'nun "Vasiyet"inde belirtildiği üzere, karısı, gayrimeşru ilişkiye girdiyse, kocanın onu ve adamı öldürme hakkı vardı. Oyun yazarı Chikamatsu (1653-1724), bir piyesinde, samuray annesinin ağzından kızına şöyle söyletiyordu: "Herhangi bir adamla –kocan hariç– yalnız kaldığın zaman, başını kaldırıp ona bakamazsın."[22] İffetleri tehdit altındaysa, samuray kadınlarının kendilerini öldürmeleri beklenirdi.

Evlilikler, ebeveynlerce ayarlanırdı ve kız evlatların bu konuda hiç söz hakkı yoktu. Koca keyfî olarak karısını boşayabilirdi, ama karısının böyle bir hakkı yoktu. Karısı, zorluklara ve istismarlara sabırla katlanmalı, kocasına ve sıhri hısımlarına hizmet etmeliydi. Konfüçyüsçü âlim Kaibara Ekken (1630-1714), *Kadınlara Büyük Eğitim* adlı eserinde şunu belirtiyordu: "Bir kız, ilk gençliğinden itibaren, kadınlar ile erkekleri ayıran sınır çizgisini gözetmelidir ... Bir kadın, kocasını, sanki o Cennetin ta kendisiymiş gibi görmelidir."[23]

Samuray ideali, başta köylüler olmak üzere sade halk arasında da yayılmasına rağmen, kasabalılar arasında gelişen tutum bu kadar maço değildi. Popülist bir düşünürün iddiasına göre, yerli Japon düşüncesinde "erkekler ve kadınlar birbirine benzer. Yüksek ve düşük, şerefli ve adi ayrımı yoktur."

---

22 *The Major Plays of Chikamatsu, Çev:* Donald Keene, (New York: Columbia University Press, 1961), s. 76.

23 Basil H. Chamberlain, *Things Japanese* (Londra: Routledge & Kegan Paul, 1939), s. 503-505.

(Kadını erkekten aşağı gören düşünce, Çin'den alınmış yanlış bir kavramdı.) "Kocanın karısını sevmesi, kadının ise kocasına sevecenlikle yaklaşması ve şefkatli, dostça bir ilişki sürdürmesi, doğru yoldur." Bu düşünürün kanısına göre, temel insan ilişkisi, Konfüçyüsçü anlayışa özgü baba ve oğul ideali değil, karı-koca idealidir, çünkü "insanlık yolunun doğduğu kaynak, karı-kocadır."[24] En büyük oğulun miras hakkı, kasabalılar arasında katı şekilde uygulanmadı. Küçük bir oğul da ailenin işini devralmak üzere seçilebiliyordu ve aile mülkleri, oğullar ile kızlar arasında bölüşülebiliyordu. Bununla birlikte, egemen sınıf, en büyük oğulun miras hakkını ve kadının mirastan yoksun bırakılmasını köylüler arasında uygulamaya soktu.

Önceden de var olan ama Tokugawa Döneminde gelişen ve modern çağa kadar devam eden bir uygulama, genelevlerin kurulmasıydı; buralarda tutulanların çoğu, yoksul köylü ailelerinin kızlarıydı, yoksul düşen ebeveynlerince fahişelik yapmak üzere satılmışlardı. Tokugawa toplumu barış dönemine girince ve şehir yaşamı gelişmeye başlayınca, kentlerde bazı yerler, genelev semtleri olarak ayrılır oldu. Bu semtlerin en ünlüsü, Edo'da Bakufu'nun resmen izin verdiği Yoshiwara semtiydi. Dönem dönem başkente yolculuk yapan Daimyō hizmetlilerinin eğlenip dinlenmeleri için başkentin ana giriş noktalarında dört genelev semti daha kuruldu. Ek olarak, ülke çapında 25 önemli kentte genelev semtleri kuruldu. Genelev patronlarına bu semtlerde tekel hakları verildi, ama ülkenin her yanında resmî izinli olmayan pek çok "çayevi" türedi. Genelev patronları, bu tutsak kadınlara fiilen köle gibi davranarak insanlık dışı muamele ettiler, ama yetkililer onları korumak için kıllarını bile kıpırdatmadılar. Evlerden

24 İenaga Saburō, *Nihon Dōtokushisō-shi*, s. 143-147.

kaçarak yardım için yargıçlara başvuranlar, genelevlere geri gönderilmekten kurtulamadılar.[25]

SİYASAL GELİŞMELER

İeyasu ve haleflerince kurulan siyasal düzen, 19. yüzyıl ortasına kadar, yani batılı güçlerin gelişiyle bu düzen tehlikeye düşünceye kadar güven içinde varlığını sürdürdü. Şogunların görev değişimi düzenli şekilde gerçekleşti. Bazıları diğerlerinden daha faaldi, ama genel olarak idari işler, danışmanların, özellikle de başdanışmanın yönetimi altında yürütüldü. Bakufu'nun öncelikli hedefi, siyasal düzeni ve istikrarı güvenceye almak olduğu için, toplumun tüm kesimleri her zaman dikkatle gözetlenip denetlendi. Stratejik yerlerde kontrol noktaları kuruldu ve bir yerden başka yere yolculuk edenlerin görevlilerce incelenip araştırılması gerekliydi. Diğer önemli konu ise finansla ilgiliydi. Şogun, *Daimyō*dan vergi alamıyordu. Bakufu'nun gelir kaynağı, mülklerinden elde ettiği gelirdi. Bakufu çoğunlukla hasadın %40'ını alıyordu. Kamu işleri ve özel projeler için özel harçlar koyabiliyordu. *Daimyō*ların bu projelere katkı yapmaları ya da bunları Bakufu adına üstlenmeleri isteniyordu.

Bakufu'nun yeni önlemler alması ve sıkı denetimler uygulaması gereken alan, yabancılarla ilişkilerdi. İeyasu ve halefleri, Hıristiyan karşıtı önlemler aldılar ve bu Hıristiyan karşıtı politika, dış temaslara adım adım kısıtlamaların getirilmesiyle sonuçlandı. 1616'da Bakufu, tüm batılı tüccarların, Kyushu'daki Nagazaki ve Hirado limanları dışında Japon limanlarına girmelerini yasakladı. Yabancıların yalnızca Edo, Kyoto ve Sakai şehirlerinde oturmalarına izin verildi. İspanyolların Japonya'yla ticaret yapmaları 1624'te yasaklandı. İngilizler,

25 Kim Yil-men, *Nihon Jyosei Aishi* (Japon Kadınlar: Istırabın Tarihi) (Tokyo: Gendaishi Shuppankai, 1980), s. 17 vd.

Japonya'yla ticareti geliştirme çabalarına kendi istekleriyle son verdiler. Bakufu, tüm Japonların ülkeden ayrılmalarını 1636'da yasakladı. Yurt dışına, Filipinler ve Tayland gibi yerlere gitmiş olanların ülkeye dönmelerine izin verilmedi. Yalnızca üç ülkeden gelen ticaret gemilerinin Japon limanlarına girmelerine izin verildi; Korelilerin Iki Adası'na, Çinlilerin ve Hollandalıların ise Nagazaki açıklarındaki bir adaya girmeleri serbestti. Hollandalılar yalnızca o adada oturma hakkına sahiptiler ve resmî izin almadan Japonya'nın başka yerlerine seyahat edemiyorlardı. Hıristiyan kavramlarını engellemek için, Batı'ya ait kitaplar 1720'ye kadar yasaktı; dinsel olmayan kitapların girişine o yıl izin verildi. Dolayısıyla ülke, neredeyse tamamen dış dünyadan, özellikle de Batı'dan soyutlandı oysa ki o zamanlar Batı'da siyasal, entelektüel ve bilimsel açıdan önemli gelişmeler olmaktaydı.

Tokugawa şogunluğu, ülkeyi neredeyse tümüyle dış dünyadan soyutlamakla, iç siyasal güçler üzerinde sıkı denetim kurarak, kendi siyasal iktidarını korumayı başardı. Batı ülkelerinden gelen baskıların yoğunlaşmaya başladığı 19. yüzyıl başlarına kadar ciddi bir iç muhalefetle karşılaşmadı. Dolayısıyla, Japonya, Arnold Toynbee'ye göre, "En küçük insan topluluğunun, eğer bütün diğer insan topluluklarından yalıtılırsa, kapsadığı insanlar için tüm dünyayı temsil ettiği bir dünya devleti"[26] oluşturdu.

ENTELEKTÜEL VE KÜLTÜREL GELİŞMELER

Tokugawa Döneminde Konfüçyüsçülük, Japonya'da hâkim felsefesi hâline geldi. Teorik olarak ahlaki karakter temelinde üstün ve aşağı kişilerden oluşmuş bir toplumsal hiyerarşiyi vurgulayan Konfüçyüsçü ahlakçılık, Tokugawa

26 Arnold Toynbee, "Dünyayı Savaşsız Değiştirmenin Yolu," *Saturday Review*, 12 Mayıs 1962, s. 17.

yöneticilerce benimsendi. Samuraylar, Konfüçyüsçülüğe özgü âlim-memurlara denkti. Dolayısıyla, Bakufu, Konfüçyüs klasiklerinin samuraylara öğretilmesini teşvik etti ve bu dönemdeki âlimlerin büyük çoğunluğu, Konfüçyüsçü âlimlerdi. Chu Hsi (1130-1200) tarafından açıklandığı şekliyle Sung ya da Yeni Konfüçyüsçü kavramlar, 17. yüzyılın ikinci yarısında resmen onaylandı. Yeni Konfüçyüsçülüğe göre, *li* denilen evrensel bir ilke, Yüce Nihai'den (*t'ai chi* ya da *taiji*) doğar. Göğün Yolu, *li*'yi ve *t'ai chi*'yi cisimleştirir. Hükümdar, Göğün Yolu'na uygun olarak görevlerini yerine getirdiği için, fiilen Göğün bir aracısıdır. Bu yüzden, halkın hükümdara itaat etmesi zorunludur. Japon Chu Hsi âlimleri, *taigi meibun*, yani büyük adalet kavramına ağırlık verdiler, kişinin adını ve yerini vurguladılar, yani kişinin toplumdaki yerini ve görevini adalet ilkesi belirliyordu. Bu doktrin, adalet adına aşağıdakilerden itaat ve hizmet isteyen şogun ve Daimyō için özellikle kullanışlıydı. Kişinin "kendine uygun yeri bilmesi" gerektiği yolundaki ahlak kuralını savunuyordu.

Bir diğer Konfüçyüsçü okul olan Wang Yang-Ming okulu da Tokugawa Konfüçyüsçü âlimlerin birçoğunca benimsendi. Ming Döneminde Çin'de yaşayan Wang Yang-Ming'e (1472-1528) göre, *li*, nesnel bir tümel (evrensel) ilke değil, zihnin bir ürünüdür. Herkesin kavrayabildiği doğru, öznel olarak eyleme dökülmelidir. Bu eylemci anlayış, samuraylar arasında güçlü bir taban kazandı ve Tokugawa Döneminin sonunda, doğruyu imparatorun kutsallığında gören samuraylar, bu inançlarını eyleme dönüştürdüler. Başka bir Konfüçyüsçü bilgin grubu ise sonraki Konfüçyüsçü âlimlerin yorumlarını benimsemekten çok, doğrudan doğruya Konfüçyüs'ün kendisinin ve kadim Konfüçyüsçü filozofların metinlerine başvurmak gerektiğini savundu. Ogyu Sorai (1666-1728), bu Kadim Öğrenim okulunun âlimleri arasındaydı. Soyut *li* te-

orisinin tüm şeyleri yönettiği yolundaki Yeni Konfüçyüsçü tezi reddetti ve tüm kuralların, düzenlemelerin, kurumların insan eseri olduğunu savundu. Ogyu'nun düşüncesi, mevcut düzenin insan tarafından yaratıldığını, dolayısıyla da değiştirilebileceğini savunmaya başlayan düşünürlerin önünü açtı.

Sade insanlara ahlak ilkelerini öğretmeyi kendilerine görev edinen Konfüçyüsçü âlimler, halka hitap eden risaleler kaleme aldılar. Herkesin kolayca anlayabildiği ahlaki öğütler yazan Kaibara Ekken, bu âlimlerin en seçkinleri arasındaydı. *Çocuklar İçin Yönergeler*'inde şunları öğretiyordu: "Ebeveynlerinin evinde yaşayan tüm kişiler, kendilerini, babalarına ve annelerine evlat olarak hizmet etmeye adamalıdırlar; efendilerine hizmet ederken de daima içten bağlılık göstermelidirler." Ekken, insanların başkalarına karşı nazik olmalarını, onları kötüye kullanmamalarını da öğretti. İster kuş, ister yırtıcı hayvan, ister balık, isterse böcek olsun, herhangi bir canlıyı nedensiz öldürmemelerini de öğütledi. Bir bakıma doğa âşığıydı. Dediğine göre, insanlar, doğanın eserleriydi ve doğaya olan büyük borçlarını geri ödemek için ona hizmet etmeliydiler.[27] Ama Ekken, *Kadınlar İçin Büyük Öğreti*'de ortaya koyduğu gibi, hiyerarşik bir düzene yürekten inanıyordu. Tokugawa Konfüçyüsçü âlimlerin birçoğu, Konfüçyüsçülük ile Şintoyu harmanlamaya çalıştı. Bu eğilim, Tokugawa Döneminde sürdü ama Konfüçyüsçülükten yüz çeviren Şintoist milliyetçi bir düşünce de ortaya çıktı. Bu, Millî Öğrenim (*Kokugaku*) okuluydu.

ULUSAL ÖĞRENİM

Daha önce belirtildiği gibi, Heian Döneminde, Çin kültürüne verilen büyük ağırlığa tepki olarak, Japon kültürünü

27 Tsunoda, Ryusaku ve diğerleri, haz. *Sources of Japanese Tradition* (Columbia University Press, 1958), s. 376-377.

vurgulayan bir hareket gelişti. Ama Tokugawa yetkililerin Konfüçyüsçülüğe önem vermeleri nedeniyle, samuray sınıfı, Konfüçyüsçü öğrenim üzerinde yoğunlaştı. Ama bazı âlimler, bu eğilime tepki göstermeye başlayarak, gitgide yerli Japon tarihini ve kültürünü incelemeye yöneldiler. Millî Öğrenim denilen entelektüel okul, bu çabadan doğdu.

Tokugawa klanının kollarından biri olan Mito-han ailesine mensup Tokugawa Mitsukuni (1628-1700), Japon tarihinin incelenmesinden yana olan ilk kişilerden biriydi. Mitsukuni, *Büyük Japonya Tarihi*'nin hazırlanması projesini başlattı. O ve öğrencileri, Yeni Konfüçyüsçü bir kavram olan *taigi meibun* (büyük adalet ve doğru yer) kavramını benimsediler. Çinliler en yüksek sadakati krala borçluyken, Japonların en yüksek sadakati imparatora borçlu olduklarını öne sürdüler. Şoguna sadık olmakta da önceleri hiçbir çelişki görmediler, çünkü şogun o göreve İmparator tarafından atanıyordu ve dolayısıyla, İmparatorun sadık vekiliydi. Ama en sonunda, İmparatora sadakat, şoguna sadakatten üstün tutulmaya başlandı.

Güçlü bir milliyetçi ve imparatorluk yanlısı düşünce tarzını benimseyen öğrenim okulu, bazı Japon edebiyatı âlimlerinin, yalnızca felsefi nedenlerle değil, yerli Japon Yolunu kavramak için de *Man'yōshū*'yu, *Kojiki*'yi ve *Nihongi*'yi inceleyip öğrenmenin önemini vurgulamaya başladıkları 17. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktı. Bu âlimlerinden biri olan Kamo-no-Mabuchi (1697-1769), Konfüçyüsçülüğü ve "yapay" Çinli yolunu suçlamaya başladı; bu akımlar gelmeden önce Japonya'da hüküm süren yalın, doğal yolu bunların yozlaştırdığını söyledi Millî Öğrenimin en etkili filozofu hâline gelen Motoori Norinaga (1730-1801), "doğal" Japon yoluna yapılan bu vurguyu ve Çin nüfuzunun reddini benimsedi. Norinaga'nın etkisi 20. yüzyılda da devam etti.

Man'yōshū'yu incelemekle işe başlayan Norinaga, önce-

likle, tanrıların yolunu somut olarak gösterdiğine ve olgusal tarihi yansıttığına inandığı *Kojiki* üzerine odaklandı. Japon düşüncesini ve kültürünü yanlış yönlendirmiş olan "yapay" Çin felsefesini ve öğrenimini reddetti. Japonya'yı, güneşin kendisi olan Güneş Tanrıça (Amaterasu) kurdu. İmparatorluk hanedanı, Güneş Tanrıça'dan indi ve bu nedenle kutsal bir kurumdu. İmparatorluk hanedanına ilişkin bu teori, 1868'de imparatorun egemenliği tekrar kurulduktan sonra Japonya'nın resmî inancı yapıldı ve İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Japon öğrencileri aşılamak için kullanıldı. Ne var ki, Norinaga, Bakufu'yu reddetmedi, çünkü Bakufu'nun otoritesi imparatorluk sarayından kaynaklanıyordu. Akıl yürüterek tanrıların yolunu tahlil etme anlayışını reddetti, çünkü "tanrıların edimleri, sade insan muhakemesiyle ölçülemez"di. Norinaga, bu nedenle, "gizemli şeyler"in kabulünü savundu. Yol, öğrenmeyle kavranamaz. O, insanın doğuştan ruhudur; herkesin yüreğinde yerleşiktir. Dolayısıyla, Norinaga, yolu kavramak için kadim bilgelerin sözlerinin öğrenilmesine yapılan Konfüçyüsçü vurguyu reddetti. "Öğrenimin, öğretileri incelemek yerine doğruyu öğrenmek olması gerektiği"ni[28] savundu.

Norinaga'nın inandığı diğer ayırıcı Japon özelliği, insanın doğal duygularıydı. Norinaga, edep ve uygun davranış hakkında yapay kavramlarla doğal duyguları bastırmaya çalışan Konfüçyüsçülüğü reddetti. Kadim Japon şairlerin, doğal insan duygularını özgürce dile getirdiklerine işaret etti ve bu görüşünü desteklemek için, *Man'yōshū*'daki şiirlerden örnekler verdi. Söz gelişi, ailesinden ayrılan bir savaşçı, "Sevdiklerimi çok gerilerde bırakınca / Zihnim huzur nedir bilmedi / Özlem acısı yüreğimi sızlatırken,"[29] diye haykırıyordu. Daha

28 Masao Maruyama, *Studies in the Intellectual History of Tokugawa Japan* (Tokyo: University of Tokyo Press, 1974), s. 162.

29 Nippon Gakujutsu Shinkokai, *Manyoshu* (Tokyo: Iwanami, 1940), s. 177.

önce de belirtildiği gibi, böyle duyguların dışa vurulmasını engelleyen ve "erkek adam"a yaraşır tavır hâline gelen kısıtlamanın aksine, bir adamın karısına duyduğu sevgi, özgürce ifade ediliyordu. Norinaga, Japon duyarlılığının, bir hüzün duygusunu, yaşam acısını (*mono-no-aware*) yansıttığı kanısını da taşıyordu.

KURULU DÜZEN KARŞITI DÜŞÜNCELER

Egemen yetkiler, öğrenimi teşvik ettikçe, pek çok düşünce okulu belirmeye başladı. Bakufu, resmî ideolojisi olarak Chu Hsi felsefesini benimsediği için, farklı düşünceler ortaya çıkmaya başlayınca, 1790'da kurulu düzene aykırı incelemeleri yasaklayan bir kararname yayınladı. Ne var ki, Bakufu, kabul görmeyen düşünce okullarının kökünü kazıyamadı.

Bu düşünce okullarından biri, Batı'daki öğrenimden, yani Hollanda'daki öğrenimden etkilendi. Batı'ya ait kitaplar üzerindeki yasak 1720'de (Hıristiyan kitapları hariç) kaldırılınca, birçok âlim, Batı düşüncesini inceleyip öğrenmeye başladı. Bunlar, bir Japonca-Hollandaca sözlük hazırladılar ve özellikle bilimsel konularda Batı öğrenimini izlediler. Bakufu, bilimsel incelemelere onay ve destek verdi. Özellikle Batı tıbbı, bazı âlimlerin dikkatini çekti ve 1774'te Hollandaca bir tıp metni Japoncaya çevrildi. Nagazaki'de bir Hollanda fabrikasında çalışan Philipp Franz von Siebold adlı genç bir Alman doktor Hollanda incelemelerine katkıda bulundu. Hollanda öğrenimini izleyen bazı âlimler, Bakufu'nun, yabancı gemileri Japon limanlarından uzak tutma politikasına karşı çıkmaya başladılar ve ülkenin dışa açılmasından yana bir tutum aldılar.

Honda Toshiaki (1744-1821) adlı bir düşünür, Batı ülkelerinde yapıldığı gibi, Bakufu'nun, Japon ekonomisini güçlendirme politikası izlemesi, dış ticareti desteklemesi, hatta sömürgeciliğe girişmesi gerektiğine inanıyordu. Özellikle

Çin'in Afyon Savaşı'nda uğradığı yenilgi, bazı düşünürleri kaygılandırdı ve Batılı askeri aygıtların benimsenmesinden yana bir tutum almaya yöneltti. Gerçekte bunlar, Meiji'nin *fukoku kyōhei* (zengin millet, güçlü askeriye) politikasını savunanların öncüleriydi.

Bakufu'ya yönelik eleştiriyi sertleştirmeye başlayan diğer düşünce okulu ise Millî Öğrenim okuluydu. Bu okul, imparatorluk ailesine saygıyı vurgulamaya başladı ve ilk başta bunu, Bakufu karşıtı duygularla ilişkilendirmedi. Bu okulun destekçileri, "imparatora hürmet ve Bakufu'ya saygı" anlayışını savundular. İmparatorluk yanlıları bu fikir çizgisine bağlı kaldıkları sürece, Bakufu onlara tahammül etti ama Bakufu karşıtı duygular sergileyenler sürüldü, hatta idam edildi. Sonuç olarak, siyasal yorumlarda bulunanların birçoğu, sınırı aşmamaya dikkat ettiler ama Batı'dan gelebilecek tehdide karşı, milliyetçi duygular ifade etmeye başladılar, bu ise imparatorluk hanedanına dayanan benzersiz Japon ulusal varlığının vurgulanmasını beraberinde getirdi.

Mito-han üyesi olan Aizawa Seishisai (1782-1863), bu düşünce tarzının kilit sözcülerinden biriydi. "imparatora hürmet ve barbarları püskürtme" (*sonnō jōi*) politikasını ilk savunanlardan biri oldu. Onun gözünde, Bakufu da imparatora hizmet ettiği için, Bakufu'ya hizmet ile imparatora bağlılık arasında herhangi bir çelişki yoktu. Ama Güneş Tanrıça'nın soyundan gelenler olarak imparatorluk ailesi üyelerinin önemini vurguladı; imparatorluk hanedanı, çağlar boyunca kutsal varlığını bozulmadan sürdürmüştü. Seishisai, Batı'dan gelebilecek tehdide karşı, yoğun yabancı düşmanı bir bakış açısını savundu. "Bugün batılı yabancı barbarlar ... denizlerde kol geziyor, başka ülkeleri ayaklar altına alıp çiğniyor Bizim Kutsal Ülkemiz, dünyanın tepesinde yer alır ... [Amerika] dünyanın en gerideki bölgesini kaplar; dolayısıyla, oranın

halkı aptal ve basittir, bir şey becerebilecek yetenekten yoksundur."[30] Bu tür küstah, şovenist yazılar, Tokugawa Dönemi sonrası Japonya'nın aşırı milliyetçi düşünce tarzına temel oluşturmaya başladı.

Hirata Atsutane (1776-1843), Millî Öğrenimin etkili bir savunucusuydu ama Seishisai gibi yabancı düşmanlığı yapmadı. Şintoya gönülden inanan Atsutane, Konfüçyüsçülüğün ve Budizmin Japonya üzerindeki etkisini eleştirdi. Şinto milliyetçiliğini savunan diğerleri gibi o da Japonya'nın tanrılarca kurulduğunu ve Japonların, tanrıların soyundan geldikleri için, başka insanlardan üstün olduklarını iddia etti; Yamato [Japon] ruhunun aşılanıp güçlendirilmesini savundu. Bununla birlikte, "barbarların püskürtülmesi"ni savunmadı, Batı biliminin ve teknolojisinin benimsenmesini destekledi.

SADE HALKIN YAŞANTISI

Köylüler, ağır çalışmanın ve asgari maddi rahatlığın belirlediği bir yaşam sürüyorlardı. Onların yaşamı dikkatle düzenlenmişti ve bu yaşama yön veren ahlak felsefesi, Konfüçyüsçülüğe eğilimli egemen sınıfın dayattığı bir felsefeydi. Bu nedenle, çalışkanlık, tutumluluk, itaat ve fedakârlık, köylü düşüncesine kök salmış erdemler olup çıktı. Ama köylüler, kıtlıkla ve açlıkla boğuştukları zamanlarda, yeni doğan bebekleri öldürme, düşük yapma ya da kızlarını geneleve satma gibi acı verici yollara gitmek zorunda kaldılar. Kırsal kesimi gezip dolaşan Satō Nobuhiro (1767-1850) adlı bir yazar, yeni doğanları öldürmenin yaygın bir uygulama olduğu gözlemini dile getiriyordu, ama aynı zamanda da "çocuklar henüz doğmadan öldürülüyor ... [kuzeydeki eyaletlerde] öldürülen çocukların yıllık sayısı, altmış ya da yetmiş bini geçiyor,"[31]

30 Tsunoda, *Sources of Japanese Tradition*, s. 596.

31 A.g.e., s. 571.

diyordu. Aşırı kıtlık ve açlık yıllarında, yamyamlığa bile başvuruldu. 1785 kıtlığı sırasında kuzey köylerini gezip dolaşan bir âlim, kuru kemik yığınlarıyla karşılaştı. Bir köylü şunları anlattı: "Bunlar, açlıktan ölmüş insanların kemikleri ... Başıboş dolaşan atları yakalar ... keser ve kanlı etlerini pişirip yerdik ... Hayvanlarımız tükenince, ölüm döşeğindeki çocuklarımızı, kardeşlerimizi ve başkalarını bıçakla öldürüp ... etlerini yedik."[32]

Tokugawa Döneminde, kötü hava koşullarının ve çekirgelerin neden olduğu otuz beş kıtlık meydana geldi. Kıtlıkların birçoğu, kitlesel açlıklarla sonuçlandı. 1732'deki kıtlıkta tahminen 969.900 insan açlıktan öldü. Bir çağdaşın dediğine göre, 1783-87'deki büyük kıtlık sorasında bir eyalette iki milyonu aşkın insan öldü. Herhangi bir gelişmenin büyüklüğünü belirtmek için on binlik birimlerin kullanılması adet olduğu için, hiç kuşkusuz ki bu tahmin abartılıydı ama yaygın kanıya göre, söz konusu kıtlıkta birkaç yüz bin insan yok oldu.

Andō Shōeki (1703-62), kurulu düzeni eleştiren ve köylülüğü savunan bir kişi olarak ünlendi. Onun görüşleri, birçok ciltten oluşan yazılarının gün ışığına çıkarıldığı 20. yüzyıla kadar neredeyse hiç bilinmiyordu. Shōeki'nin kanısına göre, tarımsal nüfus, toplumun temelini oluşturuyordu ve "doğrudan ekim-dikim yaparak dürüstçe yaşama"ya uğraşan biricik insanlar onlardı. Shōeki, herhangi bir iş yapmadan tüketenleri suçladı, baş suçluların ise samuraylar olduğunu öne sürdü. Konfüçyüsçü âlimler bu durumu eleştirememişlerdi, çünkü kendileri de "toprağı ekip biçmeyen açgözlü tüketiciler"di. Bu nedenle Shōeki, doğa dünyasının tersine her şeyde hiyerarşik bir düzenin olmasını savunan kadim bilgelerin öğ-

32 Uchida Takeshi ve Miyamoto Tsuneichi, haz., *Sugae Masumi Zenshū* (Sugae Masumi'nin Toplu Yapıtları), 12 cilt (Tokyo: Miraisha, 1971-1978), Cilt. I, s. 274-275.

retilerini reddetti. Eşitlikçi bir felsefeyi benimseyip savunan Shōeki, öğrenimin ve uygarlığın gelişiminden önce insanların özgür, mutlu, eşit ve ahlaklı olduklarını öne sürdü. Hiçbir şey yapmayan ama "tek bir pirinç tanesi bile" üretmeden konuşup duran insanları kınadı. Doğanın gerçek ortamında hiçbir hükümdar, hiçbir ayrıcalıklı sınıf olmazdı. Herkes "doğrudan ekim-dikim" ile uğraşırdı, tam özgürlük ve eşitlik hüküm sürerdi.[33]

Shōeki, köylüleri sömüren kurulu düzeni suçlarken, Ninomiya Sontoku (1787-1856), bir kişinin atalara ve topluma olan borcunu geri ödemesinin yolu olarak fedakârlık, sıkı çalışma ve tutumluluk erdemlerini vurguladı. Doğaldır ki, kurulu düzende çıkarı olanlar, onu, "Japonya'nın köylü bilgesi" olarak ve köylülerin örnek alacakları bir model olarak idealleştirdiler. Onun, sırtında ağır bir yük taşırken kitap okuyan çok çalışkan bir köylü genç olduğu, okul çocuklarına öğretildi.

KASABALILARIN YAŞANTISI

Kasabalı nüfus, 18. yüzyıl ortasında tahminen üç-dört milyon arasındaydı. Para kazanmak egemen sınıfça hor görüldüğü için, kasabalılar, resmî Tokugawa hiyerarşisinin en altında yer alıyorlardı. Ama Edo'da ve kale kasabalarda toplanan kasabalılar, para kazanmak için azimle çalıştılar. Yukarıda belirtildiği gibi, İhara Saikaku, para kazanmanın kasabalılar için taşıdığı önemi vurguladı. Kabuki oyun yazarı Chikamatsu, piyeslerinden birinde bir tüccarı şöyle konuşturuyordu: "Bir samuray, kâr amacı gütmeden dürüst bir isim yapmaya çalışır, bir tüccar ise şöhretini hiç düşünmeden, kâr biriktirir ve servet yığar. Her biri için uygun yol budur."[34] Mitsui tüccar ailesinin ilk üyelerinden Mitsui Takafusa (1684-1748),

33 Maruyama, *Studies in the Intellectual History*, s. 249-264.

34 Keene, *The Major Plays of Chikamatsu*, s. 332.

kasabalılar için "altından ve gümüşten elde ettikleri kârların dışında inanıp güvenebilecekleri hiçbir şey yoktur ... İşinizle ilişkili olmayan meselelere asla dikkat ve zaman harcamayın,"[35] diyerek onlara öğütler verdi. Herhangi bir kitabın kalbini kavramanın önemini vurguladığı için *Shingaku* (Kalbin Öğretileri) adı verilen felsefe okulunun kurucusu İshida Baigan (1685-1744), tüccarlar için para kazanmanın Gök İlkesiyle uyumlu olduğunu öne sürdü.

Kasabalıların birçoğu, para kazanma felsefesini benimsedi ve bazıları zengin birer tüccar olup çıktı. Kendi mali kaynaklarını artırmayı arzulayan bölgesel *daimyo*ların teşvikiyle, özellikle toptancı tüccarlar, büyük şehirlere pirinç ve başka ürünler temin etmekte hayli başarılı oldular. Ticaretle, zanaatkârlıkla ve esnaflıkla uğraşan basit kasabalılar da ekonomik açıdan kırsal kesimdeki yoksul köylülere kıyasla daha iyi durumdaydılar.

TOKUGAWA KÜLTÜRÜ

Tokugawa Dönemindeki en ön önemli kültürel gelişme, kasabalı kültürüydü. Kasabalıların yaratıcı enerjisi, bütün alanlarda (kurgusal düzyazı, haiku şiiri, kabuki tiyatrosu, ağaç kalıp baskı ve seramik alanlarında) kendini dışa vurdu. Kasaba kültürünün doruk noktasına, *Genrōku* Dönemi olarak bilinen 17. yüzyıl sonu ila 18. yüzyıl başına doğru ulaşıldı. Bu dönem, özellikle Osaka ve Edo gibi büyük ticaret merkezlerinde, maddi yönden iyi durumdaki tüccar sınıfının cıvıl cıvıl, rengarenk, gösterişli yaşam tarzını temsil ediyordu. 17. yüzyıl sonunda Osaka'yı ziyaret eden bir Alman doktor şöyle diyordu: "Burada, lüksü teşvik etmeye ve tüm duyusal hazları doyurmaya elverişli şeyler bile, başka her yerdeki kadar

35 Mitsui Takafusa, "Tüccarlar Üzerine Bazı Gözlemler", çev. E. S. Crawcour, *Transactions of the Asiatic Society of Japan* içinde, C. 8, s. 103, 115.

düşük bir bedelle elde edilebilir."[36] Bu zevk düşkünü yaşam tarzının dünyası, *Ukiyo* (uçarı dünya) adıyla anılır oldu.

Bu uçarı dünyayı betimleyen kurgusal düzyazının üstadı, Osakalı İhara Saikaku'ydu. Meslek yaşamına haiku şairi olarak başlayan Saikaku, yirmi dört saatte 23.500 dize yazdı. *Yaşamını Aşka Harcayan Adam*'la başlayarak, düzinelerce nükteli, erotik roman kaleme aldı. Bu romanın kahramanı, aşk yaşamına sekiz yaşında başlar ve altmış yaşına kadar 3.742 kadını baştan çıkarır. Altmış yaşında bile doyuma ulaşmayan kahramanımız, efsanevi Kadınlar Adası'nı aramak için yelken açar. Eğlendirici olduğu kadar ahlaki açıdan aydınlatıcı da olan popüler öyküler, Tokugawa dönemi boyunca yazılmaya devam edildi, bu ise kasabalılar arasında okuryazarlık düzeyinin hayli yüksek olduğunu gösteriyordu.

On yedi heceli bir şiir olan *haiku* da kasabalılarca çok tutulan bir şiir biçimi olarak ortaya çıktı. Bu türün yazılması ve beğenilmesi, kasabalılarla sınırlı değildi. En büyük haiku şairi Matsuo Basho (1644-94), samuray sınıfına mensuptu ve bir Budist keşiş olarak kırsal kesimi gezip dolaştı. Haikunun kısa olmasını, Zen âlimi Suzuki Daisetsu şöyle açıklıyor: "Yaşamın ve ölümün en üst anında duygular, kavramsal olarak ele alınmayı reddeder *haiku*, kavramanın bir ürünü değildir. Kısa ve anlamlı oluşu bundandır."[37] Donald Keene'in açıkladığına göre, haikunun etkili olması için, aralarında kıvılcım sıçramasının gerçekleştiği elektrik yüklü iki kutup olmalıdır. Örneğin, "Antik havuz. Bir kurbağa atlar içine. Suyun Sesi."[38]

Kasabalılar arasında filizlenip gelişen diğer eğlence biçimi,

---

36 Engelbert Kaempfer, *History of Japan*, 3 cilt, çev. J. G. S. Schenchzer (Glasgow: MacLehose, 1906), Cilt: 3, s. 6.

37 Daisetsu T. Suzuki, *Zen and Japanese Culture* (New York: Pantheon, 1959), s. 225-227.

38 Donald Keene, *Japanese Literature* (New York: Grove Press, 1955), s. 39-41.

kukla ve *kabuki* tiyatrosuydu. Önde gelen bir *kabuki* uzmanı şöyle yazıyor: "*Kabuki*de müzik, dans, oyunculuk, edebiyat sanatlarının yanı sıra, grafik ve plastik sanatlar da birleşerek tek bir biçime bürünür."[39] *Kabuki*nin sevilip yaygınlaşmasına en çok katkıda bulunan oyun yazarı, 160 piyes kaleme alan Chikamatsu'ydu. Yazdığı oyunların temaları, çoğu kez, aşk ve görev arasındaki ya da insan duyguları (*ninjō*) ile toplumsal ve ahlaki ödevler (*giri*) arasındaki çatışmayı işliyordu.

Kasabalılar arasında filizlenip gelişen sanat biçimi, ağaç kalıp baskıydı (*ukiyo-e*, uçarı dünyanın resimleri). Bugün eserleri dünya çapında takdir edilen Moronobu (1618-94), Harunobu (1725-70), Utamaro (1753-1806), Sharaku (ö. 1801), Hokusai (1760-1849) ve Hiroshige (1797-1858) gibi birçok sanatçı, baskı eserler üretti ya da romanlar için bezeme resimleri çizdi. Moronobu, Saikaku için bazı bezeme resimleri yaptı; Harunobu, narin, işveli kadın figürleriyle tanındı; Utarnaro, şuh kadınlarıyla; Sharaku, *kabuki* oyuncularının abartılı pozlarıyla; Hokusai, etkileyici manzara baskılarıyla; Hiroshige ise *Tōkaidō Karayolunun Elli Üç İstasyonu* adı verilen baskı dizileriyle ünlendi. Hiroshige, ışık ile doğa olayları arasındaki bağlantıyla ilgilendi. Bir sanat tarihçisi, "Hiç kimse, yağmurun güzelliğini gözlerimizin önüne böylesine capcanlı sermemişti,"[40] diye yazar. Hokusai'nin sanatına nasıl bağlı olduğunu, şu sözü açıkça gösterir: "Altı yaşımdan beri, nesnelerin biçimlerini çizmeyi alışkanlık edinmiştim on yedi yaşımdan önceki resim çalışmalarım çok büyük değer taşır ... belki seksenime geldiğimde, sanatım büyük ilerleme kaydedebilir; doksanımda, gerçek derinliğe ulaşabilir Yüz on yaşımda, her nokta ve çizgi sanki canlıymış gibi olabilir."[41] Hokusai,

39 Faubion Bowers, *Japanese Theatre* (New York: Hill & Wang, 1959), s. 177.

40 Lawrence Binyon, *Painting in the Far East* (New York: Dover, 1959), s. 266.

41 Robert T. Paine ve Alexander Soper, *The Art and Architecture of Japan*

yazısını, "Resim delisi ihtiyar" diye imzaladı. Bu Japon ağaç kalıp baskı sanatçıları, özellikle Hokusai ve Hiroshige, van Gogh gibi 19. yüzyıl Fransız izlenimcilerini etkiledi.

Bu dönemde, paravan resimleri, lake ve çömlek üzeri resimler gibi geleneksel süsleme sanatları da serpilip gelişti. Ogata Korin (1658-1716) ve Maruyama Okyo (1733-95), bu alandaki seçkin sanatçılar arasındaydı; onların katlanan paravanlar üzerine yaptıkları resimler birer ulusal hazine hâline gelmiştir.

EĞİTİM

Okuryazarlık kasabalılar arasında yaygındı, çünkü iş yapmak için gerekliydi. Tüccarların ve sanatkârların çocuklarına okuma-yazma ve abaküsle hesap yapma öğretiliyordu. Köylü çocukları arasında öğrenim sınırlıydı; varlıklı köylüler ise çocuklarını, Budist ve Şintoist rahiplerce eğitim verilen tapınak okullarına (*terakoya*) gönderiyorlardı. Samuray çocukları, özel öğretmenlerden ders alıyorlar ya da *han* akademilerine gidiyorlardı. Yaygın kanıya göre, samuray erkekler arasında okuryazarlık oranı neredeyse %100'dü. Genel bir tahmin olarak, Tokugawa Döneminin sonuna gelindiğinde tüm oğlanların %40'ı ve kızların %10'u şu ya da bu düzeyde öğrenim görüyordu.

SİYASAL VE EKONOMİK SORUNLAR

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle ekonomik alanda gitgide artan güçlüklerle karşılaşmaya başlayınca, Bakufu iktidarının istikrarı sarsıldı. Harcamalar gelirleri aştıkça, mali güçlükler ağırlaştı. 1780'lerdeki kıtlıklar, bu güçlükleri katmerleştirdi. Bu durum, gıda sıkıntısı çekilmesine ve fiyat-

(Baltimore: Penguin, 1955), s. 153.

ların yükselmesine neden oldu. Yetkililer, harcamaları kısma, fiyatları kontrol altına alma, memurlarının borçlarını erteleme ve lüks tüketimi önleyici yasalar çıkararak tutumluluğu özendirme sorunuyla başa çıkmaya uğraştılar, ama alınan önlemler, güçlüklere çözüm getiremedi. Bakufu, o zaman, paranın değerini düşürdü, vergileri ve harçları yükseltti, aynı zamanda da para bağışlamaları için zengin tüccarlara baskı yaptı ama güçlükler devam etti. *Daimyō*lar ve köylüler de ağırlaşan ekonomik güçlüklerle karşı karşıya kaldılar.

Tarımsal ekonomi, teorik olarak, *Daimyō*ların ve samurayların ekonomik dayanağı olmaya devam etti. Hem kale kasabalarda hem de Osaka ve Edo gibi önemli siyaset ve ticaret merkezlerinde, ticaretle ve sayısız tüketim malının üretimiyle uğraşan geniş bir şehirli nüfusun ortaya çıkışına tanık olundu. Tüketim, *Daimyō*ların ve samurayların parasal gereksinimlerini, köylüye dayalı ekonomiden sağlanan kazançla karşılanamayacak boyutta artırdı. *Daimyō*lar, artan mali gereksinimlerini karşılamak için, başka bölgelere satılabilen ticari tarım ürünlerinin üretimini teşvik ettiler. Böylelikle belirli yerler, çay, kaliteli pirinç, sake, çanak-çömlek, dokuma, el yapımı eşya, deniz ürünleri vb. merkezleri haline geldi. *Daimyō*ların satıcılık, simsarlık ve taşımacılık hizmetleri için iş verdikleri tüccarlar, bölgenin zenginleri hâline geldiler.

Ne var ki, birçok *Daimyō*nun parasal sorunları ortadan kalkmadı. Bunlar, Bakufu tarafından vergilendirilmiyor olsalar bile, pahalıya çıkan kamu yararına projeleri üstlenmeleri isteniyordu. Bakufu'nun zorunlu tuttuğu üzere, her yıl kendi yurtlarından Edo'ya gidip gelmeleri, oldukça büyük masraf gerektiriyordu, çünkü gösteriş düşkünü tavırlarını sergilemek için geniş bir maiyet eşliğinde seyahat ediyorlardı. Kendi yurtlarında ve Edo'da iki uygun konutu idame ettirmek pahalıya patlıyordu. Lüks malların kolayca bulunabilmesi,

diğer *Daimyō*larla aşık atmak için gösteriş amaçlı tüketime yönelmeyle sonuçlandı. Ek olarak, ara sıra meydana gelen doğal afetler ve kıtlıklar da *Daimyō*lara ağır yükler getirdi.

Samuraylar da ekonomik zorluklar çekmeye başladılar. Eski samuray ideali olan sade ve tutumlu yaşantıya, Tokugawa barışının hüküm sürdüğü yıllarda uyulmadı. Samurayların kazancı, pirinç olarak belirlenen gelirler bakımından sabitti, ama sadeliğe daha az özen gösteren bir yaşam tarzı benimsendikçe, masrafları arttı. Samuraylar, güzel evlerde oturmaya ve kaliteli giysiler giymeye eğilim gösterdiler. Birçoğu, sıklıkla kabuki gösterilerine giderek ya da pahalı randevuevlerinin müdavimi olarak ve "geyşalar"a hamilik ederek, haz düşkünü bir yaşantıya kendini kaptırdı.

*Daimyō*lar ve samuraylar, ürün satın aldıkları ya da ödünç para aldıkları tüccar ailelerine borçlanmaya başladılar. *Daimyō*lar, çektikleri zorlukları çözmek için, köylülerden aldıkları harçları yükseltme yoluna gittiler. Daimyō'ların bazıları, zaman zaman hizmetlilerin pirinç ödeneklerinden kesinti yapmaya ya da ödeneklerinin belirli bir kısmını "borç" vermelerini istemeye başladılar. Bazıları, hizmetlilerin %50'ye varan ödenek kesintilerini kabul etmelerini istediler. Bu elbette samurayların durumunu daha da kötüleştirdi. Bakufu'nun ve *Daimyō*nun başvurduğu diğer yol, zengin tüccar ailelerine olan borçları ertelemekti. 18. yüzyıl başında, *Daimyō*ların bazı tüccar ailelerine olan borçları muazzam miktarlara ulaşmıştı. Zenginliği dillere destan bir ailenin mal varlıklarına, *Daimyō*ların bu aileye olan devasa borçlarından dolayı, Bakufu tarafından el konuldu. 1789'da Bakufu, doksan altı tüccar ailesinin alacaklarını erteledi.

Tüccarlar, bu tür önlemler nedeniyle, *Daimyō*lara ve samuraylara borç vermekten çekinir oldular. Bunun sonucu olarak, parasal yardıma ihtiyaç duyan *Daimyō*lar ve samuraylar, zen-

gin tüccarlara kibirle davranmayı bıraktılar, aslında onlara yaltaklanmaya başladılar ve kılıç taşımak gibi yalnızca samuraylara tanınmış olan hakları onlara da tanıdılar. Roller tersine dönmüş görünüyordu. Bir gözlemcinin belirttiğine göre, hem büyük hem de küçük *Daimyō*lar, "borç para verenleri görünce, sanki şeytan görmüş gibi" korkuyorlardı. "Savaşçı olduklarını unutarak, şehirlilerin önünde el pençe divan duruyorlardı". Samuraylar tüccarlara daha kibar davranıyorlardı. "Bugünlerde bir samuray, az çok varlıklı bir tüccara mektup yazdığında, o ... sanki yüce bir kişiymiş gibi hitap ediyor."[42]

Egemen sınıfın karşı karşıya bulunduğu ekonomik baskı, köylüleri etkiledi. Köylerde para ekonomisi, köylüler için hayat pahalılığının yükselmesine yol açtı. Bazı *Daimyō*lar, ekonomik bakımdan zor duruma düşünce, çiftçilerden daha zorlayıcı taleplerde bulunmaya başladılar. Köylüleri en kötü etkileyen şey, egemen sınıfın artan gereksinimleri nedeniyle vergilerde yapılan artıştı. Bakufu, vergi oranını %40'ta sabit tutmaya çalıştı ama bazı *Daimyō*lar, özellikle daha yoksul bölgelerde, köylülerden sızdırabildikleri kadar çok şey sızdırmaya çalıştılar. Bazılarınca sızdırılan miktar, hasadın %70'ini buluyordu. Bazı olgularda köylüler, vergileri birkaç yıl önceden ödemek zorunda bırakıldılar.

Talihin cilvesine bakın ki, Tokugawa yıllarında pirinç üretimi artmıştı. Çorak yerler ıslah edilerek ekim yapılan alan genişletilmişti ve daha iyi bitki çeşitlerinin ekilmesi, daha çok gübre kullanılması, çiftçilik yöntemlerinin iyileştirilmesi sayesinde birim arazi başına alınan verim arttı. 1598'de Japonya'da ekim yapılan alanın genişliği 1,5 milyon *chō* (1 *chō*=yaklaşık 1 hektar, yani 4 dönüm) iken, 18. yüzyıl ortasında 2,97 milyon *chō*'ya çıkmıştı. 1598'de tarımsal üretim tahminen 18,5

42 Maruyama, *Studies in the Intellectual History*, çev. Mikiso Hane (New Jersey: Princeton University Press), s. 124.

milyon *koku*'ydu ve 1834'e gelindiğinde 30,43 milyona yükselmişti. Nüfus, Tokugawa yıllarında önemli ölçüde artmadı. Tokugawa Döneminin başında toplam nüfus yaklaşık 20 milyonken, dönemin sonunda yaklaşık 30 milyondu. Yüzde 80'inden çoğunu köylülerin oluşturduğu sıradan nüfus, 18. yüzyıla gelindiğinde 26 küsur milyona çıkmıştı ve dönemin sonuna kadar aşağı yukarı aynı kaldı. Ama ciddi kıtlık zamanlarında nüfus önemli ölçüde azaldı, örneğin 1780'lerdeki kıtlığın ardından nüfusta 1 milyondan çok azalma oldu. Ama genel bir tahmine göre, 1721'den 1846'ya kadar sıradan nüfusta yaklaşık %3 artış oldu. Dolayısıyla, nüfus oldukça istikrarlı kaldığı ve üretkenlik arttığı için, bazı bölgelerde vergiler yükselse bile, genelde köylülerin kaynakları ciddi bir tükenme göstermeyebilirdi. Ama üretkenlik artışından en çok yararlananlar, daha zengin köylüler oldu. Bunlar, ıslah edilmiş toprakları ele geçirdikleri için, sahip oldukları araziler, ortalama köylünün ekip biçtiğinden daha genişti.

Zengin köy liderlerine karşı yöneltilen yakınmaların artması, zengin ve yoksul köylüler arasındaki uçurumun gitgide genişlediğini gösteriyordu. Egemen sınıfın, toplumdaki yerlerini bilmeleri ve uysal, itaatkâr olmaları için köylülerin beynini yıkamaya çabalamasına karşın, zaman zaman köylü huzursuzlukları ve ayaklanmaları patlak verdi. 1590-1867 arasında 2.809 köylü huzursuzluğu meydana geldi. Tokugawa Döneminin sonuna doğru ayaklanma sıklıkları artmaya başladı, bu ise egemen sınıftan gelen baskının arttığını ve hayat pahalılığını artırmanın yanı sıra köylülerin özlemlerini de güçlendiren ticaret ekonomisinin köylere nüfuz ettiğini gösteriyordu. İsyanlar, en sık olarak, 1732-33, 1783-87 ve 1833-36 kıtlıkları gibi büyük kıtlıklardan sonra meydana geldi.

Köylü "huzursuzlukları" sayılan olaylar arasında, dilekçe verme, köylerden kaçış, gösteriler ve şiddetli protestolar

vardı. Şiddet içeren protesto eylemleri, egemen sınıfça sert şekilde bastırıldı. Liderlerine işkence edildi ve kafaları kesildi. Bazıları diri diri gömüldü. Şiddet içeren eylemlerin birçoğunda, zengin çiftçilerin, tüccarların ve borç para verenlerin evlerine ve depolarına saldırılar düzenlendi. Vergiler, protestoların başta gelen nedeniydi. Angarya zorunluluğu, yetkililerin suistimalleri ve idari baskıları, doğal afet ve kıtlık zamanlarında istenen yardımlar ve katkılar ise diğer protesto nedenleri arasındaydı. Tokugawa Döneminin sonuna doğru, bu protestolara katılanların sayısı arttı. Örneğin, 1754'te 168 bin köylü, Kyushu'daki bir ilde aşırı yüksek vergilere karşı ayaklandı. 1764'te 200 bin köylü, Kantō Bölgesinde at çiftliğinde angaryaya karşı protesto eylemine girişti. Köylüler, ayaklanmaların çoğunda taviz ya da çözüm elde edemediler. Köylülerin hedefi siyasal değildi; protesto hareketleri, daha çok, Bakufu hâkimiyetini zayıflatmaya başlayan genel zaafı ortaya koyuyordu.

Kentli nüfus, tarımsal nüfustan çok daha küçük olduğu için, kentlerde o kadar çok huzursuzluk meydana gelmedi, ama Tokugawa Döneminin ikinci yarısında, özellikle de pirinç darlığı çekilmesine ve fiyatların yükselmesine yol açan kıtlık zamanında huzursuzluklar çıktı. En büyük huzursuzluk, 1837'de Osaka'da yetkililer kentteki yoksullara yardımı reddedince meydana geldi. Kentin beşte biri ateşe verildi.

İÇE KAPANMANIN SONU

Bakufu yetkilileri, Batı ülkelerinin Asya'ya saldırılarının farkındaydılar. Dünyanın başka yerlerindeki gelişmelerle ilgili Çin kaynaklarını iyi biliyorlardı. 18. yüzyıl sonuna gelindiğinde, Rusya, nüfuz alanını Doğu Sibirya'ya kadar genişletmişti ve gemileri, ticari ilişkiler kurma isteğiyle Hokkaido'ya yanaşmaya başladı. İngilizler 1818'de Edo'ya bir gemi göndererek ticari ilişkiler kurmak istediler. Balina avlayan gemiler,

yiyecek ve su temin etmek için Japon kıyılarına yanaşıyordu. Bakufu, bu tür isteklere olumsuz yanıt verdi ve 1825'te, tüm yabancı gemilerin Japonya kıyılarından atılmasını emreden bir kararname çıkardı. Bu emir, kaza geçirerek Japonya kıyılarına sürüklenen gemilere yardıma izin verecek şekilde gevşetildi ama ülkenin içe kapanma politikasını değiştirmedi.

Amerika Birleşik Devletleri, 18. yüzyıl sonuna gelindiğinde, Uzak Doğu'ya ilgi duymaya ve Çin'e yelkenli gemiler göndermeye başlamıştı. Japonya açıklarında balina avcılığı yapmakla ilgilenmenin yanı sıra, kaza geçirmiş denizcilerin korunmasını sağlamakla da ilgileniyordu. Bakufu'nun politikası, böyle denizcilere tacizci muamelesi yapmak yönündeydi. Amerika Birleşik Devletleri, 1837'de irtibat kurmak için bir ticaret gemisi gönderdiğinde, bu gemi geri çevrildi. Tuğamiral Biddle komutasında iki savaş gemisinin açık Japon limanlarına gönderildiği 1846'da da aynı şey oldu. Sonra, 8 Temmuz 1853'te Tuğamiral Matthew C. Perry, dört savaş gemisiyle Tokyo Körfezi'ndeki Uraga açıklarına geldi. Perry, oradan ayrılmayı reddederek, Amerikan gemilerinin kömür ve erzak almak üzere Japon limanlarına girmelerine izin verilmesini ve iki ülke arasında ticaret yapılmasını isteyen Başkan Filmore'un mektubunu kabul etmesi için Bakufu'ya üç gün süre tanıdı. Bakufu, "siyah gemiler" ile karşı karşıya kalınca, Perry'nin Uraga'da karaya çıkıp mektubu sunmasına izin vermekten başka bir seçeneğinin olmadığına karar verdi. Sonra, Perry, ertesi yılın başında cevap için geri geleceğini söyleyerek ayrıldı.

Bakufu yetkilileri, batılı güçlerden gelecek tehlikelerin farkındaydılar. Çin'in 1839-42 Afyon Savaşı'nda nasıl küçük düşürüldüğünü biliyorlardı. Perry'nin ultimatomu karşısında, Bakufu liderleri, *Daimyō*lardan ve Bakufu yetkililerinden tavsiye alma ihtiyacı hissettiler. *Daimyō* hizmetlilerinin, serbest

savaşçıların, seçkin tüccarların ve köylülerin görüşlerini dinlemek istediklerini de duyurdular. Geniş tabanlı tavsiye ararken, imparatorluk sarayının görüşlerini almak gerektiğini de düşündüler. Bu nedenle, Bakufu yetkilileri, öneride bulunması için saraya çağrı yaptılar. Bu, Bakufu ile imparatorluk sarayının siyasal ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak görülür, çünkü uzun Tokugawa egemenliği boyunca Bakufu'nun politika belirleme sürecinde saraya hiçbir zaman söz hakkı verilmedi. Böylelikle, Bakufu'nun otoritesini zayıflatmaya ve belki de onu devirmeye kararlı olanların yanı sıra, imparatorluk sarayının otoritesini göstermek isteyen saray yetkililerine de siyasal bir kapı açılmış oldu.

Perry'nin isteğiyle ilgili karar alma sürecini görüşmeye açmak, Bakufu'nun konumunu güçlendirmedi. Bu konuda görüş birliği sağlanamadı. Sunulan yedi yüz önergenin bir kısmı, Perry'nin isteğine uyulmasını salık vermesine karşın, çoğunluğu, içe kapanmacı siyasetin sürdürülmesini ama askeri cepheleşmeden kaçınılmasını öneriyordu. Hatta birkaçı, tacizciye savaş açılmasını savunuyordu. Kuvvete başvurmanın, millete moral aşılayacağını iddia eden Mito-han beyi de bu sonuncular arasındaydı. Bazıları ise Perry'nin olabildiğince oyalanmasını savunuyordu. Ama bu öneri uygulanabilir değildi, çünkü Perry, daha önce uyardığı üzere, 1854 başında cevap almak için geri geldi ve bu kez yanında sekiz "siyah gemi" daha getirdi.

Perry'nin filosuna karşı koyma gücünden yoksun olan Bakufu, onun temel taleplerine boyun eğdi ve 1854'te Kanagawa Antlaşmasını imzaladı. Tokyo Körfezi'yle birlikte, Hokkaido'da Hakodate ve Izu Yarımadası'nda Shimoda limanları olmak üzere, iki limanı Amerikan gemilerine açmaya razı oldu. Kaza geçirmiş Amerikan denizcilere gerekli her türlü yardımı yapmayı ve Shimoda'da bir konsolosun bulundurul-

masına izin vermeyi de kabul etti. Ticaretle ilgili özgül hükümler olmamasına karşın, en çok kayırılan ülke maddesi de antlaşmaya konuldu. İngiltere, Fransa ve Rusya ile de benzer bir antlaşma imzalandı. Perry'nin gelişi ve isteklerine kavuşması, Japonya için tarihi bir dönüm noktasına işaret eder. Bu olay, içe kapanma siyasetinin sona ermesi, Japonya'nın modern bir ülke olarak doğması ve dünya sahnesine adım atması anlamına geliyordu.

1856'da ABD hükümeti, bir ticaret anlaşması için görüşmeler yapmak üzere Townsend Harris'i gönderdi. Uzun süren müzakere sürecinde, Bakufu yetkilileri, ABD'yle antlaşmaya varılmasına karşı güçlü bir muhalefetin olduğu konusunda Townsend Harris'i bilgilendirdiler. Baş müzakerecinin Harris'e söylediğine göre, on sekiz büyük *Daimyō*nun yalnızca dördü antlaşmadan yanaydı ve toplam üç yüz *Daimyō*nun yalnızca %30'u destek veriyordu. Japon müzakereciler, muhaliflerin razı etmek için, "Devlet Şurasından bir üye, Kyoto'daki 'Manevi İmparatorun Elçisi' olarak hareket edip onun onayını alıncaya kadar" antlaşmanın kesinleştirilmesinin iki ay ertelenmesini Harris'ten istediler. İmparatorun onayı, antlaşmaya karşı çıkan *Daimyō*ları muhalefetten vazgeçmeye zorlardı. Harris, "eğer Mikado onay vermeyi reddederse ne yapacaklarını" sorunca, "Hükümetin, Mikado'dan herhangi bir itiraz gelmemesini sağlamaya kararlı olduğu yanıtını verdiler" Ama Bakufu'nun imparatora danışmış olmasının, muhalefeti yatıştıracağını iddia ettiler.[43] Ne var ki, Bakufu'nun beklentilerinin aksine, imparatorluk sarayı, antlaşmayı onaylamaya yanaşmadı, çünkü içe kapanmayı ve "barbarları püskürtmeyi" savunanlar sarayda hâkim durumdaydı.

43 *The Complete Journal of Townsend Harris* (Rutland, VT: Charles E. Tuttle, 1959) s. 538-543.

Bunun üzerine, Başdanışman İi Naosuke (1815-60), antlaşmayı imparatorun onayı olmadan imzalamaya karar verdi. Böylece, iki ülke arasında Dostluk ve Ticaret Antlaşması, Temmuz 1858'de imzalandı. Antlaşma, önce üç limanın, birkaç yıl sonra ise iki limanın daha ticarete açılmasını hükme bağladı ve gümrük tarifeleriyle ilgili sözleşmeler yapıldı. Edo (Tokyo) ve Osaka, 1862'de ve 1863'te yabancıların yerleşimine açılacaktı. Amerikan yurttaşlarına dış dokunulmazlık (kendi yasalarıyla yargılanma) hakları ve ibadet özgürlüğü tanındı. Daha sonra İngiltere, Fransa, Rusya ve Hollanda da benzer antlaşmalara imza attı. Böylece Japonya, batılı ülkelerle tam diplomatik ve ticari ilişkilere girdi. Bu antlaşmalar, imzacı ülkelerin yurttaşlarına dış dokunulmazlık hakları tanıdığı için, eşitsiz antlaşmalardı.

Antlaşmalar, Bakufu'nun dış ilişkiler alanında karşılaştığı zorluklara çözüm getirdi, ama ciddi iç sorunlar da doğurdu. Antlaşmanın imparatordan onay alınmadan imzalanması, kamuoyunda Bakufu'ya karşı olumsuz duygular uyandırmak için, imparatorluk yanlısı ve Batı aleyhtarı grupların eline koz verdi.

TOKUGAWA REJİMİNİN YIKILIŞI

İmparatorluk sarayını destekleyen genel hava, Millî Öğrenim okulunun yükselişinden beri güçlenmekteydi ama okulun baş temsilcisi Motoori Norinaga, imparatorluk sarayı ile Bakufu arasında bir çatışma görmedi. Ne var ki, batılı güçlerin gelişi ve Bakufu'nun Batı'ya verdiği tavizler, *sonnō* (imparatora hürmet) ve *jōi* (barbarları kovma) biçiminde milliyetçi duyguların kabarmasına yol açtı. Bunun başlıca yandaşları, genellikle, alt düzeyden genç samuraylardı. Belki de bunlara yön veren güdü, kısmen, hiyerarşik Tokugawa toplumsal düzeninde hissettikleri düş kırıklığıydı. En çok öne çıkan ey-

lemciler, genellikle, "harici beyler"in bölgelerine, en başta da anakaranın batısındaki Chōshū'ya, Güney Kyushu'daki Satsuma'ya ve Shikoku Adası'ndaki Tosa'ya mensuptular. Ama güçlü *sonnō* duyguları, Tokugawa ailesine akraba bir aile olan Mito'da da ağır basıyordu. Başta gelen yandaşlar, genellikle, davaları uğruna öldürmeye ve ölmeye istekli olan fanatik, kendini beğenmiş eylemcilerdi. Bunlar, *shishi*, yani yüksek amaçlı adamlar olarak anılıyorlardı. Bir bakıma, 1930'lardaki azgın milliyetçilerin, şovenistlerin öncüleriydiler. Birçok *shishi*, Aizawa Seishisai gibi düşünürlerin öğretilerini benimsedi. Yine nüfuzlu bir kişi olan Sakuma Zozan (1811-64), Batı'ya tümden karşı değildi, çünkü Batı biliminin ve teknolojisinin önemini kavradı, ama geleneksel ahlaki değerlerin ve "ulusal hükümranlık"ın önemini de vurguladı. "Doğu ahlakı, Batı bilimi" ilkesini benimsedi.

*Shishi*lerin *sonnō-jōi* için verdikleri kavganın duayen ismi, Chōshū klanına mensup Yoshida Shōin (1830-59) idi. Chu Hsi ve Wang Yang-ming felsefeleri konusunda çok bilgili olan Shōin, Sakuma Zozan'dan eğitim almıştı. Bu nedenle, Batı teknolojisinin önemini kabul ediyordu. Ama Batı'dan gelen tehditle başa çıkmanın tek yolunun "kıyıları savunmak" olduğu kanısında değildi. Mevcut feodal düzen dönüştürülerek tüm ulusun birleştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Shōin'in Bakufu karşıtı, *sonnō* inançlarının idealist dayanakları vardı. Şunu öne sürüyordu: "Ülkenin her yanındaki tüm insanlar, tüm ülkenin meselelerini kendi işi saymalı ve gerekirse hayatlarını feda ederek imparatora hizmet etmelidirler. Dolayısıyla, bu bakımdan soylu ve bayağı, üstün ve aşağı şeklinde hiçbir ayrım olmamalıdır." Mevcut siyasal liderlerin ulusal bunalımla cebelleşme yeteneği yoktu. "Açıkça belirtmek gerekir ki, şimdiki Bakufu ve feodal beyler, imparatora hizmet

ve barbarları kovma yeteneğine sahip değildirler."[44] Yeni bir düzenin kurulmasını savunmak için Shōin'in öne sürdüğü ideolojik gerekçe buydu.

Shōin, yeni düzene önderlik edebilecek genç liderler eğitmek için, Chōshū'da özel bir okul açtı. Bu akademiden, yalnızca *sonnō-jōi* savaşçıları olmakla kalmayıp, Japonya'nın gelecekteki liderleri de olan bir grup öğrenci yetişti: Meiji Döneminde yeni Japonya'nın mimarları olan İtō Hirobumi, Yamagata Aritomo, Kido Koin.

Shōin, imparatorun isteklerine aykırı olarak Harris'le antlaşma yaptığı ve içe kapanma siyasetine son verdiği için Bakufu'ya ateş püskürdü. Şöyle duyuru yaptı: "Bütün tanrılar ve insanlar çok öfkeli. Temel adalet ilkesine uygun olarak yok etmek ve öldürmek uygundur."[45] Shōin, Bakufu'yu hedef aldı ve ilk önce, Bakufu aleyhtarı *Daimyō*ların Bakufu'yu devireceklerini umdu ama daha sonra onlardan umudunu kesti ve yalnızca "tabandan gelen yüksek amaçlı adamlar"ın yeni bir düzen kurarak ülkeyi kurtarabileceklerine karar verdi. Bakufu aleyhtarı bu faaliyetleri ve yüksek danışma konseyinin bir üyesine suikast planlaması nedeniyle tutuklanıp idam edildi; böylelikle bir dava şehidi sayıldı ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde milliyetçilerin bir kahramanı hâline geldi.

Shōin'in idamı, *sonnō-jōi* hareketini zayıflatmadı. Aslında, davanın ateşli yandaşlarının hedeflerine ulaşma kararlılığı daha da güçlendi. Bunlar, Bakufu aleyhtarı unsurları cezalandırma ve ezme çabasının liderliğini yapan İi Naosuke'ye suikast düzenlediler. Güçlenip büyüyen *sonnō-jōi* duygular, Bakufu aleyhtarı duyguların büyük ölçüde bir taban hareketi olmaktan çok, daha yüksek bir düzeyde yoğunlaşmasına neden oldu. İmparatorluk sarayının bulunduğu Kyoto, *son-*

44 Maruyama, *Studies in the Intellectual History*, s. 310.

45 A.g.y., s. 360.

nō-jōi hareketinin merkez üssü hâline geldi. Bakufu aleyhtarı Daimyō'lar, hırslı saray danışmanlarıyla birlikte kritik bir rol oynamaya başladılar.

Sağlam iradeli İi Naosuke'nin ayrılmasıyla, Bakufu'nun başına ılımlılar geçtiler. Bakufu aleyhtarı duyguların güçlenmesi karşısında, ılımlılar, muhalif eylemcileri etkisiz hâle getirmek ve tepede bir uzlaşma sağlamak için imparatorluk sarayını ve önde gelen *Daimyō*ları iş birliğine ikna etmeye uğraştılar. Bakufu karşıtı unsurlar da kendi davaları için imparatorluk sarayının desteğini almaya çalışıyorlardı. Bu çevredeki en önemli klan, Chōshū'ydu ve bu klanın liderleri, Shōin'in izinden giden militan *sonnō-jōi* eylemcilerine teslim olmuş durumdaydı. Yüksek saray yetkililerinin bazıları da davanın fanatik yandaşlarıyla iş birliğine eğilimliydiler.

ABD'yle anlaşma siyasetini desteklemesi için Bakufu'nun ilettiği talebi daha önce reddetmiş olan İmparator Kōmei, Bakufu'yla iş birliğinden yana tavır aldı. *Kōbugattai* (sarayın ve ordunun birliği) denilen bu siyasetin simgesi, Şogun İemochi ile imparatorun küçük kız kardeşi Kazunomiya'nın 1862'de evlenmesiydi. Bu, imparatorluk sarayının siyasal rolünün resmen tanındığı anlamına geliyordu. Bakufu ile imparatorluk sarayı arasındaki bu iş birliği siyasetini, önemli bir "harici" klan olan Satsuma'nın yanı sıra, Bakufu'yla akraba olan Aizu ailesi (Fukushima ili) destekledi. Radikallerin ağırlıkta olduğu Chōshū klanı, hemfikir saray yetkililerinin iş birliğiyle, *sonnō-jōi* çizgisini izlemekte kararlıydı; İmparator Kōmei'yi, Batı karşıtı bir siyaset benimsemeye ve Bakufu'yu, içe kapanma siyaseti izlemeyi kabul etmeye zorladı.

Chōshū, bu siyaseti uygulamaya girişti ve Chōshū bölgesi açıklarındaki boğazlardan geçen Batı gemilerine ateş açtı. Batı ülkeleri misilleme yaptı. Yenilgiye uğrayan Chōshū, tutumunu değiştirdi ve askeri kuvvetlerini batılı tarzda eğitip

donatmaya başladı. Bağnaz bir Batı karşıtı duruş almamış olan Satsuma da bir İngilizin öldürülmesine misilleme olarak İngiliz savaş gemilerince ana üssüne saldırı düzenlenince, Batı devletlerinin gücünü deneyimledi. Bu kapışma üzerine, Satsuma klanı, Japonya'nın bir deniz kuvveti inşa etmesinin gerekli olduğuna inandı. Dolayısıyla, sonraki (Meiji) Döneminde Chōshū liderleri, modern bir ordu kurmaya odaklanırlarken, Satsuma liderleri, deniz kuvvetleri üzerinde yoğunlaştılar.

Kōbugattai yanlısı hizip, radikal Chōshū eylemcilerini ve onları destekleyen saray görevlilerini temizlemeye karar verdi. Satsuma-Aizu koalisyonu, 1863 Ağustos'unun ortasında, *sonnō-jōi* eylemcilerini Kyoto'yu terk etmeye zorladı. Böylelikle, içe kapanmacı siyasetin yeniden dayatılmasını önledi, *sonnō-jōi* yanlısı yetkilileri saraydan kovdu ve muhafızlık görevlerini Chōshū'nun elinden aldı. 1864 yazında, radikallerce ikna edilen Chōshū, zor kullanarak yeniden Kyoto'ya girmeye çalıştı. Bu girişim, Bakufu'nun, Satsuma ve Aizu kuvvetlerinden destek alarak Chōshū'ya karşı askeri seferberlik başlatmasına yol açtı. Chōshū liderleri, Kyoto'ya saldıranları cezalandırmak zorunda bırakıldılar.

Kōbugattai koalisyonu çatırdamaya başladı. Satsuma liderleri, büyük klanların hâkim olduğu bir hükümet kurmak istediler, ama bazı Bakufu yetkilileri, Chōshū saf dışı edilmiş göründüğü için, Bakufu'nun hâkimiyetini yeniden kurmak istediler. Bu hamleden rahatsız olan Satsuma klanı şefi, Chōshū'yla iş birliği olasılığını düşünmeye başladı. Ayrıca, Satsuma ile Chōshū arasında ittifak kurmak için perde arkasında yürütülen bir hamle de vardı. Bu hareketin liderleri, Satsuma'dan Saigō Takamori (1827-77) ve Ōkubo Toshimichi (1830-78) idi. Bunlar, Chōshū'dan Kido Koin'i (1833-77) ikna ettiler ve 1866 başında bir ittifak kuruldu.

Bakufu yetkilileri, dik başlı Chōshū klanından tamamen kurtulmaya karar verdiler ve 1866 yazında bu klana karşı

ikinci bir harekât başlattılar. Ama bu harekât başarısız oldu, çünkü bu kez Satsuma katılmadı. Harekâtın tam ortasında, Şogun İemochi öldü ve yerine geçen Tokugawa Keiki (1837-1913), harekâtı durdurdu.

Satsuma-Chōshū koalisyonu, Bakufu için ciddi bir tehdit oluşturuyordu, çünkü Satsuma ikinci en büyük klandı ve büyük bir samuray nüfusuna sahipti; ülkede samurayların sade halka oranı ortalama 1'e 17 iken, Satsuma'da bu oran 1'e 3'tü. Radikallerin hâkim olduğu Chōshū da 1'e 10'luk samuray-sade halk oranıyla, göz korkutucu bir samuray nüfusuna sahipti. Bu klan, militan milliyetçilerin yuvası olageldi ve 1863'te batılı donanma gemileriyle çatışmaya girmesinden beri askeri gücünü hummalı şekilde modernleştirmekteydi.

İwakura Tomomi (1825-83) önderliğindeki Bakufu aleyhtarı saray yetkilileri, Bakufu'yla iş birliğinden yana olan imparatorluk danışmanlarını görevden alması için imparatoru ikna etmeye uğraştılar. İmparator Kōmei bunu reddetti ama Aralık 1866'da öldü. Bu, İwakura gibi Bakufu aleyhtarı saray yetkililerinin elini güçlendirdi. On beş yaşındaki İmparator Meiji (1852-1912) tahta çıkınca, İwakura ve *kōbugattai* muhalifleri, imparatorluk sarayında üstünlük sağladılar. İwakura, *kōbugattai* siyasetine son vermek ve imparatorun egemenliğini ihya etmek için Satsuma liderleriyle gizli çabalara girişti.

Bakufu'yu devirmek için plan yapan üçlü grup, yani Saigō, Ōkubo ve Kido, Bakufu'nun askeri gücünü modernleştirmek için harekete geçtiğini görerek, askeri eylem için bastırdı. Tosa klanı liderleri, Satsuma-Chōshū grubunu destekleme eğilimindeydiler ama kuvvete başvurmaktan yana olmadıkları için, Tosa klanı şefi, siyasal otoriteyi gönüllü olarak imparatora geri vermesi için Şogun Keiki'yi ikna etti. Keiki, bunu yapmayı kabul etti ve 1867'nin sonunda siyasal otoriteyi imparatora geri verdi. Ulusal bir bunalımdan kaçın-

mak için bunu yaptığını açıkladı. Doğrusu, Tosa liderlerinin kurmayı tasarladıkları yeni bir parlamenter yönetimin başına geçmeyi bekliyordu. Ayrıca, devasa Tokugawa mülklerini elinde tutmayı da umuyordu. Böylece, büyük bir iç savaş çıkmadan Tokugawa yönetimine son verildi. Bakufu aleyhtarı liderlerin, özellikle Saigō'nun, Keiki'yi mal varlığından yoksun bırakma planı karşısında kısa bir çatışma meydana geldi. Saigō, Satsuma-Chōshū kuvvetlerine saldırması için Keiki'yi kışkırttı. Keiki'nin kuvvetleri yenildi ve Keiki, Edo Kalesi'ni, Satsuma ve Chōshū liderliğindeki imparatorluk kuvvetlerine teslim etmek zorunda kaldı. Direniş, dağınık olarak, örneğin akraba Aizu klanı arasında devam etti ama bunlar oldukça çabuk bozguna uğratıldı ve böylece 267 yıllık Tokugawa egemenliği sona erdi. 1868 başında İmparator, sarayını, yeni ismi Tokyo olan Edo'da kurdu.

Hiç kuşku yok ki, buna yol açan en önemli olay, batılı güçlerin gelmesi ve böylece ulusal bir bunalımın ortaya çıkmasıydı. Bakufu'nun ve *Daimyō* bölgelerinin Tokugawa Döneminin sonuna doğru yaşadığı ekonomik zorluklar, feodal düzeni zayıflattı ve alt düzey samurayların yanı sıra, sade halk arasında da giderek artan hoşnutsuzluğa neden oldu. "Toplumda reform"u amaçlayan köylü ayaklanmaları dâhil, huzursuzluklar gitgide artıyordu ama bunlar, Bakufu denetimini zayıflatmak için yeterli değildi. Aynı zamanda da Millî Öğrenim okulunun yükselişi gibi entelektüel gelişmeler, Bakufu aleyhtarı, imparatorluk yanlısı duyguların tabanını güçlendirdi. Büyüyen bunalım, "harici beyler" denilen feodal klanların, ezeli düşman bildikleri Tokugawa klanına karşı güçlerini göstermeye çalışmalarına yol açtı. Olan bitenler, bir bakıma, eski usul bir feodal iktidar mücadelesiydi. Kazanan hizip, Satsuma-Chōshū ittifakı oldu. Liderlik kalitesi bakımından iki taraf arasındaki farklılık, Bakufu'nun başarısızlı-

ğıyla sonuçlanmış olabilir. Muhalif tarafa, Satsuma-Chōshū klanlarına mensup hırslı, genç, alt düzey savaşçılar liderlik ederken, Bakufu'nun liderliği, eski düzenin ileri gelenlerinden oluşuyordu. Alt düzeylerden gelip liderlik mevkilerine yükselebilen "yetenekli adamlar"ın sayısı pek azdı.

4. BÖLÜM

Meiji Rejiminin Kuruluşu

Tokugawa Keiki'nin siyasal otoritesinden vazgeçmesiyle, imparatorluk otoritesi yeniden kuruldu. Genç İmparator Meiji, resmen ülke çapında otoriteyi yeniden eline aldı. Bununla birlikte, gerçek iktidar sahipleri, kendi gündemlerini gerçekleştirmek için imparatoru kukla gibi kullanan Satsuma-Chōshū klanlarının liderleriydi. Bu nedenle, gerçekte Meiji Restorasyonu, iktidarın, kökleşmiş feodal değerlere sahip hırslı siyasal liderlerden oluşan yeni bir kliğe devredilmesinden ibaretti. Ama bu liderler, imparatorluk yönetiminin ihya edilmekte olduğuna halkı inandırmak ve imparatora saygı duygusu aşılamak durumundaydılar, çünkü kitleler, Kamakura Döneminden bu yana feodal klan şeflerinin ve Bakufu'nun siyasal otoritesine tabi kılındıkları için imparatorla doğrudan siyasal ilişki içinde olmamışlardı. Dolayısıyla, yeni liderler, halkın bu yeni düzeni kabul etmesini sağlamak için, restorasyondan hemen sonra genel bir duyuru yayınladılar. Şu açıklama yapılıyordu:

Ülkemiz, tanrıların yurdu olarak bilinir ve dünyadaki

uluslardan hiçbiri, ahlaki değerler ve gelenekler bakımından, bizim ulusumuzdan üstün değildir [Halk] tanrıların yurdunda doğmuş olduğu için minnet duymalı ve ulusal yükümlülüğünün gerektirdiği karşılığı vermelidir Çok eski zamanlarda, göksel soydan gelenler, ülkeyi kurdular ve ahlaki düzeni yerleştirdiler. O zamandan bu yana, imparatorluk soyu hiç değişmeden kalmıştır. Şerefli şahsiyetlerden oluşan ardışık kuşaklar, halkı gönülden sevdiler ve halk da her şerefli şahsiyete derin bir saygıyla hizmet etti Bu ülkedeki tüm şeyler imparatora aittir. Bir kişi doğduğunda, imparatorun suyunda yıkanır, öldüğünde de imparatorun toprağına gömülür imparatorlar halkın esenliği için kıtlık ya da salgın hastalık olmasın diye gece gündüz dua etmişlerdir Bununla birlikte, geçen 300 yıl boyunca imparatorluk yolu hüküm sürmemişti ... Yolsuzluk ayyuka çıktı, erdemli kişiler cezalandırıldı, kötülerin ise bahtı açıldı En sonunda şimdi imparatorluk yönetimi ihya edilmiştir, her şeyde dürüstlük ve adalet egemendir Eğer bu yüce ihsanın karşılığını bir nebze olsun ödersek, tanrıların yurdunun tebaası olarak ödevimizi yerine getiriyor oluruz.[46]

Bu yönergenin temelinde yatan ilkeler, daha sonra 1890'da çıkarılan Eğitim Hakkında İmparatorluk Fermanı'nda somutlaştırıldı ve İkinci Dünya Savaşı sona erinceye kadar tüm okul çocuklarına ant olarak okutuldu. Bu, Meiji liderlerinin, halkta imparator yanlısı, milliyetçi bir zihniyet şekillendirmek için giriştikleri "yaşayan tanrı" imajı yaratma sürecinin bir parçasıydı.

İktidara gelen kişiler, imparatora ve gerçekte kendi kurdukları siyasal sisteme bağlılık ve itaat göstermesi için halkı aşılamanın yanında, yeni kazandıkları otoriteyi sürdürmele-

46 Toyama Shigeki, *Meiji Ishin to Tennō* (Meiji Restorasyonu ve İmparator) (Tokyo: Iwanami, 1991) s. 91-95.

rini sağlayacak bir mekanizma da kurmak zorundaydılar. Bu yüzden, Tokugawa hâkimiyetinin yerine, 1868'den itibaren İmparator Meiji'nin yeni dönemini ilan eden oligarşi kurulur kurulmaz, eski usulleri ve kurumları hedef alan reformlar ve revizyonlar başlatıldı.

MEİJİ RESTORASYONU

Yeni siyasal liderler, çok çetin görevlerle karşı karşıyaydılar. Tokugawa feodal düzenine son vermek ve sıkı sıkıya denetlenen merkezi bir hükümet kurmak zorundaydılar. Dolayısıyla, yapılması gereken, imparatorluk otoritesini yeniden sağlamanın yanı sıra, toplumu ve kurumlarını da yeniden yapılandırmaktı.

Ülkenin, öteki Asya ülkelerinin başına gelen yazgıya boyun eğmesini, yani batılı güçlerin denetimine girmesini önlemek, gündemdeki ilk işler arasındaydı. Bu nedenle, *fukoku kyōhei* (zengin ulus, güçlü ordu) hedefini gerçekleştirmek, en öncelikli kaygıydı. Meiji Restorasyonunda en büyük sorumluluğu üstlenen "üç büyükler", yani Saigō, Ōkubo ve Kido, ilk baştaki lider takımını oluşturdu, ama Chōshū ve Satsuma klanlarından birçok yetenekli adamın yanı sıra, imparatorluk sarayından birkaç aristokrat da seçkin yeni iktidar çevresinde yer alıyordu.

Meiji karşıtı güçlerin denetim altına alınması oldukça kolay başarıldı. Tokugawa Keiki, uysal bir şekilde yetkilerinden vazgeçti. En önemli muhalif olan Aizu klanı ve imparatorluk karşıtı bazı samuray çeteleri dize getirildi. Tokugawa Döneminin sonuna doğru 1866'da başlayan "toplumda reform" amaçlı köylü ayaklanmaları 1868'e kadar sürdü. Borçların ve vergilerin silinmesini hedefleyen bu ayaklanmalarda, köylere sızmış olan zengin tüccarlar ve yerel liderler saldırılara hedef oldular. Meiji liderleri, halkın hoşnutsuzluğunu yatıştır-

mak için, müşfik yönetim ve kitlelere yardım havasına girdiler ama halktaki huzursuzluğun yayılmasından korkarak, vergilerin indirilmesini ve halka yardım edilmesini özellikle ısrarla savunan bir lideri idam ettiler. Böylece, Meiji liderleri, halka şefkat gösterme maskesini yüzlerinden çabucak çıkardılar ve sade halkın toplumsal-ekonomik refahı için pek az çaba harcadılar. Siyasal olarak, Nisan 1868'de yayınlanan Beş Maddelik Yemin Bildirisi, danışma meclislerinin kurulmasına ve tüm sınıfların yönetime katılmasına ilişkin maddeleri kapsıyordu, ama kitlelerin siyasal katılımı, yeni oligarşinin gündeminde değildi.

SİYASAL REFORMLAR

Oligarklar, *fukoku kyōhei* hedeflerine ulaşmak için, Batı bilimini ve teknolojisini benimsemek zorunda olduklarını kavradılar. Bakufu karşıtı sloganlarının bileşenlerinden biri olan *jōi* (barbarları kov) sloganını, bu nedenle çarçabuk terk ettiler; Yemin Bildirisi'nin 5. Maddesi ise "İmparatorluk yönetiminin temellerini güçlendirmek için dünyanın her yanında bilgi arayışına girişileceği"ni belirtiyordu. Liderler, Arnold Toynbee'nin "Herodian" (Herodcu) yaklaşım dediği bir çizgi izlediler. Toynbee'nin açıklamasına göre, Herodcu kişi, "daha üstün becerili ve daha iyi silahlanmış bir rakiple karşılaşmak gibi zor bir durumda kaldığı zaman, düşmanın kendi taktikleriyle ve kendi silahlarıyla karşılık verir."[47] Meiji liderlerinin izlediği çizgi işte buydu.

Yapılması gereken ilk şey, siyasal düzenin dönüştürülmesiydi. İlk adım, klan şeflerinin hâlâ idari otoriteyi ellerinde tuttukları mevcut feodal yönetim bölgelerine (*han*) son verilmesiydi. Yeni liderler, *han* sisteminin tasfiyesini başlatmak

47 Arnold J. Toynbee, *Civilization on Trial and the World and the West* (New York: Meridian Books, 1958) s. 172.

için, Satsuma, Chōshū, Tosa ve Hizen (Kyushu'da) klan şeflerini ikna ederek, yönetim bölgelerini kendi istekleriyle imparatora devretmelerini sağladılar. Bu iş, Mart 1869'da başarıldı. Dolayısıyla, diğer *han* şefleri (*Daimyō*) de aynısını yapmak zorunda kaldılar ve 1870'e girildiğinde, 270 *han* bölgesinin tümü imparatorluk hükümetine devredilmiş oldu. *Han* şefleri, eyaletlerinin imparatorluk hükümeti altında korunacağını ve kendi bölgelerinde sabit bir maaşla otoriteyi ellerinde tutacaklarını umdular. Ama hükümet, yönetim birimi olarak *hanı* tasfiye etmeye karar verdi. Ağustos 1871'de, 270'den fazla hanın yerine vilayet (il) birimleri oluşturdu. *Daimyō*lara yüklüce maaş bağlandı. 1888'de vilayetler 46 birim olarak birleştirildi. İl valileri merkezî hükümetçe atandı. Eski *Daimyō*ların birçoğu vali olarak görevlendirildi.

Han sisteminin tasfiyesi, eski samuray hizmetlilerin işsiz kalması sonucunu doğurdu. Bunlar, önceki maaşlarının bir bölümünü almaya devam ettiler. Halktan yüksek toplumsal statü, kılıç taşıma hakkı, ceza almaksızın halktan birini öldürme yetkisi, ayırt edici giyim kuşam ve saç kesimi gibi feodal ayrıcalıklarını da yitirdiler. Bazıları yeni orduya ve donanmaya katıldı ya da polis, öğretmen, devlet memuru oldu ama birçoğu, önceleri şanlarına yakışmadığını düşündükleri tarım, ticaret gibi meslek alanlarında çalışmaya başladı. Samuraylar, sabit maaşlarını ve özel konumlarını yitirince, yeni düzen için potansiyel bir muhalefet kaynağı hâline geldiler.

Ulusal düzeyde, üç organı bulunan bir devlet konseyi kuruldu ve 1885'te kabine sistemine geçilinceye kadar işlerlikte kaldı. Yerel düzeyde ise kasaba ve köy yönetim birimleri kuruldu. Siyasal otorite, merkezden valilere ve yerel liderlere genişletildi.

En başta Satsuma ve Chōshū eyaletlerinden liderleri kapsayan oligarşi, iktidar yapısı üzerindeki denetimini sağlamlaştır-

maya koyulunca, öncelikle malını mülkünü yitiren eski samurayların bir ölçüde muhalefetiyle karşılaştı. Saigō Takamori, hoşnutsuz eski samurayların duygularına sözcülük eden lider olarak öne çıktı. Saigō, getirilen değişikliklerin birçoğuna olumlu bakmıyordu. Onun istediği, hoşnutsuz alt düzey samurayların desteğine dayanan bir askeri yönetimdi. Yeni liderlerin izledikleri çizgiden hoşlanmayan Saigō, güç üssünü oluşturmak için Satsuma'ya (şimdiki Kagoshima) döndü. Yeni hükümet liderlerinin, ABD'yle ve Avrupa'yla daha yakın bağlar kurmak üzere İwakura heyetiyle bu ülkeleri ziyaret etmek için yurt dışında bulundukları 1873'te, Saigō, vekil konumundaki yetkililerin Kore'yi istila etmelerini sağlamak amacıyla Tokyo'ya döndü. Görünüşteki amaç, Japon tüccarların Kore'deki faaliyetleri hakkında eleştirel sözler ettiği için Kore hükümetine haddini bildirmekti. Gerçek dürtü ise hoşnutsuz samuraylaın desteğini almaktı. Saigō'nun planını engellemek için ülkeye dönen İwakura heyeti üyeleri bu girişimi boşa çıkardılar. Saigō yeniden Kagoshima'ya döndü ve onu destekleyenler istifa etti. Eski samuraylar, ayrıcalıklı konumlarını geri kazanmak için bu fırsatı kaçırınca, hükümet karşıtı bir dizi ayaklanma çıkardılar. Bunların çoğu 1876'da meydana geldi.

Saigō, Kagoshima'ya döndükten sonra, askeri eğitim vermek ve gençlere feodalist kavramlar aşılamak için özel bir okul açtı. Saigō'nun denetimi altındaki Kagoshima, Meiji hükümetince yapılan reformların birçoğunu uygulamamıştı ve özerk bir devletmiş gibi hareket ediyordu. Örneğin, samuray maaşları kaldırılmadı ve eski samurayların kılıç taşımalarına izin verildi. Eski samuraylar, yerel ordu birlikleri hâlinde teşkilatlandı. Eski bir Satsuma savaşçısı olan ama artık Meiji hükümetinde lider konumda bulunan Ōkubo Toshimichi, Kagoshima'yı hükümet denetimi altına almaya çalıştı ve bu amaçla Kagoshima'ya görevliler gönderdi.

Saigō, destekçilerinin isteğiyle, hükümete karşı ayaklanmaya karar verdi ve Şubat 1877'te Tokyo üzerine yürüyüşe geçti. Kyushu'da kuzeye doğru ilerlerken, hoşnutsuz eski samurayların binlercesi de ona katıldı ve en sonunda Saigō'nun kuvvetleri 42 bine ulaştı. Hükümet, Saigō'nun kuvvetlerini durdurmak için, samuraylardan değil, Saigō'nun adamlarınca "pis çiftçiler" diye dalga geçilen sade kişilerden oluşan yeni ordu birliklerini sevk etti. Köylü ordusu, Saigō'nun kuvvetlerini geri çekilmek zorunda bıraktı. Saigō, davasının başarısızlığa uğraması üzerine *hara-kiri* yaptı. Bu önemli çatışmaya 60 bin hükümet askeri ve 40 bin Saigō savaşçısı katıldı. İki taraf da ağır kayıplar verdi. Pis çiftçiler, savaşıp kazanabildiklerini gösterdiler ve bu, yeni hükümete karşı silahlı direnişin sonu oldu. O andan sonra, Meiji liderlerinin tekelci denetiminden hoşnut olmayanlar, oligarklara meydan okumak için halkın haklarını savunma hareketine yöneldiler.

Halkın haklarını savunma hareketi, Saigō'nun ayaklanmasından önce başlamıştı. Ana üs, Shikoku'daki Tosa eyaleti (bugünkü Kochi ili] idi. Tosa, Tokugawa Bakufu'suna karşı muhalefetin başını çeken dört eyaletten (Satsuma, Chōshū, Hizen ve Tosa) biriydi. Ama Tosa liderleri, esasen, Satsuma ve Chōshū kliğinin denetimindeki iktidar yapısının dışında bırakılmışlardı. Saigō'nun Kore projesini destekleyen ve Ōkubo ile Kido tarafından o proje engellenince istifa eden İtagaki Taisuke (1837-1919), Tosa liderleri arasındaydı. İtagaki ve destekçileri 1874'te hükümete bir önerge vererek, bir ulusal meclis kurulmasını istediler. Dilekçe, batılı liberal ilkeleri temel alıyor ve John Stuart Mill'in kavramlarına sıklıkla gönderme yapıyordu. Hükümet, dilekçecilerin, kamuoyunda geniş ilgi ve tartışma yaratan, aynı zamanda da Halkın Hakları Hareketinin başlangıcı olan bu önerisini kabul etmedi.

Hareket, basından geniş destek görünce, hükümet basını

dizginlemek için 1875'te bir yasa çıkardı. Bu yasa, hükümeti eleştiren gazetecilere para ve hapis cezaları verilmesine yol açtı. Ne var ki gazeteciler, hükümetin baskılarına boyun eğmeyi reddettiler ve eleştirilerini sürdürdüler.

İtagaki, bir ulusal meclis kurulması davasına ve güç tabanını genişletmeye devam etti. Halkın hakları hareketi lehine siyasal ajitasyon genişlerken, hükümet 1880'de halka açık toplantılara ilişkin bir yasa çıkararak, siyasal toplantıları ve dernekleri kısıtlamaya çalıştı. Bu, siyasal haklar için kavga verenleri durdurmadı; İtagaki ve destekçileri, il meclislerinin yanı sıra bir ulusal meclis kurulması için çağrı yapmayı sürdürdüler. Meiji Restorasyonunun üç büyük mimarından yalnızca Ōkubo Toshimichi, 1870'lerin ortasında fiilî iktidar sahibi olarak kaldı, çünkü Saigō isyan etti ve öldü, hükümete girip çıkmış olan daha liberal eğilimli Kido ise 1877'de öldü. Saigō'nun bir yandaşı 1878'de Ōkubo'ya suikast düzenledi. Bunun sonucunda, İtō Hirobumi (1841-1909), Ōkuma Shigenobu (1838-1922) ve devlet konseyinin diğer üyeleri siyasal liderliği ele aldılar.

Bir ulusal meclis kurulmasına yönelik isteklerin 1879 sonunda gitgide artması üzerine, İwakura, bir anayasa hazırlamanın gerekli olup olmadığı konusunda konsey üyelerinin yazılı görüşlerini bildirmelerini istemesi için imparatora tavsiyede bulundu. Konsey üyelerinin çoğu, sınırlı bir anayasal monarşiye aşamalı olarak geçilmesinden yana görüş bildirdi. Ōkuma, İngiliz sistemini örnek aldığı bir parlamenter yönetimi destekleyen önerisini 1881 başında sundu ve bunun kurulması için belirli bir tarih saptanmasını istedi. Bu öneri, İtō'yu ve diğer tutucuları sinirlendirdi. Ōkuma, ortak tutuma bağlı kalmayı gerektiren geleneksel uygulamayı çiğnemişti; bağımsız hareket etmişti. Ōkuma ve çalışma arkadaşları, hükümete ait Hokkaido mülklerini kelepir bir fiyata egemen grubun bir

üyesine sattığı için hükümeti eleştirince, İtō'nun Ōkuma'ya duyduğu husumet patladı. İtō ve çevresi, Ōkuma'yı hükümetten kovdurmayı başardı. Ama Ekim 1881'de hükümet, kamuoyunu yatıştırmak için, bir anayasa taslağı hazırlama ve 1890'a kadar bir ulusal meclis kurma kararını duyurdu. Dolayısıyla, denilebilir ki Itō, önceleri daha yavaştan almaya karar vermiş olmasına karşın, Ōkuma'nın zorlamasıyla, bir anayasa taslağı hazırlama yönünde adım attı.

Bu karar, halkın haklarını savunanları memnun etti. O zaman İtagaki, Liberal Parti adıyla bir siyasal parti örgütlemeye girişti. Parti liderleri arasında, Rousseau'nun fikirlerine hayranlık duyan adamlar vardı. Partinin ilkeler bildirisi şöyle başlıyordu: "Hürriyet, insanın doğal durumudur ve özgürlüğün korunması, insanın en büyük ödevidir." Ōkuma'nın izleyicileri ve İngiliz liberalizmi savunucusu Fukuzawa Yukichi (1835-1901), Anayasal Reform Partisi adıyla ikinci bir parti kurdular. Bu parti, Liberal Parti'den biraz daha tutucuydu ve model olarak İngiliz parlamenter yönetimini benimsedi. Giderek büyüyen Mitsubishi şirketinin desteğini aldı. Aralarında ideolojik açıdan önemli bir fark olmamasına karşın, bu iki parti, oligarşiyle mücadelede iş birliği yapmayı başaramadı. Reform Partisi liderleri, Liberal Parti'yi aşırı radikal sayarken, Liberal Parti liderleri de Reform Partisi'ni "eskiyi ve zenginleri hoşnut etme"yi amaçlayan bir parti olarak gördüler. Partiler, kamuoyu desteği kazanmak için, halka açık konuşma turları düzenlediler.

Hükümet, 1882'de halka açık konuşmaları yasaklayan ve yerel siyasal örgütlerin faaliyetlerini kısıtlayan bir yasa çıkararak, bu etkinlikleri engellemeye çalıştı. Bu girişim, eylemcilerin hükümete daha ciddi muhalefet etmelerini körüklemekten başka bir sonuç vermedi ve köylülerin katıldıkları yerel huzursuzluklar yaygınlaşıp sıklaştı. Bazı olgularda, yerel yet-

kililer, sert bastırma önlemlerine başvurdular. Eylemcilerin 1884'te despotizmin devrilmesi çağrısı yapmaları, liderlerin idamıyla sonuçlandı. Bu olaylar, Liberal Parti'de görüş ayrılıklarına neden oldu. Bazı üyeler, İtagaki'yle ilgili düş kırıklığına uğradılar, çünkü İtagaki, yurt dışına gitmek için Mitsui'den para kabul etmişti. Reform Partisi'nde örgütsel birlik zayıftı. Ōkuma bu nedenle partiden ayrıldı. Ama partiler yine de belirli durumlarda hükümete karşı çıkmayı başardı. Hükümet, batılı güçlerle antlaşmaların gözden geçirilmesi için görüşmeler yaparken, bazı Liberal Parti liderleri, Avrupalılarla ilgili adli davaların batılı yargıçlarca görülmesini hükme bağladığı için ve Batı ülkelerine, Japonya'nın çıkardığı yasaları gözden geçirme hakkı tanıdığı için uzlaşmaya karşı çıktılar. Parti liderlerinin muhalefeti nedeniyle, hükümet, 1887'de Barışı Koruma Yasasını çıkarmak ve sorun yaratan herkesi Tokyo'dan kovmak durumunda kaldı.

ANAYASANIN HAZIRLANMASI

Bu çalkantılı gelişmelerin ortasında, İtō, 1881'deki duyurusuna uygun olarak bir anayasa taslağı hazırlama işine koyuldu. Anayasa taslağı yazımına hazırlık olarak İtō, Avrupa anayasaları hakkında ilk elden bilgi sahibi olmak için 1882'de Avrupa'ya gitti. Güçlü bir monarşinin olduğu bir anayasadan yana olanlar, gözlerini, Bismarck'ın Almanya'sına çevirdiler. Tokyo Üniversitesi'nde ders veren Alman hukuk bilimi otoritesi Hermann Roessler'den etkilendiler. İtō, bu nedenle Almanya'ya giderek, Alman siyaset bilimci Rudolph von Gneist'in anayasa üzerine konferanslarını dinledi ve sonra, Lorenz von Stein'la tanışmak için Avusturya'ya gitti. İngiltere'nin, Amerika'nın ya da Fransa'nın liberal sistemleri yerine, Alman modelini izlemeye ikna olduğunu belirtti. 1882-83'de bir yılı aşkın süre yurt dışında kaldı. Japonya'ya dönerken,

kısa süreliğine İngiltere'de bulundu.

İtō, ülkeye döndüğünde, imparatorluk sistemini ve oligarşinin konumunu güçlendirmek için birçok idari değişiklik gerçekleştirdi. 1884'te, aristokratlardan, üst düzey hükümet görevlilerinden ve subaylardan oluşan bir soyluluk (danışmanlık) sistemi yarattı. İtō'nun kendisi kont oldu, Chōshūlu yandaşı Yamagata Aritomo (1838-1922) da öyle. Bu soyluluk sistemi, yakında kurulacak olan yasama organının üst kamarası olarak Danışmanlar Meclisini oluşturmak üzere tasarlandı. 1885'te Itō, devlet konseyi yerine Batı tarzı bir kabine sistemi getirdi. Aynı zamanda, imparatorluk hanedanına ait işlerin özerkliğini korumak için, İmparatorluk Hanedan Bakanlığı ve Hükümdar Mührü Yüksek Eminliği oluşturuldu. 1888'de İtō, anayasa taslağını incelemek ve aynı zamanda da imparatora özel danışma kurulu olarak hizmet vermek üzere Özel Danışma Konseyini kurdu. Yetkililer, anayasa taslağı üzerinde çalışırlarken, aynı zamanda hanedanın kadın üyelerinin de tahta çıkabilmelerini sağlayan tarihsel teamülleri çiğneyerek, imparatorluk tahtına çıkma hakkını hanedanın erkek üyeleriyle sınırlayan İmparatorluk Hanedan Yasası taslağını hazırlamaya koyuldular.

İtō ve yardımcıları 1886'da anayasa taslağını hazırlamaya başladılar. Taslak 1888'de incelenmek üzere Özel Danışma Konseyine sunuldu. İtō, tartışmaların akışı içinde, imparatorun mutlak otoritesini korumak isteyenlere karşı çıkmak zorunda kaldı. Bu kişiler, imparatorun egemenlik haklarını kullanırken anayasanın hükümlerine uygun davranmasını öngören 4.maddeye itiraz ettiler. Bu maddenin, imparatorun haklarını kısıtladığını öne sürdüler. İtō'nun tezine göre, anayasal yönetim, hükümdarın egemenlik haklarına yönelik kısıtlamaları beraberinde getirirdi. Ondan sonra muhalifler, imparatorun, yasama yetkisini, Diet'in (Parlamentonun)

"onay"ı ile kullanacağını ilk başta belirten 5.maddeye karşı çıktılar. Eskiden batılılaşma savunucusu olan Mori Arinori dâhil, halkın haklarının kısıtlanmasından yana olanlar buna itiraz ettiler ve İtō'nun karşı çıkmasına rağmen, ifadenin, "onayıyla" yerine "yardımıyla" olarak değiştirilmesini sağladılar. Bununla birlikte, Mori, "tebaanın hakları" terimine itiraz edip, bunun "tebaanın statüsü" olarak değiştirilmesini önerince, ifadenin tersine çevrilmesini sağlayamadı. Taslak, altı ay süren görüşmelerin ardından Özel Danışma Konseyince onaylandı ve 11 Şubat 1889'da ilan edildi.

Anayasa, hükümranlık haklarını imparatora verdi ama imparator bu haklarını anayasa hükümlerine uygun olarak kullanacaktı, dolayısıyla bu konuda İtō'nun görüşü ağır bastı. Danışmanlar Meclisi ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki kamaralı bir yasama organı olan Diet kuruldu. Bu organ, imparatora yasamayla ilgili görevlerini yerine getirmesinde "yardım etmek" üzere kuruldu ama imparator, Diet faaliyette değilken imparatorluk kararnamesi çıkarabiliyordu. İmparator, Diet'te kabul edilen yasaları veto etme yetkisine de sahipti. Silahlı kuvvetlerin başkomutanıydı ve savaş ilan etme, barış yapma, antlaşmalar bağıtlama yetkisine sahipti. İmparator, Diet'e değil, kendisine karşı sorumlu olan kabine üyelerini ve diğer hükümet görevlilerini atıyordu. Diet'in sahip olduğu tek gerçek yetki, maliye alanındaydı. Yeni vergiler ve vergi oranı değişiklikleri için yasama organının onayı gerekliydi. Dolayısıyla, Diet, bütçeyle ilgili konularda söz sahibiydi ama bütçeyi onaylamazsa, önceki yılın bütçesi yürürlüğe giriyordu. Silahlı kuvvetler, Diet'e ya da kabineye değil, imparatora karşı sorumlu olduğu için, "yüksek komuta kademesinin bağımsızlığı" kavramı ortaya çıktı. Bu, Askeri liderlerin, kabineyi devre dışı bırakmalarına ve Askeri meselelerde doğrudan imparatora başvurmalarına olanak sağladı. "Yasanın

sınırları içinde" halkın hakları ve özgürlükleri tanındı.

Diet, yönetimde halka söz hakkı sağlayan bir kurum hâline gelmedi. Danışmanlar Meclisi üyeleri, hanedan mensuplarından, soylulardan ve imparatorca atanmış kişilerden oluşuyordu. Temsilciler Meclisi üyeleri seçimle belirleniyordu ama yalnızca belirli bir miktarda vergi ödeyen yirmi beş yaş üzeri erkek tebaanın oy hakkı vardı. 1890'daki ilk Diet seçiminde nüfusun yalnızca %1,14'ü oy verme yeterliliğine sahipti. Dolayısıyla, anayasa, oligarkları bulundukları iktidar mevkilerinden atmadı. Onlar, Özel Danışma Konseyi ve Danışmanlar Meclisi üyeleri olarak, saray görevlileri ve kabine üyeleri olarak, imparatorluk danışmanlığı işlevini sürdürdüler. Aralarındaki liderler, gerçek otorite kaynağını kontrol eden dar bir klik oluşturdular. Bu klik, *genrō* (akil devlet adamları) adıyla anılır oldu; iktidarı elinde tutan bu seçkin çevreyi, İtō, Yamagata ve başka birkaç kişi oluşturuyordu.

1878'in başında il meclisleri kuruldu ama bunlar pek az yetkiye sahipti, çünkü merkezi hükümetin atadığı valilerin tüm tasarıları denetleme yetkisi vardı.

TOPLUMSAL REFORMLAR

Eski feodal düzenin dönüşüme uğratılan diğer yönü de sınıfsal sistemin tasfiye edilmesiydi. Eski sınıfları yeniden sınıflandırma çalışması 1869'da başlatıldı ve 1872'de sonuçlandırıldı. Saray aristokratları ve eski *Daimyō*lar, soylu olarak, eski üst düzey samuraylar, *shizoku* (samuray klanı) olarak, geriye kalanlar ise avam olarak sınıflandırıldı. Dışlanmış (kast dışı) gruplar, "yeni avam" olarak tanımlandı. Sınıf ayrımları yasallaştırıldı; her ailenin sınıfsal konumu, aile sicil defterlerine kaydedildi. Dolayısıyla, sınıf bilinci varlığını sürdürdü. Ama artık sade insanların da soyadı almalarına, başka sınıflardan kişilerle evlilik yapmalarına ve meslek değiştirmelerine izin

verildi. Böylelikle, köylüler artık toprağa bağlı olmaktan kurtuldular. Arazi sahibi olmalarına izin verildi, 1872'de ise arazi alıp satma hakkına kavuştular. Eski samurayların ceza almaksızın halktan bir kişiyi kesme hakkı kaldırıldı ve 1876'da kılıç taşıma hakkı ellerinden alındı.

BAŞKA KURUMSAL DEĞİŞİKLİKLER

Tokugawa toplumunda hukuk sistemi, statü üstünlüğünü temel alıyordu; yasanın uygulanması ise Bakufu'ya, *Daimyō*-lara ve onların görevlilerine bağlıydı. Hukukun üstünlüğü diye bir şey yoktu. Egemen sınıfın iradesi üstündü. Kitleler açısından, sistem keyfiydi. Kitlelerin hiçbir hakkı yok, yalnızca itaat ödevi vardı. Meiji yetkilileri, Batı tarzı bir hukuk sistemini benimsediler. Fransız hukuk sistemine yöneldiler, çünkü sade insanların adli davaları karara bağlamalarına olanak veren jüri sistemine dayalı İngiliz-Amerikan gelenek hukukunun aksine, Fransız hukuk sistemi, meslekten yargıçlarca geliştirilip uygulamaya koyulmuştu. Yukarıdan aşağıya düzeylerin olduğu bir mahkeme sistemi kuruldu ama bir yüksek mahkemenin olduğu bağımsız bir adli sistem getirilmedi. İmparatorluk danışma organı olan Özel Danışma Konseyi, yasaların ve idari işlemlerin anayasaya uygunluğuna karar verme yetkisiyle donatıldı. 1880'li ve 1890'lı yılları kapsayan süreçte ceza yasası, ceza muhakemeleri usulü yasası, ticaret yasası ve medeni yasa hazırlanarak kabul edildi.

Meiji yönetimi, ulusal bir polis sistemi de kurdu. Tokugawa toplumunda yürütme yetkisi, Bakufu ve *Daimyō* görevlilerinin ellerindeydi. Onların işlevi, halkın haklarını korumak değil, halkı hizaya getirmekti. Meiji liderleri, Batı tarzı bir polis sistemi kurmaya giriştiler ama geleneksel anlayışa uygun olarak, sistemin ana işlevi, halkın haklarını korumak değil, yasayı ve düzeni koruyup kollamaktı. Polis sistemi, ilk

başta yerel yönetimlere bağlıydı ama 1874'te İçişleri Bakanlığının yönetimine verildi. 1885'te kabine sistemi kabul edilince, İçişleri Bakanına bağlı olan polis şefine, ülkenin polis sistemini denetleme yetkisi verildi. Polis, basını sansürleme ve siyasal faaliyetleri denetleme yetkisine sahipti. Fiilen bir "polis devleti" kuruldu. Yerel düzeyde ise polisler, kendilerini Tokugawa samuraylarının varisi gibi görüyor ve kılıç kuşanarak dolaşıyorlardı.

Tokugawa sisteminde askerlik ödevi, samuray sınıfına ait bir sorumluluktu. Samurayların özel statüsü artık kaldırıldığından, hükümet, *fukoku kyōhei* hedeflerini gerçekleştirmek için modern bir ordu ve donanma kurmak zorundaydı. Genel askerlik yükümlülüğü getirmek mi, yoksa yeni orduyu büyük *han*'lara mensup eski samuraylarından oluşturmak mı gerektiğiyle ilgili ilk başta anlaşmazlık çıktı. Genel askerlik yükümlülüğünü savunan Ōmura Masujirō, hoşnutsuz eski samurayların suikastına kurban gitti ve 1871'de büyük *han*'lara, yani Satsuma, Chōshū ve Tosa *han*'larına mensup savaşçılardan oluşan bir ordu kuruldu. Ama güçlü bir askeriye inşa etmek için, genel askerlik yükümlülüğü gerekli görüldü. Yamagata Aritomo, yeni ordunun mimarı oldu. 1873'te genel askerlik yükümlülüğü getirdi. Yakın zamandaki Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransa'yı yenmiş olan Prusya ordusuna benzer bir ordu inşa etmeye girişti.

Askerlikle ilgili imparatorluk duyurusunda, samuray-avam sınıf ayrımının kaldırıldığı genel askerlik hizmeti vurgulanıyordu. Ne var ki, yüksek öğrenim yapanlar, yüksek vergi ödeyenler ve aile reisleri, ilk başta askerlikten bağışık tutuldular. Sonuç olarak, yoksul ailelerin küçük oğulları, üç yıllık zorunlu askerlikle yükümlü tutuldular. 1882'de, askerlere ve denizcilere İmparatorluk Fermanı yayınlandı. Fermanda öncelikle sadakat vurgulanarak şöyle söyleniyordu: "Devletin

korunması ve kudretinin sürdürülmesi, silahlarının gücüne bağlıdır ... ne güncel fikirlere kapılıp yoldan çıkın ne de siyasete bulaşın, tüm kalbinizle temel ödeviniz olan sadakatin gereğini yerine getirin."[48] Başka bir deyişle, askerler, bağımsız bireyler olarak düşünmeyecek, salt hizmet edeceklerdi. Düz askerler en alt sınıflara mensuptu ama subaylar, özellikle de generaller, çoğunlukla Satsuma ve Chōshū mensubu *shizoku*'dan geliyordu.

Hükümet, silahlı kuvvetlerde yeni bir bölüm, yani bir donanma yaratmak zorundaydı. Donanma gemileri inşa etme kapasitesine sahip olmadığı için, 1875'te Britanya'dan üç adet zırhlı savaş gemisi satın aldı. Donanma, İngiliz donanması model alınarak kuruldu ve üst mevkilere Satsuma'dan adamlar getirildi.

EKONOMİK YENİDEN İNŞA

Meiji liderlerinin ekonomi alanında karşı karşıya oldukları görev, Tokugawa Döneminde esasen tarımsal niteliğe sahip ekonominin, sanayi ekonomisine dönüştürülmesiydi. Batı'da, 18. yüzyıldaki sanayi devriminden beri, seri üretim yapılan fabrikalar inşa etmek için bilimden ve teknolojiden yararlanılmıştı. Meiji liderleri, "zengin ülke" olma hedefine ulaşmak için hızla sanayileşmek gerektiğinin farkındaydılar.

Atılan ilk adım, katı toprak mülkiyeti sisteminin gözden geçirilmesiydi. Meiji yönetimi, köylüleri toprağa bağlayan kısıtlamaları kaldırdı ve onlara, toprak sahibi olma hakkı tanıdı.

Hükümet, ekonomide sanayi sektörünü geliştirmek için mali kaynaklara gereksinim duyuyordu. Birincil kaynak, çiftçilerden alınan vergilerdi. Çiftlik sahipleri, araziye biçilen değerin %3'ünü ödemek zorundaydılar. Bu, araziden elde

48 Tsunoda, Ryusaku ve diğerleri., haz., *Sources of Japanese Tradition* (Columbia University Press, 1958), s. 376-377

edilen toplam ürünün yaklaşık %33'üne denk geliyordu, yani Tokugawa Döneminde Bakufu'nun kendi arazilerine koyduğu %40'lık sınıra yakındı. Vergilerin düşürülmesi talebiyle karşılaşan hükümet, vergi oranını 1876'da %2,5'e indirdi ama bu yine de tarımsal nüfus için ağır bir yük demekti. 1870'lerin başında hükümetin vergi gelirlerinin %90'ı ve 1875-1879 arasında %80,5'i arazi vergisinden sağlanıyordu. Kiracı çiftçilerin yükü, altından kalkılamayacak kadar ağır olmaya devam etti, çünkü genellikle arazi sahipleri, bu çiftçilerce üretilen ürünlerin %60'ından çoğuna el koyuyorlardı. Bu yetmezmiş gibi, çeşitli harçlar da ödeyen kiracı çiftçiler, ürünlerin yalnızca %30'u kadarını elde tutabiliyorlardı. Oysaki Tokugawa Döneminde kiracı çiftçilerin elde tutabildikleri ürün miktarı %39'du. 1870'lerde, tarıma elverişli arazilerin yaklaşık üçte biri, kiracı çiftçilerce ekilip biçiliyordu.

Hükümet, çiftçilerden toplanan gelirle, ülkenin sanayi kapasitesini geliştirdi. Kazushi Ohkawa ve Henry Rosovsky gibi iktisatçılar, Meiji Döneminden bugüne kadar Japonya'da iktisadi büyümenin birkaç aşamadan geçtiğini öne sürerler. 1868-1885 arası yıllar, modern iktisadi büyüme için altyapının kurulduğu dönem olarak görülür. Birinci evre, 1886'da başlayıp 1905'e kadar devam etti. İkinci evre, 1906'dan 1952'ye kadar sürdü. İkinci Dünya Savaşı sonrası iktisadi büyüme dönemi, 1953'te başladı ve Japonya, dünya klasmanında bir iktisadi güç hâline geldi.[49] Meiji Döneminin başında ekonomik üretim öncelikle tekstil ve gıda üretiminden oluşuyordu. Hükümet, tekstil sektörü başta olmak üzere sanayi üretimini ilerletecek önlemler almaya yoğun çaba gösterdi. Örnek fabrikalar kurdu ve girişimcilere sübvansiyonlar verdi. 1870'te,

49 Kazushi Ohkawa ve Henry Rosovsky, "Japon İktisadi Büyümesinin Yüz Yılı", William W. Lockwood, haz., *The State and Economic Enterprise in Japan* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1965) içinde, s. 52-53.

modern ithal makinelerle donatılmış ilk modern ipek tesisleri ve yeni pamuk eğirme fabrikaları inşa edildi. Birçok bölgede deneysel fabrikalar kuruldu ve yabancı teknisyenlerin yardımıyla madencilik sektörü geliştirildi.

İktisadi büyümeyi güçlendirme hamlesinin önemli bir yanı, ulaştırma ve iletişim sistemlerinin modernizasyonuydu. Hükümet, demiryolları inşa etmeye başladı. İlk demiryolu, 1872'de açılan Tokyo-Yokohama hattı oldu. 1889'da, Tokyo ile Kobe'yi birbirine bağlayan hat bitirildi. En sonunda, Demiryolları Bakanlığınca işletilen bütün bir demiryolu ağı tamamlandı. Hükümetçe işletilen demiryolları, 1987'ye kadar özelleştirilmedi. Hükümet 1869'da telgraf hatları kurmaya da başladı. Bu hatlar, 1871'de kurulan posta sistemine bağlandı. Hükümet, gemi taşımacılığında ticaret filosunu geliştirmesi için Mitsubishi Şirketine yardım etti.

Ekonomik sistemi geliştirmeye dönük bu projeler maliyetliydi. 1873'te getirilen arazi vergisi, asıl gelir kaynağıydı. Sake ve tütün ürünlerine de tüketim vergileri konuldu, ama mali açık büyümeyi sürdürdü. Hükümet, büyük tüccar ailelerden ve yabancı ülkelerden borç almak, çevrilebilir olmayan kâğıt para basmak zorunda kaldı. Durum, enflasyonla birlikte kötüleşti. Bu nedenle, Maliye Bakanı Masakata Masayoshi (1835-1924), hükümet harcamalarını kıstı, ilave dolaylı vergiler koydu, çevrilebilir (konvertibl) para çıkardı ve Japonya Merkez Bankasını kurarak bankacılık sistemini güçlendirdi. Masakata, bu önlemlerle ekonomiye istikrar getirdi.

Ne var ki, bu önlemler, pirinç fiyatı düşmesine rağmen yine aynı oranda arazi vergisi ödeyen köylülerin sırtına ağır bir yük bindirdi. Vergilerin, pirinç fiyatı esas alınarak ödenmesi gerektiği için, köylüler 1884'te pirinç ürününün %32,8'ini vergi olarak ödemek zorunda kaldılar, oysaki 1881'de bu oran %16'ydı. Bu, tarım sektöründe isyanların çıkmasına yol açtı.

Hükümetin ekonomi politikasının ayırt edici bir niteliği, özel girişimcilerle yakın ittifak kurmasıydı; İkinci Dünya Savaşı'na kadar ve sonrasında Japonya'nın siyasal-ekonomik yapılanmasına bu nitelik damga vurdu. Meiji oligarkları ile Tokugawa Döneminde ortaya çıkmış zengin tüccar aileler arasında en başından beri yakın bağlar vardı. Mitsui ve Konoike aileleri gibi önemli aileler, imparatorluk kuvvetleri ile Bakufu arasında yaşanan çatışmada imparatorluk tarafına parasal kaynak sağladı. Aynı zamanda, hangi taraf kazanırsa kazansın itibar görmek için Bakufu'ya da parasal destek verdi.

İmparatorluk kuvvetleri kazanınca, kendilerini desteklemiş olan tüccar aileleri kayıran özel ayrıcalıklar tanıdı. Bu ailelere, vergi tahsil etme hakkı verildi. Köylülerin ödeme için verdikleri pirinç paraya çevriliyordu, bu nedenle Mitsui gibi aileler, pirinç satıcılığı ve vergi tahsildarlığı yaparak büyük parasal kazançlar elde etti. Bu aileler, bankacılık işine girmek için de hükümetten destek gördü. Böylece Meiji Döneminin başında, Mitsui ve Mitsubishi gibi bankalar ortaya çıkarak, büyük bankacılık kuruluşları olmayı sürdürdü. Hükümet, devlete ait olan birçok işletmeyi düşük bedellerle bu ailelere devretti. Bu şirketler, madencilik sektörüne de girdi ve Mitsui, büyük bir kömür madencisi oldu. Mitsubishi, Tokugawa Döneminde ticaretle uğraşan bir aile değildi ama Tosa klanından eski bir samuray olan İwasaki Yataro'nun (1834-85) kurduğu bir iş girişimi olarak başladı. İwasaki, Tosa klanının desteğiyle, bir gemicilik firması kurdu ve Meiji hükümetinin desteğini kazandı; hükümet, elindeki gemileri düşük bir bedelle Mitsubishi'ye sattı. Mitsubishi'nin büyük bir gemicilik firması hâline gelerek, Japonya'da faaliyet gösteren yabancı gemicilik firmalarının yerini almasına olanak sağlamak için, devlet tarafından sübvansiyonlar verildi. Mitsui gibi, Mitsubishi de bankacılık, dış ticaret ve imalat gibi başka pek çok

ekonomik faaliyetle uğraşmaya başladı. Bu dönemde ortaya çıkan Sumitomo Bankası gibi başka iş girişimleri de devlet desteği aldı. Dolayısıyla, Japonya'da İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemin ayırıcı özelliği hâline gelen dev tekellerin kökleri, Meiji Döneminin ilk yıllarına uzanıyordu.

Modern ekonomik büyümenin ilk evresi (1886-1905), sanayi fabrikalarının, iş girişimlerinin ve bankacılık firmalarının serpilip genişlemesiyle başladı ama tarım hâlâ ekonominin kilit sektörüydü. 1898'de, halkın %82'si köylerde ve küçük kasabalarda yaşıyordu. Ekin yapılan alanların genişlemesiyle ve çiftçilik yöntemlerinin ilerlemesiyle, tarımsal üretim arttı. Pirinç ve başka gıda ürünleri üretimi, 1880'lerin ortasından 1910'ların ortasına kadar yaklaşık %40 arttı. Meiji Döneminin başında ham ipek ve çay, ana ihraç mallarıydı. 1868'den 1893'e kadar ham ipek, Japonya'nın toplam ihracatının %42'sini oluşturuyordu.

Hükümet, yaygın demiryolu yapımının yanı sıra, deniz taşımacılığını geliştirmede de etkin rol oynadı. 1894-95'teki Çin-Japon Savaşı'na kadar, Japon ticaret gemilerinin sayısı 500'ü epeyce aşmıştı. 1913'e gelindiğinde ise denizaşırı ticaretin yarısı Japon gemileriyle yapılıyordu.

Meiji Döneminin başından itibaren hızla gelişen ve ekonominin kilit bir bileşeni olmayı sürdüren sanayi dalı, tekstil imalatıydı. 1900'de fabrikaların %70,7'si bu dalda faaliyet gösteriyordu. Fabrika işçilerinin %67'si tekstil fabrikalarında çalışıyordu, bunların çoğunluğu ise asgari ücretlerle uzun saatler boyunca çalışan kadın işçilerdi. Makine kullanımının yaygınlaşmasıyla, pamuklu tekstil üretimi hızla arttı. Meiji Döneminin başında, büyük miktarlarda pamuk ipliği ve pamuklu kumaş ithal ediliyordu ama kamu ve özel sektöre ait tesislerde buharla çalışan eğirme makineleri kullanılmaya başlandı. O yüzyılın sonunda, iç talebin karşılandığı düzeye

gelindi ve imalatçılar dış pazarlara yöneldiler. İpek iplik üretimi ilk başlarda öncelikle el çıkrığıyla yapılıyordu ama daha büyük fabrikalar kuruldukça, mekanik çıkrık kullanımı arttı. 1910'a gelindiğinde, el çıkrığı kullanımı da kırsal kesimdeki küçük atölyelerde sürmesine karşın, ham ipeğin %70'i mekanik çıkrıkla üretiliyordu. Japonya, çok geçmeden, dünyanın en büyük ham ipek üreticilerinden biri oldu. 1897'de Japonya, dünya ham ipeğinin %24'ünü üretiyordu ve 1904'e gelindiğinde %31'lik payla dünyanın en büyük üreticisi olmuştu. 1913'te, pamuklu ve ipekli tekstil ürünleri, Japonya'nın toplam ihracatının neredeyse beşte üçünü oluşturuyordu.

Kâğıt, şeker, çimento, cam gibi başka malların üretimi de arttı ama hükümetin odaklandığı sektörler, ağır sanayi ve madencilikti. İlk başta hükümet kendisi madencilik faaliyetine girişti ama 1885'in ortasına kadar bu işi, Mitsui gibi özel şirketlere devretti. Kömür madenlerinde işçiler, sağlığa zararlı, zor koşullarda çalışıyorlar, bazen de yarı köle gibi çalışmaya zorlanıyorlardı. Fabrikalardan ve demiryollarından gelen kömür talebi, kömür madenciliğinin 1874-1897 arasında neredeyse yirmi üç kat büyümesini sağladı. Demir-çelik üretimi, 19. yüzyılda çok gelişmedi; üretim ancak Rus-Japon Savaşı'yla birlikte ve sonrasında önemli artış göstermeye başladı. Gemi yapımı ve makine imalatı bu dönemde çok ilerlemedi; gemilerin ve makinelerin çoğu, en başta İngiltere'den ithal edildi.

EĞİTİM

Meiji liderleri, Japonya'yı modern çağa taşımak için eğitime odaklandılar. Hükümet, "zengin ülke, güçlü ordu" hedefine ulaşmak için okuryazar askerlere, fabrika işçilerine, iş insanlarına ve devlet memurlarına gereksinim duyuyordu. Bu nedenle, 1872'te zorunlu ilköğretim sistemini kurdu. Hü-

kümet, eğitim kararnamesini çıkarırken, "ne cahil bir aileyle toplum ne de cahil bir kişiyle aile" kurulabileceğini belirtti.

Eğitimin neye odaklanacağı konusunda anlaşmazlık vardı. Şinto milliyetçi âlimler, "imparatorluk yolu"nu takdir etmenin ve imparatorluk sarayına saygı göstermenin vurgulanması gerektiğine inanırlarken, geleneksel Konfüçyüsçü âlimler, eğitimin özünde Konfüçyüsçülüğün olması gerektiği kanısındaydılar. Ne var ki, Fukuzawa gibi "uygarlık ve aydınlanma" yanlıları, eğitimin amacının, Japonya'nın modern çağa girmesini ve Batı'ya özgü bilgileri benimsemesini sağlamak olduğunu savundular, bu yüzden de pratik eğitimin önemini vurguladılar. Eğitim sistemi üzerinde çalışanlar, Batı'ya yönelip model aradılar.

Eğitim giderleri, yerel düzeyde vergi ödevlilerince ve öğrenim harçlarıyla karşılanacaktı. Ayda 12,5 sen ile 50 sen arasında değişen öğrenim harçları, sade köylü ailelerince ödenebilecek bir tutar değildi, çünkü sade insanların ortalama kazancı yalnızca 1,75 yen'di (1 yen = 100 sen). Dolayısıyla, öğrenim harcını pek az kişi ödeyebildi ve okula devam oranı düşük kaldı. Yavaş yavaş yükselen bu oran 1872'de %28'di ama 1878'e gelindiğinde %40'a çıkmıştı. Okula giden kız sayısı, yüzyılın sonuna kadar düşük kaldı. 1872 tarihli Eğitim Yasasını hazırlayanların önermesi şuydu: "İnsan olmak bakımından, erkeklerle kadınlar arasında hiçbir ayrım yoktur. Kızların da erkekler gibi eğitim görmemeleri için hiçbir neden yoktur. Kızlar, geleceğin anneleridir. Çocukları eğiten kişiler olacaklardır. Bu nedenle, kızların eğitimi son derecede önemlidir."[50] Ama kızları eğitmenin gerekli olmadığı yönündeki geleneksel görüş ilk başlarda varlığını sürdürdü. 1870'lerin sonunda okul çağında olan seçkin kadın yazar Higuchi İchiyō

50 Fukuji Sigetaka, *Kindai Nihon Jyoseishi* (Modern Japon Kadınların Tarihi) (Tokyo: Sekkasha, 1963), s. 33-34

(1872-96), annesinin şu inançta olduğunu anımsıyordu: "Bir kızın gereğinden çok eğitim görmesi zararlıdır."[51] 1876'da okul çağındaki oğlanların %46'sı, kızların ise yalnızca %16'sı okuldaydı. 19. yüzyıl sona erdiğinde, kızların okula devam oranı ancak %50'ye yükselmişti ama 20. yüzyılın ilk on yılının sonunda, bu oran %96'ya çıkmıştı.

Zorunlu okula devam süresi ilk başta dört yıldı ama üç yıla indirildi. 1900'de yeniden dört yıla, 1907'deyse altı yıla çıkarıldı. İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar altı yıl olarak kalan bu süre, dokuz yıla çıkarıldı. İlkokulların müfredatı, önceleri büyük ölçüde Batı'ya, özellikle de Amerika'ya ait kitapları temel alıyordu; bunlarda, Fukuzawa gibi batılılaşma taraftarları tarafından yazılan ya da çevrilen bölümler vardı. Bilimsel bilgiyle tanışmaya ağırlık verildi.

1879'da Eğitim Bakanı, kamu desteğini artırmak amacıyla, eğitim sistemini merkezi olmaktan çıkarmaya yöneldi ve Amerikan sistemini örnek alarak, okulların denetimini yerel heyetlere verdi. Bu girişim başarısız oldu, çünkü yerel topluluklar, giderleri azaltmak istedikleri için, okulları etkin şekilde desteklemedi. Sonuç olarak, il valilerine daha geniş yetki tanınarak merkezileşme geri getirildi. Okula gitmeyi artırmak için, 1900'de öğrenim harçları düşürüldü.

Önceleri eğitime damga vuran uygulamacı, liberal yaklaşım, 1880'lere gelinince, kültürel milliyetçilik yanlılarının gitgide artan eleştirileriyle karşılaştı. Bunlar, eğitimin odağını batılı anlayışlardan uzaklaştıran eğitim kararnameleri çıkarması için imparatoru ikna ettiler. İmparatora bağlılık, vatanseverlik, ödev, büyüklere saygı, itaat gibi Konfüçyüsçü ve Şintoist değerleri vurgulayarak, geleneksel ahlak derslerinin ve ulusal değerlerin müfredata konulmasını ısrarla is-

51 Inoue Kiyoshi, *Nihon Jyoseishi* (Japon Kadınların Tarihi) (Tokyo: Sanichi Shobo, 1967), s. 224.

tediler. Ders kitapları gitgide hükümetin denetimine girdi. Eğitim Bakanlığının belirlediği ilkeler doğrultusunda ders kitaplarına devletçe izin verilmesine ilişkin bir sistem 1883'te yürürlüğe sokuldu. 1903'te hükümet, tüm ilköğretim ders kitaplarının yayımlanması işini devraldı. Okul çocuklarına aşılanacak temel değerler, 1890'da çıkarılan Eğitim Hakkında İmparatorluk Fermanı'yla belirlendi. Ahlak ders kitapları ise imparatora bağlılığın önemini küçük öğrencilere aşıladı. Üçüncü sınıf ahlak kitabının ilk dersinde şöyle deniliyordu: "İmparatorun engin cömertliği sayesinde, her birimiz huzurlu bir yaşam sürebiliyoruz. Ona olan büyük borcumuzu her zaman derin şükranla aklımızda tutmalıyız."[52]

Batıcıların temsil ettiği ilk baştaki İngiliz-Amerikan yöneliminin yerini, 1880'lerde, öğrencilerin ahlaki karakterini geliştirmenin önemini vurgulayan Johann Friedrich Herbart'ın Almanya'da savunduğu eğitim felsefesi aldı. Hükümet, okul sisteminin daha yüksek düzeyinde etkisini göstermeye başladı. 1880'lerde ortaöğretim ve yükseköğretim okullarına askeri talimler konuldu, hatta üniversiteler hükümetin yakın gözetimi altına alındı. Tokyo Üniversitesi'nin ismi, Tokyo İmparatorluk Üniversitesi olarak değiştirildi ve bu kurum, devlet sisteminin bir parçası hâline geldi. Temel işlev olarak, geleceğin bürokratlarını ve devlet görevlilerini eğitmek işlevini üstlendi.

ERKEN MEİJİ DÖNEMİNDE ENTELEKTÜEL GELİŞMELER

UYGARLIK VE AYDINLANMA

Ülke Batı'ya açıldıktan sonra, feodal klanlardan bazılarının yanı sıra Bakufu da Batı ülkelerinden bilgi edinme çabasına girdi ve öğrenim görmek üzere yurt dışına birçok öğrenci

52 Kaigo Tokiomi, haz,. *Nihon Kyōkasho Taikei* (Japon Ders Kitaplarının Geniş Derlemesi), 43 cilt (Tokyo: Kodansah, 1961-1967), C. 2, s. 498.

gönderdi. Bakufu, 1862'de Hollanda'ya öğrenim için sekiz öğrenci gönderirken, Chōshū 1863'te Britanya'ya beş öğrenci gönderdi. Geleceğin Meiji liderleri İtō Hirobumi ve İnoue Kaoru (1835-1915), bu öğrenciler arasındaydı. Satsuma 1864'te Britanya'ya on altı öğrenci gönderdi. Birçok öğrenci de kendi başına Batı'ya gitti. Bakufu, 1857 gibi erken bir zamanda, Batı yayınlarını ve dillerini incelemek için bir enstitü kurdu. Yurt dışına bazı heyetler göndererek, Japonya'nın Batı'ya açılmasını sağladı. Japonya'nın Batı'ya özgü uygulamaları ve kurumları benimsemesi gerektiği inancına varmış olarak ülkeye dönen ve öncü bir batılılaşma taraftarı hâline gelen Fukuzawa Yukichi de bunlar arasındaydı.

Meiji yönetiminin kurulmasıyla, Batı'ya özgü bilgiler edinmeye yönelik yoğun bir arayışa girişildi. Liderler, Beş Maddelik Yemin Bildirisinde, dünyanın her yanında bilgi arayışına girişilmesi amacını vurguladılar. Yurt dışına giden öğrenci sayısı sürekli arttı ve çok sayıda yabancı dil okulu açıldı, Batı'ya ait kitaplar çevrildi. Okullarda ders vermeleri ve ülkenin modernleşmesine yardımcı olmaları için batılı âlimler ve uzmanlar davet edildi. Hıristiyanlığa konulan yasağının kaldırılmasıyla, Hıristiyan misyonerler de gelmeye başladılar.

Batı hakkında kitaplar yazmaya Batı'ya özgü liberal kavramları yaymaya başlayan Fukuzawa Yukichi, Japonya'yı "uygarlaştırma ve aydınlatma" uğraşına girişen liderler arasındaydı. Onun, *Batı'daki Koşallar*, *Öğrenimin Özendirilmesi* ve *Uygarlığın Ana Çizgileri* adlı çalışmaları geniş bir okur kitlesi kazandı ve bugün de okunup incelenmeye devam ediliyor. İngiliz liberalizminden kuvvetle etkilenen Fukuzawa, pratik, bilimsel eğitimin önemini ve liberal, yararcı anlayışların geliştirilmesi gerektiğini vurguladı. John Stuart Mill'in *Özgürlük Üzerine* ve Samuel Smiles'ın *Kendine Yardım* adlı kitapları başta olmak üzere, İngiliz liberal düşünürlerin çalışmaları

Japoncaya çevrildi ve yaygın olarak okundu. Fukuzawa ve destekçileri, Meirokusha (Meiji Altı Derneği) adıyla bir düşünce derneği örgütlediler ve görüşlerini yaymak için bir dergi çıkardılar. Genel kamuoyunda arzu duyulan nesneler, Batı teknolojisi ürünleriydi. En çok arzulanan şeylerle ilgili çok sevilen bir çocuk şarkısında, gaz lambaları, buharlı motorlar, at arabaları, fotoğraf makineleri, telgraf, ışık iletkenleri, gazeteler, okullar, posta ve buharlı tekneler gibi şeyler sıralanıyordu. Çok geçmeden tüm bunlar yaygınlaştı.

DİN ALANINDAKİ GELİŞMELER

Din alanına bakılırsa, Hıristiyanlığa getirilen yasak 1873'te kaldırıldı ve din özgürlüğü ilkesi kabul edildi. Bakufu'nun Batı'yla antlaşmalar yapması sonrasında, Hıristiyan misyonerlerin, limanlarda çalışmalarına 1858'den beri izin veriliyordu, ama misyonerler artık çalışmalarını diledikleri yerde yürütebileceklerdi. 17. yüzyılda Hıristiyanlığa getirilen yasaktan beri yeraltına inmiş olan Hıristiyanlar, açık faaliyet olanağı buldular. Hıristiyanlığa dönenlerin sayısı hâlâ azdı ama bazı aydınlar din değiştirdiler ve liberal, hümanist ideallerin savunucusu oldular. Uchimura Kanzō (1861-1930), bunlar arasındaydı.

Budizm, Tokugawa Döneminde biraz ayrıcalıklı bir konumdan yararlanmıştı. Bakufu, herkesin bir Budist tapınağına kaydolmasını zorunlu tuttu. Dolayısıyla, tapınaklar, yarı resmi kayıt tutan yerler olarak işlev gördü geldi. Meiji yönetiminin kurulmasıyla, Şintoistlerin birçoğu, Budist tapınaklarına saldırı düzenledi. Hükümet, bu vandalizm eylemlerini engelledi ama Şintoistler, Şinto dininin fiilen devlet dini olarak benimsenmesi düşüncesini desteklemeyi sürdürdüler. Bu düşüncenin destekçileri, Meiji Döneminin başından beri, tüm Şinto tapınaklarını merkezî hükümetin gözetimi altına

sokma çabasına giriştiler. Güneş Tanrıça, imparatorlar ve ulusal kahramanları kutsayan Şinto tapınaklarından, dağınık küçük köy tapınaklarına kadar uzanan bir hiyerarşi içinde bu tapınaklar, hükümet otoritesi altına sokuldu. Bunlar, ulusal tapınaklar, il tapınakları, yerel tapınaklar, köy tapınakları ve statüsüz tapınaklar olarak sınıflandırıldı. Dağlara, ırmaklara, ağaçlara, taşlara ve tilkilere adanmış halk tapınaklarının tümü resmî kontrol altına alındı. Her kim, imparatorluk hanedanının mitolojik kökenini sorgulasa, başı derde giriyordu. Tokyo Üniversitesi'nden bir profesörün öne sürdüğüne göre, Şinto dininde göğe tapınma, Doğu Asya'da yaygın olan çok eski bir ibadetten doğmuştu ve Şintoistlerin, Güneş Tanrıça'yı şereflendiren bir şölen olduğunu öne sürdükleri Hasat Şöleni, gerçekte göğü şereflendiren bir şölendi. Profesör, bu görüşleri savunduğu için görevinden kovuldu.

5. BÖLÜM

Geç Meiji Dönemindeki Gelişmeler

KÜLTÜREL MİLLİYETÇİLİĞİN YÜKSELİŞİ

Yönetim liderlerinin Şintoya verdikleri destek, kültürel milliyetçiliğin 1880'lerde ve sonrasında dirilmesiyle bağlantılıydı. Bu, ülkeyi "uygarlaştırma ve aydınlatma" hamlesine karşı bir tepkiydi. Gelenekçiler gözünde bunun anlamı, üstüne titredikleri değerler pahasına batılılaşma demekti. İmparatorun özel öğretmenlerinden Motoda Eifu (1818-91), geleneksel Konfüçyüsçü değerlerin etkili savunucuları arasındaydı. Motoda, anılarında belirttiğine göre, genç imparatora eğitim verirken, ulusal varlığın kutsal doğasını, Hıristiyanlığın olumsuz yönlerini, Doğu ve Batı yaşam tarzlarının farklılıklarını, monarşi ile cumhuriyetin bağdaşmazlığını vurguladı. İmparatorun, eğitim konusunda İtō Hirobumi'ye bir buyruk göndererek, gençler okula girdikleri zaman onlara ilk önce bağlılık ve büyüklere saygı ilkelerinin aşılanması ve ahlak eğitimine Konfüçyüsçülüğün temel oluşturması gerektiğini bildirmesini sağladı. Bilgi edinme, bundan sonra gelmeliydi. Köylü ve tüccar çocuklarının siyasal ve toplumsal kavramlarla tanışmaları gerekmezdi; onlar, çalışmayla ilgili konularda

eğitilmeliydiler. Motoda, ilkokul müfredatının liberal, yararcı yönelimden uzaklaştırılmasında büyük rol oynadı. Başkaları, hatta Meirokusha üyeleri bile, onun görüşlerini paylaştılar. İmparatorluk hanedanının kutsal kökenine ve tarihine ilişkin doktrin, ahlak eğitiminin ve tarihin temelini oluşturdu. Resmî ahlak doktrinini ilan etme hamlesi, 1890'de Eğitim Hakkında İmparatorluk Fermanı'nın hazırlanıp yayınlanmasıyla sonuçlandı.

Motoda ve imparatorun ahlaki liderliğine inanan İnoue Kowashi (1844-95) tarafından hazırlanan Ferman, İmparatorluğun Emperyal Atalar tarafından kurulmuş olduğunu ve tebaanın, kuşaklar boyunca bağlılıkta ve aile büyüklerine saygıda birleştiğini belirtiyordu. "Olağanüstü bir durum doğarsa, kendinizi Devlete adayın; böylece, gökle ve yerle yaşıt İmparatorluk Tahtımızı koruyup kollayın ve gönencini sürdürün." Ferman, tüm okullara yayınlandı ve her gün okul içtiması sırasında öğretmenler ve öğrenciler, ezberlemiş oldukları çok eski ant diliyle bunu söylerlerdi. Ferman, imparatorun resmiyle birlikte, kutsal bir kaide üzerine yerleştirilirdi. Zamanı gelince, "Yüce İmparator, Çok Yaşa!" naraları atarak savaşa girmelerini sağlamak için, küçük çocukların beyinleri yıkanıp şekillendirildi.

Fermandaki imparatorluk hanedanı resmi, kutsal imparator imajı oluşturma çabasının doruk noktasıydı. Bu süreç, yeni siyasal düzeni meşrulaştırmak ve pekiştirmek için, Meiji yönetiminin kurulmasıyla başladı. Siyasal ve dinsel lider olarak imparator vurgulandı. Gerçekte o, iki kılıcın hükümdarıydı. İmparator Jimmu'nun MÖ 660 yılında imparatorluk hanedanı kurmasıyla ilgili efsane, okullarda sahici tarih olarak öğretildi. Şubat'ın 11'i, İmparator Jimmu'nun tahta çıkışının kutlandığı gün olarak belirlendi, 3 Kasım ise İmparator Meiji'nin doğum günü olarak kutlandı.

Fermanın ya da imparatorluk resminin önünde saygıyla eğilmeyi reddeden herkesin başı derde girerdi. Uchimura Kanzō'nun öğretmenlik yaptığı okul Fermanı aldığı zaman, bir Hıristiyan eğitimci bunun önünde eğilmeyi reddetti ve işten kovuldu. Bu tutum, Hıristiyanlık ile Japonluğun bağdaşmadığını düşünen milliyetçilerin inancının doğrulanması olarak algılandı ve bunların Hıristiyanlığa yönelttikleri eleştiriler şiddetlendi.

Devlet milliyetçiliğini beslemeye yönelik resmî çabalara ek olarak, Batı'ya özgü şeylere duyulan büyük hevese tepki göstermek üzere kültürel gururu diriltmeye yönelik gayri resmi hareketler de ortaya çıktı. Japonların geleneksel kültürü terk etmek yerine korumaları için çağrı yapan bu hareketlerin ilk yandaşları arasında, Tokyo Üniversitesi'nde felsefe öğretmek üzere 1878'de Japonya'ya gelmiş olan Amerikalı Ernest F. Fenollosa da vardı. Fenollosa, Japon resimlerine ve ağaç kalıp baskılarına ilgi duymaya başladı. Japonların kendi sanatsal miraslarına sırt çevirmelerinden üzüntü duyuyor ve geleneksel sanat çalışmalarının savsaklanmasına hayret ediyordu. Ağaç kalıp baskıları, ambalaj kâğıdı olarak kullanılıyordu ve Budizm karşıtı önceki patlamalarda birçok Budist sanat eseri tahrip ya da imha edilmişti. Fenollosa, Japon kültürüne yönelik beğeniyi artırmak için, Japonları, kendi kültürü hakkında kamuyu eğitmeye özendirdi. Japon sanatı alanında seçkin bir öğretmen hâline gelen Okakura Kakuzō (1862-1913), Fenollosa'nın etkilediği öğrenciler arasındaydı. O ve Fenollosa, Tokyo Sanat Fakültesi'ni kurmak için çalıştılar.

Fenollosa'dan etkilenen başkaları ise kültürel milliyetçiliğin savunucuları olup çıktılar ama ateşli Batı karşıtı milliyetçiler değillerdi. Bunlar, Batı'nın en iyi yanlarının benimsenmesini ama Japon yaşamının ve kültürünün özünün korunmasını yeğlediler. 1888'de *Nihonjin* (Japon) dergisini

çıkarmaya başladılar. Ulusal özü koruma isteklerinin, basitçe, "atalarımızdan miras kalan eski şeyler"i korumak anlamına gelmediğini açıkladılar. Batı'ya ait şeylere karşı direnişi savunmuyor, yeniliğe ve ilerlemeye kapıyı kapatmıyorlardı. Onlar, Batı'da "doğru, erdemli ve güzel olan" en iyi şeylerin alınıp benimsenmesini istiyorlardı. Yabancı düşmanı milliyetçilikten yana değillerdi, ülkenin iyiliği için çalışmanın, dünyada da iyiliğe katkı yapacağı kanısındaydılar. Batılılaşmanın ilk savunucuları, örneğin Fukuzawa, Batı'ya özgü şeylere ayrım gözetilmeden tapınılmasına karşı olduklarını söylemeye de başladılar. Fukuzawa'nın erken dönem yazılarında görülen kuşkuculuk ruhu, Batı uygarlığına ilişkin irdelemelere ışık tutmalıydı.

Erken dönemdeki liberal batılılaşma taraftarlarından bazıları ise ateşli birer milliyetçi oldular. Tokutomi Sohō (1863-1957), bunların en nüfuzlularından biriydi. Hıristiyan hümanizmi ve İngiliz liberalizmi öğrencisi olarak yola çıktı. Yeni gelişen siyasal milliyetçiliğe eleştiriler yöneltti, "Yeni Japonya"nın barış ve demokrasi yolunu izlemesi gerektiğini vurgulayan çalışmalar yayımladı. Onu militan bir milliyetçiye dönüştüren olay, 1894-95'te Çin-Japon Savaşı'nın çıkması ve Japonya'yı, Çin'den koparmış olduğu ödünlerin bazılarını geri vermeye zorlayan Üçlü Müdahalenin yapılmasıydı. O andan sonra ateşli bir emperyalizm ve militarizm savunucusu olup çıkan Tokutomi, oldukça hacimli milliyetçi denemeler ve tarih eserleri kaleme aldı.

EDEBİYAT ÜZERİNDE BATI'NIN ETKİSİ

Edebiyat alanında Batı kültürünün etkisi gözlenebilir. Meiji döneminin başında, Batı'ya ait masalların ve romanların çevirileri çıkmaya başladı. Defoe'nun *Robinson Crusoe*, Bulwer-Lytton'ın *Ernest Maltravers* ve Hans Christian Ander-

sen'in *Improvisatoren* adlı yapıtları, bu çeviriler arasındaydı. Yirmi yıl kadar sonra, bazı Japon yazarlar, siyasal romanlar yazmaya başladılar. Benjamin Disraeli'nin *Coningsby* adlı eserinin çevirisinden esinlendiler. İngiltere gibi büyük bir ülkenin başbakanı kurgu eser yazmakla uğraşıyorsa, bunun entipüften bir uğraş olmadığı açıktı.[53] Yano Fumio'nun (1850-1931) Plutarkhos'un *Epaminondas*'ını temel alarak yazdığı *Keikoku Bidan* (Esin Verici Devlet Adamlığı Olguları), ilk siyasal romanlar arasındaydı. Yano, Fukuzawa'nın yolundan gitti ve liberal bir bakış açısı benimsedi.

Tsubouchi Shōyō'nun (1859-1935) *Romanın Özü (Shōsetsu Shinzui)* adıyla 1885'te çıkan yapıtı, modern Japon edebiyatının edebi ölçütünü koyan belirleyici yapıt oldu. Tsubouchi, geleneksel eğitici romanları reddederek, romancının temel görevinin, yaşamı ve insan coşkularını gerçekçi şekilde betimlemek olması gerektiği inancını dile getirdi. Tsubouchi'nin arkadaşı ve izleyicisi Futabatei Shimei (1864-1909), onun edebi idealini kavradı. Futabatei, Rus edebiyatı konusunda çok bilgiliydi. Birçok Rusça romanı çevirdi. İlk önemli çalışması olan *Serseri Bulutlar (Ukigumo)*, Turgenyev'in ve Gonçarov'un etkilerini yansıtır. Bu romandaki karakterler, inandırıcı, gerçek insanlar olarak tasvir edilir. Roman kahramanı öyle utangaçtır ki, âşık olduğu kızla ilişkisinde kendini ifade edecek irade gücünden ve kararlılıktan yoksundur. *Serseri Bulutlar*'ın başka bir önemli özelliği, o dönemde ağır basan daha resmi edebi üslubun aksine, konuşma diliyle yazılmış olmasıdır. Böylelikle Futabatei, ortalama okurun, öykü kahramanlarıyla arasında bağ kurabileceği bir anlatım üslubuna sahip modern romanları kendine yakın bulmasının yolunu açtı.

Birçok seçkin yazar, bu öncü Batı tarzı yazarların yolun-

53 Donald Keene, *Dawn to the West* (New York: Henry Holt, 1984), s. 76.

dan gitti. Ama hepsi Batı edebi geleneğini benimsemedi ve bazıları daha geleneksel izleklere yöneldi. Goethe ve Schiller gibi Alman yazarları yoğun olarak okuyan Mori Ōgai (1862-1922), onların yapıtlarını çevirdi. Ama salt Batı doğalcılığını benimsemeyi yeğlemedi. Gitgide geleneksel konulara yöneldi, geleneksel biçimlerin ve adetlerin önemli olduğunu savundu. Şöyle diyordu: "Eğer çay törenleri, içi boş biçimler olsaydı, atalara tapınma ayinleriyle birlikte devletin Ağustos merasimleri de içi boş biçimler olurdu."[54] Mori, tarihin önemini vurgulayarak şunu öne sürdü: "Uygarlık, tarihe dayanır Yüzlerce yıllık bir süreçte doğrulanmış olan ahlakın ve göreneklerin sağlam bir çekirdeğe sahip olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır."[55] Ne var ki, başkaları doğalcı bir yol izlediler. *Çiğnenen Buyruk* (Hakai) adlı eserinde parya sınıfından birinin çektiklerini betimleyen Shimazaki Tōson (1872-1943), bunlar arasındaydı. Yazar, başka eserlerinde de gerek geleneksel gerekse çağdaş tutumlar ve tarzlar üzerinde eleştirel bir anlayışla odaklanmaya devam etti.

Natsume Sōseki (1867-1916), bu modern edebi yükseliş döneminin belki de en tanınmış yazarıydı. Hiç kuşkusuz, *Ben Bir Kediyim* başlıklı öyküsünün resmi okulların okuma kitabına alınmasıyla, ortalama Japonun en iyi tanıdığı yazar hâline geldi. Kedi, çevresindeki insanların zaaflarına yerici gözlerle bakar. Natsume, İngiltere'de eğitim görmüş ve İngiliz edebiyatı öğretmenliği yapmıştı. Özellikle ailevi düzeyde, gündelik insan ilişkilerini hafif alaycı ve yerici bir bakışla işleyen Natsume, yazılarında serinkanlı bir yaklaşım sergiledi. Japonların, Batı uygarlığının etkileriyle başa çıkmada yetersiz kalmalarından endişe duymaya başlayınca, Natsume'nin bakış açısı gitgide karamsarlaştı. Natsume'ye göre, eğer bir kişi,

54 Mitsuo Nakamura, *Modern Japanese Fiction, 1868-1926* (Tokyo: Kokusai Bunka Shinkokai, 1968), Kısım 2, s. 19.

55 Tatsuo Arima, *The Failure of Freedom* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1969), s. 79.

Batı uygarlığından yüzeyselliği aşan bir ölçüde etkilenirse, sinir krizi geçirir. Natsume'nin bir romanında, karakterlerden biri, "Ama bundan sonra Japonya gitgide daha çok gelişmeyecek mi," diye sorar. Başka bir karakter, "Yok olup gidecek,"[56] diye yanıt verir. Higuchi İchiyō, modern dönemde yetişen ilk seçkin kadın yazardı, Heian dönemindeki kadın yazarların altın çağından beri ilk kez kadın yazarların ortaya çıkışının simgesi oldu. Higuchi'nin *Büyüyüp Yetişmek* (Takekurabe) adlı romanı, Mori Ōgai'nin övgüsünü kazandı; Mori, onun yazı üslubunu şiirsel olarak ve romandaki karakterleri betimleyişini, "birlikte gülüp birlikte ağlayabileceğimiz insanlar"[57] olarak niteledi.

Edebiyat 20. yüzyıla doğru gelişmeyi sürdürdü ve çok sayıda seçkin yazar sahneye çıktı. Şiirde de kısa *haiku* ve *waka* yerine, uzun kıtalı şiirler yazan yaratıcı kişiler ortaya çıktı. İşlenen konular artık aşkla ya da doğal güzellikle sınırlı kalmayıp, yaşamı ve insanın durumunu da ele alıyordu. Bu yeni döneme ait bir şair olan İshikawa Takuboku (1885-1912) şuna inanıyordu: "Tüm düşlemleri güçlü bir kararlılıkla reddetmeli ve geriye kalan biricik gerçeği, gerekliliği, tasa edinmeliyiz!"[58] Şair Masaoka Shiki (1867-1902), *haiku* tarzı şiirler yazmayı sürdürdü. Geleneksel kültürdeki en iyileri korumak gerektiği inancındaydı. Öğrencilerine, doğal nesnelere odaklanmalarını, şiirlere mantık ya da muhakeme sokmaya uğraşmamalarını anlattı. *Haiku* tarzı şiirler yazdı, örneğin: "Soğuk Ay/bir mezar taşının gölgesi/bir çamın gölgesi".[59]

---

56 Takasaka Masaaki, *Meiji Bunkashi* (Meiji Kültür Tarihi) (Tokyo: Yoyosha, 1955), vol. 4, s. 436-437.

57 Keene, *Dawn to the West*, s. 180.

58 Toki Yoshimaro, *Meiji Taishō-shi, Geijutsu-hen* (Meiji-Taishō Tarihi, Sanatlar) (Tokyo: Asahi Shimbunsha, 1931), s. 199.

59 Harold G. Henderson, *An Introduction to Haiku* (New York: Doubleday Anchor, 1958), s. 181.

TOPLUMSAL GELİŞMELER

Köylüler

Hükümetin izlediği ekonomi politikaları, köylülerin sırtına ağır yükler bindirdi. Tokugawa yönetiminin sonuna doğru, ekonomik yüklerin azaltılmasını isteyen köylü ayaklanmaları patlak verdi. Meiji yönetimi kurulduktan sonra bile bu ayaklanmalar sürdü. Köylüler, süregiden feodal ödevlerin kaldırılmasını istediler. Ayaklanmaların bazılarına geniş yığınlar katıldı. Bugünkü Nagano kentinde 1870'te çıkan ayaklanma, 70 bin kişinin katılımıyla gerçekleşti. Kyushu'nun Fukuoka şehrinde çıkan başka bir ayaklanmaya 300 bin köylü katılarak 4.590 binayı tahrip etti. Hükümet, köylülerin hoşnutsuzluğunu gidermek için, 1876'da arazi vergisini düşürdü ama Maliye Bakanı Matsukata'nın benimsediği deflasyon (paradarlığı) politikası, tarım gelirlerinin azalmasıyla ve köylü borçlarının artmasıyla sonuçlandı. 1885'te yüz binden çok aile iflas etti.

Ekonomik zorlukların sonucu olarak, köylü ayaklanmaları 1880'lerin başında da devam ederek, 1884'teki Chichibu ayaklanmasında doruğa çıktı. Chichibu'da (Kantō bölgesinde) vergilerin düşürülmesini ve borç geri ödemelerinin dondurulmasını isteyen Zorluk Partisi adlı bir parti örgütlendi. Bu talepler karşılanmayınca, 5 bin kişi Chichibu kentine doğru yürüyüşe geçti. Hükümet, ordu birlikleri göndererek bu hareketi ezdi. Liderler idam edildi ya da hapse atıldı. Liderlerden biri, Hokkaido'da kaçtı ve otuz beş yıl orada saklandı.

Açlıkla karşı karşıya kalan bazı köylüler, infantisit (bebek kıyımı) yapmak zorunda kaldılar. Bir öyküye göre, 1880'lerin sonunda, açlıktan kıvranan çocuklarının acılarına dayanamayan bir baba, bu ıstıraplarından kurtarmak için onların kafalarını kesti. İnfantisit oranı yükseldi, çünkü aileler yalnızca bir erkek ve bir kız evlat bırakıp, diğerlerini doğunca öldürüyordu.

Köylülerin çoğu, yoksullukla boğuştukları ve uzun saatler boyunca ölümüne çalışarak pek az para kazandıkları çetin bir yaşam sürüyordu. Çiftçiliğin hiç de şiirsel ya da romantik yanı yoktu. Bir köylü, kızlar için çiftlik işinin, tekstil fabrikasında çalışmaktan daha zor olduğunu belirterek şöyle diyordu: "[Kızlar] dağlarda ağaç keserler ve tarıma elverişsiz yerlerin taşlarını temizleyerek darı ve yemlik ot yetiştirirler ... Sırtlarında taşımak üzere yakacak odun toplamak için dik yamaçlara tırmanırlar, karda odun yakıp kömür yaparlar, toprağı kazıp eğrelti otu kökü sökerler, eğrelti otu köklerinden toz yapmak için gece boyu çalışırlar Şafak vaktinden gece 10'a, hatta 11'e kadar durmadan çalışıp didinirler."[60] Tarım işçileri, pek az rahata ererek, neredeyse günümüze kadar köylerde mücadele edip durdular.

Köyler, kasabalarda ve şehirlerde görülmeye başlayan modern olanakların ve kolaylıkların pek azından yararlanabiliyordu. Köylülerin yaşamı, Tokugawa Döneminde olduğu kadar ilkel ve zor koşullarda sürüyordu. Genç bir kentlinin gözlemine göre, "Köylü kadar sefil biri yoktur Köylüler (Kuzey Japonya'da), paçavralar giyer, yemlik tahıl yer ve çok çocuk yaparlar. Onlar, kirli duvarlar gibi kapkaradırlar ve yerlerde sürünen, pislik yalayarak hayatta kalan böceklerin yaşamıyla kıyaslanabilecek kadar iğrenç, kederli bir yaşam sürerler."[61]

Yoksullukla ve parasal gereksinimlerle boğuşan birçok köylü, kız evlatlarını, köle ücretine yakın ücretlerle çalışmak üzere, kentlerde yeni gelişen tekstil fabrikalarına göndermek ya da kentlerdeki genelevlere vermek zorunda kaldı.

---

60 Yamamoto Shigemi, *Aa, Nomugi Tōge* (Ah, Nomugi Geçidi) (Tokyo: Kadokawa, 1977), s. 328.

61 Aktaran: Mikiso Hane, *Peasants, Rebels and Outcastes* (New York: Pantheon, 1982), s. 33-34.

Ekonomik zorluklar nedeniyle, köylüler arasında ortakçılık yaygınlaştı. Meiji Döneminin başında ortakçılık oranı, ekilen arazinin %20'siydi. Bu oran, 1880'lerin sonunda %40'a, 1910'da ise %45'e yükseldi. Pirinç tarlarında kira bedelleri, ürünün %45'i ila %60'ı arasındaydı; uç olgularda ise %80'e kadar çıkıyordu. Nüfusun gitgide yoksullaştığının bir göstergesi, seçmen sayısındaki azalmaydı. Erkeklerle sınırlı olan seçmenler, oy hakkı elde edebilmek için 5 yen veya daha çok vergi ödemek zorundaydılar. 1881'de gösterge 100 olarak alınırsa, bu rakam 1886'da 84'e, 1891'de 64'e, 1894'te ise 59'a düştü. Ne hükümet ne de yeni ortaya çıkan muhalefet partileri, yoksullaşan köylülere yardım eli uzattı.

Nüfusun büyük bir bölümün oluşturan köylülerin sırtındaki ilave bir yük de askerlik hizmetiydi. Kurduğu rejimin sonuna doğru Bakufu, muhalefete karşı savunmasını pekiştirmek için köylüleri kuvvetlerine katma hazırlığı yapıyordu. 1864'te, Mito-han'daki Bakufu karşıtı isyanla savaşmak üzere 1.500 kadar köylüyü askere aldı. Köylüleri kuvvetlerine katmaya devam etti ve tüfeklerle silahlandırdı ama muhalefeti ezmesine bunun pek az yardımı oldu. Chōshū gibi Bakufu karşıtı klanlar, köylüleri, "baskın kıtası" denilen birliklerine kattılar. Meiji yönetimi herkese zorunlu askerlik koyduğu zaman, köylüler, eskiden samuraylara ayrılan bu ödevi yerine getirmelerinin istenmesinden hoşnut olmadılar. Sisteme karşı kuşku ve korku doluydular. Bu ödev, sıklıkla *ketsuzei* (kan vergisi) olarak anıldı. Köylülerin birçoğu, kendilerinden kan alınacağı inancındaydı. "Gençleri askere alacaklar, baş aşağı asacaklar ve batılıların içmesi için kanlarını çekecekler" gibi söylentiler yayıldı.[62] Zorunlu asker alımına karşı farklı bölgelerde isyanlar çıktı. Zenginler, para ödeyerek oğullarını as-

62 A.g.e., s. 18.

kerlikten kurtarabiliyorlardı ama bunun bedeli, sade köylülerin ödeyemeyeceği kadar yüksekti. Aile reisleri ve en büyük oğullar da askerlikten muaf oldukları için, yalnızca küçük oğullar için askerlik zorunluluğu vardı. Hükümet, askerlik yapmanın önemi konusunda köylüleri ikna etmek için her çabayı gösterdi ve 1894-95 Çin-Japon Savaşı tüm ülkede militarizmi körükledi. Genç köylüler, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar hep topun ağzında oldular.

Fabrika İşçileri

Japonya sanayileştikçe, sanayi tesislerindeki işçi sayısı sürekli çoğaldı. Çalışma koşulları ve işverenlerle ilişkiler, yakın kişisel patron-çalışan ilişkisinin egemen olduğu küçük atölyelerdekine benzemiyordu. Teorik olarak patronun, tıpkı bir baba gibi, işçilerin esenliğine özen göstereceği farz ediliyordu. Yeni sanayi tesislerindeki işveren-çalışan ilişkisi, kişisel olmaktan çok uzaktı. İşverenin amacı, üretkenliği ve parasal kazancı artırmaktı. Sonuç olarak, geleneksel sıkı çalışma, itaat ve işverene bağlılık anlayışıyla davranması beklenen işçiler azgınca sömürülüyordu. Dolayısıyla, uzun iş saatleri, düşük ücretler, güvensiz çalışma koşulları yaygındı.

Tekstil tesislerinde çalışanların çoğunluğu genç işçilerdi. Genç çiftçi kızları, dokuma hangarlarına, pamuk eğirme tesislerine ve ipek fabrikalarına gönderildi. Köylü aileler yoksullaştı; genç kız evlatların ipek ve pamuk tesislerine gönderilmesiyle elde edilen gelir ise ancak ölmemeye yeterdi. Ailelere, kız evlatlarını belirli bir süreyle fiilen sözleşmeli köle olarak tesislerde çalıştırmaları için sabit miktarda para ödeniyordu. 19. yüzyıl sonunda, bu fabrikalardaki işçilerin %80-90'ı kadındı; işçilerin %49'unun yaşı 20'nin, %13'ünün yaşı ise 24'ün altındaydı. Bunlar genellikle sıkı denetim altında tutuldukları fabrika yatakhanelerinde kalıyorlardı. Çoğunlukla 12 saat ça-

lışıyor, yalnızca kısa bir öğle yemeği molası veriyorlardı. İşlerin yoğun olduğu dönemlerde günde 19 saat gibi çok uzun sürelerle çalıştırılıyorlardı. Küçük dokuma atölyelerinde ve ipek tesislerinde işçiler, belirli bir üretim kotasını tutturmak zorundaydılar. Bunu başaramayanlar, kaytarmış sayılıyor ve yemekleri azaltılarak cezalandırılıyordu. Hatta bedensel ceza uygulanıyordu. Zorlukların ve sağlıksız, kalabalık koşulların sonucu olarak, işçilerin birçoğu vereme yakalanıyordu; veremden ölüm oranı, tekstil işçileri arasında yüksekti. Vereme yakalananlar ya işte ölüyor ya da eve gönderiliyordu. Hükümetçe 1913'te yapılan bir araştırma, bu tesislerde çalışanların %40'ının veremden öldüğünü ve köylerine döndükten sonra ölenlerin %70'inin de hastalık nedeniyle öldüğünü gösterdi. Veremin kırsal kesimde yayılma nedeni, bu hastalığı kapıp köyüne dönen işçilere bağlandı ve verem, savaş öncesi Japonya'da önemli bir ölüm nedeni hâline geldi. Uzun iş saatleri ve hızlı tempoda çalışma baskısı, kaza sıklığının artmasıyla sonuçlandı. İşverenler, bunu, işçilerin dikkatsizliğine bağladılar ve 1911 tarihli Fabrika Yasası, işçilerin güvenliğini sağlamaya yönelik hiçbir hüküm içermiyordu.

Tekstil işçilerinin ücretleri, yaşam standardının Japonya'ya kıyasla güya daha düşük farz edildiği bir ülke olan Hindistan'daki işçilerin aldıkları ücretlerden daha azdı. 1891'de Japonya'da 45 kilo pamuk ipliği üretmenin emek maliyeti 135,5 sen, Hindistan'da ise 151,9 sen idi. 1893'te Japon tekstil işçilerine, İngiliz işçilerin ücretlerinin onda biri ödeniyordu. Erkek işçiler, kadınlardan daha yüksek ücret alıyorlardı. 1898'de on pamuk ipliği fabrikasında erkeklerin günlük ücreti 24,5 sen iken, kadınlarınki 13,9 sen idi. Ağır sanayideki işçiler daha çok kazanıyorlardı ama yine de gelirleri, ailelerin geçindirmeye kıt kanaat yetiyordu. İşverenler, Japon imalatçıların uluslararası pazarda rekabet edebilmeleri için ucuz

emeğin gerekliliğini savunuyorlardı. Ne var ki, girişimciler, muazzam kârlar yığdılar ve 20. yüzyıla gelindiğinde, birçok süper zengin para babası ortaya çıktı.

İşçilerin en hoyratça sömürüldükleri alan, kömür madenciliğiydi. Meiji Döneminin başında devlet işletmelerinde bazen tutuklular çalıştırılmasına karşın, tutukluların büyük sayıda ve uzun süreli olarak kullanıldıkları alan, madencilikti. Madencilikte çalıştırılan tutuklu yüzdesi giderek azalmasına karşın, bu uygulama 1873-1931 arasında ağırlıklı olarak sürdü. Tutuklulara ilaveten, yoksul köylüler, dışlanmış sınıfa mensup kişiler ve Kore'nin sömürge yapılmasından sonra Koreliler de madenlerde çalıştırıldılar. En büyük kömür işletmelerinden biri, Kuzey Kyushu'da Mitsui şirketinin işlettiği Miike kömür madenleriydi. 1896'da madencilerin %75'ini hükümlüler oluşturuyordu. 20. yüzyıla girilirken, madenlerde kullanılan hükümlü yüzdesi azalmasına karşın, Hokkaido'daki madenlere gönderilen tutuklu sayısı gitgide arttı. Bu tutuklular, uzun saatler boyunca çalıştırıldı ve çoğu zaman, fiilen birer hapishane hücresi olan "ahtapot odaları"nda barındırıldı. Madenlerin çoğunda, işçilere uygulanan muamele acımasızdı. 1880'lerde madenciler, Takashima madenlerindeki ağır çalışma koşullarına ve kötü muameleye başkaldırınca, çalışma koşullarını araştırmak için oraya bir uzman gitti. Madencilerin yer altının çok derinlerinde yüksek sıcaklıklarda çalıştıklarını ve ekip başı, çalışma temposunu düşürdükleri kanısına varırsa dayak yediklerini saptadı. Maden işçileri kaçmaya kalkışırlarsa, falakaya yatırılıp dövülüyorlardı. Uzman, 1884'te bir kolera salgını çıkınca üç bin maden işçisinin yarısının hastalığa yakalanıp öldüğünü bildirdi. Bir kişi, hastalığa yakalandıktan sonraki gün dışarıya çıkarılmış ve sağ mı, ölü mü olduğuna bakılmaksızın yakılmıştı.

Kore'nin ilhakından sonra, çok sayıda Koreli zorla iş gü-

cüne katılarak Kyushu ve Hokkaido madenlerine gönderildi. Madenlere gönderilen Koreli sayısı, İkinci Dünya Savaşı sürecinde çarpıcı ölçüde arttı. 1944'te madenlerdeki Koreli sayısı 128.000'den çoktu, yani tüm madencilerin %31,9'u Koreliydi. Koreli işçilere uygulanan kötü muamele, Japon işçilere uygulanandan çok daha zalimdi. Bir kadın madencinin belirttiğine göre, Koreli maden işçilerine "gardiyanlarca sürekli dayak atılıyordu. Gardiyanlar, Japonları da dövüyorlardı ama Korelilere atılan dayak çok daha şiddetliydi."[63] 1942'de zorla madende çalışmaya gönderilen Koreli bir madenci kaçmaya kalkıştı. Yakalandı ve şunları anlattı: "Bir iple bağlanıp dövüldüm. Bayılmışım ama bir kova su dökerek beni ayılttılar. Sonra, sobaya iki demir çubuk koyup kızdırdılar ve sırtıma bastırdılar. Yanan etimin kokusunu aldım Kendimden geçmişim." Bu işçi yine kaçmayı denedi, yakalandı, işkence gördü ve aynı acımasız muamelenin gırla gittiği, birçok madencinin öldüğü başka bir madene gönderildi. Madenci arkadaşlarından biri işkence gördü ve delirdi.[64]

Kadınlar ve çocuklar da maden kuyularına indirildi. Madenlerde kadın çalıştırma yasağı 1928'e kadar yürürlüğe girmedi. Japonya'nın Çin'e karşı giriştiği savaşta artan işçi sıkıntısı nedeniyle, bu yasak 1938'de kaldırıldı. Ülkenin ABD işgaline uğradığı 1946'da, madenlerde kadın çalıştırılması tümden yasaklandı.

Hükümet, işçilerin güvenliğini ve refahını garantilemek için pek az çaba gösterdi. Gerçekte, girişimcilerin arkasında durdu. 1890 tarihli Medeni Yasa, "sözleşme özgürlüğü" kav-

63 Morisaki Kazue, *Makkura* (Katran Karası) (Tokyo: San'ichi Shobo, 1977), s. 161.

64 Chōsenjin Kyōsei Renkō Shinsō Chōsadan, haz., *Chōsenjin Kyōsei Renkō* (Korelilerin Zorla Toplanması) (Tokyo: Gendaishi Shuppankai, 1974), s. 191-195.

ramını getirdi ve işçilerin grev yapmalarını önledi. 1900 tarihli Polis Teşkilat Yasası, işçilerin grev yapmak üzere örgütlenmelerini yasakladı. Madenlerdeki ve fabrikalardaki koşulları düzenlemek için bazı yasalar çıkarıldı. 1905'te maden yasası ve 1911'de fabrika yasası kabul edildi ama sanayicilerin karşı çıkması nedeniyle, bu yasalar 1916'ya kadar yürürlüğe girmedi. Getirilen hükümler ılımlıydı. Yasalar, çalışma süresini kadınlar ve 15 yaş altı çocuklar için günde 12 saatle sınırladı. İşe başlama yaşının alt sınırı 12 yaş olarak saptandı. Hafif işler için bu sınır 10 yaş olarak belirlendi. Geceleyin çalışmaya hiçbir kısıtlama getirilmedi. Bu ılımlı hükümler bile çiğnendi. Birinci Dünya Savaşı'nda, kibrit fabrikaları 8 yaşından küçük çocukları çalıştırıyordu.

İşçiler, daha iyi ücret ve çalışma koşulları için mücadeleye başladılar ama bu ancak sınırlı düzeyde kaldı. İlk grev, pamuk fabrikasında çalışan kadın işçilerce 1884'de gerçekleştirildi ama herhangi bir ödün koparmayı başaramadı. Çin-Japon Savaşı'ndan sonra başka grevler de yapıldı ama daha iyi ücret ve koşullar sağlamada etkisiz kaldı. Yine aşağı yukarı bu dönemde, sendikal örgütlenme hareketleri görülmeye başladı. Samuel Gompers hayranı olan Takano Fusataro (1868-1904) ile Hıristiyan sosyalizmine ve uluslararası komünizme inanan Katayama Sen (1859-1933) önderliğinde Sendikaları Koruma Derneği'nin 1897'de kurulmasıyla ilk ciddi çaba gösterildi. Bu grubun ön ayak olmasıyla, demir-çelik işçileri, demiryolu işçileri ve matbaacılar kendi örgütlerini kurdular ama bu örgütler, reformlara öncelik verdi ve taviz için grevlere odaklanmadı. Hıristiyan toplumsal hizmet görevlisi Suzuki Bunji (1885-1946), emek ile sermaye arasında uyumu geliştirmek için 1912'de *Yūaikai* (Kardeşlik Örgütü) adlı örgütü kurdu. Ama 1915'e gelindiğinde, Suzuki, işçilerin örgütlenme ve grev hakkının desteklemeye başladı. Dolayı-

sıyla, *Yūaikai* gitgide bir işçi sendikası karakterine büründü ve hükümetten baskı görmeye başladı. Grev hâlâ yasadışı sayılmasına karşın, aşağı yukarı bu dönemde giderek artan bir sıklıkla greve gidildi. 1914'te, 7.900 gibi mütevazı sayıda işçinin katıldığı 50 grev meydana geldi. 1919'da grev sayısı 497'ye, katılan işçi sayısı ise 63 bine ulaştı. 1920'lerde sendika üyesi işçi sayısı arttı. Sendikaların üye sayısı 1921'de 103.400 iken, 1926'da yaklaşık 385.000'di. Yine de bu sayı, sanayi işçilerinin yalnızca %6-7'sini oluşturuyordu.

1919'da *Yūaikai*, kendini bir işçi sendikasına dönüştürmeye yöneldi ve adını, *DaiNihon Rōdō Sōdōmei Yūaikai* (Tüm Japonya İşçi Federasyonu Yūaikai'si) olarak değiştirdi. Sendika örgütleme özgürlüğünü, çocuk çalıştırmaya son verilmesini ve asgari bir ücret belirlenmesini sağlamayı amaçladığını duyurdu. Genel oy hakkı verilmesi, Polis Teşkilat Yasasının gözden geçirilmesi ve eğitim sisteminde demokratik reformların yapılması çağrısında da bulundu. Hareket, bazı tavizler elde etmeye başladı. Örneğin 1919'da, Kobe'deki Kawasaki tersanesi işçileri, 8 saatlik iş günü anlaşması yaptılar. Bunu, başka ağır sanayi tesislerindeki benzer anlaşmalar izledi. Ne var ki, tekstil fabrikalarında çalışan kadın işçilere taviz verilmedi. Onlar, günde 11-12 saat çalışmaya devam ettiler.

Yūaikai liderliği, işçilerin militan eyleminden yana değildi ama maden işçileri, çalışma koşullarını protesto ederken daha etkin olma eğilimindeydi. Hıristiyan reformcular ve sosyalistler, maden işçilerini sendika örgütlemeye teşvik ettiler. İlk örgüt, yardımlaşmayı teşvik etmek için 1902'de Hokkaido'da kuruldu ama liderler, "kapitalist işverenlerle ilişkimizde eşit haklar ve özgürlük" çağrısı da yaptılar. 1907'de Hokkaido'da yapılan grev, mülke zarar verilmesine ve şiddet olaylarına yol açtı. Hükümet, grevcileri bastırmak için asker sevk etti. Pirinç fiyatlarına karşı gösterilerin düzenlendiği 1918'de, ma-

den işçileri de yüksek pirinç fiyatlarını protesto ettiler. Ücretlerin yükseltilmesini istediler ve mülke zarar verdiler. Yine, göstericileri dağıtmak için ordu birlikleri sevk edildi. Sonraki grevlerde, liderler, işverenlerin hükümetten asker istemelerine meydan vermemek için, grevcilerin başıbozuk eylemlerini önlemeye çabaladılar. Böylelikle, 1924 ve 1927 grevlerinde şiddet olmadı ama grevciler, faaliyetlerinden pek az kazanç sağladılar.

Daha radikal unsurlar, kapitalistlerin devrilmesini ve üretim araçlarına el konulmasını savunmaya başlayınca, Rōdō Sōdōmei Yūaikai liderliği içinde çatlak meydana geldi. Bolşevik Devrimi, radikal liderler arasında açıkça etkili oldu. Arahata Kanson (1887-1981) liderliğindeki sendikacılar militan eylem yapılmasını savunurken, daha ılımlı grup, barışçıl yollarla taviz elde edilmesinden yana tavır koydu. İşçiler Kobe'deki Mitsubishi ve Kawasaki tersanelerinde grev yapınca, militanların konumu güçlendi, çünkü işverenler lokavt ilan ettiler ve vali, grevcilere karşı asker sevk etti. Ama ılımlılar hâlâ Sōdōmei'de etkili oldukları için, komünistlerin önderliğindeki sendikalar Sōdōmei'den ayrıldı ve 1925'te İşçi Konseyi'ni (Rōdō Hyōgikai) kurdu.

Demokratik taleplerin yükseldiği 1920'li yıllarda, hükümet birtakım ödünler vermeye başladı. 1925'te Polis Teşkilat Yasası gözden geçirilerek, işçi faaliyetlerine getirilen kısıtlamalar kaldırıldı. Ama kamu teşebbüslerinde ve savunma sanayisinde grev yapılması yasaklandı. İş anlaşmazlıklarında şiddete başvurma önlenecekti. 1929'daki Büyük Buhran ve Japonya'nın daha sonra kıtada giriştiği Askeri faaliyetler, işçi hareketini kısıtlayıcı bir etki yarattı. Japonya'nın "haklı" bir savaşa giriştiği bir zamanda, işçiler, vatansever değilmiş gibi görülmek istemediler. 1933'te, "endüstriyel vatanseverlik"i vurgulayan Endüstriyel Çalışma Kulübü örgütlendi. 1938'de

Vatansever Sanayi Birliği kuruldu ve 1940'ta, tüm bağımsız sendikalar dağıtılarak, Vatansever Sanayi Birliği'ne katıldı.

Yeni Çağda Kadınlar

Yeni çağ, kadınların konumunda herhangi bir yükselme sağlamadı. Hukuki, siyasi ve toplumsal açıdan kadınlar, sanki feodal Tokugawa toplumunda yaşıyormuş gibi muamele görmeye devam ettiler. Erkek egemen toplumda hâlâ Kaibara Ekken'in felsefesi hüküm sürüyordu. İlk başta, "uygarlık ve aydınlanma" hareketinin etkili olduğu dönemde, bu hareketin bazı yandaşları kadın davasını savundular. Erkekler ile kadınlar arasında eşitlik çağrısı yapan Fukuzawa Yukichi bunlar arasındaydı. Fukuzawa, "Erkekler insandır, kadınlar da öyle," diyordu. Aile sistemi, Konfüçyüsçülerce öğretildiği gibi baba ve oğul arasındaki değil, karı ve koca arasındaki ilişki üzerine inşa edilmeliydi. Onun öne sürdüğüne göre, "İnsan ilişkilerinin asıl temeli, karı ile kocadan oluşur. Karı ile koca arasındaki ilişki, ebeveynler ile çocuklar ya da erkek kardeşler ile kız kardeşler arasındaki ilişkiden önce ortaya çıktı." Fukuzawa şunu ekliyordu: "Evlilik, eşitlerin bir ortaklığı olduğuna göre, kadınlar, haneyi çekip çevirmede, mülk edinmede, boşanmada, yeniden evlenmede vb. erkeklerle aynı haklara sahip olmalıdırlar." Fukuzawa, kadınların tıpkı erkekler kadar zeki olduklarını da belirtti; kızlara da erkeklerle aynı terbiye ve eğitim verilmeliydi.[65] Çevresindeki kişiler de Fukuzawa'nın görüşlerini paylaşıyorlardı. Mori Arinori, Japonya'da geçerli eşitsiz karı-koca ilişkisini eleştirerek, evlilik yapılırken, her iki tarafın haklarını ve ödevlerini tanımlayan evlilik sözleşmeleri imzalanmasını savundu.

Bazı kadınlar, 1870'li yıllarda gelişen halkın hakları hare-

65 Mikiso Hane, *Reflections on the Way to the Gallows* (Berkeley, CA: University of California Press, 1988), s. 7-8'den alıntı.

ketine katıldılar. Ama kadınlara bazı haklar tanımak, Meiji liderlerinin akıllarının ucundan bile geçmiyordu. Hükümet, 1882'de kadınların siyasal konuşma yapmalarını, 1890'da ise herhangi bir siyasal faaliyete katılmalarına yasakladı. Kadınların siyasal konuşmaları dinlemeleri bile yasaktı. 1900 tarihli Polis Güvenlik Yönetmeliği, kadınların herhangi bir siyasal örgüt kurmalarını yasakladı. 1898 tarihli Meiji Medeni Kanunu, geniş ailenin reisine, aile üyeleri üzerinde neredeyse mutlak otorite tanıdı. Tokugawa Döneminde kasabalılar arasında geçerli olan daha özgürlükçü uygulamalardan bazıları kaldırıldı. En büyük erkek çocuğun miras hakkı, tüm sınıflar için zorunlu tutuldu. Geniş ailenin reisine, aile mülklerini denetleme, tüm aile üyelerinin oturma yerini belirleme, evlilikleri ve boşanmaları onaylama ya da reddetme yetkisi tanındı. Kadın eş, aile reisinin ve kocanın mutlak otoritesi altına sokuldu. Hiçbir hukuki hakka sahip değildi. Kanun hükümlerinden birinde, "kötürümler, engelliler ve kadınlar, herhangi bir hukuki işlem yapamazlar," diye belirtiliyordu.

Hıristiyan liderler, çok eşliliğin ve genelevlerin ortadan kaldırılması çabasına girdiler. 1870 tarihli kanun, metreslere hukuki tanınma sağlıyordu. Metresleri aile kütüğüne kaydetme uygulamasına 1882'de son verildi. Zina yapan kadınlar ağır şekilde cezalandırılıyor, ama aynı şeyi yapan erkeklere ceza verilmiyordu. Şehirlerin çoğunda, randevuevi semtleri varlığını sürdürdü. Randevu evlerinde hizmet verenler, çoğunluğu yoksul köylü aileleri olmak üzere, yoksul düşmüş ailelerin randevuevine satmış oldukları genç kızlar ve kadınlardı. Kentsel nüfus büyüdükçe, randevuevi patronları da büyüdü. Sonuç olarak, randevuevinde tutulan kadın sayısı sürekli arttı. 1904'te genelevlerde 43.134 kadın vardı. 1924'e gelindiğinde bu sayı, 52.325'e yükseldi. Bu insanlık dışı sistem, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar sürdü.

Hıristiyan kadın eğitimci Yajima Kajiko (1833-1925), randevu evlerini kapattırmaya uğraşanlar arasındaydı. Onun ve reformcuların genelevleri kapattırmayı başardıkları tek yer, Tokyo yakınındaki Gumma iliydi. İl meclisi, 1882'de, ildeki genelevleri yasakladı. Kurtuluş Ordusu lideri Yamamuro Gumpei (1872-1940), bu kuruma karşı savaşan bir diğer kişiydi ama sözleşmeyle bağlanmış bazı kızları ve kadınları özgürlüğe kavuşturmayı başarmasına karşın, onun çabaları kesin sonuç vermedi. Her ne zaman, açlık çeken köylülerin kız evlatlarını randevu evlerine göndermek zorunda kaldıkları bir kıtlık baş gösterse, sistemi yasaklama çabaları sekteye uğradı. Bu kadınlar yalnızca Japonya'daki randevu evlerine gönderilmekle kalınmadı, gerek Asya kıtasındaki gerekse Güneydoğu Asya'daki denizaşırı randevu evlerine de gönderildi. 1910'da Singapur randevu evlerinde tahminen 3.500 ila 5.000 arasında Japon kadın vardı.

Eğitim yasası hem erkeklerin hem de kızların eğitimini öngörmesine karşın, daha önce belirtildiği gibi, 20. yüzyıla girilinceye kadar kızların okula gitme oranı düşük kaldı. Kızların eğitimi genellikle ilkokul düzeyiyle sınırlıydı. Hükümetin 1879'da çıkardığı kararname uyarınca, ilkokul düzeyinden sonra erkeklerin ve kızların ayrı okullara gitmeleri gerekliydi. 1895'te, kızlar için ilkokul düzeyinin üzerinde yalnızca otuz yedi okul vardı. Bunlar da öncelikle misyonerlerce işletiliyordu. Kadınlar için ilk yüksekokul ancak 1911'de kuruldu. Eğitim Bakanlığının 1899'da belirttiğine göre, kızlara yönelik lise eğitiminin amacı, onları "iyi eş ve akıllı anne" olmalarını sağlayacak şekilde eğitmekti. Bakanlık, "zarif ve kibar tavırların, uysallığın ve alçakgönüllülüğün, güçlendirilmesi gereken nitelikler" olduğunu savunuyordu. Bu nedenle, müfredatta ev yönetimiyle ilgili becerilere ağırlık verildi ve matematik, fen ya da yabancı dil dersleri sınırlı tutuldu. Bu tavır, aile

üyeleri arasında da ağır basıyordu. Katō Shidzue (1897-2001; İshimoto Shidzue olarak da bilinir), 1930'lu yıllarda şunları anımsıyordu: "Annem, bilinçli olarak ya da bilmeden, kızına, arzularını ve tutkularını boğmayı öğretti; onu, bireyselliğini kocasının kişiliğine ve onun ailesinin birleşik mizacına gömmeye hazır olacak biçimde eğitti."[66] Yukarıda belirtildiği gibi, kızların büyük bölümü, aileye ait tarlalarda ya da tekstil fabrikalarında çalışıyordu. Zamanla kadınların erişimine açılan tek alan, ilkokul öğretmenliğiydi. Kadınlar burada da çoğunlukla alt sınıflarda görevlendirildiler ama hiç değilse öğretmen olma fırsatı buldular. Yükseköğretimdeki kadın sayısı, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar düşük kaldı ama bu alan, çiftçi ve işçi ailelerine mensup erkeklerin çoğuna da açık değildi. Japon kadınlara Amerikalı kadınlardan daha erken açılan tek alan, hekimlikti. Takahashi Mizuko (1852-1927), tıp doktoru olma hakkı için mücadele yürüten öncü bir kadındı. Hükümet kadınlara hekimlik ruhsatı vermediği için, başka birkaç kadınla birlikte Takahashi, politikasını değiştirmesi için hükümete dilekçe verdi ve 1884'de bu değişiklik yapıldı. Takahashi, hekim olmak için bir tıp fakültesine başvurdu ama isteği reddedildi. Bunun üzerine, Takahashi, okula kabulünü sağlamak için başka bir fakültenin kapısında üç gün, üç gece oturma eylemi yaptı ve en sonunda bunu başardı. 1887'de Japonya'nın ilk kadın hekimi oldu. Kadınların hekim olma hakkı için mücadele eden başka bir kadın da Yoshioka Yayoi (1871-1959) idi. Yoshioka 1900'de kadınlar için hazırlık düzeyinde bir tıp okulu kurdu. Ama okulundan mezun olanlar, 1912'ye kadar hekimlik yapamadılar, çünkü hükümet, okula ruhsat vermeyi reddetti ve mezunlarının ulusal tıp sınavına girmelerine izin vermedi. 1912'den sonra, Yoshioka'nın tıp

66 Shidzue Ishimoto, *Facing Two Ways. The Story of My Life* (New York: Farrar & Rinehart, 1935), s. 78.

okuluna kaydolanların sayısı arttı ve 1928'e gelindiğinde, sekiz yüzü aşkın öğrenci, Yoshioka'nın tıp kolejinde tıp eğitimi almış bulunuyordu.

Kadınların toplumsal ve siyasal eşitlik elde etme mücadelesi, 20. yüzyıla girildikten sonra sosyalist-komünist hareketler gelişinceye kadar gerçekten ivme kazanmadı.

YENİ YÜZYILA GİRİLİRKEN SİYASAL GELİŞMELER

Anayasanın kabulü ve Diet'in kurulması, güç merkezinden dışlananlara, oligarkların tekelci denetimini kırma şansı sağlamış olmalıydı. Ama oligarklar, anayasa çerçevesi içinde ve dışında denetim araçlarını korudular. Anayasaya göre hâlâ hükümranlığı elinde tutan imparatorla kişisel bağlara sahiptiler. İmparator, "kutsal ve dokunulmaz" olarak kaldı. Kabine, imparator tarafından atanıyordu ve Diet'e değil, ona karşı sorumluydu. Oligarklar, Özel Danışma Konseyinin ve Üst Meclisin üyeleriydiler. Başbakanlık onların tekelindeydi. İtō, o makamı en sık elinde bulunduran liderdi. Silahlı kuvvetler, bütçeyle ilgili konular hariç, Diet denetimine tabi değildi. Askeriye, çeşitli zamanlarda genelkurmay bakanlığı, savaş bakanlığı ve başbakanlık yapan Yamagata Aritomo'nun kişisel çiftliği gibiydi. İktidar dizginlerini elinde tutan dar bir kliğin uzlaşmayla karar alması şeklindeki uygulama, tüm sistemin anayasal çerçeve dışında işlemesini sağladı. İktidar dizginlerini elinde tutanlar, çoğunlukla, kilit makamlarda bulunan kişiler değil, sahne arkasında faaliyet gösterenlerdi.

İlk Diet seçimleri, Temmuz 1890'da yapıldı. Oy hakkı son derecede kısıtlıydı. İki muhalefet partisi, İtagaki önderliğinde yeniden doğan Liberal Parti ve 1884'te partiden ayrıldığı için Ōkuma'nın önderliğinden artık yoksun olan İlerici Parti (önceki Reform Partisi) idi. Liberal Parti 130 sandalye kazanırken, İlerici Parti 41 sandalye kazandı. Hükümet yanlısı parti ise 70 sandalye kazandı.

Siyasal partiler, öncelikle, belirli ilkeler ve hedefler temelinde olmaktan çok, kişisel ve bölgesel bağlar temelinde örgütlendi. Partiler, hükümet liderlerine meydan okumak için birlikte çalışmayı başaramadı; parti içi tartışmalara, partiler arası tartışmalar kadar çok zaman ve enerji harcadı. Hükümet liderleri, "partilerüstü"ymüş gibi duruş aldılar ve parti liderlerini kabineye sokmadılar.

İlk Diet toplandığı zaman başbakan olan Yamagata, siyasal partilere karşı özellikle sert bir çizgi izledi. Öte yandan, İtō ise ılımlı bir duruş almaya daha istekliydi. Dolayısıyla, iki lider arasında bir kopukluk gelişmeye başladı. Yamagata, "askeri" hizbin lideri, İtō ise "sivil" hizbin lideri oldu.

Diet'e hükümeti sorgulama yetkisi veren anayasa maddesi, vergiyle ve bütçeyle ilgiliydi. Diet'te bütçeye ilişkin sert muhalefetle karşılaşan hükümet liderleri, hayli sıklıkla Diet'i feshedip yeniden seçime gittiler ve rüşvet dağıtarak, gözdağı vererek, hatta şiddet kullanarak oyları etkilemeye çalıştılar. Diet'in donanma bütçesini kısmaya çalıştığı 1892'de, İtō liderliğindeki hükümet, imparatorun üstün yetkilerine dayanan sabit harcamaların Diet tarafından reddedilemeyeceğine ya da azaltılamayacağına hükmeden anayasanın 67. maddesini gündeme getirdi ve imparatorun bir ferman çıkararak, ulusal savunma için gerekli olan bütçeyi kabul etmesini Diet'ten istemesini sağladı. Başka bir deyişle, imparator, "genrō" denilen iktidar elitlerinin maşası oldu. Bu, Diet'in hükümete hesap sormasına olanak sağlayan tek dayanağı zayıflattı.

Hükümet ile siyasal partiler arasındaki ağız dalaşları sürerken, dış politika alanında kriz ortaya çıkınca, iki taraf da farklılıklarını bir yana bırakarak, millî bir kriz karşısında el birliği etmek zorunda kaldı. Bu kriz, Çin'le kapışmaydı.

KORE YÜZÜNDEN ÇİN'LE KAPIŞMA

Meiji Döneminin başından itibaren bazı Japon liderlerin Kore üzerinde emperyalist emelleri vardı. Bu, Saigō'nun Kore'ye karşı bir sefer başlatma planında açığa çıktı. Japonya, 1876'da Kore'yi diplomatik ilişkiler kurmaya ve Japonlara Kore'de özel haklar tanıyan eşitsiz bir antlaşmayı kabullenmeye ikna etti. Kore'de, ülkenin dış dünyaya açılmasına karşı olanlar ile Japonya'da benimsenen çizgiyi izleyerek ülkeyi modernleştirmekten yana olanlar arasında anlaşmazlık vardı. Japonya karşıtı tutucu hizip, 1882'de bir ayaklanma düzenledi. Kraliçe, Çin hükümetinin duruma müdahale etmesini istedi. Japonya'da Yamagata'nın başını çektiği savaş yanlıları, Japonya elçiliğine düzenlenen saldırıyı, Kore'ye asker gönderme gerekçesi olarak kullandı. Asiler, Çin kuvvetlerince yenilgiye uğratıldı ama Japon savaş yanlıları, Kore'deki karışıklığı ve Çin kuvvetlerinin artırılmasını, Japon ordu ve donanma kuvvetlerini genişletme bahanesi olarak kullandı. Öte yandan, İtō'nun kanısına göre Japonya, Çin'le Askeri bir kapışmaya hazır değildi ve 1885'te Çin lideri Li Hungzhang'la anlaşmaya varıldı. Li-İtō Sözleşmesi, Çin ve Japon kuvvetlerinin Kore'den çekilmesini hükme bağladı. Her iki ülke, Kore'ye asker sevk etmeden önce birbirini bilgilendirme konusunda anlaştı.

Kore'de ekonomik zorluklar halkın sıkıntısını artırdıkça, huzursuzluk sürdü. Bu durum karşısında, Kore'yi yabancı tecavüzlerden kurtarmayı ve yoksulların zenginleşmesine yardım etmeyi vaat eden Tong Hak Derneği adında bir dinsel tarikat ortaya çıktı. Bu dernek 1894'de bir ayaklanma çıkardı. Kore hükümeti, asilere boyun eğdirmek için Çin hükümetinden yardım istedi. Bunun üzerine, Japon liderler savaş hazırlıklarına giriştiler ve Çin'in asker gönderme kararını bildirmesini bile beklemeden Kore'ye asker sevk ettiler. Ja-

pon müdahalesi, Çin kuvvetleriyle çarpışmalara yol açtı ve Japonya, Ağustos'ta Çin'e savaş ilan etti. Böylece Çin-Japon Savaşı başladı.

Japon ordusu ve donanması modernleştirilmiş, Çinlilerle savaşmaya daha iyi hazırlanmıştı. Çin, iç ayaklanmalarla boğuşmasının yanı sıra, Britanya'yla girdiği Afyon Savaşı'ndan (1839-1842) beri batılı güçlerin müdahalesiyle de uğraşıyordu. Japon kuvvetleri kuzeye hareket ederek, Yalu Nehri'ni geçip Çin topraklarına girdi. Japon donanması, Sarı Deniz'de Çin filosunu yendi ve denizde üstünlük sağladı. Sonra, Liaodung Yarımadası'na askeri birlikler sevk etti ve Port Arthur'u ele geçirdi. Çin, Japonya'nın askeri üstünlüğünü kabul etti ve savaşı bitirmek için görüşmeye karar verdi. İtō, Çin'e ezici bir darbe indirilmesinden yana değildi, çünkü bunun, Çin'de siyasal düzeni bozacağına ve batılıların o ülkeye tecavüzlerini daha da artırmalarına yol açabileceğine inanıyordu. Li Hungzhang, Mart 1895'te Şimonoseki'ye ulaştı ve barış antlaşması yaptı. Antlaşmaya göre, Çin, Kore'nin bağımsızlığını tanıdı, Liaodung Yarımadası'nı, Formoza (Tayvan) ve Penghu (Pescadores) adalarını Japonya'ya bıraktı, savaş tazminatı ödemeyi kabul etti, Japonlara birtakım denizcilik ve imalat hakları tanıdı.

Savaş, Japonlar arasında savaşma hevesi ve milliyetçi duygular uyandırdı. Fukuzawa Yukichi gibi entelektüel liberaller bile, Çin'in topyekûn yenilgisini savunan birer şovenist olup çıktılar. Uchimura Kanzō gibi Hıristiyan liderler de savaşı haklı bir savaş olarak gördüler. Bir bakıma bu çatışma, Japon militarizmini ve emperyalizmini körükleyip alevlendiren çağ açıcı bir olay olarak görülebilir. Ondan sonra Japon dış siyaseti, çok daha saldırgan, şovenist bir yola girecekti.

Bununla birlikte, Japon zaferi, uluslararası güç siyasetinde yeni sorunlara yol açtı. Rusya da nüfuz alanını Mançurya'ya ve Kore'ye genişletme umudu taşıdığı için, Liaodung

Yarımadası'nın denetimini Japonya'ya veren Şimonoseki Antlaşmasına karşı çıktı. Japonya'nın yarımadayı el geçirmesine karşı ortak kınama için Fransa'yı ve Almanya'yı ikna etti. Üçlü müdahaleyle yüz yüze gelen Japon hükümeti, daha çok savaş tazminatı ödenmesi karşılığında, yarımada üzerindeki denetiminden vazgeçmek zorunda kaldı. Bu olay, Japon kamuoyunu ayağa kaldırdı ve Rusya karşıtı duyguları tetikledi. Rusya'yla kapışma olasılığı karşısında, hükümet, orduyu ve donanmayı güçlendirmeye başladı.

Formoza'da yaşayan halk, adanın Japonlarca ele geçirilmesine direndi ama Japonya bu direnişi bastırdı ve görece liberal sayılabilecek bir sömürge siyaseti uygulamaya başladı. Genel vali, yerli halkın refahını artırmaya dönük bir politika benimsedi, sağlık ve temizlik koşullarını düzeltmeye, altyapıyı iyileştirmeye ve tarımsal üretimi artırmaya yönelik önlemler uygulamaya koydu. Sonuç olarak, Formoza'da uygulanan Japon sömürge siyaseti oldukça yapıcı etki gösterdi.

Japonya'nın Kore'yi nüfuzu altına alma çabaları daha çok engelle karşılaştı. Kore'de, Japon yanlısı grup ile Japon saldırılarına direnmek isteyen grup arasındaki mücadele, Kraliçe Min (Myeongseong) liderliğindeki bir hizbin, destek için Rusya'ya yönelmesine yol açtı. Bu nedenle, Japon yetkililer, Kraliçe Min'e suikast düzenlenmesinde rol aldılar. Bu durum, Kore'de Japon karşıtı duyguların canlanıp kabarması ve yardım için yeniden Rusya'ya yönelmeleri sonuçlarını doğurdu. Kore'de Japonya ile Rusya arasında yaşanan bu rekabet, Rus-Japon Savaşı'nın çıkmasına katkıda bulundu.

Japonya, Çin-Japon Savaşı'nın ardından, Kore'de ekonomik faaliyetlerini artırarak, Kore'ye pamuklu ürünler sattı ve Kore'den pirinç satın aldı. Demiryolu yapımına da girişti ve o bölgede kerestecilik geliştirmek için Yalu Nehri'ne doğru ilerlemeye başladı. Bu, Rus çıkarlarına aykırı bir durumdu.

Rusya, 1898'deki Nishi-Rosen Anlaşmasında, Japonya'nın Kore'yle ticari ve endüstriyel ilişkilerine engel olmamayı kabul etmişti ama Yalu Nehri bölgesine yönelik Japon hamlesi, Rusya'nın bölgede kerestecilik geliştirme umuduyla çatışıyordu.

Bununla birlikte, Rusya'nın öncelikle ilgilendiği şey, Mançurya'da çıkarlarını genişletmek ve ayrıca, Doğu Asya'da buzlu olmayan bir liman elde etmekti. 1896'da Rusya, Trans-Sibirya Demiryolunu Vladivostok'a bağlamak üzere Kuzey Mançurya'dan geçecek bir demiryolu inşası konusunda Çin'i ikna etti. Böylece, Çin Doğu Demiryolunun yapımına başlandı. *Üçlü Müdahale*nin ardından, Rusya, Liaodung Yarımadası'nı ve Port Arthur'u yirmi yıllığına kiraya vermesi için Çin'i ikna etti. Böylelikle Rusya, Japonya'yı vazgeçmeye zorladığı şeyi elde etti. Rusya, Çin Doğu Demiryolunu Port Arthur'a bağlamak için Güney Mançurya Demiryolunu inşa etme hakkını da elde etti. Rusya, Vladivostok ile Port Arthur arasında doğrudan bağlantı kurmak için, Kore'den geçiş olanağı elde etmeyi arzuluyordu ve dolayısıyla, Japonya'nın Kore'de nüfuzunu genişletme hamlesine karşıydı.

Japonya, 1900'de Boksör Ayaklanması sırasında Mançurya'ya sevk edilmiş olan Rus birliklerinin oradaki varlığından kaygı duymasının yanı sıra, Rusya'nın Kore'yle ilgili emellerinden de kaygılıydı. Söz konusu birlikler, Boksör Ayaklanması sona erince çekilecekti ama Rusya bu çekilme işlemini erteledi. Rusya'yla bir çatışma olasılığına hazırlanmak için, Japonya 1902'de İngiliz-Japon İttifakını kurdu. Britanya ve Japonya, Doğu Asya'da statükoyu ve genel barışı sürdürme konusunda anlaştı; taraflardan birinin savaşa girmesi durumunda ise Japonya'nın ya da Britanya'nın kendisine birden fazla devlet saldırmadığı sürece, diğer taraf yansız kalacaktı. Japon yetkililer, Japonya'nın Kore'deki özel çıkarlarını ka-

bul etmesini sağlamak için Rusya'yla görüşmeler başlattılar. Buna karşılık, Japonya ise Rusya'nın Mançurya'daki çıkarlarını tanıyacaktı. İki taraf da Kore'de ya da Mançurya'da diğerine tam serbestlik sağlamaya istekli değildi. Görüşmeler başarısız oldu ve Japon yetkililer Şubat 1904'te savaş kararı aldılar.

İncheon açıklarındaki deniz çatışmalarından sonra, Amiral Togo'nun komuta ettiği Japon filosu, 9 Şubat'ta Port Arthur'da konuşlanmış Rusya Pasifik Filosuna saldırdı. Sonra, Japonya 10 Şubat'ta Rusya'ya savaş ilan etti. Japonya, savaşmak için daha elverişli bir konumdaydı, çünkü savaş bölgesi yakınında iyi eğitimli bir orduya sahipti, oysaki Rusya, askerlerini Moskova'dan Port Arthur'a taşımak için 8.000 kilometreden uzun bir yol kat etmek zorundaydı. Japon birlikleri, Yalu Nehri'ni geçip Mançurya'ya girdi ve Liaodung Yarımadası'ndaki Rus kuvvetlerini yendi. Port Arthur'daki Rus filosuna büyük zayiat verdirildi ama Port Arthur'daki kale, Japon kuvvetleri için daha çetin bir hedef oluşturdu. General Nogi, Mayıs-Aralık 1904 arası harekâta komuta etti. Verilen kayıplara hiç aldırmadan, kaleye birbiri ardına taarruzlar düzenledi. 240 gün süren savaş ve 156 gün süren kuşatma sonrasında, Rus komutan General Stessel, teslim olmaya karar verdi. Bu seferin sonunda, toplam ölü ve yaralı Japon asker sayısı 57.780'e ulaştı. Rus kayıpları ise bu rakamın yaklaşık yarısı kadardı. Buna rağmen, büyük bir askeri lider olarak ünlenen General Nogi, yetkililerin ve halkın sevgisini kazandı.

Savaşın en büyük kara muharebesi, Mart 1905'te Mukden'de (Şengyang) meydana geldi. Orada 300 bin Japon ve 310 bin Rus askeri savaşa tutuştu. On gün süren muharebeden sonra, Rus kuvvetleri kuzeye çekilmek zorunda kaldı. Rus savaş planlamacıları, Ekim 1904'te muharebe bölgesine sevk edilen Baltık filosunun gelişini beklediler. Filo, bir sürü

aksiliğin yaşandığı 18 bin millik bir yolculuktan sonra Doğu Çin Denizi'ne ulaştı. Kore ile Japonya arasındaki Tsuşima Boğazı'ndan geçmeye çalışırken, Amiral Togo komutasındaki Japon filosuyla karşılaştı ve 24 saat süren bir muharebede ağır bir hezimete uğradı.

Bu yenilgi üzerine, Rus hükümeti, ABD Başkanı Theodore Roosevelt'in savaşı sona erdirmek için aracılık teklifini kabul etti. İki ülkeden delegeler, Ağustos 1905'in başında Maine'in Portsmouth kentinde bir araya gelerek Portsmouth Antlaşmasını imzaladılar. Rusya, Uzak Doğu'da çok şeyden vazgeçmedi. Japonya ise Sahalin Adası'nın güney yarısını, Rusya'nın kiralamış olduğu Liaodung'u ve Güney Mançurya Demiryolunu elde etti. Rusya, Japonya'nın Kore'deki yüksek çıkarlarını da tanıdı.

Japonya'nın antlaşmadan sağladığı kazanımlar, kamuoyundaki beklentilerin çok gerisinde kaldı. Bu ise aşırı milliyetçilerin protestolarına ve yetkililerle şiddetli çatışmalara yol açtı. Savaş, Japon milliyetçiliğini körüklemiş olmasına karşın, savaş herkesçe yüceltilmiş değildi. Kotoku Shusui (1871-1911) gibi yükselen sosyalist liderler ve başkaları, savaş çıkmadan önce bile, Rusya ile Japonya arasında düşmanlığın artmasından duydukları kaygıyı dile getirmişlerdi. Savaş karşıtlığını sürdürmeleri, bu kişilerin hapse atılmalarıyla sonuçlandı. Kadın şair Yosano Akiko (1878-1942), erkek kardeşini savaşa katılmamaya çağıran bir şiir yazdı. "Arthur kalesinin düşmesi / ya da düşmemesi, / bu mu senin kaygın?"[67]

Rusya karşısında kazanılan zafer, Japonya'yı Uzak Doğu'da büyük bir oyuncu yaptı. Mançurya'da Japon çıkarlarının genişletilmesine ve Kore'de daha saldırgan bir hamleye yol açtı. Japonya'nın Kore'deki yüksek çıkarlarını Rusya'nın

67 Fukao Sumako, *Yosano Akiko* (Tokyo: Jimbutsu Oraisha, 1968), s. 85-86.

tanımasından başka, Amerika Birleşik Devletleri de Temmuz 1905 tarihli Taft-Katsura Protokolü ile Japonya'nın Kore'deki özel çıkarlarını tanıdı. Buna karşılık, Japonya, nüfuz alanını Filipinler'e genişletmeye kalkışmamayı kabul etti. Britanya da İngiliz-Japon Antlaşmasını 1905'te yenileyerek, Japonya'nın Kore'deki yüksek çıkarlarını tanıdı.

Japonya, bu sayede, Kore'yi bağımlı bir devlete ve en sonunda sömürgeye dönüştürme yönünde adımlar atma olanağı buldu. İtō, 1906'nın başında Kore'ye Yerleşik General yapıldı ve Kore'nin gerek iç gerekse dış işlerine karışmaya başladı. Bu, Kore muhalefetini harekete geçirdi ve şiddetli çatışmaları tetikledi. 1906 ve 1907 yıllarında 50 ila 70 bin arası Koreli, Kore'nin işlerine yönelik Japon müdahalesine karşı mücadele etmeye çalıştı. İtō, direnişçileri ezmek için 20 bin Japon askeri getirtti ve 1907-1908 arasında 12 bine yakın Koreli savaşçı öldürüldü. 1909 sonbaharında Koreli bir yurtsever, Rusya Maliye Bakanıyla görüşmek üzere Mançurya'nın Harbin şehrinde bulunan İtō'yu öldürdü. Bu olay, Yamagata gibi sertlik yanlılarına, Kore'nin ilhakı için bahane sağladı ve Ağustos 1910'da bu ilhak gerçekleştirildi. Koreliler, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Japon egemenliğine katlanmak zorunda kaldılar.

MEİJİ DÖNEMİNİN SONUNDA YURT İÇİ GELİŞMELER

Siyasal partiler, Çin-Japon Savaşı sırasında hükümetin askeri savunma fonlarını artırma talebini onaylayarak, hükümetle iş birliği yaptı ve hükümeti destekledi. Ama hükümette yer almayı başaramadı. Partiler arasındaki rekabet, oligarşik kliğin bundan yararlanarak, partileri birbirine karşı kullanmasına olanak sağladı. Bu durumu kavrayan parti liderleri, birleşik bir parti kurmaya karar verdiler ve Haziran 1898'de

iki partiyi kapatarak, Anayasal Parti adıyla yeni bir birleşik parti oluşturdular.

Bu durum üzerine İtō, uyguladığı politikalara karşı parti liderlerinin muhalefetini savuşturmak için kendi siyasal partisini kurmayı düşündü. Ama bu planı için oligarklardan destek alamadı. Oligarşinin otoriter lideri, tutucu Yamagata, çok sert muhalefet sergiledi.

İtō ve Yamagata, Meiji Restorasyonunun üç liderinin, yani Saigō, Kido ve Ōkubo'nun ayrılmasından beri ülkeyi yönetmekte işbirliği etmişlerdi. İtō, oligarşik kontrolün daha amansız bir savunucusu olan Yamagata'dan daha ılımlı, liberal ve esnekti. İtō, sivil hizbin, Yamagata ise askeri hizbin lideriydi. Yamagata, orduda ve bürokraside daha güçlü bir tabana sahipti. İtō'nun siyasal parti kurma planına karşı çıktı, çünkü bunun, parti hükümetine ve demokrasiye yol açacağı, ulusal birliğe aykırı düşeceği kanısındaydı. O sırada başbakan olan İtō, egemen kliğin muhalefetiyle karşılaşınca, görevinden istifa ederek, imparatorun, yeni bir kabine oluşturmaları için İtagaki'ye ve Ōkuma'ya görev vermesini istedi. Böylece, Haziran 1898'de ilk parti hükümeti kuruldu. Yamagata, bu gelişmeyi esefle karşıladı ve Meiji yönetiminin sonu olarak değerlendirdi.

Ōkuma Başbakan, Itagaki ise İçişleri Bakanı oldu. İki parti tek bir parti olarak birleşmiş olsa bile, hizipçilik, kabinede koltuk kapma kavgalarıyla sürdü ve partiyi böldü. Bunun sonucu olarak, iki hizip arasında kopma oldu ve İtagaki ile grubu kabineden ayrıldı. Ōkuma, eski Liberal Parti'nin desteği olmadan yola devam etmeyi denemesine karşın bunu başaramadı ve istifa etmek zorunda kaldı. Parti hükümeti yalnızca dört ay sürmüştü. Anayasal Parti, ondan sonra iki parti olarak bölündü.

Bunun ardından başbakan olan Yamagata, yeniden kuru-

lan Anayasal Parti'nin iş birliğiyle ve Diet üyelerine rüşvet vererek, vergileri yükseltmeyi başardı. Yürürlüğe koyduğu önlemler arasında, oy hakkı için mülkiyet koşullarının düşürülmesi, Diet üye sayısının 300'den 369'a çıkarılması ve gizli oy kuralının getirilmesi vardı. Kayırmacılık sistemine son vermek için, bürokratik makamların çoğunu atama sisteminden çıkararak sınav sistemine tabi kıldı. Bürokrasiyi yarı özerk yaptı ve böylelikle, bugüne kadar kökleşmiş tutuculuğun kalesi olarak işlev görür hâle gelen sistemin temelini kurdu. Ordu ve donanma ile ilgili yasal düzenlemeleri de gözden geçirerek, yalnızca üst iki rütbedeki faal ordu ve donanma subaylarının, savaş ve donanma bakanı olarak atanabilmelerini sağladı. Sendika örgütleyenleri engellemek amacıyla hazırlanmış olan 1900 tarihli Polis Teşkilatı Yasasının çıkarılmasını sağladı.

İtō, bir siyasal parti örgütleme planını sürdürdü. Anayasal Parti'nin üyeleri, 1900'de İtō'ya katılarak, *Rikken Seiyūkai* (Anayasal Yönetim Dostları Cemiyeti) örgütünün kurulmasını sağladılar. İtō, *Seiyūkai*'nin desteğiyle bir kabine kurdu ama birçoğunu Yamagata'nın atamış olduğu Üst Meclis üyelerinin muhalefetiyle karşılaştı. İtō, Üst Meclisin ve yüksek bürokratların muhalefetiyle karşılaşmasının yanında, kabine içindeki sürtüşmelerin de sonucu olarak istifa etti ve böylece, parti hükümeti kurma çabası sona erdi.

İtō, *genrō* kliğine mensup son Başbakandı. Yönetimin liderliği, Yamagata'nın çömezlerinden Katsura Tarō'ya (1847-1913) ve Heian aristokrasisinden Saionji Kimmochi'ye (1849-1940) geçti. Saionji, liberal eğilimliydi ve gençliğinde Rousseau'nun siyasal düşüncelerine ilgi duymuştu. Elbette perde arkasında *genrō*, yani İtō ve Yamagata vardı. Bambu paravanın arkasındaki asıl gücün Yamagata olduğu ortaya çıktı. Başbakanlığı üstlenmiş olan Katsura, İtō'nun *genrō* ve parti

şefi olarak oynadığı ikili rolü engelleyici buldu ve İtō'nun siyasal partiyle bağlarını kesmesini sağlamasını imparatordan istemesi için Yamagata'ya başvurdu. İtō buna uymak zorunda kaldı ve 1903'te etkin siyasetten fiilen çekildi. *Seiyūkai*'nin başı olarak İtō'nun yerini Saionji aldı.

Katsura, Rus-Japon Savaşı sırasında başbakandı. 1906'da yerini Saionji'ye bıraktı. Bu ikili, sonraki on iki yıl boyunca sırayla kabinenin başına geçti. Yamagata, Saionji'yi eleştirmeye başladı, çünkü onun *Seiyūkai*'yle olan bağlarının güç tabanını zayıflatacağından kaygı duyuyordu. Bu yüzden, Saionji'yi, siyasal ve toplumsal reformlar isteyen sosyalistlere yumuşak davranmakla eleştirdi.

Sakai Toshihiko (1870-1933), ilk sosyalistler arasındaydı. Bazı sosyalistler, anarko-sendikalizme eğilimliydi. Kōtoku Shūsui, bunların önde gelenlerinden biriydi. Uchimura Kanzō gibi Hıristiyan reformcular da vardı. Kanno Sugako (1881-1911), bu çevredeki ilk kadın eylemciler arasındaydı. Sosyalistler, 1903'te Halk Derneği'ni (*Heiminsha*) örgütlediler ve *Heimin Shimbun* (Halk Gazetesi) adlı bir gazete çıkarmaya başladılar. Rus-Japon Savaşı patlak verdiğinde, savaşa karşı çıktılar. Sakai ve Kōtoku hapse atıldı, *Heimin Shimbun*'un yayımı durduruldu. Savaştan sonra, 1906'da, daha ılımlı unsurlar, Sosyalist Parti'yi örgütleme çabasına girdiler ve Saionji'nin onayını aldılar. Daha önce işçi sendikaları örgütleme faaliyetlerinde bulunmuş olan Katayama Sen, bu ılımlı grubun liderleri arasındaydı. O ve destekçileri, bu mücadeleyi yürütmek için, 1901'de Sosyal Demokrat Parti'yi örgütlemişler, ama hükümet bu partiyi hemen kapatmıştı.

1905'te hapishaneden salıverilince ABD'ye gitmiş olan Kōtoku Shūsui, daha radikal unsurlar arasındaydı. Kōtoku, 1906'ya kadar ABD'de kaldı ve anarşistlerle temas kurdu. Japonya'ya dönünce, felsefesini paylaşanların gayri resmi lideri

oldu. Kanno Sugako da onlar arasındaydı. Bu kadın, imparatora suikast için yapılan bir planın kilit kişisi hâline geldi. Plan açığa çıktı ve Kōtoku, doğrudan buna karışmış olmamasına rağmen, bir düzine başka kişiyle birlikte vatana ihanetle suçlandı.

Kanno, kadınların kötü durumunu düzeltme kavgası vermek için radikal reformcu harekete katılmıştı. Randevu evlerinin yasal statüsüne son vermek için Yajima Kajiko liderliğinde yürütülen harekette etkin görev aldı. Sonra, *Heiminsha* çevresine katıldı ve Rus-Japon Savaşı'na karşı çıktı. Yazılarında, Japonya'da kadınlara uygulanan muameleyi protesto etti. Şöyle yazıyordu: "Çok köklü geleneklere göre, biz, bir maddi mülk biçimi olarak görülegelmişiz. Japonya'da kadınlar köle durumundadır. Japonya ileri, uygar bir ülke olmuştur ama biz kadınlar hâlâ görünmez bir demir perdeyle özgürlüğümüzden yoksun tutuluyoruz ... İdealimiz, tüm sınıfların eşitliğini amaç edinen sosyalizmdir."[68] Kanno, imparatora suikast için kurulan planın kilit kişisi oldu ama hükümet, asıl elebaşı olarak Kōtoku'yu suçladı. Büyük İhanet Olayı diye bilinen bu tertip, 1910'da açığa çıkarıldı ve yirmi altı kişi tutuklandı. Kanno ve Kōtoku dâhil, on ikisi idam edildi. Kanno, sorgulama sürecinde, inançlarına sıkı sıkıya bağlı kaldı. Hiç pişman olmadığını belirtti ve imparator için üzüntü duyduğunu söylemesine rağmen, "halkın ekonomik olarak sömürülmesinde baş sorumluluk, imparator olarak ona aittir," dedi. "Siyasal olarak, işlenen tüm suçların kökeninde o vardır ve entelektüel olarak, boş inançların temel nedeni odur," diye ekledi. Kanno, çok yakında idam edilecek olmasına karşın, İngilizce öğrenmek için hummalı bir çabaya girişti. Şöyle yazıyordu: "Hiç değilse bazı basit İngilizce seçmeleri okumayı öğrenme-

68 Bkz. Mikiso Hane, *Reflections on the Way to the Gallows*, s. 53.

min zamanı gelmişti. Ölmeden önce bunu yapmalıydım Büyük olasılıkla pek zamanım kalmadığı için, dili iyice belleyemeyeceğimi tahmin ediyorum. Bundan dolayı çok hayıflanıyorum."[69]

Tokutomi Roka (1868-1927) adlı bir yazar, suçlanan on iki kişinin idamına ağıt yaktı. Şöyle diyordu: "On iki tertipçiyi, Taht'a sadakat adına katleden hükümet yetkilileri, gerçekte sadakatsiz ve adaletsiz olanların ta kendileridir İsyanlardan korkmamalıyız. Kendimiz asi olmaktan korkmamalıyız. Yeni olan, her zaman devrimcidir."

Bu olay, sosyalist hareketi geçici olarak sekteye uğrattı ve Katsura hükümeti, tüm sosyalistleri bastırmaya ve sosyalist düşüncenin her türlü izini tümden silmeye girişti. Hatta hükümet, başlığında "society" (toplum) sözcüğü geçtiği için *Society of Insects* (Böcek Toplumu) adlı bir kitabı bile yasakladı.

Bu olaydan kısa süre sonra, Ağustos 1911'de İmparator Meiji öldü; böylelikle, Japonya'nın kapalı bir feodal toplum olmaktan çıkıp, siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve entelektüel değişikliklerle "modern" bir devlete dönüşmesine tanıklık eden dikkate çekici bir dönem sona erdi. Her ne kadar kusurlu olsa da anayasal bir yönetim kurulmuştu. Katı feodal toplumsal düzen tasfiye edildi ve sınıflı sistem hâlâ varlığını sürdürmesine karşın, alt sınıftan bazı kişilerin sınıf atlamasına olanak veren daha büyük toplumsal esneklik sağlandı. Modern bir eğitim sistemi getirildi, tüm oğlanlar ve kızlar eğitim olanağına kavuştu. Sanayi ve ticaret sektörleri büyüme gösterdi. Ohkawa ve Rosovsky adlı iktisatçılara göre, ekonomik büyümenin altyapısı 1868-85 döneminde kuruldu ve 1886-1905 arası yıllar, modern ekonomik büyümenin ilk evresini oluşturdu. Meiji çağı sona erdiğinde, Japonya,

69 A.g.e., s. 56, s. 63.

1952'ye kadar uzanan ikinci evreye girmiş bulunuyordu. Modern bir ordu ve donanma kurulmuş, Japonya Uzak Doğu'da önemli bir siyasi ve askeri güç hâline gelerek, Çin-Japon ve Rus-Japon savaşlarından zaferle çıkmıştı.

Yine de Eski Japonya'nın gelenekleri ve görenekleri derine kök salmış olarak kaldı. Japon sanatı konusunda yetkili bir kişi ve Fenollosa'nın öğrencisi olan Okakura Kakuzo şu gözlemde bulunuyordu: "Eşyanın yüzeyinin altına bakan biri, modern dış görünüşüne karşın, Eski Japonya'nın yüreğinin hâlâ gümbür gümbür atıyor olduğunu görebilir."[70] Batılı bir akademisyen, "feodal sadakat idealinin, ataerkil sistemin, kadınlara yönelik tutumun, savaş becerilerine verilen yüksek değerin"[71] hâlâ sürdüğüne tanıklık ediyordu. Japon yaşamıyla ve kültürüyle yoğun şekilde ilgilenen Lafcadio Hearn şöyle belirtiyordu: "Teoride birey özgürdür; pratikte ise özgürlüğü, atalarınınkinden nadiren fazladır birey, ne yöne baksa, ortak kanaat despotizmiyle yüz yüze gelir."[72] İmparator Meiji, dokunulmaz yüce hükümdar olarak eski düzenin kalıcılığını simgeliyordu. Gençler, devlet okullarına adım attıkları anda, imparatora sadakat kavramıyla aşılanıyorlardı. Böylelikle, gençlerin zihinleri yoğruluyordu ve bazıları, "Çok Yaşa İmparator!" naralarıyla ölümüne savaşırdı. Meiji dönemi oligarkları, imparatoru kuşattılar ve onun adına iktidarı sürdürdüler. Her kim kurulu düzene karşı çıkarsa, sadakatsiz bir hain olarak suçlandı. Kanno'nun belirttiği gibi, imparator, kurulu düzeni ayakta tutan kilit adamdı.

---

70 Kakuzo Okakura, *The Awakening of Japan* (New York: Japan Society, 1921), s. 191-192.

71 E. H. Norman, *Japan's Emergence as a Modern State* (New York: Institute of Pacific Relations, 1940), s. 8.

72 Lafcadio Hearn, *Japan, an Attempt at Interpretation* (New York: Macmillan, 1904), s. 420, s. 428.

6. BÖLÜM

Taishō Dönemi: Demokrasiye Giden Yol

DIŞ İLİŞKİLER

İmparator Meiji'nin yerine geçen İmparator Taishō'nun sağlığı iyi değildi. 1912'den 1926'ya kadar tahtta oturdu ama 1921'de imparatorluk görevlerini, naip olarak oğlu Hirohito'ya devretmek zorunda kaldı. Hükümet düzeyinde, Katsura ve Saionji 1901'den 1913'e kadar sırayla başbakanlık yaptılar. Karşı karşıya oldukları önemli problemler, ordunun ve donanmanın yüksek finansman talepleriyle ilgili mali sorunlardı. Faal siyasetten çekilmiş olan Ōkuma 1914'te başbakan oldu ama dikkatini iç siyasal sorunlara çevirecek zaman bulamadan, Birinci Dünya Savaşı'yla karşı karşıya kaldı. Japonya hemen Müttefik güçlerin yanında savaşa girdi. Hükümet, İngiliz-Japon İttifakını savaşa girme gerekçesi olarak gösterdi ama gerçek emel, Almanya'nın Çin'de elde ettiği imtiyazları devralmaktı. Japonya, Şantung Yarımadası'nda ve bazı Pasifik adalarında bulunan Alman mülklerini çarçabuk ele geçirdi.

1915'te Japon hükümeti, yirmi bir talep olarak isteklerini

Çin'e iletti. Almanya'ya ait imtiyazların Japonya'ya devredilmesi isteğinden başka, Güney Mançurya gibi belirli bölgelerde Japon özel çıkarlarını tanıyan çeşitli maddeler de bu talepler arasındaydı. ABD'nin endişesini uyandıran maddeler, Çin'in siyasal, mali, askeri ve kolluk işlerine yapılan Japon müdahaleleriyle ilgiliydi. Japonya en sonunda söz konusu koşulları geri çekti ve Çin, anlaşmayı imzaladı.

Meiji Döneminin büyük bölümünde ABD-Japonya ilişkileri oldukça pürüzsüz yürüdü. ABD, Rus-Japon Savaşı'nda Japonya'ya destek verdi ve Kore'de Japon kontrolünü kabul etti. Sinirleri germeye başlayan sorun, ABD'deki Japon göçmenler meselesiydi. Hawaii'ye ve California'ya Japonya'dan göç 1890'lı yıllarda sürekli artmıştı ve 1900'e gelindiğinde, Hawaii'de 61 bin, California'da ise 24 bin göçmen bulunuyordu. 1907'ye gelindiğinde ABD ana karasında, doğrudan doğruya Japonya'dan gelmiş 39.531 ve Hawaii'den gelmiş 32.855 Japon göçmen vardı. Bu durum, özellikle California'da, Japon aleyhtarı öfke patlamasına yol açtı. Basın organları, Sarı Tehlike denilen korkuyu köpürttü ve Asyalıları Dışlama Birliği, Asya kökenli göçmenlerin dışlanması için propaganda yürüttü. 1906'da San Francisco eğitim kurulu, devlet okullarında Doğulu çocuklara ayrım uygulamaya yönelik bir planı kabul etti. Bu karar esas olarak Japon çocukları hedef alıyordu, çünkü Çinli çocuklara zaten daha önce ayrım uygulanmıştı. Eğitim kurulunun öne sürdüğüne göre, "Beyaz çocukları, Moğol ırkından öğrencilerle temasın etkisinden korumak" için bu hamle gerekliydi.[73] 1908'de Başkan Theodore Roosevelt, ABD'ye Japon göçmen akınını sınırlamaya yönelik bir "Centilmenlik Anlaşması"nı Japon hükümetine kabul ettirdi. Japonlara karşı kışkırtma devam etti ve San Francisco'da Japon

73 Bill Hosokawa, *Nisei: The Quiet American* (New York: William Morrow and Co., 1969), s. 86.

aleyhtarı gösteriler meydana geldi. 1913'te California, yabancıların toprak sahibi olmalarını önleyen Yabancı Toprak Yasasını yürürlüğe soktu. 1922'de Yüksek Mahkeme, Japonlara yurttaşlık verilemeyeceğine hükmetti ve 1924'te ABD Kongresi, yurttaşlık verilemeyecek kişilerin ülkeye girişini önleyen bir göçmen yasasını kabul etti.

Hükümet düzeyinde, iki ülkenin hükümetleri Çin'de çıkar çatışmasına girmeye başladı. Japonya hükümeti, ülkesinin "Çin'deki yüksek çıkarlar"ını ABD'nin tanımasını istedi ama Japonya'nın elde edebildiği tek anlaşma, 1917 tarihli Lansing-İshii anlaşması oldu; buna göre, ABD, Japonya'nın Çin'deki özel çıkarlarını tanımakla birlikte, Çin'in toprak bütünlüğünü ve Çin'de özel çıkar alanlarının kurulmasını yasaklayan "Açık Kapı Politikası"nı bir kez daha onayladı.

ABD'de kaygı uyandıran diğer gelişme, Rusya'daki Bolşevik Devriminden sonra Japonya'nın Sibirya'da varlık göstermesiydi. Fransızların ve İngilizlerin çağrıları üzerine, ABD, Bolşevik kuvvetleriyle çatışmakta olan Çek askerlere yardım etmek için Sibirya'ya asker gönderdi. Çek askerler, Sibirya'dan Avrupa'ya dönmek üzere hareket halindeydi. Japonya, Çek askerlere yardım isteğine hemen yanıt verdi ve Sibirya'ya 72 bin asker sevk etti. Birleşik Devletler, 7.000 kişilik daha küçük bir kuvvet gönderdi. Çek askerler ülkelerine döndükten sonra, ABD 1920 başında askerlerini geri çekti ama Japon kuvvetleri ta İrkutsk'a kadar ilerlemişti ve Japon hükümeti, Sovyet yönetiminin tüm Rusya üzerinde otoritesini kurup pekiştirdiği 1922'nin ikinci yarısına kadar askerlerini geri çekmedi. Japonya, yeni Rus otoritesinin Doğu Asya'daki varlığını çok geçmeden kabullendi ve 1925'te Sovyet yönetimini tanıdı.

1919 Paris Barış Konferansı, Şantung Yarımadası'nda ve Pasifik adalarında bulunan Alman mülkleri üzerinde Japon

kontrolünü onayladı. Bununla birlikte, Milletler Cemiyeti sözleşmesine ırk eşitliğiyle ilgili bir madde koymayı atladı. Konferansın ardından, Japonya'nın büyük güçlerle ilişkileri görece sakin kaldı. Shidehara Kijūrō (1872-1951) gibi dış politika belirleyiciler, genellikle uluslararası iş birliği çizgisi izlediler. Japonya, 1921-22'de Washington Konferansına katıldı. Konferansın sonucu olarak, Dört Devlet Pasifik Antlaşması ve Beş Devlet Deniz Antlaşması imzalandı.

İlk anılan antlaşmada Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Fransa ve Japonya, imzacı ülkelerin Pasifik Okyanusu bölgesindeki haklarına saygı göstermeyi ve tüm anlaşmazlıkları, dört devletin katılacağı bir konferansla çözmeyi kabul etti. İkinci antlaşmanın imzacıları ise Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya'ydı. Antlaşmayla, büyük savaş gemileri için Birleşik Devletler'e, Büyük Britanya'ya, Japonya'ya, Fransa'ya ve İtalya'ya tanınan tonaj oranları, sırasıyla, 5-5-3-1,75-1,75 olarak belirlendi. Ayrıca, Pasifik'teki istihkâmlarda ve deniz üslerinde statükonun sürdürülmesi de hükme bağlandı.

Konferansta, Dokuz Devlet Antlaşması da imzalandı. Yukarıdaki beş devlete ek olarak Çin, Belçika, Hollanda ve Portekiz de imzacı olarak yer aldı. İmzacılar, "Çin'in hükümranlığına, bağımsızlığına, toprak ve yönetim bütünlüğüne" saygı göstermeye söz verdiler. Ayrıca, Çin'de tüm güçlere eşit ticari fırsatlar sağlamak için Açık Kapı Politikasını da onayladılar. Uluslararası iş birliği politikası, 1920'lerin sonuna kadar sürdü ve General Tanaka Giichi (1882-1962) liderliğindeki sağcı hükümet, 1928'de savaşı yasaklayan Kellogg-Briand Paktını imzaladı.

Paris Konferansında Alman imtiyazlarının Japonya'ya devredilmesiyle ilgili alınan karar, Çin'de 4 Mayıs Hareketini tetikledi. Japon emperyalizmine karşı yaygın halk protestoları

patlak verdi. Washington Konferansında, Çin ile Japonya arasında bir uzlaşmaya varıldı. Japonya, Şantung Yarımadası'ndaki Alman mülklerini geri vermeyi kabul etti ama yarımadadaki demiryolunu on beş yıllığına Japonya'nın kullanmasına izin vermesini Çin'e kabul ettirdi. Ne var ki, farklı savaş ağası grupları arasında güç kavgasının yaşandığı 1920'li yıllarda, Japon yetkililer Çin'in siyasal işlerine karıştıkları için, Çin-Japon ilişkileri gitgide gerginleşti. Japonya, Rus-Japon Savaşı'nın sonunda Güney Mançurya Demiryolunun kontrolünü Rusya'nın elinden almış, Mançurya'ya ve Kuzey Çin'e daha da sızma çabasına girişmişti. Ek olarak, Şangay'daki Japon tekstil imalatçılarına karşı yapılan bir grev, kan dökülmesiyle sonuçlanarak, Japon aleyhtarı duyguları daha da körükledi.

Japonya'nın Kore'yi ilhak etmesi, o ülkede askeri hâkimiyet kurulmasıyla ve ekonomik sömürüyle sonuçlandı; tarım arazilerine el konuldu, ticaret ve sanayi piyasası üzerinde hâkimiyet sağlandı. Kore'nin pirinç ürününün yaklaşık yarısı Japonya'ya gönderildi. Kore pirinci tüketimi yarı yarıya azaldı ve Koreliler, Mançurya'dan getirilen darıyı tüketmek zorunda bırakıldılar. Japon işgalini protesto eden Koreliler, Japon yetkililerce zor kullanılarak bastırıldı. 1919'daki bir protesto gösterisi, iki bine yakın zayiatla ve kitlesel tutuklamalarla sonuçlandı.

İÇ SİYASAL GELİŞMELER

Meiji Dönemi sona erdiğinde, eski oligarklar, devlet işlerinin yürütülmesine artık doğrudan doğruya karışmıyorlardı. Meiji Döneminin başat iki liderinden İtō 1909'da ölmüş, Yamagata ise fiili iktidar sahibi olarak arka plana çekilmişti. Hükümetin başına kimin geçeceğine çoğunlukla o karar veriyordu. Siyasal partiler, siyasal sürecin bütünsel bir parçası olmuştu ama lider kadroları artık "halkın hakları" için ön-

ceki mücadele azmiyle hareket etmiyorlardı. Kurulu düzenin parçası olmuşlardı. İki büyük parti olan *Seiyūkai*'nin ve *Kenseitō*'nun (Liberal Parti ve İlerici Parti ardıllarının) üyeleri artık çoğunlukla bürokratlardan, gazetecilerden ve iş adamlarından oluşuyordu. Partiler, iki büyük tekelci sanayi-finans grubuyla, yani Mitsui ve Mitsubishi gruplarıyla yakından bağlantılıydı ve onlar tarafından destekleniyordu. 1918'e gelindiğinde, siyasal partiler artık yeterince sağlam bir yer edinmişti, öyle ki, Yamagata bile, *Seiyūkai* başkanı Hara Takashi'nin (1856-1921) parti hükümeti kurmasına razı olmak zorunda kaldı.

Temelde tutucu olan Hara, ülkeyi "zenginleştirme ve güçlendirme" siyasetine bağlı kaldı. Öncelikli hedefi, demokrasiyi ilerletmek değildi, bu yüzden de erkeklere genel oy hakkı tanınması önerisine direndi. Bununla birlikte, seçmen olabilmek için aranan vergi ödeme koşulunu 10 yenden 3 yene indirmeyi kabul etti. Böylelikle seçmen oranı, nüfusun %2,6'sıyken iki katına yükseldi. Hara, sendikal faaliyetleri kısıtlayan Polis Teşkilatlanma Yasasının gözden geçirilmesi için işçi liderlerince dile getirilen isteğe hiç kulak asmadı. Aynı zamanda da Sosyalist Birlik gibi sol grupları zapturapt altına almaya yöneldi. Japon Askeri kuvvetlerini Sibirya'ya gönderen, Hara'ydı. Genç bir bağnaz, Kasım 1921'de Hara'ya suikast düzenledi; söylediğine göre, bu eylemi, ün kazanmak ve devrimci değişiklikler getirmek için yapmıştı. Böylelikle Hara, suikasta uğrayan ilk başbakan oldu ama sonuncusu değildi.

Hara'nın ölümünden sonra, partili olmayan bir dizi hükümet kuruldu. Başbakan seçme görevi, 1922'de Yamagata'nın ölümünden sonra Prens Saionji'ye miras kaldı. Saionji artık tek *genrō*, yani imparatorun başdanışmanı olmuştu.

1923'te ülkenin uğradığı felaket, siyasal değildi. Bu afet, 1 Eylül'de Kantō bölgesini vuran büyük depremdi. Deprem,

Tokyo'yu cehenneme çevirdi. Yangın tüm şehri kasıp kavurdu ve yüz binden çok insan öldü, yarım milyonu aşkın insan ise yaralandı. Yedi yüz bine yakın ev yerle bir oldu. Afetin en tehlikeli yönü, yerleşik Korelileri yangını başlatmakla ve her türden kötü fiili işlemekle suçlayan hain bir dedikodunun yayılmasıydı. Kitlesel histeri sonucunda, Korelilere saldırılar düzenlendi ve yüzlercesi öldürüldü. Resmî olmayan bir tahmine göre, ölü sayısı 2.613'tü. Ayrıca, 160'ı aşkın Çinli de saldırıya uğradı ve öldürüldü. Yetkililer, sosyalistleri ve işçi önderlerini tutukladılar ya da sorgusuz sualsiz infaz ettiler. Seçkin anarşist Ōsugi Sakae de aralarındaydı (aşağıya bakın).

Sendikalizmden ve anarşizmden etkilenmiş genç bir adam olan Namba Taisuke, bu insanlara yöneltilen haksız saldırılara tepki olarak, imparator naibi Hirohito'ya suikast girişiminde bulundu. Tabancayla ona ateş etti ama ıskaladı. Tutuklanıp idam edildi. Bu olay, "tehlikeli düşünce"ye karşı teyakkuzu artırdı ve sağcı milliyetçi duyguları pekiştirdi. Adalet Bakanı ve geleceğin Başbakanı Hiranuma Kiichi (1867-1952), milli ruhu güçlendirmek için *Kokuhonsha*'yı (Milli Temel Derneği'ni) örgütledi.

Siyasal partiler, birbirleriyle dalaşma eğilimini sürdürmüştü ama didişen partiler, 1924'te Diet'te çoğunluğu elde etti ve Saionji'nin kabineyi kurmakla görevlendirdiği Kenseikai lideri Katō Kōmei (1860-1926) ile iş birliği yaptı. Bu, ilk gerçek parti hükümetiydi. İki büyük partiden birinin hükümeti kurması uygulaması başladı ve 1932'ye kadar sürdü. Mart 1925'te erkeklere genel oy hakkının yürürlüğe girdiği Katō yönetiminde, demokrasiye yönelik adımlar daha da güçlendi. Muhtaç durumda olmayan, yirmi beş yaşından büyük tüm erkek yurttaşlara oy hakkı tanındı.

Erkeklere genel oy hakkı tanınmasına karşılık, "tehlikeli düşünce"yi dizginlemek için Huzuru Koruma Yasası yürür-

lüğe sokuldu. Bu yasa, özgül olarak, komünistlerle, anarşistlerle ve diğer devrimci eylem savunucularıyla mücadele etmek üzere tasarlandı. İşçilerin sendikal örgütlenme ve grev hakkını korumak için hükümetin bir yasa çıkarma planı, güçlü iş çevrelerince engellendi. Ama Polis Teşkilat Yasasında, sendikal faaliyetleri yasaklayan madde iptal edildi.

1927'de, Seiyūkai'nin başkanı General Tanaka Giichi (1864-1929) Başbakan oldu. Parti hükümetinin başı olsa bile, Tanaka'nın temel inançları ve politikaları, üstünlük sağlamaya başlayan sağcı militan milliyetçilerle uyum içindeydi. Parti hükümeti 1932'ye kadar göstermelik olarak sürdü ama Tanaka hükümetinin asıl anlamı, "Taishō demokrasisi"nin devamı olmaktan çok, Shōwa "faşizm"inin başlangıcı olmasıydı. Bir sonraki bölümde işaret edildiği gibi, Tanaka, Çin'e karşı kavgacı bir politika uyguladı ve "tehlikeli düşünce"yi bastırmada da sertlik yanlısı bir tutum izledi.

SOSYALİST-KOMÜNİST HAREKETLER

Daha önce belirtildiği gibi, Büyük İhanet olayı, solcu siyasal hareketi baltaladı ama 1917 Bolşevik Devrimi, Japonya'daki sosyalist-komünist çevreye ivme kazandırdı. Hükümet, her türlü açık Kızıl Kanat faaliyetini bastırmaya girişti. Kızıl Dalga Derneği'ni kurmuş olan ve 1 Mayıs'ta yürüyüş yapan kadınlar tutuklandı. Komünistler 1922'de gizli bir parti örgütlediler ama hükümet 1923'te liderleri tutukladı ve parti 1924'te dağıldı.

Anarşist hareket, Kōtoku Shūsui ile Kanno Sugako'nun idam edilmesinden sonra zayıflamıştı. Sağ kalan eylemci anarşistler arasında Ōsugi Sakae (1885-1923) de vardı. Ōsugi, anarşist, sosyalist ve Hıristiyan idi. Örgütlü hareketlere karşıydı ve şunu savunuyordu: "Öncelikle hoşlandığım şey, insanların kör eylemleridir, ruhun doğal patlamasıdır. Düşünce

özgürlüğü, eylem özgürlüğü ve içtepileri dışa vurma özgürlüğü olmalıdır."[74] Ōsugi, radikal bir feminist olan İtō Noe (1895-1923) ile birlikte, anarşist görüşleri yayma çabasını sürdürdü. Yetkililer, Ōsugi'yi "tehlikeli düşünce" taşıyan birisi olarak hedef almışlardı; 1923'teki Büyük Deprem sırasında ise askeri polis, onu ve İtō'yu tutuklayarak katletti, Ōsugi'nin altı yaşındaki yeğeni de bu katliama kurban gitti.

Sosyalistler, ilk olarak 1906'da siyasal parti kurdular ama hükümet ertesi yıl bu partiyi yasakladı. Sosyalistler 1920'de Japonya Sosyalist Birliği'ni örgütlediler. Hükümet bunu da kapattı. Sosyalistler arasında, komünizm yanlıları ve sağcı sosyalistler olarak bölünme başladı. 1925'te Sosyal Avam Partisi'ni (*Shakai Minshu-tō*) örgütlediler. Parti, Tüm Japonya İşçi Federasyonu (*Sodomei*) ile bağ kurdu. 1932'de Sosyal Kitle Partisi (*Shakai-Taishū-tō*) olarak evrilen örgüt, militarizme ve emperyalizme yönelmekte olan hükümetle iş birliği yaptı.

Japon komünistler, burjuva parlamenter sistemini desteklemeye isteksizdiler ve genel oy hakkı hareketine arka çıkmadılar, çünkü bunun, kapitalizmi pekiştirmekten başka bir sonuç vermeyeceği kanısındaydılar. Buharin'in yönettiği Komintern, Japon komünistleri, genel oy hakkı hareketini desteklemeye ve imparatorluk sistemini devirmek amacıyla demokratik bir devrim için uğraş vermeye yönlendirdi. 1926'da genç komünistler, iki yıl önce dağılmış olan partiyi canlandırmaya giriştiler. Gruba ilk başta Fukumoto Kazuō (1894-1983) liderlik etti. Fukumoto, partiyi sosyalistlerden ve sempatizanlardan temizlemek, üyeleri katıksız Marksist düşüncede olanlarla sınırlamak gerektiği kanısındaydı. Sovyet Komintern'i, aydın zümreye ağırlık verdiği, köylülerle ve işçilerle organik

74 Masumi Junnosuke, *Nihon Seitōshiron* (Japon Siyasal Partilerinin Tarihi Üzerine), 4 cilt. (Tokyo: Tokyo Daigaku Shuppankai, 1965-1968), 4, s. 142-143.

bağlar kurmadığı için Fukumoto'yu suçladı.

Komünistler, birlik kuramamış ve geniş bir destekçi tabanına dayanmıyor olsalar bile, Tanaka hükümeti onlara karşı seferberlik başlattı. Mart 1928'de, ülke çapında gece yarısı baskınları düzenlendi ve 1.200'ü aşkın kişi tutuklandı. Ertesi yıl, ikinci bir kitlesel tutuklama harekâtı yürütülerek, 700'den çok komünist ya da sempatizan tutuklandı. Mağdurlar, acımasız muamelelerle karşılaştılar. Dövüldüler, bıçaklandılar, baş aşağı asıldılar ya da boğuldular. İşçilerin sömürülmesini eleştiren romanlar kaleme almış romancı Kobayashi Takiji (1903-1933) de mağdurlar arasındaydı. *Toprağından Uzakta Yaşayan Toprak Ağası* ve *Konserve Gemisi*, onun yapıtlarından ikisidir. İkinci eserinde, balıkçılık ve konserve yapılan gemilerde mürettebatın katlanmak zorunda olduğu korkunç koşulları anlattı. Kobayashi, tutuklandı ve sonra salıverildi ama 1933'te, Komünist Partiye üye olduğu gerekçesiyle yine tutuklandı. İşkence yapılarak sorgulandı ve öldü.

Komünistlere uygulanan zulüm, 1930'lu yıllar boyunca sürdü ve İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar komünist harekete göz açtırılmadı. Birçok komünist hapse atıldı ve hareketten ayrılmaya zorlandı. Tokuda Kyūichi (1894-1953) gibi birkaçı, komünizmden vazgeçmeyi reddetti ve İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar hapiste kaldı. Liderlerden biri olan Nozaka Sanzō (1892-1993), Çin'e kaçarak, 1930'lu yıllarda ve savaş süresince Çinli komünistlerle çalıştı. Akademik çevrelerde Marksizmi benimsemiş olanlar vardı. Birçok profesör ve öğrenci, Marksist ideolojiye ilgi duymaktaydı. "Tehlikeli düşünce" taşıyanları temizleme kampanyası, akademi çevresine de uzandı, birçok öğrenci tutuklandı ve birçok seçkin profesör görevinden atıldı.

Hıristiyan hümanistler, toplumsal reformların önde gelen destekçileri oldular. Toplumsal ya da siyasal devrimi değil

ama insani reformları savundular. Uchimura Kanzō, ilk Hıristiyan reformcular arasındaydı. Harvard İlahiyat Fakültesinde eğitim görmüştü. Tokyo'daki Birinci Yüksekokul'da öğretmenlik yaparken, Eğitim Hakkında İmparatorluk Fermanı önünde eğilmeyi reddetti ve görevden alındı. Yazılarıyla Hıristiyan kavramlarını yaymayı sürdürdü. Çin-Japon Savaşı'nı "haklı savaş" sayarak destekledi ama Rus-Japon Savaşı'na karşı çıktı. 1901'de, ırmakları ve tarlaları kirlettiği için Ashio Bakır Madeni şirketiyle mücadeleye de etkin olarak katıldı. Kagawa Toyohiko (1888-1960), bir diğer Hıristiyan reformcuydu. Sanayi ve tarım reformları için mücadele etti, varoşlarda yaşayanlara yardım için büyük çaba ve zaman harcadı. Japon Kurtuluş Ordusu'nun kurucusu Yamamuro Gumpei, adanmış bir Hıristiyan reformcu olan Kagawa'yı, Assisili Aziz Françesko'ya benzetti. Başkaları ise onu Albert Schweitzer'a denk saydılar.

Burakumin denilen ve özünde dışlanmış (parya) muamelesi gören toplumsal grupların hareketleri, Taishō Döneminde gelişen reform hareketleri arasındaydı. Tokugawa Döneminde bu insanları "kirli" (*eta*) ve "insan dışı" sayan sınıflandırma, hukuken son buldu ama Meiji hukuk sisteminde bunlar, "yeni sade halk" olarak sınıflandırıldı ve hukuki, toplumsal, siyasal, ekonomik ayrımcılık sürdü. Bu insanların yaşadıkları yerler, gettolarla sınırlıydı ve hükümet, oralarda bile onlara rahat vermedi, haklarını çiğnedi. 1919'da hükümet, efsanevi İmparator Jimmu'nun mezarının bulunduğu sanılan bir bölgeye tepeden baktığı gerekçesiyle, koskoca *burakumin* topluluğunu taşınmaya zorladı. 1922'de yetkililer, suçlu yuvası olduğunu iddia ederek, bir *burakumin* mezrasını yaktılar, ama gerçek neden, mezranın, imparatorluk ailesi mensuplarını taşıyan trenin geçmesi planlanan demiryoluna yakın bir konumda bulunmasıydı. Feodal çağda olduğu gibi, *buraku-*

min mensupları, aşağılayıcı ve küçük düşürücü muamelelere maruz kaldılar. Bu insanlar, düzgün bir iş tutmaktan alıkonuldular ve bedensel çalışmaya mahkûm edildiler. Dolayısıyla, 20. yüzyılda da uzun süre bir sınıf olarak yoksul kaldılar. Kastlar arası evlilik neredeyse hiç yapılmazdı. Şinto ve Budist tapınaklarına ve kutsal mekânlarına bakan sorumlular, bu insanlara karşı ayrımcılık yaparlardı. 1859'da, genç bir *burakumin*, bir Şinto tapınağına girmeye kalkışınca öldüresiye dövüldü. Bu insanlar, askerlik yapmakla yükümlüydüler ama hiçbir zaman onbaşı rütbesinin üstüne çıkamazlardı.

Çocuklar, anne-babalarının önyargılı görüşlerinden etkilendikleri için, her zaman *burakumin* öğrencilere karşı ayrımcı davranışlar sergilediler. Bir kadın şunu anımsıyordu: "Okulda maruz kaldığım ayrımcılığı unutamam. Diğer çocuklar, bana sıklıkla, 'Defol, pis kokuyorsun,' derlerdi ya da 'Bu kız, *o* köyden' diyerek, o anda her ne yapıyorlarsa beni katmazlardı." Başka bir kadın da şöyle anlatıyordu: "Okula gittiğim zaman, sınıfın en son sırasında tek başıma oturmak zorunda bırakıldım ... Daha ilk gün, evime dönerken, bir oğlan arkamdan koşarak geldi ve 'Hey sen, yarında itibaren okula gelemezsin ... Eğer okula gelirsen, okul kirlenir,' dedi. Sonra beni taşladı. Bu durum birçok kez başıma geldi."[75]

KADIN EYLEMCİLER

Hem "uygarlık ve aydınlanma" hareketi hem de halk hakları hareketi, kadınların statüsünde düzelme sağlamadı. Bazı kadınlar en başından beri halkçı harekette etkin olarak çalıştılar. Aralarında, halk hakları hareketine ve kadın hakları kavgasına katılan Fukuda Hideko (1867-1920) da vardı. Fukuda, liberal siyasal parti üyeleriyle ilgili düş kırıklığı yaşadı

75 Buraku Kaihō Dōmei ekibi, *Sabetsu no naka of ikite* (Ayrımcılık Ortasında Yaşamak) (Tokyo: Kaiho Shuppansha, 1978), s. 63-64, s. 278.

ve yeni ortaya çıkan sosyalist harekete katıldı. İnançları için kavga verdi, liberal ve sosyalist dergilerde yazılar yayımladı. Yazılarında, tekstil fabrikalarındaki çalışma koşullarının düzeltilmesi, aile sistemine adalet getirilmesi ve genel kadın haklarının tanınması çağrısı yaptı. Rus-Japon Savaşı'na karşı çıktı ve akarsu boyundaki çiftçiler için hayati önem taşıyan nehri kirlettiği için Ashio Bakır Madeniyle mücadele etti. Hareket güç kazanamayınca, Fukuda'nın yaşamı düş kırıklığıyla ve yoksullukla geçti. Fukuda, birlikte çalıştığı adamların birçoğuyla ilgili düş kırıklığı yaşadı. Şöyle diyordu: "Erkekler değersizdir. Soyluluk unvanları ve madalyalar için kendilerini kolayca satarlar. Bu bakımdan, kadınlar daha güvenilirdir. Kadınlar arasında, boyunlarına astıkları madalyaları sallayarak çalım satan ahmaklar yoktur."[76]

Sosyalistler ve anarşistler arasında oldukça aktif birkaç kadın savaşçı vardı. İçlerinden en tanınmış olanı, yukarıda sözünü ettiğimiz Kanno Sugako'ydu. Kanno ve ekibinin idamı, radikal hareketi kısa süreliğine duraklattı ama kadın hakları kavgası sürdü. 1911'de Hiratsuka Raichō (1886-1971), kadın yazarlara yazdıklarını yayımlatma fırsatı sunmak için *Seitōsha*'yı (Mavi Çoraplılar Derneği) örgütledi ama asıl hedef, kadın haklarını ilerletmekti. Hiratsuka, "*Seitōsha*, kadın düşüncesi, edebiyatı ve ahlak mükemmelliği için bir araç olacak," diyordu. Duruşunu, "yeni kadın" olarak ilan etti. "Ben bir Yeni Kadınım, her gün gerçek bir Yeni Kadın olmak için can atıyorum, Her gün bir Yeni Kadın olmak için çabalıyorum, Güneş gerçekten ve sonsuza kadar yeni. Ben, güneşim." Derginin ilk sayısında, Yosano Akiko'nun bir şiiri çıktı. Şöyle yazıyordu: "Dağın yerinden oynayacağı gün geliyor Dağlar yalnızca geçici olarak uykuya dalmıştır. Çok eski çağlarda,

76 Karş. Mikiso Hane, *Reflections on the Way to the Gallows* (Berkeley, CA: University of California Press, 1988), s. 29 vd.

hepsi alev alev dağlar yerinden oynadı ... Uykuya dalmış olan tüm kadınlar, Artık uyanmış ve harekete geçmiştir."[77]

Dergide çıkan yazılar giderek radikalleşti. Hiratsuka, siyasal ve toplumsal radikalizme eğilimli değildi, bu yüzden de 1915'te derginin yayımcılığını, henüz yirmi yaşında genç bir radikal olan İtō Noe'ye devretti. İtō, on yedi yaşındayken *Seitō* dergisi için yazmaya başlamış ve öteden beri vurgulanan edep, çekinme, mütevazılık, uysallık gibi geleneklere aykırı feminist idealleri savunagelmişti. Derginin sorumluluğunu üstlenirken, "hiçbir kural, hiçbir sabit politika, hiçbir ilke, herhangi bir davaya bağlılık yok" politikası izleyeceğini belirtti. Kadınlara uysal olmayı ve yazgılarını kabul etmeyi öğreten Japon töresine karşıydı. Şöyle haykırıyordu: "Japonya'nın dar kafalı, inatçı kadın eğitimcileri kadar nefret uyandıran hiç kimse yoktur. Dar bakışlarıyla, önyargılı görüşleriyle, cehaletleriyle ve sığlıklarıyla, gerçek eğitim vermeyi nasıl bekleyebilirler?"[78] Emma Goldman'a hayran olan İtō, bireyselliğini vurguladı ve adaleti gerçekleştirmek için mevcut düzene meydan okumak gerektiği inancındaydı. Bu yüzden, mevcut sistemler aracılığıyla bir şeyleri değiştirmeye çalışan diğer feministleri eleştirdi. Anarşist radikal Ōsugi Sakae'ye katılarak, onunla birlikte radikal kavramları savundu ve Tokyo'nun sanayi semtlerinde sendikal örgütlenme çalışmaları yaptı. Sonra, yukarıda belirtildiği gibi, 1923'te ikisi de jandarmalarca katledildi.

Bir diğer bağımsız fikirli radikal kadın, çocukluğu Kore'de geçmiş olan ve Japonya'ya dönünce, Koreli anarşist Pak Yeol (1902-74) ile çalışan Kaneko Fumiko (1903-1926) idi. Büyük Deprem sonrasında, Koreli karşıtı histerinin en çok azgınlaştığı dönemde, ikisi de imparatora suikast tertiplemekle

77 A.g.e., s. 20-21.

78 A.g.e., s. 22-23.

suçlanarak tutuklandı. Gerçekte öyle bir komploya kalkışmamışlardı ama sorgu sırasında İtō, korkusuzca inancını dile getirerek, imparatorluk sisteminin yararsız bir kurum olduğunu ve imparatorun başka herhangi bir kişiden daha iyi olmadığını belirtti. Sistemin yıkılması gerektiği inancındaydı. Şöyle diyordu: "İmparatorluk sisteminin gerekliliğini reddetmemin nedeni, insanların eşitliğine olan inancımdan kaynaklanıyor."[79] Kaneko ve Pak, imparatoru devirmek için özgül bir plan yapmamışlardı ama haklarında ölüm cezası istendi. Son dakikada yetkililer, imparatorun bağışlayıcılığı sayesinde, Kaneko'nun cezasının ömür boyu hapse çevrildiğini söylediler. Kaneko bu ceza indirimini kabul etmedi, ilamı yırtıp attı ve sonra kendini astı.

Taishō Döneminde birçok sosyalist inceleme grubu oluşturuldu. 1920'de Japon Sosyalist Federasyonu (*Nihon Shakatshugi Dōmei*) kuruldu ama kadınlar bu örgüte katılamadılar, çünkü Polis Güvenlik Yönetmeliği uyarınca, kadınların siyasal örgütlere üye olmaları yasaktı. Sonuç olarak, bir grup kadın, 1921'de Kızıl Dalga Derneği (*Sekirankai*) adıyla sosyalist bir kadın örgütü oluşturdu. Derneğin bildirgesi şunu belirtiyordu: "*Sekirankai*, kapitalist toplumu yok etme ve sosyalist bir toplum kurma girişimine katılmayı planlayan bir kadın örgütüdür. Kapitalist toplum, bizleri evde köleye dönüştürüyor, ev dışında ise ücretli köle olarak eziyor. Kız kardeşlerimizin birçoğunu fahişeliğe sürüklüyor. [Babalarımızı, çocuklarımızı, erkek kardeşlerimizi] cephede ölüme sürülen askerlere dönüştürüyor ... Adaleti ve ahlakı seven kız kardeşler, sosyalist harekete katılın."[80] Kadınlar 1921'in 1 Mayıs'ında yürüyüş yaptılar ve birçoğu tutuklandı. Siyasal zulüm ağırlaştığı ve hayal kırıklığı arttığı için, dernek çok geçmeden

79 A.g.e., s. 124.

80 A.g.e., s. 126-127.

dağıldı ve üyelerden yalnızca birkaçı dava için çalışmayı sürdürdü. Japonya 1930'lu yıllarda Asya anakarasında militarist yayılmacılığa girişince, kurulu düzenin muhalifleri, kabaran milliyetçilik yüzünden suspus oldular.

Kentli kadınlar, reform hareketlerinde kırsal kadınlardan genellikle daha etkin rol oynadılar. Ama Taishō Döneminde, kiralık arazilerle ilgili bir dizi anlaşmazlık çıktı. Kiralık arazi anlaşmazlıklarının en serti, 1922'de Niigata iline bağlı bir köyde meydana geldi. Kiracı çiftçiler bir sendika kurdular ve kirada %20 indirim yapılmasını istediler. Büyük toprak ağalarından biri polis çağırdı ve kiracıları araziden attırdı. Protesto eylemi yapan kiracı çiftçiler tutuklandı. Kocası tutuklanan bir kadın şöyle anımsıyordu: "Polis, şüphelendiği insanların üzerine kırmızı mürekkep sıktı ve onları tutukladı. Tutuklananlardan bazıları ağaçlara bağlandı ... Kocamın Katsuzuka Karakoluna götürüldüğünü işittim. Oraya gittim ama onu görmeme izin vermediler. Onun tutuklanmasından sonra ne zorluklar çektiğini anlatamam. Ertesi yıl [kocası 1927'de salıverildikten sonra] 15 Mart'taki toplu tutuklamalarda gözaltına alındı. Ondan sonra, köylüler, bizimle dostluk etmekten çekinir oldular ve evimize hiç kimse yaklaşmazdı."[81]

Erken dönemde kadın haklarını, özellikle siyasal hakları savunanlardan bazıları, radikallere katılmayıp, kurulu düzenin yetkilileriyle işbirliği yaparak ödünler koparmaya çalıştılar. 1924'te, genel oy hakkı hareketine destek artarken, bunlar, Kadınların Siyasal Haklarını Kazanma Birliği'ni örgütlediler ama 1925'te yalnızca erkeklere oy hakkı tanınınca, çabaları boşa gitti. Japonya'da militarizm ve emperyalizm güçlenirken, kadın örgütleri üzerindeki baskılar ağırlaştı. Bunlar, Büyük Japonya Kadın Örgütü'nde bir araya geldiler ve kadın

81 A.g.e., s. 209-210.

liderlerin birçoğu, hükümetin milliyetçi girişimleriyle işbirliği yaptı.

ENTELEKTÜEL VE KÜLTÜREL YAŞAM

Taishō Dönemi, kentsel bölgelerde "modernizm"e yönelişe tanıklık etti. Batı'nın popüler kültürüne ve adetlerine yoğun bir ilgi vardı. Batı'ya özgü sinema, müzik, giyim-kuşam, yiyecekler, içecekler, danslar, sporlar (örneğin beyzbol, tenis, ragbi), *mo-bo, mo-ga* (modern oğlanlar, modern kızlar) olarak anılan modern genç erkeklerce ve kadınlarca coşkuyla kucaklandı. Bunlar, caz kültürünün en önünde yer aldılar. Modern teknolojiler, elektrikli tramvaylarla, motorlu taşıtlarla, neon ışıklarla, radyolarla, telefonlarla kentsel merkezleri dönüşüme uğratıyordu.

Kentlerde yaşayanlar modern şeylere boğuluyorken ve yeni dönemin bakış açısı gençler arasında güçleniyorken, kırsal köylerin yaşam biçimi bu şeylerden o kadar çok etkilenmedi ve geleneksel tarzlar ağırlığını korudu. Böylelikle, kentsel ve kırsal Japonya arasındaki uçurum genişlemeyi sürdürdü. "Şehirli züppe"nin gözünde, "geri" köylüler sefil yaratıklardı. Kuzeydeki bir köye giden, yazarlığa hevesli bir genç şöyle diyordu: "Köylü kadar sefil biri yoktur Onlar, kirli duvarları gibi kapkaradırlar ve yerlerde sürünen, pislik yalayarak hayatta kalan böceklerin yaşamıyla kıyaslanabilecek kadar iğrenç, kederli bir yaşam sürerler ... Ne çeşit insanlar olduklarını anlamak için yüzlerine bakmanız yeter Bir köylü kolayca anlaşılabilir. Soysuz suratından tanınabilir."[82] Kentlilerin alt tabakadan köylüleri küçümsemeleri, siyasal bilinçli köylülerden aynen karşılık gördü. Böyle bir çiftçi olan Shibuya Teisuke, 1926'da güncesine şunları yazıyordu: "Ah,

82 Mikiso Hane, *Peasants, Rebels and Outcastes* (New York: Pantheon, 1982), s. 34-35.

Tokyo, sen, kapitalist, kentsel uygarlık adına köylülerin kanını emen cani bir makinesin ... Kültürlü insanlar şatafatlı bir hayat sürerken, insan yaşamı için gerekli malları üretenler [sefalet içinde] yaşamak zorunda."[83]

Köylüler uzun saatler boyunca ağır işler yapmak zorunda kalırken, kentliler, kültürün ve edebiyatın meyvelerini tadabiliyorlardı, çünkü Taishō Döneminde kitaplar, dergiler, gazeteler ve kültürel eserler çoğaldı. Köylülere kıyasla, kentliler genellikle daha iyi eğitim alıyorlardı. Köylüler, en iyi olasılıkla, ancak altı yıllık zorunlu ilköğretimi bitirebiliyorlardı, kentli gençler ise ortaöğretime devam edebiliyorlar, hatta bazıları yüksekokullara gidebiliyorlardı. Yüksekokul sayısı 1925'e kadar önemli ölçüde arttı. Otuz dört üniversite, yirmi dokuz yüksekokul ve seksen dört meslek okulu vardı. Ortaöğretim kurumlarının (ortaokul olarak bilinen ama Amerika'daki liselere denk olan okulların) sayısı, yüzyılın başından itibaren önemli artış gösterdi. 1924'te 491 erkek ortaokulu ve 576 kız ortaokulu vardı. Herkesin ilköğretim kapsamına alınmasıyla, ülkede okuryazarlık oranı yükseldi. Bu ise dergilere, gazetelere ve kitaplara gömülmek için can atan geniş bir okur kitlesinin olduğu anlamına geliyordu.

Büyük gazetelerin tirajı bir milyon sınırını aşarken, popüler ve ciddi dergiler geniş bir okur kitlesi kazandı. Gazete tezgâhlarını ve kitapçıları haftalık ve aylık dergiler doldurdu. Dergi yayımcılarından Noma Seiji (1878-1938), toplumun tüm kesimlerine ve tüm yaş gruplarına hizmet sunan başat kişi olup çıktı. Onun dergilerinde hem eğlendirici hem de öğretici yazılar ve öyküler yayımlandı. 1930'da dergilerinin toplam tirajı altı milyondu. Noma, başarısını, "daima zamanın bir adım gerisinde olan" yazılar yayımlaması gerçeğine bağladı. Başka bir deyişle, Noma, kamuoyuna öncülük etmedi, içten içe halkın zihnini kemiren duyguları uyandırdı. Dolayısıyla,

83 Shibuya Teisuke, *Nomin Aishi* (Köylülerin Hazin Tarihi) (Tokyo: Keiso Shobo, 1970), s. 264, s. 440.

Taishō Döneminde romantik aşk öyküleri ve yiğit samuray hikâyeleri sayfaları doldururken, militarizmin yükseldiği 30'lu yıllarda geçmişin ve o günün kahraman ve yurtsever karakterleri öne çıktı.

Noma'nın dergileri ciddi edebiyat içermiyordu, çünkü onun okurları, eğlenceli öyküler arıyorlardı. Gazeteler de, sevilen romanlar da günlük tefrika olarak yayımladı. Bazıları oldukça uzundu. Yazgısında kötülüğe karşı iyilik için dövüşerek gezip dolaşmak bulunan kör bir nihilist kılıç ustasının öyküsünün anlatıldığı *Büyük Bodhisattva'nın Dağ Geçidi*, Tolstoy'un *Savaş ve Barış* adlı yapıtının iki katı uzunluğundaydı. Yoshikawa Eiji (1892-1962) yalnızca ilkokul okumuştu ama 20. yüzyıl ortasında en çok okunan popüler yazar hâline geldi. Samuray dünyasının John Wayne'i sayılan Miyamoto Musashi gibi kahraman kılıç ustalarının serüvenlerini yazmasının yanı sıra, Taira klanının tarihi gibi tarihsel öyküler de kaleme aldı. Danielle Steel'in öncülü sayılabilecek Yoshiya Nobuko (1896-1973), kadınlar hakkında pek çok romantik öykü yazdı.

Ciddi yazarlar, popüler dergilerde genellikle kendilerine yer bulamadılar ama bunların çoğu geniş bir okur kitlesi kazandı. Üst sınıftan bir grup hevesli genç, 1910'da Beyaz Huş Okulu adıyla bir edebiyat çevresi oluşturdu. Üyelerinden birinin dediğine göre, yaşamın anlamı, "insanlığın iradesi"yle uyumlu olmaktı. Bireysel ruh ile insanlık ruhu arasında bir ortaklık bulunmaktaydı. Sanatçının "doğayla ve insanlıkla dans eden bir yüreği" vardı. Bu anlayışla, bazı yazarlar, içe yönelip özel yaşamlarına eğildiler ve "Ben" romanı adıyla anılan türde eserler verdiler. "Ben" romanının amacı, yazarın yüreği ile okurun yüreğinin birbirini kucaklamasını sağlayabilmekti.[84]

---

84 Mitsuo Nakamura, *Modern Japanese Fiction, 1868-1926* (Tokyo: Chuo Koronsha, 1966), Kısım II, s. 32-33.

Amerika'da Haverford ve Harvard Üniversitelerinde öğrenim görmüş olan Arishima Takeo (1878-1923), bu çevreye mensup yazarlar arasındaydı. Hıristiyan hümanizminden ve sosyalizmden etkilendi ama işçi sınıfına ait olmayan birisi olarak, proletaryanın yaşamına karışma yetkisinin olmadığı inancındaydı. Ne var ki, hümanizminin etkisiyle, Hokkaido'daki 400 dönümlük çiftliğini, kiracı olarak orayı işleyenlere verdi. Toplumsal yetersizlik duygusuna kapıldığı için, nihilist umutsuzluğa sürüklendi. İnsan yaşamında, alışkanlığa dayalı (itiyadi), zihinsel ve içgüdüsel olmak üzere üç aşamanın olduğu sonucuna vardı. Gerçek özgürlüğe ancak içgüdüsel evrede kavuşulurdu. Yaşamın nihai anlamını aşkta arayan Arishima, bir kadın gazeteciyle birlikte intihar etti. Başyapıtı *Belirli Bir Kadın*'ın kadın kahramanı, modern Japon kurgu edebiyatının önceki kadın kahramanlarının hepsinden bütünüyle farklıdır: Sağlam iradelidir, gelgeç olmasına karşın eylemlerinde kararlıdır, yoğun yaşam enerjisiyle doludur."[85] Arishima, kadınların kurtuluşuna yürekten inanıyordu. Kadınların sırf çağdaş kültürel yaşama katılma hakkına kavuşmakla yetinmemeleri gerektiği kanısındaydı, çünkü mevcut kültürel durumu kabullenmek, erkeklerin beğenisine teslim olmak anlamına gelirdi. Kadınlar, aralarından kadın dâhiler çıkarmalıydılar.[86]

Natsume Sōseki'den etkilenen başka bir grup yazar, *Shin Shichō* (Yeni Düşünce Akımı) adlı edebî dergiyi çıkarmaya başladı. Bu çevrenin en parlak üyesi, "saf zekânın ve arılığın" cisim bulmuş hâli sayılan eserlerin sahibi Akutagawa Ryūnosuke (1892-1927) idi. Akutagawa, yaşama kötümser bir gözle baktı ama insani zaafları nükteli bir dille yerdi. Beklenmedik olayların, her zaman, insanları mutluluğa ulaşmaktan alıkoyduğu inancındaydı. Bir ressamın, efendisinin isteği üzerine,

85 Donald Keene, *Dawn to the West* (New York: Henry Holt, 1984), s. 485.

86 A.g.e., s. 490.

cehennemden bir sahneyi perde üzerinde tasvir ettiği *Cehennem Perdesi* (*Jigokumon*) adlı eserinde bu inanç görülebilir. Ressam, sahneyi gerçekçi şekilde resmedebilmek için, efendisinin, bir kadını bir araba içinde yaktırmasını sağladı. Ressam, sahneyi resmetmek için oraya vardığında, yanan arabaya zincirlenmiş kadının kendi kızı olduğunu gördü. Sahneyi resmetti ve kendini öldürdü. Akutagawa gitgide kötümserleşti, ölüme ilgi duydu ve en sonunda kendini öldürdü. Çocuklarına bıraktığı sözler şöyleydi: "Yaşamın, insanı ölüme götüren bir savaş olduğunu unutmayın. Eğer bu yaşam savaşında yenilgiye uğrarsanız, babanız gibi intihar edin."[87] Akutagawa'nın, Orta Çağ'da geçen, tecavüz ve cinayet hakkındaki dört farklı öznel öyküyü anlattığı *Rashōmon* adlı yapıtı, yönetmen Kurosawa Akira tarafından sinemaya uyarlandı ve uluslararası ün kazandı.

Yazarlık yaşamını 1945 sonrasında da sürdüren Tanizaki Jun'ichirō (1886-1965), bu okula mensup bir diğer seçkin yazardı. Diğer meslektaşları gibi o da doğalcılığa karşı çıktı ve şeyleri somut ayrıntılarıyla dile getirmekten çok, ruh hâli ve atmosfer uyandırma üzerinde yoğunlaştı. Müstakbel yazarlara şöyle öğüt verdi: "Aşırı açık olmaya çalışmayın, bazı anlam boşlukları bırakın ... olgu ve nesne ile bunu anlatıma kavuşturan sözcükler arasına ince bir kâğıt tabakası koymanın iyi bir biçim olduğu kanısındayız." "Edebiyat denilen konakta, saçakları derin, duvarları koyu yapardım. Aşırı açıklıkla ortaya çıkan şeyleri gölgelere iterdim."[88] Tanizaki, kadın güzelliğine

87 Kadokawa Genyoshi ve diğerleri, haz., *Nikon Bungaku no Rekishi* (Japon Edebiyatı Tarihi), 12 cilt (Tokyo: Kdokawa Shoten, 1967-1968), C. II, s. 199-215.

88 Junichiro Tanizaki, *Some Prefer Nettles*, çev. Edward G. Seidensticker (New York: Knopf, 1955), s. xv ve Junichiro Tanizaki, "Gölgeye Övgü", *Perspective of Japan* içinde, *Atlantic Monthly* Eki (New York: 1954), s. 48-49.

taptı ve erkekleri, salt o güzelliği beslemeye yarayan gübreden ibaret saydı. Batılı yazarlardan etkilendi ama geleneksel kültürle de yoğruldu. *Bazıları Isırgan Yeğler* adlı yapıtında, Batı'nın çekici yanları ile geleneksel yaşam tarzı ve kültür arasındaki çatışmayı işledi.

Yapıtlarıyla Batı'da ünlenen ve nihayet 1968'de edebiyat dalında Nobel Ödülü kazanan diğer yazar, Kawabata Yasunari (1899-1972) oldu. Kawabata'nın birçok yapıtını çeviren E. G. Seidensticker, onun yazı üslubunun lirik niteliğini, *haiku* üstatlarının üslubuyla kıyasladı "*Haiku*, zıt ya da uyuşmaz terimleri eşleştirerek ani bir güzellik farkındalığı iletmeyi amaçlar. Dolayısıyla, klasik *haiku*nun ayırıcı özelliği, devinim ile durgunluğu kaynaştırmasıdır. Benzer şekilde, Kawabata da duyuları karıştırmaya çok büyük ağırlık verir."[89] Kawabata, Nobel Ödülünü alırken yaptığı konuşmada, Japon kültüründen ve onun doğayla birliğinden söz etti. 13. yüzyılda yaşamış bir din adamının şiirine değinirken, şu gözlemini aktardı: "O, Ay'ı görünce Ay hâline gelir, gördüğü Ay ise ona dönüşür. Doğaya bütünüyle dalar, doğayla bir olur."[90] Tanizaki ve Kawabata, edebi çalışmalarını Shōwa Döneminde (1926-1989 arası) sürdürdüler.

1920'li ve 1930'lu yıllarda birçok kadın yazar da yetişti. Uno Chiyo (1907-1996) onlardan biriydi. Savaş öncesi yıllardaki bazı kadın yazarlar gibi Uno da toplumsal sorunlara kafa yormadı, karşılaştığı ayrıksı kişilikleri temel alan romanlar üretti. Bir edebiyat eleştirmeni Uno hakkında şöyle demişti: "[O], adetleri, yeri ve zamanı göz ardı ederek, sanki sözcüklerin kendi güçleriyle yaşıyor gibi göründüğü bir tür

89 Yasunari Kawabata, *Snow Country*, çev. Edward G. Seidensticker (New York: Knopf, 1956), s. 6-7

90 *Japan Report*, New York Japonya Başkonsolosluğu, 31 Ocak 1969.

romansı düşlem dünyası icat etti."[91] Bir diğer tanınmış kadın yazar da en üretken dönemine savaş sonrası yıllarda ulaşan Enchi Fumiko (1905-1986) idi. En önemli yapılarının birinde Enchi, ataerkil aile sisteminin baskısına soylulukla ve yaratıcı bir beceriyle katlanan Meiji Dönemi kadınlarının yaşamını betimledi. Eserin kadın kahramanı, yaşlanınca, "uğruna çok büyük enerji ve bilgelik harcamış olduğu o yapay yaşamın beyhudeliğini her nasılsa ansızın anladı."[92]

Sosyalistlerin ve komünistlerin işçi sınıfı için etkin mücadele yürüttükleri Taishō Döneminde, proleter edebiyatı alanında birçok yazar yetişti. Nagatsuka Takashi'nin (1879-1915) Taishō Döneminden önce, 1910'da kaleme aldığı *Tsuchi* (Toprak), köylülerin zor yaşantısını betimler. 1921'de, proleter edebiyatına adanmış bir edebî dergi olan *Tane Maku Hito* (Tohum Ekenler) yayımlandı ama edebî bir dergi olarak ya da işçi sınıfının çıkarlarını ilerletme aracı olarak gelişemedi. Daha önce değinilen Kobayashi Takiji, tanınmış bir proleter yazardı. Miyamoto Yuriko (1899-1951), Marksizmi benimseyen kadın yazarlar arasındaydı. 1931'de Komünist Parti'ye katıldı ve bir komünist parti lideriyle evlendi. 1930'ların sonunda hapse atıldı ama sağlığı kötü olduğu için salıverildi. Amerika'daki yaşamını anlattığı yarı otobiyografik bir eser olan ilk romanı *Nobuko*, 1920'lerin ortasında yayımlandı. Ama Miyamoto'nun önemli yapıtlarının çoğu, savaş sonrası yıllarda okurlarla buluştu.

Önde gelen yazarların büyük popülerlik kazanmasıyla, yayımcılar, edebî yapıtların derlendiği çok ciltli seçkiler çıkarmaya yöneldiler. 1926'da otuz altı ciltlik bir edebiyat seçkisi yayımlandı. Yayımdan önce 600 bin kişi ön talepte bu-

91 Keene, *Dawn to the West*, s. 1136.

92 Enchi Fumiko, *Waiting Years*, çev. John Bestor (Tokyo: Kodansha, 1971), s. 190.

lundu. 1927'de bir yayımcı, edebî yapıtların cep basımlarını çıkarmaya başladı.

Ciddi entelektüel eserler üretmeye başlayanlar yalnızca edebiyat yazarları değildi. Erken Meiji Dönemi düşünürlerinin İngiliz ve Fransız liberalizmine duydukları ilginin ardından, Alman idealizmi, akademik çevrelerde en çok izlenen felsefe hâline geldi. Nishida Kitarō (1870-1945), bu düşünce okulunun en seçkin üyesiydi. Nishida, Hegelci ve Yeni Kantçı felsefeden etkilendi ama Zen Budizmini de inceleyip öğrendi. Akılcı bilimi içermesinin yan sıra, dinsel unsurlar da içeren bir felsefe geliştirmeye koyuldu. *İyiye Dair İnceleme* adlı yapıtında, gerçekliği, "saf" ve "dolaysız" deneyim açısından tanımlamaya çalıştı, özne ile nesne ayrımı yapılmadan önceki bir noktaya odaklandı. Sonraki bir yapıtında, bu noktayı, özne ile nesnenin var olduğu ve bilincin kendisinin belirlendiği "hiçlik yeri" olarak saptadı. Burada, "biçimsizin biçimi görülür ve sessizin sesi işitilir"di.[93]

Meiji Döneminde Batı bilimiyle tanışmadan sonra, birçok akademisyen, bilimsel incelemelere girişti ve Japon bilimciler önemli buluşlar yapmaya başladılar. 1894'te hıyarcıklı veba basilini bulan Kitazato Shibasaburō (1852-1931), bu ilk buluşçular arasındaydı. Kitazato, dizanteri ve tetanos basillerini de izole etti, difteri için bir antitoksin de hazırladı. Bakteriyolog Noguchi Hideyo (1876-1928), frenginin ve sarıhummanın nedenini ve tedavisini buldu. Başkaları da atom çalışmalarına, deprem bilimine ve ilaç bilimine önemli katkılar yaptılar.

93 Karş. Torataro Shimomura, "Nishida Kitaro ve Felsefi Düşüncesinin Bazı Yönleri", Kitaro Nishida, *A Study of Good* içinde, çev. V. H. Viglielmo (Tokyo: Japanese Government Printing Bureau, 1960), s. 191 vd.

SOSYOEKONOMİK GELİŞMELER

Rosovsky ile Ohkawa'nın önermesine göre, modern ekonomik gelişmenin ikinci aşaması, 1906'dan 1952'ye kadar uzanır. Yazarlar, bu aşamayı, 1906-1930 arası ve 1930-1952 arası olmak üzere iki evreye ayırırlar. Birinci evrede, modern sanayi-ticaret sektörü, Rus-Japon Savaşı sırasında silah üretiminin artması ve sömürgelerin elde edilmesiyle yeni pazarların açılması sayesinde hızla büyüdü. 1925-29 arasında mamul mal üretimi, 1910-1914 arası döneme kıyasla üç kat arttı. Geleneksel tarım sektörü, bu kadar hızlı gelişmedi ve yıllık olarak yalnızca %2 ila %3 oranında büyüdü.

Modern sektörde, tekstil, metal ve makine, kimyasal madde, seramik, elektrik ve gaz üretimi önemli artış gösterdi. Motorlu makinelerle donatılmış fabrikaların sayısı, 1909-1929 arasında beş kattan fazla arttı. Bir milyon olan fabrika işçilerinin sayısı ise 1929'da yaklaşık 2,4 milyona çıktı. Ayrıca, küçük atölyelerde de milyonlarca işçi vardı. Ama birincil iş kolları olan tarım, balıkçılık ve madencilik kollarındaki işçilerin oranı, yüksek düzeyini korudu. 1880'de %81'di. Bu oran düşmeyi sürdürdü ama 1930'da hâlâ %51,1'di.

Yaşam standardında anlamlı bir yükselme olmadı. Özellikle işçilerin çoğunluğunu genç kızların ve kadınların oluşturduğu tekstil tesislerinde, ücretler ve çalışma koşulları kötü olmayı sürdürdü. İşçilerin durumunu iyileştirmek için sendika örgütleme çabaları, yukarıda söz edildiği gibi, büyük iş çevrelerinin ve hükümetin direnişiyle karşılaştı. Kentlilerin yaşam standartları bir miktar iyileşti ama elektrik gibi modern olanaklar köylere yavaş ulaştı. Kentsel ve kırsal topluluklar arasındaki uçurum, Meiji Döneminin başından itibaren genişlemeyi sürdürdü. 1874'te Fukuzawa Yukichi, hükümetin, "kırsal emeğin meyvelerini Tokyo için toplaması"ndan yakınarak, "Başkentte çelik köprüler parıldıyor ama taşrada

tahta köprüler öyle çürümüş ki, üzerinden geçilemiyor,"[94] diyordu. Yoksul köylülere göre, kentliler, lüks içinde bir yaşam sürüyorlardı. Yüzyılın sonunda, ortalama bir kiracı çiftçinin günlük kazancı, 15 sen (0,15 yen) kadardı. Erkek dokumacının ortalama günlük ücreti 30 sen; kadın dokumacınınki 19 sen; kentli gündelikçininki ise 33 sendi. Hükümetçe 1920'lerin ortasında yapılan bir araştırmanın gösterdiği üzere, çiftçi ailesinin geliri, beyaz yakalı işçi gelirinin %70'i ve kentli işçi gelirinin %95'i kadardı. Kentli işçiler, tüm gıda gereksinimlerini satın almak zorundayken, çiftçi aileleri kendi ürünlerini tüketebildikleri için, kentli işçinin durumu, tarım işçilerinden daha iyi değildi. Köylüler açısından bakılınca, tüketilen gıdaların kalitesi, Tokugawa Dönemine kıyasla çok düzelme göstermedi. Diyetin büyük bölümünü pirinç, tahıl, sebze ve balık oluşturuyordu. 1870'lerde yaklaşık 2.100 olan günlük kalori alımı, Taishō Döneminde yaklaşık 2.300'e yükseldi. Sağlık ve temizlik olanakları önemli düzelme göstermedi. 1920'li yıllarda bebek ölüm oranı, her 1000 canlı doğumda 100'ün epey üzerindeydi (1996'daki 1000'de 4'lük oranla karşılaştırın). 1920'de ölüm oranı, 1000 kişide 25'ti (1993'teki 1000'de 8'lik oranla karşılaştırın). Beklenen yaşam süresi, 1899-1903 arasındaki 43.97 yıla ve 1909-1913 arasındaki 44,25 yıla oranla, 1921-1925 arasında biraz kısalarak 42,06 yıla indi. Oysaki bu süre 1997'de 80 yılın üzerine çıktı. Yüksek ölüm oranının ana nedeni, sık sık salgın hastalıkların patlak vermesiydi. Örneğin, 1886'daki kolera salgınında 108.400 kişi öldü. Çeşitli salgın hastalıklar, Taishō Döneminde halkı kırıp geçirmeye devam etti.

Genel olarak, kentsel ve kırsal işçi sınıfının yaşam koşulları önemli iyileşme göstermedi. Öyleyse, modern ekonomik

94 Kunio Yanagida, haz., *Japanese Culture in the Meiji Era*, C. IV, çev. Charles S. Terry (Tokyo: Toyo Bunko, 1957), s. 96-97.

büyümenin ikinci döneminin ilk evresinde üç kata ulaşan ekonomik büyümeden kimler yarar sağladı? 1930'da köylü ve işçi aileleri, Japon ailelerin %84'ünü oluşturuyordu ama ülke hane gelirinin yalnızca %50'sini alıyordu. En tepedeki yaklaşık yirmi dört aile (ülke hanelerinin %0,0019'u), 10.000 yenden, yani ulusal hane gelirinin %10'undan fazla gelire sahipti. Yine en tepedekiler içindeki on dokuz ailenin hane gelirleri, 1 milyon yenin üzerindeydi. En alttaki 2,232 milyon ailenin yıllık kazancı ise 200 yen ya da daha düşüktü.

Servetin en tepedeki birkaç ailede toplanması, ekonominin sınai ve ticari dizginlerinin, *zaibatsu*'yu, yani mali-sınai şirket topluluklarını oluşturan bir avuç dev şirketin elinde olduğu anlamına geliyordu. Bu dev işletmeler kategorisinde bir düzine kadar kurum vardı ama bunların dördü en tepede yer alıyordu: Mitsui, Mitsubishi, Sumitomo ve Yasuda. Batı'daki şirket komplekslerinden farklı olarak, bu devasa tröstler, ailelerin mülkiyetindeki topluluklardı. Bunların iş faaliyetleri birçok alanı kapsıyordu. Bu ailelerin en büyüğü olan Mitsui'nin faaliyet alanları arasında ticaret, bankacılık, madencilik, kerestecilik, tekstil, gemicilik, şeker, metal, makine ve birçok başka iş girişimi vardı. Mitsubishi şirketler topluluğu, 1940'larda ülkenin gemicilik ve gemi yapımı işlerinin %25'ini, kömür ve metallerin %15'ini, banka kredilerinin %16'sını, un üretiminin %50'sini, düz cam üretiminin %59'unu, şeker üretiminin %35'ini, pamuklu dokuma üretiminin ise %15'ini kontrol ediyordu. Tek bir alanda hiçbirinin tekelci denetimi yoktu ama bir avuç *zaibatsu* kliği, ülkenin tüm ekonomik yaşamını fiilen pençesinde tutuyordu.

Bu şirket topluluklarının hükümetle ve siyasal liderlerle yakın bağları vardı. Mitsui ve Mitsubishi, savaş öncesindeki iki büyük parti olan *Seiyūkai*'nin ve *Minseitō*'nun hamisi ve para kaynağıydı. Büyük iş sahibi ailelerin yükseliş göster-

diği Meiji Döneminin başından itibaren, dört büyük aile ile hükümet liderleri arasında doğrudan, kişisel bağlar vardı. Hükümet liderleri, *zaibatsu*'nun tekelci atılımını dizginlemek için hiçbir şey yapmadılar. Aslında, "zengin bir ülke ve güçlü bir askeriye" inşa etme hedefinin ayrılmaz bir parçası oldular. Yurt dışında askeri ve siyasal yayılma emeli ile pazarlar ve kaynaklar üzerinde *zaibatsu* denetimi kurma çabası el ele yürüdü.

Tarım sektöründe de servetin birkaç zengin toprak sahibinin elinde toplanmasına tanık olundu. Meiji Döneminde feodal toprak mülkiyeti sisteminin son bulması, toprak mülkiyetinin büyük toprak sahiplerinin elinde toplanmasının da son bulduğu anlamına gelmiyordu. 1935'te ekili arazilerin %4,7'sini 3.415 toprak sahibi kontrol ederken, yalnızca %56'sı, küçük mülk sahibi 4.765.000 çiftçi ailesinin elinde bulunuyordu. Kiracı çiftçilik, Meiji Döneminin başından beri artmayı sürdürdü ve 1910'da ekili arazilerin %45'ini kiracı çiftçiler işliyordu. Toprağı işleyenlerin %39'u bir karış bile toprağa sahip değildi.

7. BÖLÜM

Savaşa Giden Yol

Tanaka hükümetinin iki yılı (1927-29), oluşum sürecindeki demokrasi döneminin sona erip, militarizme ve savaşa giden yolun başlaması olarak görülebilir. Taishō Döneminde, liberal eğilimli parti liderlerinin kısa hükümet dönemleri oldu ama Tanaka, "tehlikeli düşünce" taşıyanlara, yani komünistlere ve komünizm sempatizanlarına karşı amansız adımlar attı. Dışişleri alanında, Çin'deki saldırgan hamleler, Çan Kay Şek'in yeni gelişen milliyetçi kuvvetleriyle çatışma evresine girdi. Milliyetçi kuvvetler Mayıs 1928'de Şantung Yarımadası'ndaki Jinan'a yaklaşınca, Tanaka, Çin kuvvetlerini durdurmak için asker gönderdi. Bu harekât, orada yaşayan Çinlilerin binlercesinin öldürülmesi ve yaralanması ile sonuçlandı.

Milliyetçi kuvvetler kuzeye doğru ilerlemeyi sürdürürken, Japon liderler, Rus-Japon Savaşı'ndan sonra Japonya'nın nüfuz alanına girmiş olan Mançurya konusunda endişelenmeye başladılar. 1927 yazında Tanaka, Çin'le ilgili bir politika belirlemek için ordu ve dışişleri yetkilileriyle bir toplantı yaptı. Mançurya'yı Japonya'nın "can damarı" sayan müdahale yan-

lıları, geçici olarak dizginlendi. Mançurya savaş ağası Zhang Zuolin, Mançurya'da Japon Kwantung Ordusuyla işbirliği yapmıştı. Milliyetçi birliklerin Mançurya'ya yaklaşmakta olduğ Haziran 1928'de, kuvvetleriyle Pekin'i denetiminde tutan Zhang Zuolin, Haziran 1928'de Mançurya'ya çekilmeye karar verdi. Mançurya'ya dönüş yolundayken, içinde bulunduğu treni havaya uçuran Kwantung Ordusu subaylarının suikastına uğradı. Subayların amacı, Zhang'ı saf dışı etmek ve tüm Mançurya'yı Japon denetimi altına almaktı. Tanaka, subayların hukuken izin verilen bölgenin ötesine geçme planını onaylamadı. Zhang'ın yerine, Çan Kay Şek'e bağlılığını bildiren oğlu Zhang Xueliang geçti. Bunun üzerine, Kwantung Ordusu subayları, Mançurya'nın tamamını Japon denetimi altına almak için komplo kurmaya başladılar.

Tanaka, Zhang'ın ölümünden sorumlu olanlar hakkında imparatora yalan yanlış bilgiler verince, görevini bırakmak zorunda kaldı. Böylece, diğer büyük parti *Minseitō*'nun lideri Hamaguchi Yūkō (1870-1931) Temmuz 1929'da başbakan oldu. Hamaguchi'yi bekleyen öncelikli görev, 1927 başındaki banka krizinin ardından patlayan ekonomik krizdi. Orta ve küçük ölçekli birçok banka battı ve mali denetimin daha büyük bankalar elinde toplanması süreci hızlandı. İmalat sektöründe de aynısı meydana geldi ve küçük firmalar batınca, daha büyük firmaların tekelci kontrolü genişledi. Tanaka'nın ekonomik krize bulduğu çare, askeri harcamaları artırarak ve sömürgeler üzerindeki sömürüyü yoğunlaştırarak ekonomiyi canlandırmaktı. Ama bu önlemler, ülkenin ekonomik sorunlarını çözmedi ve çok geçmeden, dünyayı sarsan Büyük Buhran Japonya'yı da olumsuz etkiledi, çünkü ülkenin ihracatı çarpıcı ölçüde azaldı. Birleşik Devletler'e yapılan ipek ihracatının yanı sıra, Çin'e ve başka Asya ülkelerine yapılan tekstil malları ihracatı da sert bir düşüş gösterdi. Japonya'nın

ihracatı 1929-1931 yılları arasında %50 oranında azaldı.

Bunun sonucu olarak işçi sınıfını ve köylüleri sıkıntıya sokan toplumsal güçlükler, kurulu düzene ve büyük iş çevreleriyle sarmaş dolaş olan siyasal partilere yönelik eleştirilerin yükselmesine katkıda bulundu. Hükümet sol hareketlerin tepesine binerek onları biraz susturmuştu ama bu kez kurulu düzene yapılan saldırı sağcı militaristlerden geldi. Dolayısıyla, Tanaka'dan sonra kurulan parti hükümetleri, sağcıların ve militaristlerin giderek artan hoşnutsuzluğuyla ve husumetiyle karşı karşıya kaldı.

Başbakan Hamaguchi, kemer sıkma yoluyla ekonomik krizin üstesinden gelmeye çalıştı ama bunun bir yararı olmadı. Hükümet, ekonomik krizle yüz yüze olmasının yanı sıra, 1921'deki Washington Konferansından beri izlenen uluslararası işbirliğine dayalı dış politikasına karşı çıkan sağcıların da hedefindeydi. Bu uluslararası işbirliği politikasıyla özdeşleştirilen kişi, 1920'lerde kurulmuş birçok kabinede Dışişleri Bakanlığı yapan Shidehara Kijuro (1872-1951) idi. Tanaka, bu politikayı sürdürmüş ve 1928'de Kellogg-Briand Paktını imzalamıştı. Washington Konferansında kabul edilen donanma silahlarını sınırlandırma politikası sürdürüldü ve 1930'un başında, ilgili devletler, zırhlı gemilere ilişkin Washington anlaşmasına ek olarak, başka savaş gemilerinin de azaltılmasını görüşmek için Londra'da toplandı. Görüşmeler sonucunda, Japonya, ağır kruvazörlerde 10-10-6 (ABD: Britanya: Japonya) oranını ve destroyerlerde 10-10-7 oranını kabul etti. Japonya, denizaltılarda Birleşik Devletler'le eşitlik elde etti.

Donanmanın ileri gelenleri, kruvazörler ve destroyerler için 10-10-7 oranı isteyerek bu anlaşmaya karşı çıktılar. Muhalif *Seiyūkai* siyasal dümen çevirdi ve Londra Anlaşmasını imzaladığı için Hamaguchi hükümetine saldırdı. Hükümetin, yüksek komutanlığın bağımsızlığı ilkesini çiğnediğini öne

sürdü. Hükümet, ulusal savunmayla ilgili konularda donanma genelkurmayını atlama yetkisine sahip değildi. Bu parti liderleri, 1930'larda militaristlerin sivil hükümetlere meydan okuma gerekçesini sağlıyorlardı. Londra Anlaşmasını desteklemiş olan donanma liderleri, 1930'larda suikast listesine alındılar. Amiral Okada Keisuke ve Amiral Suzuki Kantarō bunlardandı. 1930 sonunda vurularak ağır yaralanan Başbakan Hamaguchi doğrudan hedef oldu. Görevinden istifa etti ve çok geçmeden öldü. Shidehara, Hamaguchi'nin ölümünden önce Başbakan vekili olarak görev yaptı ama Londra Anlaşmasını desteklediği için sürekli olarak hainlikle suçlandı.

1926-27'de başbakanlık yapmış olan Wakatsuki Reijirō (1866-1949), Hamaguchi'nin istifasından sonra, Nisan 1931'de başbakanlık görevini üstlendi. Ama suikastlar tertipleyen sağcı eylemciler ona rahat vermedi. Eylül ayında, Kwantung subaylarınca tezgâhlanan Mançurya Olayıyla karşı karşıya kaldı. Bu olaylar ve partide çıkan anlaşmazlık nedeniyle, istifa etmek zorunda kaldı. Yerine, *Seiyūkai* başkanı İnukai Tsuyoshi (1855-1932) başbakan oldu; İnukai, siyasete atılmasından beri parti hükümeti için mücadele etmiş ama demagojik bir tavır alarak, Londra Anlaşmasını imzaladığı için Hamaguchi hükümetine saldırmıştı. Kendisi de sağcı aşırı milliyetçilerin sözlü saldırılarına ve tacizlerine uğradı, suikast hedefi oldu. Böylelikle Japonya, iç siyasal gelişmelerin ve dışişlerinin, sağcı, militarist, aşırı milliyetçi unsurlarca yönetilir hâle geldiği bir on yıla girdi. Bu hareket, ideolojik ya da örgütsel paradigmaları bakımından Avrupa faşizmine pek benzememesine karşın, bazılarınca faşist olarak nitelendirilmiştir.

RADİKAL MİLLİYETÇİ EYLEMCİLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

İmparatorluk sisteminin Güneş Tanrıça'dan kaynaklanan

kutsallığı, milli kimliğin dokunulmazlığı, Japon ırkının ve tarihinin eşsizliği ve üstünlüğü, dünyanın sekiz köşesini tek çatı altında toplama misyonu, 1930'larda önemle vurgulanır oldu.

Bu düşünüş tarzının kökeni, Tokugawa Dönemindeki Milli Öğrenim akımına mensup âlimlerinin düşüncesine kadar götürülebilir (gerçi onlar, 1930'lardaki aşırı milliyetçiler gibi şovenist ya da "faşizan" değillerdi). Mançurya'nın Japon çıkarları için önemli olduğu görüşü, Rus-Japon Savaşı'ndan bu yana her zaman geçerliydi. Japonya'nın Mançurya'yı ve Moğolistan'ı kapsayacak şekilde yayılmasını savunan sivil gruplar arasında, 1901'de kurulan Amur Nehri Derneği de vardı. Rus-Japon Savaşı'ndan sonra, Tōyama Mitsuru (1855-1944) Amur Nehri Derneği'nin başına geçti ve Japon sınırlarının Amur Nehri'ne genişletilmesi için bastıran sağcı milliyetçilerin önderi hâline geldi. 1920'lerin sonunda ekonomik bunalım ülkeyi kasıp kavururken, milliyetçiler ve militaristler, Asya anakarasına yönelik saldırıları daha ateşli şekilde savunmaya başladılar. Çan Kay Şek'in yeni Çin hükümetiyle birleşme olasılığı belirince, Mançurya'daki Kwantung Ordusu subayları daha sert bir tutum almaya başladılar.

Ülkedeki iç sıkıntılar, hükümete karşı anti-liberal bir duruş almaya başlayan "faşizan" unsurları besledi. Sosyalist olarak yola çıkan ama zamanla imparatorluk sisteminin önemini vurgulama noktasına gelen Kita İkki (1884-1937), bu tür sağcı ideologlar arasındaydı. Kita, ayrıcalıklı kliğin ve *zaibatsu*'nun kontrol ettiği hükümeti devirerek, siyasal sistemi tümüyle yeniden yapılandırmak gerektiğine inanıyordu. İmparator ile halkın birliği ancak öyle yapılırsa sağlanabilirdi. Kita, büyük teşebbüslerin millileştirildiği ve özel toprak sahipliğinin sınırlandığı nasyonal sosyalizmden yanaydı. Batı emperyalizminin kurbanı olan Çin'e ilk başta sempati duyuyordu. Ama

Çin'e karşı Japon saldırganlığının sonucu olarak Çin-Japon ilişkileri gerginleşince, tüm dikkatini yeniden iç yapılanmaya odakladı. Kita'nın desteklediği bir tür darbe tezgâhlayan radikal genç subaylar, onun fikirlerini benimsediler. Kita, ilerleyen sayfalarda anlatıldığı gibi, 26 Şubat (1936) Olayını gerçekleştiren subaylarla iş birliğinden hüküm giydi ve idam edildi.

Tanınmış on üç lidere suikast düzenlemeyi hedefleyen Kan Kardeşliği Birliği gibi aşırı milliyetçi dernekler örgütleyen İnoue Nisshō (1886-1967), bir diğer radikal milliyetçiydi. Buhran nedeniyle köylülüğün çektiği yoksulluk ve sıkıntı şiddetlendikçe, tarım sektöründe de aşırıcı bir grup ortaya çıktı. Tarımsal özerklik ve tarıma dayalı ekonomi politikasını savunan Gondō Seikyō (1868-1938), bu grubun liderlerindendi. Gondō'nun iddiasına göre, bürokrasinin, *zaibatsu*'nun ve askeriyenin oluşturduğu oligarşi, 19. yüzyıl sonunda toplumun kontrolünü ele geçirdi ve güçlü kapitalistlerin yer aldığı küçük bir grup, ülkenin tüm kaynaklarını gasp etti. Bir diğer radikal eylemci de 1930'larda birçok sağcı dernek kuran ve sayısız suikast tertibine karışan Ōkawa Shūmei (1886-1957) idi. Ōkawa, 1945'te A Sınıfı savaş suçlusu olarak yargılandı ama akıl hastalığı nedeniyle hüküm giymedi. Hiranuma'nın örgütlediği *Kokuhonsha*, Japon millî kimliğinin eşsizliğini vurguladı; üyeleri arasında üst düzey siyasetçiler, iş adamları ve askeri liderler vardı.

1920'lerin sonu ile 1930'ların başında, genç subaylar siyasal gruplar kurdular. 1920'lerde askerlerin siyasal liderliğe karşı çıkmalarının kısmi bir nedeni, Taishō ve erken Shōwa Dönemindeki hükümetlerce izlenen silahsızlanma politikalarına itiraz etmeleriydi. Birçoğu kırsal kökenli olan genç subaylardan bazıları, hükümetin, yoksul düşmüş köylülüğe yardım etmek için pek az çaba göstermesine, oysaki politikacıların ve zenginlerin lüks içinde yüzmelerine öfkeliydiler. 1932'de Baş-

bakan İnukai'ye karşı suikasta katılan subaylardan biri, yargılamasında şunu belirtti: "Korkunç derecede zengin *zaibatsu*, yoksullukla boğuşan çiftçileri hiç umursamadan, özel kârının peşinde koşuyor. Bu arada, kuzeydoğu illerindeki yoksul çiftçilerin çocukları, kahvaltı etmeden okula gidiyor ve aileleri çürük patates yiyerek yaşamaya çalışıyor."[95] Sağcı siviller ile askeri eylemciler bir noktada birleştiler.

Yamagata'nın 1922'de ölmesiyle eski liderlik devredildikten sonra siyasette askeriyenin nüfuzunun giderek azalmasından kaygı duyan subaylar, hedeflerine yaklaşmak için gruplar oluşturmaya başladılar. Parti hükümeti liderlerine ve yoksullaşmış kitlelerin kötü durumunu umursamayan kapitalistlere eleştiriler yönelttiler. Köklü siyasal reformların gerekli olduğu sonucuna vardılar. Bu gruplardan biri olan *İssekikai* (Bir Akşam Derneği), 1929'da orta rütbeli subaylarca kuruldu; bunların birçoğu, örneğin Tōjō Hideki, 1930'larda birer millî lider olup çıktı. Subaylarca kurulan başka bir örgüt ise *Sakurakai* (Kiraz Çiçeği Derneği) adıyla 1930'da oluşturuldu. Hedefi, mevcut yönetimi devirmek ve askeri bir rejim kurmaktı. Dernek, yayınladığı amaç bildirisinde, izlenen silahsızlanma politikasını eleştirdi ve siyasal liderleri yolsuzlukla suçladı. İddia edildiğine göre, siyasal liderler "temel ilkeleri unutmuş Yamato halkının üstünlüğü için temel önem taşıyan manevi değerleri ihmal etmişlerdir ... Siyasal yolsuzluk seli doruk noktasına ulaşmıştır Tepeden tırnağa yozlaşmış partili siyasetçilerin zehirli kılıcı, şimdi askeriyeye doğrultuluyor. Londra antlaşmalarıyla ilgili tartışmada bu açık seçik ortaya serilmiştir ... Şurası açıktır ki, donanmaya karşı kullanılan partili siyasetçilerin kılıcı, çok geçmeden, orduyu sayıca küçültmek için kullanılacaktır ... Bu nedenle, bizim ... uyanıp

95 Masao Maruyama, *Thought and Behaviour in Modern Japanese Politics* (Londra: Oxford University Press, 1963), s. 45.

ayağa kalkmamız ve tümüyle kokuşmuş politikacılardan arınmamız gereklidir."[96] Bu subayların yücelttikleri "manevi değerler", Japon millî karakterinin üstünlüğüne, millî kimliğin eşsizliğine ve tüm değerlerin kaynağı olan imparatorluk sisteminin kutsallığına ilişkin mistik bir anlayışla bağlantılıydı.

Bu düşünüş tarzını sivil aşırı milliyetçiler de paylaşıyorlardı. Askeri unsurlar, Asya kıtasına yayılmayı bazı sivil radikallerden daha çok vurgulamalarına karşın, antidemokratik inançları paylaşıyor ve totaliter bir yönetimin kurulmasını savunuyorlardı. Bunların milliyetçi düşünüş tarzı, Batı ülkelerini, Batı kültürünü, bireyci yaşam tarzını ve Japon ekonomisinde ağır basan Batı tipi kapitalist çıkarları gitgide daha çok hedef almaya yöneldi. Bunlar, geleneksel, tarımsal değerlerden ve aile merkezli yaşam biçiminden yanaydılar. Aşırı milliyetçiler ile daha liberal, Batı yönelimli sektörler arasındaki çatışma, bir bakıma, kırsal ve kentsel Japonya arasındaki bir çatışmaydı, eski ile yeninin, Batıcılık ile Japonculuğun çatışmasıydı. Aşırı milliyetçilerin kanısına göre, kendileri, geleneksel değerleri ve imparator merkezli Japonya'nın özünü, muhalifleri ise bencil batılı değerlerin bozduğu yoz davranışları temsil ediyorlardı.

Japonculuğa yapılan vurgunun güçlenmesiyle, "tehlikeli düşünce" olarak nitelendirilen düşünüş tarzı yalnızca komünizmle sınırlı kalmayıp, liberalizmi ve aydınları, özellikle liberal anlayışa sahip akademisyenleri de kapsar duruma geldi. Akademisyenler, saldırı hedefi oldular ve üniversitedeki görevlerinden atıldılar. Japonculuk, imparatorluk sisteminin kutsallaştırılmasını ve yüceltilmesini doğurdu. Meiji Döneminin sonuna doğru, Tokyo Üniversitesi'nde görevli anayasa uzmanı Minobe Tatsukichi (1873-1948), imparatorla

96 Ōuchi Tsutomu, *Fasshizumu e no Michi* (Faşizme giden Yol) (Tokyo: Chuo Koronsha, 1967), s. 297.

ilgili olarak Organ Teorisi denilen teoriyi ortaya atmıştı. Minobe'nin tezine göre, imparator, devletin bir organıydı. Ne devletin üstündeydi ne de devletin kendisiydi. Minobe'nin teorisi önceleri tartışmalı bir teori olarak görülmedi ama aşırı milliyetçiliğin yükseldiği 1930'larda, milliyetçi düşünürler ile siyasetçilerin saldırı hedefi olarak seçildi ve Minobe 1935'te "hükümdara ihanet"le suçlandı. Minobe'nin teorisi mahkûm edildi, kitapları yasaklandı ve Minobe, Tokyo Üniversitesi'nden istifa etmek zorunda bırakıldı. Bağnaz bir milliyetçi onu öldürme girişiminde bulundu ama başarılı olamadı. Bu olay, 1930'lardaki "faşizan" zihniyetin simgesiydi. Milli kimliği lekelediği suçlamasıyla Minobe'ye ve Organ Teorisine yapılan saldırılar, gerçekte, düşünce ve ifade özgürlüğünün sonu anlamına geliyordu. Aşırı milliyetçilerin baskısıyla, 1937'de Eğitim Bakanlığı, imparatorun Güneş Tanrıça soyundan geldiğini, halkın yaşamının ve ahlakının asıl kaynağı olduğunu öne süren *Millî Kimliğimizin Esasları* (*Kokutai no hongi*) adlı belgeyi yayımladı. Bu belge, bağlılık, yurtseverlik, soya ve atalara saygı, uyum, savaşçı ruh ve *buşido* erdemlerini vurguluyordu. Demokrasi, sosyalizm ve komünizm gibi istenmeyen tüm hareketlerin ana nedeni olarak Batı bireyciliğini mahkûm ediyordu.

SUİKAST TERTİPLERİ

Haklılık duygusunun güdülediği sağcı milliyetçilerin birçoğu, muhalif anlayışları temsil eden ve amaçlarına engel çıkaran liderlerden kurtulmanın, gerçek değerleri savunma yöntemi ve yurtseverlik eylemi olarak kesinlikle meşru olduğuna inanıyordu. Sivil ve asker radikallerden oluşan çevre, bir dizi suikast tertibi planladı. Mart 1931'de bir grup komplocu, hükümete karşı darbe yapmayı ve General Ugaki Kazushige'yi (1868-1956) başa geçirmeyi planladı ama Ugaki iş

birliği yapmayı reddedince bu tertip başarıya ulaşmadı. Bu grup, daha sonra, Ekim ayında, Başbakan Wakatsuki'ye suikast düzenlemek ve General Araki Sadao'yu (1877-1966) başa geçirmek için komplo kurdu. Araki, Japonculuğu ve İmparatorluk Yolunu (Kōdō) savunan yabancı düşmanı biri olduğu için, radikallerden büyük saygı görüyordu. O sırada askeri eğitim genel müfettişi olan Araki, komplocuların bu girişimini bastırdı. Bu iki olayda da komploculara ceza verilmedi.

Bir sonraki tertibi planlayan Kan Kardeşliği Birliği, on üç lideri kapsayan bir suikast listesi yapmıştı. Bu örgüt, 1932 başında, maliye bakanına ve Mitsui şirketler grubunun yöneticisine suikast düzenledi. İnoue Nisshō, komplocularla bağlarından dolayı on beş yıl hapis cezasına çarptırıldı ama Birlik üyeleri, bu planı devam ettirdiler. Giriştikleri bir sonraki hamle, hoşnutsuz donanma subaylarıyla bağlantılıydı. O sırada başbakan olan İnukai Tsuyoshi, birinci hedef seçildi. Bu suikastın tertipçileri, iç "reformlar" isteyen sağcı radikaller ve emperyalist bir dış politikadan yana olan militanlardı. Eylül 1931'de Kwantung Ordusu subayları, Mançurya Olayı denilen olayı tezgâhlamak için plan kurarak, Japonya'yı Asya anakarasında saldırgan bir siyaset izlemeye ve sonunda büyük bir savaşa ittiler. Mançurya savaşı, Wakatsuki'nin başbakanlığı sırasında çıkmıştı. Muhalefetteki *Seiyūkai* partisinin lideri olan İnukai, Dışişleri Bakanı Shidehara'nın izlemekte olduğu "tabansız" uluslararası iş birliği politikasını eleştiriyordu. Ama başbakan olduğu zaman, kendisi de Kwantung Ordusunun Mançurya'daki eylemlerini kısıtlamaya çalıştı. İnukai'nun bu tutumuna kızan radikal ordu ve donanma subayları, büyük iş sahiplerinin, bürokratların ve politikacıların oluşturduğu kurulu düzeni eleştiren radikal tarımcı unsurlarla el ele verdiler. Üst düzey yetkililere suikastlar, kilit önemdeki tesislere ve kurumlara saldırılar düzenlemeye

karar verdiler. Yalnızca 15 Mayıs 1932'de İnukai'ye suikast yapmayı başardılar. İnukai suikastı, Japonya'nın militarist aşırıcılığa yönelmesinde bir dönüm noktası oldu. Parti hükümeti sisteminin sonunu getirdi ve sağcı askeri nüfuzun hem iç hem de dış politik karar mekanizmalarına yoğun olarak sızmasıyla sonuçlandı.

İÇ VE DIŞ İŞLERDE SAĞCI AŞIRICILIK

Tanaka hükümeti Çin'e karşı daha saldırgan bir duruş almaya başlamıştı ama Japonya'yı İkinci Dünya Savaşı'na iten, Mançurya Olayıydı. Japonya'nın milli güvenliği için Mançurya'nın temel önem taşıdığı savunuluyordu ve Rus-Japon Savaşı'ndan beri radikal milliyetçiler arasında bu düşünce ağır basıyordu.

Kwantung Ordusu subayları ve başka birçok subay, Mançurya'nın yeni Milliyetçi hükümet altında birleştirilmesini önlemeye kararlıydı. Zhang Zuolin'in oğlu olan Mançurya savaş ağası Zhang Xueliang, milliyetçi hükümetle iş birliğine yöneliyordu. Bunun üzerine, Kwantung Ordusu subayları İshiwara Kanji (1886-1949) ve İtagaki Seishirō (1885-1948), Zhang Xueliang'ı devirmeye ve Mançurya'yı Japon yönetimine sokmaya karar verdiler. Tokyo'daki bazı askeri yetkililer de Kwantung subaylarının planına onay verdiler.

Kwantung subayları, kurdukları planın ilk adımı olarak, Güney Mançurya Demiryolunun Mukden'deki (Şenyang) bir bölümünü havaya uçurdular ve bunun için Çin askerlerini suçladılar. Sonra da Kwantung Ordusu birliklerini, Güney Mançurya Demiryolu sınırlarının ötesindeki alanlara sevk ettiler. Başbakan Wakatsuki, Dışişleri Bakanı Shidehara'nın tavsiyesine uyarak askeri harekâta sınırlama getirince, Genelkurmay, hükümetin bu meseleye müdahale etme yetkisinin olmadığını iddia etti. Bu mesele, yüksek komutanlığın ba-

ğımsız yetki alanına giriyordu ve sahradaki ordu kadroları, gerekli gördükleri askeri kararları alma hakkına sahipti. Çin hükümeti, komünistlerle fiilen iç savaşta olduğu için, Japon kuvvetlerine karşı askeri eyleme girişecek durumda değildi. Bu nedenle, Japon saldırısının durdurulması için Milletler Cemiyeti'ne başvurdu. Cemiyet Konseyi, bir süre oyalandıktan sonra, Japonya'nın askerlerini çekmesini isteyen bir karar aldı. Japonya'da savaş yanlısı duygular kabarmıştı ve Shidehara'nın görüşmeler yoluyla çözüm bulma çabaları destek bulmadı. Bu nedenle Shidehara bu çabalarından vazgeçti, Wakatsuki istifa etti ve Shidehara'yı şiddetle eleştiren partinin lideri İnukai başbakan oldu.

Başbakan olunca, İnukai de orduyu dizginlemek gerektiği kanısına vardı. Kwantung Ordusunu, Güney Mançurya Demiryolu kuşağından geri çekilmeye ve Çin hükümetiyle görüşmelere başlamaya ikna edeceğini umuyordu. İnukai bu umudunu gerçekleştirme fırsatı bulamadan, Kwantung Ordusu ilerlemeye devam ederek, kilit konumdaki Jinzhou ve Harbin kentlerini ele geçirip, kuzeydeki Amur Eyaleti'ne girdi. Çinlilerin Mançurya'daki Japon harekâtına duydukları öfke, Ocak 1932'de, Şanghay Uluslararası İmtiyaz Bölgesi'nde konuşlanmış Japon kuvvetleri ile Çin askerleri arasında çatışma çıkmasıyla sonuçlandı. O zaman Japonya, Şanghay'ın yoğun nüfuslu bir semtini havadan bombaladı. Bu alçakça eylem, dünya kamuoyunu Japonya aleyhine çevirdi ve Çinlilerin karşılık verme kararlılığını biledi. İnukai, Savaş Bakanı Araki'nin tavsiyesine uyarak, Şangay'a iki tümen sevk etti. Japon kuvvetleri, Çinlileri Şangay'dan çıkardılar ve Mayıs ayı başında ateşkes ilan edildi. Şangay olayı, Japonya'da aşırı milliyetçi duyguları kabarttı ve İnukai, görüşmeyle çözüm politikası izlemenin imkânsız olduğunu gördü. Kamuoyu desteğini yanına alan Kwantung Ordusu subayları, Ağustos

1932'de Mançukuo denilen kukla bir devlet kurmaya giriştiler ve Qing (Mançu) hanedanından eski imparator Puyi'yi tahta oturttular.

Japonya, Mançurya'da askeri eylemlerine son vermesi için Milletler Cemiyeti'nin yaptığı ilk çağrıya kulak asmadı. Bu nedenle, Cemiyet, durumu yerinde incelemek üzere Lord Lytton başkanlığında bir heyet gönderdi. Cemiyet üyesi olmayan Birleşik Devletler, kendi başına harekete geçerek, başka ulusların haklarını çiğneyen eylemleri tanımama denilen doktrini yayımladı. Lytton Heyeti, Japon askeri eylemlerinin meşru olmadığını ve Mançukuo devletinin gerçekten bağımsız bir hareket temelinde kurulmadığını bildirdi. Çin egemenliğinde özerk bir rejimin kurulması ve Çin askerleri ile Japon askerlerinin çekilmesi için çağrı yaptı. Ayrıca, Mançurya'daki Japon haklarını ve çıkarlarını da tanıdı. Japonya, bu raporu kabul edilemez buldu ve Cemiyet'in raporu benimsemesi üzerine, Japon delegasyonu oturumu terk etti ve Japon hükümeti Mart 1933'te Cemiyet üyeliğinden çekildi.

O zamanki Japon hükümetinin başında, İnukai'nin halefi olan Amiral Saitō Makoto (1858-1936) bulunuyordu. İnukai'nin suikasta kurban gitmesiyle, partili hükümet dönemi sona erdi. Saitō, artık İmparatorun başdanışmanı olan Saionji tarafından başbakan olarak seçildi. Saitō, ılımlı biri olarak, tüm hiziplerce kabul edilebilir görüldü. İlk "birleşik milli hükümet"in başbakanı oldu. Güçlü bir lider değildi ve Japonya'nın Cemiyet'ten çekilmesi yönünde ordunun ısrarlı isteğine boyun eğdi; Kwantung Ordusunun Moğolistan içlerine ve Çin Seddi'nin güneyine doğru ilerlemeyi sürdürmesine izin verdi. Savaş Bakanı General Araki, Kwantung kuvvetlerinin Çin'in daha da içlerine girmesine engel oldu ve Mayıs 1933'te Tanggu Ateşkes Antlaşması imzalanarak çözüm sağlanmış oldu. Jehol ili Mançurya'yla birleştirildi, Kwantung Ordusu

Çin-Mançurya hududundaki Shanhaiguan Geçidi'ni ele geçirdi ve Pekin'in kuzeyinde askerden arındırılmış bir bölge kuruldu.

Sağcı milliyetçiler, Saitō'nun ılımlı duruşunu eleştirmeye başladılar ve Saitō, 1934 ortasında istifa etmek zorunda kaldı. Saionji, danışmanlarıyla görüştükten sonra, Saitō'nun yerine başka bir amirali, Okada Keisuke'yi (1868-1852) seçti. Okada hükümeti, artan milliyetçi ajitasyon karşısında, sağcı baskıya teslim oldu. Denizlerde yayılmacılığı savunanların taleplerine uyarak, 1935'te Washington ve Londra deniz antlaşmalarını feshetti. Minobe'ye saldırıların açıkça su yüzüne çıkışı, Okada rejiminde oldu.

Bu dönemde, orduda birbiriyle çekişen iki hizip vardı. General Araki Sadao ve General Mazaki Jinzaburō (1876-1956), ordudaki aşırı milliyetçiliğin elebaşlarıydı. Bunlar, "manevi güç"le, yani Yamato ruhuyla yoğrulmuş Japon askerlerin üstünlüğüne inanıyorlardı. Mevcut düzeni yıkmak için şiddet yoluna başvurmaktan yana olan subaylar, bunları liderleri olarak görüyorlardı. Araki ve Mazaki, İmparatorluk Yolunu (*Kōdō-ha*) savunuyor ve Minobe'nin Organ Teorisini eleştiriyorlardı. Başka generaller, siyasal amaçlara ulaşmak için münferit şiddet eylemlerinden yana değillerdi. Onların amacı, askerin manevi gücüne güvenmek yerine, orduyu tanklarla ve uçaklarla modernleştirerek, askeri açıdan hazır olmaktı. Gelecekteki savaşlar, ülke kaynaklarının topyekûn seferber edilmesini gerektirirdi. Bu ise ordu merkez komutanlığının kontrollü, disiplinli liderliğinde geniş kapsamlı planlamayı zorunlu kılardı. Bu düşünce çizgisini paylaşan subaylar, Kontrol Hizbi (*Tōsei-ha*) üyeleri olarak anılır oldular. Nagata Tetsuzan (1884-1935) ve geleceğin başbakanı Tōjō Hideki (1884-1948), bu grubun liderleri arasındaydı. Bu iki hizip, resmen örgütlenmiş gruplar değildi ama öncelikle benzer gö-

rüşleri ve hedefleri paylaşan subaylardan oluşuyordu, yani hiziplerden biri, disiplinli liderlik altında pragmatik askeri hazırlığı, diğeri ise şiddeti vurguluyordu.

Okada kabinesinde Savaş Bakanı olan General Hayashi Senjurō'nun (1876-1943), General Mazaki'yi, orduda (Savaş Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı ile birlikte) en yüksek üç makamdan biri olan Askeri Eğitim Genel Müfettişliği görevinden uzaklaştırdığı 1935 ortasında bu iki hizip arasındaki anlaşmazlık su yüzüne çıktı. Mazaki'yi bu göreve, Savaş Bakanı olduğu dönemde General Araki atamıştı. Mazaki'nin görevden alınmasına çok öfkelenen yandaşları, bunu, Hayashi'nin ve Genelkurmay Başkanı Nagata'nın *Kōdō-ha*'yı zayıflatmak için kurdukları bir kumpas olarak gördüler. Özellikle Nagata'yı suçladılar. Ona karşı derin bir kin duyuyorlardı, çünkü Nagata, önde gelen devlet adamlarına suikast düzenleyerek askeri bir yönetim kurmak için *Kōdō-ha* subaylarınca tertiplenen kumpas 1934 sonunda açığa çıkınca, Araki'nin yandaşlarını ordudaki üst düzey mevkilerden uzaklaştırmıştı. Sonuç olarak, bir *Kōdō-ha* subayı, Nagata'ya suikast düzenlemeye karar verdi. Nagata'nın makamına gelerek, kılıcıyla onu öldürdü.

Kōdō-ha subayları, üst düzey siyasal liderleri saf dışı etmenin tam zamanı olduğuna karar verdiler. Nagata'nın suikastçısı, *Kōdō-ha* tarafından yurtsever ilan edildi. Minobe'nin Organ Teorisine yönelik suçlama ve ulusal kimliği yüceltme hamlesi, kamuoyunu "imparatorluk yolu" lehine çeviriyordu. *Kōdō-ha* subayları, daha önce Nagata'nın kovdukları da dâhil, planlarını uygulamaya koymaya karar verdiler. Mazaki'nin ve başka generallerin üstü örtülü desteğini alan bu subaylar, sağcı iş adamlarından ve politikacılardan parasal destek gördüler. Komplocuların birçoğunun bağlı olduğu Birinci Tümenin Mançurya'ya gönderilmesi planlanmıştı. Bu

nedenle, tümen gönderilmeden önce bir darbe tezgâhlamaya karar verdiler. 26 Şubat 1926 sabahı harekete geçtiler.

Birinci tümen birliklerine kilit önemdeki devlet binalarını işgal etme emri verdiler, birçok üst düzey devlet adamına ve hükümet yetkilisine suikast düzenlemek üzere ekipler gönderdiler. Hedef alınan kişiler arasında Başbakan Okada, eski Başbakan Saitō, Maliye Bakanı Takahashi Korekiyo (1854-1936), Mazaki'nin yerine Askeri Eğitim Genel Müfettişi yapılan General Watanabe Jōtarō (1874-1936), Başmabeyinci Suzuki Kantarō (1867-1948) ve eski Ferman Mührü Başemini Makino Nobuaki (1861-1949) vardı. Genrō Saionji de ilk listedeydi ama bazı subaylar isminin çıkarılmasını isteyince listeden silindi. Listedeki üç yetkili, yani Saitō, Takahashi ve Watanabe öldürüldü. Suikastçılar, Okada'yı da infaz ettiklerine inanıyorlardı ama Okada olduğunu sanarak yanlışlıkla kayınbiraderini öldürmüşlerdi. Suzuki birkaç kurşun yarası aldı ama iyileşti ve daha sonra, İkinci Dünya Savaşı bitince Başbakan oldu. Makino, suikastçıları atlatmayı başardı.

Suikastçılar, hükümet liderlerini, politikacıları ve bazı askeri yetkilileri, ulusal kimliği zayıflatmakla ve milli bunalım çıkarmakla suçlayan bir manifesto yayınladılar. Savaş Bakanı Kawashima Yoshiyuki'nin (1878-1945) yönetimi ele alması ve Shōwa Restorasyonunu gerçekleştirmesi çağrısı yaptılar. Generaller, durumla nasıl başa çıkılacağı konusunda görüş ayrılığına düştüler. Kawashima kararsızdı, Araki ve Mazaki ise asilerin ezilmesi önerisine karşıydı. Aslında Mazaki, Kawashima'nın imparatoru ikna ederek, asilerin taleplerini kabul ettirmesini istiyordu. Mançurya Olayının tertipçilerinden olan İshiwara Kanji'nin başını çektiği genelkurmay karargâhı subayları, asilerin bastırılması çağrısı yaptılar. Asilerin ezilmesinden en başta sorumlu olan kişi, İmparatordu. Asilere taviz verilmesine kesinlikle karşıydı ve yakın danışmanları-

nı öldürdükleri için onları suçladı. Sıkıyönetim ilan edildi ve uzak bölgelerden asker getirildi. Güçlü muhalefetle karşılaşan asiler teslim olmaya karar verdiler. Asi subayların ikisi intihar etti. Asi elebaşılar kapalı duruşmayla yargılandılar ve on dokuzu ölüme mahkûm edilerek idam edildi. Kita, isyana katılmamasına karşın asileri etkilemekten sorumlu tutuldu ve askeri mahkemede yargılanarak idam edildi. Kita'dan çok daha yakın bağları olan Mazaki ise aklandı.

Darbe girişiminden sonra, ordu yetkilileri, *Kōdō-ha*'yla bağlantısı olan generalleri ve subayları temizlediler. General Araki ve General Mazaki pasif listeye alındı, yani kızağa çekildi. Pasif listeye alınanların savaş bakanı olmalarını önlemek için, yalnızca aktif listedeki generallerin ve amirallerin kabineye girebilmelerini sağlayacak şekilde askeri yönetmelik gözden geçirildi. Bu aynı yönetmelik, 1900'de Yamagata tarafından yürürlüğe konulmuş ama 1913'de gözden geçirilerek, pasif listedeki generallerin ve amirallerin savaş ya da donanma bakanı olabilmelerinin önü açılmıştı.

Darbe girişiminden sonra askeriyenin başına getirilen subaylar, salt *Kōdō-ha*'ya karşıtı *Tōsei-ha* subayları olmakla kalmayıp, aynı zamanda bağnaz, ideolojik güdülü şiddet eylemlerine de karşı çıkan subaylardı. Disiplinli merkezi düzene inanan bir subay grubu, ordunun liderliğini devraldı. Bunlar, ordunun siyaset alanına müdahale etmesine karşı değillerdi. Ama siyasal eylem, kurulu düzen çerçevesinde yürütülmeliydi. Aslında, 26 Şubat eylemcileri, ordunun siyasal düzendeki yerini güçlendirdiler, çünkü öylelikle siyasal liderler, askeriyeye açıktan ve kuvvetle karşı çıkmaktan genellikle çekinir oldular. Nitekim ordunun hükümet üzerindeki nüfuzu hemen kendini gösterdi. Ordu liderleri artık herhangi bir kabineyi veto etme yetkisine kavuştular, çünkü savaş bakanının atanmasında artık söz sahibiydiler. Savaş bakanlığı için aday

göstermeyerek, kabinenin kurulmasını önleyebilirlerdi. Böylelikle, eğer bir başbakan adayını ya da seçtiği kabine üyelerini beğenmezlerse, kabinesini kurmasına engel olabilirlerdi.

Darbe girişiminden hemen sonra, İmparator, suikasta kurban giden Saitō'nun yerine Hirota Kōki'yi (1878-1948) kabineyi kurmakla görevlendirince, ordu bu yetkisini kullandı. Ordunun savaş bakanı olarak seçtiği General Terauchi Hisaichi (1879-1946), olumlu bakmadığı herhangi bir liberal bakanı Hirota'nın kabineye almasını engelledi. Savaş sonrası yıllarda seçkin bir siyasal lider hâline gelecek olan Yoshida Shigeru (1878-1967) da reddedilenler arasındaydı. Yoshida, yalnızca Makino'nun kayınbiraderi olduğu için değil, Mançurya'daki askeri harekâtı eleştirdiği için de kabul görmedi.

Hirota hükümeti göreve başlayınca, "Millî Politikanın Temel İlkeleri"nde politik hedeflerini ilan etti. Japon İmparatorluğunun Doğu Asya'daki konumunu sağlamlaştırmayı ilk hedef olarak, Güney Çin Denizi bölgesinde ilerlemeyi ise ikinci hedef olarak koydu. Çin'e yönelik ılımlı bir duruş ama Sovyet Rusya'ya yönelik daha güçlü bir savunma duruşu benimsedi. Güney Çin Denizi'ne ilişkin politika, Güney Doğu Asya'daki petrol yataklarına erişebilmek için donanma tarafından savunuluyordu. Bu hedeflere ulaşmak için barışçıl yollar izlenecekti ama sonraki gelişmeler, nihayetinde Çin'in istila edilmesine ve Pasifik Savaşı'nın çıkmasına katkıda bulundu. Bu nedenle, savaş sonrasında Uluslararası Askeri Mahkeme, Hirota'nın sonraki çatışmalara katkıda bulunduğunu öne sürüp onu yargıladı ve A Sınıfı savaş suçlusu olarak idama mahkûm etti.

Ordunun sonraki kabineleri onaylama ya da onaylamama yetkisi, gerçek iktidarın artık ordunun elinde olduğunu gösterdi. Hirota, orduyu eleştiren bir siyasal parti üyesinden kurtulmak için Diet'i feshetmesini isteyen savaş bakanının

bu isteğini reddedince, istifa etmek zorunda kaldı. Saionji, orduyu hizaya getirmek amacıyla, Hirota'nın yerine General Ugaki'yi seçince, İshiwara Kanji'nin başını çektiği ordudaki şahinler, savaş bakanlığına aday seçmeyerek, Ugaki'ye engel oldular. Saionji, o zaman, Saitō ve Okada kabinelerinde savaş bakanlığı yapmış olan başka bir generale, yani Hayashi Senjurō'ya (1876-1943) yöneldi. Hayashi hükümeti yalnızca dört ay sürdü, çünkü Diet seçiminde muhalif siyasal partiler çoğunluğu kazandı. Hasım bir Diet ile karşı karşıya kalan Hayashi istifa etti.

Saionji, o zaman, Prens Konoe Fumimaro'yu (1891-1945) başbakan olmaya ikna etti. Böylece, Konoe Haziran 1937'de hükümetin başına geçti. Konoe, Heian sarayına mensup beş naip ailenin soyundan geliyordu ve toplumun tüm kesimlerinin büyük saygısını kazanmıştı. Siyasal partiler, askeriye ve iş çevreleri, hepsi, onun seçilmesini onayladı. Saionji, Konoe'nin en sonunda imparator başdanışmanı olarak kendisinin yerini alacağını umut ediyordu. Konoe, çekişen grupları bir araya getirme ve siyasal istikrar sağlama yeteneğine sahip ılımlı bir kişi olarak görülüyordu. Ama dışişleri alanında sertlik yanlısı görüşler dile getirmişti ve uluslararası iş birliği siyasetine mesafeli duruyordu. Japonya'nın özerk bir dış politika benimsemesi gerektiğini belirtiyordu. "Tüm ülkeler, bloklar oluşturmuştur. Japonya da onlarla yarışmak için bir blok oluşturmalıdır," diyordu. "Yoksul ülkeler"in taleplerinin, "zengin ülkeler" tarafından tanınması gerektiğini iddia ediyordu. Konoe, imparatorun aşırı liberal ve orduya yönelik tutumunda aşırı katı olduğu kanısındaydı.[97] *Kōdō-ha*'yla uyumlu bir düşünce tarzına sahipti ve Araki'yi Eğitim Bakanı olarak atadı. Uluslararası ilişkilerde benimsediği şahin tu-

97 Shigeru Honjo: *Emperor Hirohito and his Chief Aide-de-camp: The Honjo Diary*, çev. Mikiso Hane (Tokyo: University of Tokyo Press, 1982), s. 37-38.

tum, göreve gelişinden bir ay sonra başlayan Çin Savaşı'nın çıkmasına katkıda bulundu.

Çin'e yönelik askeri saldırı hamlesini elbette Mançurya Olayı tetiklemişti. Bu hamle, Japon ekonomisini, savaş malzemesi üretimine daha çok ağırlık vermeye yöneltti. Asya anakarasında yayılmayı savunanlardan bazıları, artan nüfus için bir mecra gerektiğini vurguluyorlardı. Büyük Buhranın neden olduğu ekonomik sıkıntıdan çıkış yolu da askeri yayılmada görüldü. 1937'de Çin Savaşı çıktığında, dev sınai-mali şirket toplulukları, yani *zaibatsu*, emperyalizmin meyvelerinden yararlanmak için militaristlerle iş birliği yapmaya hazır durumdaydı. Daha önce işaret edildiği gibi, ordudaki radikaller, ülkedeki korkunç eşitsizlikten dolayı, dev kapitalist topluluklara düşmandılar. Ağır zarar görmüş topluluklardaki bazı köylüler açlıkla yüz yüzeydiler. 1930'ların ilk yarısında fabrika işçilerinin ücretleri düştü. 1931'de ücret göstergesi 100 olarak alınırsa, gerçek ücretler 1933'te 87,8'e ve 1937'de 75,7'ye indi. Bu duruma rağmen, Çin'de tekstil fabrikası işleten bir Japon iş adamı, Japonya'da kapitalistlerin, sorun çıkaran işçilere yeterince sert davranmadıklarını söylüyordu. İddiasına göre, Şangay'da sorun çıkaran işçiler, yakalanıp vuruluyordu. Mitsui yöneticilerinden biri, Japon işçilere fazla ücret ödendiğinden yakınıyordu. Dediğine göre, Mançurya'da işçiler günde 10 sen ile geçinirken, Japon işçilere günde 50 sen ödeniyordu. İşçilerin yalnızca pirinç ve tofu yiyerek gıda harcamalarını azaltmaları gerektiğini iddia ediyordu.

İş kodamanları, yaşam tarzlarından ödün vermek zorunda değillerdi, çünkü savunma sektöründe artan üretimden yararlanıyorlardı. Kwantung liderleri, ilk başta büyük iş şirketlerini uzak tutmaya çalıştılar, ama Mançurya ekonomisini geliştirmek için, Japonya'dan sermaye gelmesi gerekliydi. Dolayısıyla, 1940 yılına gelindiğinde, Mançurya'daki ser-

maye yatırımlarının %84,1'i Japon iş çevrelerinin elindeydi. Mançurya'daki ekonomik birikime, Japon işçilerin üçte biri kadar ücret verilen Çinli emekçilerin acımasızca sömürülmesi eşlik etti.

Anayurtta dev şirket toplulukları, Mitsui ve Mitsubishi, askeri çevrelerle iş birliği yaparak savunma tesisleri inşa ettiler. Bu, stratejik savaş sanayileriyle bağlantılı ağır sanayilerin genişlemesi sonucunu yarattı. Alışıldığı üzere, *zaibatsu* firmalar bu alana egemen oldu. Mitsubishi, gemi yapımında tonilatonun %30'unu üretir duruma geldi. Uçak üretimine de el atan şirket, Pasifik Savaşı'nda önemli rol oynayan Zero savaş uçaklarını üretmeye başladı. Büyük şirketler büyüyüp zenginleşirken, temel nitelikte olmayan malların üretimiyle uğraşan küçük ve orta ölçekli girişimler, gerekli ham maddeleri, sermayeyi ve işçileri temin edemedikleri için sıkıntıya düştü. Aynı zamanda, Büyük Buhran nedeniyle birçok ülke gümrük duvarlarını yükselttiği için, ihracat pazarı da daralıyordu. Batılı ülkelerin denetimindeki Asya ve Afrika pazarlarında bu uygulamaya gidildi. Bu nedenle, militaristler, Japonya'nın kendi emperyal pazarını ya da Konoe'nin istediği "özerk blok"u kurması için çağrı yapacaklardı. Modern ekonomik büyümenin ikinci aşamasının ikinci yarısında, yani 1931-1952 arası dönemde sağlanan ekonomik büyüme ağırlıklı olarak askeri genişlemeye bağlıydı.

PASİFİK SAVAŞI'NA DOĞRU

Çin Savaşı'na (Japonya'da Çin Olayı denilen savaşa) uzanan süreç, 1930'ların başında Mançurya'ya yapılan saldırıyla başladı. Japon hükümeti, özerk bloku kurmak için "Asya'ya Özgü Monroe Doktrini"ni ilan etti. Çin hükümeti elbette Mançukuo'yu bağımsız bir devlet olarak tanımayı reddetti. Japon hükümeti, Çin, Japonya ve Mançukuo arasında –ken-

disinin liderliği altında– dostane ilişkiler kurulması çağrılarını sürdürdü. Çin hükümeti 1935'te Japonya'yla diplomatik ilişki kurdu. Ama Kwantung Ordusu ve Tianjin'deki Japon garnizonu (Boksör isyanından beri orada konuşluydu), Kuzey Çin'i Japon denetimi altına alma çabasına girişti. 1935 ortasında, Japonya karşıtı gösterilerin yapılmasını protesto eden Japon hükümeti, Pekin'in kuzeyindeki Hebei ve Chahar illerinden milliyetçi birliklerin çekilmesi yönündeki isteğine uyması için Çin hükümetini zorladı. Ondan sonra, Japon ordusu komutanları, özerk bir bölge kurulmasında direterek, o bölge üzerindeki kontrollerini sıkılaştırma çabasına girdiler. Milliyetçi hükümet gerçekten Hebel-Chahar Siyasal Konseyi'ni oluşturdu ama bu, özerk bir siyasal birim değildi. Milliyetçi hükümetin idari bir birimi olarak kaldı.

Hirota başbakan olunca, Sovyet Rusya'ya yönelik daha güçlü bir savunma duruşu alınmasını gerektiren Temel Politikayı hazırlayıp ilan etti. Bu politikaya uygun olarak, Hirota 1936'da Almanya ile bir Antikomintern Pakt imzaladı. Bu, Komünist Enternasyonal'in yıkıcı faaliyetleriyle mücadele etmeyi amaçlıyordu ve askeri bir pakt değildi. Bununla birlikte, taraflardan birinin Sovyetler Birliği'yle bir çatışmaya girmesi hâlinde, diğer taraf, Sovyetler Birliği'ne yardım etmeyecekti. İtalya da bu pakta katıldı. Böylelikle Japonya, antifaşist ülkelerin gözünde, faşist güçlerin yanında saf tutmuş görünüyordu.

Konoe'nin başbakanlığı üstlenmesinden bir ay sonra, Çin ile savaş patlak verdi. Bu savaşın fitilini, 7 Temmuz 1937 gecesi Pekin dışındaki Marco Polo Köprüsü'nde Japon ve Çin askerleri arasındaki önemsiz görünen bir çatışma ateşledi. Konoe hükümeti, ilk başta bunu, yerel olarak halledilebilecek bir olay saydı. Ama orduda, bu olayı kullanarak Japon kontrolü altında bir Kuzey Çin devleti kurmak isteyen şahinler

vardı. Savaş Bakanı Sugiyama Hajime (1880-1945), Çin'e ilave tümenler gönderilmesini önerdi. Sovyetler Birliği konusunda daha endişeli olan İshiwara gibiler, Çin'de uzun bir yıpratma savaşına dönüşebilecek büyük bir çatışmaya girilmesi düşüncesine karşıydılar. Dışişleri bakanlığının bazı yetkilileri, Çin'e takviye asker gönderilmesine karşı çıkması için Dışişleri Bakanı Hirota'yı ikna etmeye çalıştılar ama Hirota, ordudaki şahinlere karşı çıkmadı. Konoe de ordudaki şahinlerin yanında yer aldı. Bir basın toplantısı düzenleyerek, Kuzey Çin'deki sorunlar için Çinlileri suçladı ve bir seferberlik planı açıkladı.

Japonya'nın hamlesi, doğal olarak Çin kamuoyunu ayağa kaldırdı ve Milliyetçi hükümet Kuzey Çin'deki konumunu güçlendirmeye girişti. Başka olayların ve silahlı çatışmaların çıkması, durumu vahimleştirdi. Şangay'da meydana gelen bir olay, önceleri ılımlı bir politikadan yana olan donanmayı, ısrarla asker gönderilmesini istemeye yöneltti. Donanmanın kendi ilgi alanı olarak gördüğü Şangay bölgesinden çok, Kuzey Çin'le ilgilenen ordu, oraya ilave kuvvet göndermeyi isteksizce kabul etti. Şangay'da Ağustos ortasında Japon ve Çin kuvvetleri karşılıklı ateş açmaya başladı. Çin hükümeti genel seferberlik başlattı, Japon hükümeti ise çatışmayı yerel boyutta tutma politikasını terk ederek genel bir savaş hazırlığına başladı. Böylelikle, Marco Polo Köprüsü olayı çabucak büyük bir çatışmaya dönüştü. Her iki ülkenin kamuoyunu büyük bir yurtseverlik dalgası kapladı. Japon basını, ordunun şahin çizgisini alkışlıyor ve "Çin'e haddinin bildirilmesi"[98] çağrıları yapıyordu. Japon kuvvetleri çatışmaya daha hazırlıklıydı. Meiji Döneminden bu yana büyük bir Askeri güç oluşturulmuştu. Çin hükümeti ise ulusal bir yönetim kurmayı ancak

98 Ishii Itarō, *Gaikōkan no Isshō, Taichugoku Gaikō no Kaisō* (Bir Diplomatın Yaşamı, Çin'le İlgili Dış Politika Anıları) (Tokyo: Taiheiyo Shuppansha, 1972), s. 236 vd.

1927'de başarmıştı. O zamandan beri de bölgesel savaş ağalarının yanı sıra, komünist kuvvetlerle uğraşmıştı. Mançurya'yı Japonlara kaptırmış ve Kuzey Çin'de ödünler vermek zorunda kalmıştı. Sonuç olarak, Japon kuvvetlerini püskürtemedi ve Japonlar 1937 sonunda Kuzey Çin'i kontrol altına aldı.

Çin kuvvetleri Şangay cephesinde sert direniş gösterdi ama Kasım ayı geldiğinde, Japon kuvvetleri, Çinli savunmacıları şehirden çıkardı. Ondan sonra Konoe hükümeti, orduya Çin'in başkenti Nanjing'e saldırma izin verdi. Japon kuvvetleri, Aralık ortasında Nanjing'i ele geçirdi ve savaşın en dehşet verici katliamlarından birini işledi. Askerler caddelere, sokaklara yayılarak ayrım gözetmeden erkekleri, kadınları ve çocukları öldürdüler. Askerlik yaşındaki erkekleri toplayıp kurşuna dizdiler, kadınların ırzına geçtiler ve teslim olan Çinli askerleri öldürdüler. Kurbanların sayısına ilişkin farklı tahminler vardır ama Tokyo Savaş Suçları Mahkemesi, Nanjing'de ve çevresinde iki yüz binden çok sivilin ve savaş tutsağının çoğu kez zalimce yöntemlerle öldürüldüğü sonucuna vardı. Kurbanların sayısına ilişkin açıklama, onların çektikleri korkunç acılar hakkında bize bir fikir vermez. O zaman yedi yaşında olan Xia Shu-chi adında bir kadın, elli yıl sonra, 1987'de, bir Japon akademisyene çektiklerini anlattı. Anımsadığı üzere, yirmi ila otuz Japon asker, ailenin evine zorla girdi, babasını vurup öldürdü, sonra küçük bebeğiyle kaçmakta olan annesinin peşine düştü. Kadını yakalayıp ırzına geçtiler ve öldürdüler. Yere fırlatılan bebek öldü. Xia, büyük anne-babası ve iki kız kardeşi arka odaya kaçtılar ama sonra yakalandılar. Büyük anne-baba vurularak öldürüldü, Xia'dan büyük olan iki kız kardeşi tecavüze uğradı, sonra da vuruldu. Xia yatakta gizleniyordu ama üç kez süngülendi. Ailesinin dokuz üyesinden yedisi katledildi. Xia durmadan şöyle tekrar-

lıyordu: "Niçin onları öldürmeleri gerekiyordu?"[99] Komutan General Matsui İwane (1878-1948) ve subayları, askerleri dizginlemek için hiçbir şey yapmadılar. Matsui, savaş suçlusu olarak savaştan sonra idam edildi.

Japon askerlerin niçin böylesine acımasız davrandıklarını açıklamak için, Japon örf ve adetlerinin ayrıntılı bir tahlilini yapmak gerekirdi. Acımasız davranışları ülküleştiren samuray ruhunun övülüp aşılanması, askeri eğitimin ayrılmaz bir parçasıydı. Otoriteye mutlak itaat ve alt rütbedekilere sert muamele, askerlik yaşamını yöneten kurallardı. Orduda uygulanan katı disiplin, askerleri hizaya sokar ama disiplinin dizginleri gevşetilince neler olur peki? Toplumun genelinde, kuvvetlilere saygı ve zayıfları küçümseme egemendi. Japon toplumuna damga vuran dar kafalı yerel anlayışın sürüp gitmesi, bunda rol oynamış olabilir. İnsanlar, dar bir zihniyetle, kendi çevrelerine ve köylerine mensup olanlarla özdeşleştiler. Dolayısıyla, başkalarına özen ve merhamet gösterme duygusu büyük olasılıkla gelişip güçlenmedi. Bireysellik duygusu ve bireysel sorumluluk, vurgulanan değerler değildi. Bu nedenle, güruh şiddeti patlak verdiği zaman, insanlar o güruhun parçası olabilirlerdi.

Hükümet, okul çocuklarına milliyetçi duygular aşılarken, Japon olmanın kıvancına ve üstünlüğüne ilişkin bir duyguyu onlara özümsetti. Başka kişilerle ortak bir insanlık duygusu geliştirmek için hiç çaba gösterilmedi. Japonya'nın Çin'e olan muazzam kültürel borcu göz ardı edilerek, Japonya'nın 1894-95 Çin-Japon Savaşı'nda zafer kazanmasından beri modern Çin'i aşağılayan bir eğilim vardı. Savaşlar, acımasız fiilleri teşvik eder. Hangi milliyetten olurlarsa olsunlar, askerler,

99 Eguchi Keiichi, *Futatsu no Taisen* (İki Büyük Savaş), 15 ciltlik dizinin 14. cildi: *Taikei Nihon no Rekishi* (Japon Tarihinin Ana Hatları) (Tokyo: Shogakukan, 1993), s. 307-308.

ayrım gözetmeksizin vahşice eylemlere girişebilirler. Japon kuvvetler, Çin'deki harekât sırasında başka mezalimler de yaptılar ama Nanjing'deki mezalim en iğrenç ve en akıl almaz olanıydı. Ordu yetkilileri, başka cephelerde meydana gelen mezalimleri önlemek ya da dizginlemek için pek az çaba gösterdiler. Sorumlu generaller ancak çok seyrek olarak kuvvetlerini dizginlediler. Yangtze Nehri'nin orta kısmında Hanguo'ya karşı kuvvetlere komuta eden General Hata Shunroku (1879-1962) bunlardandı. Askerlerine, mezalim yapmamaları için kesin emirler verdi.[100]

Nanjing mezalimi, Çinlilerin Japon saldırganlara direnme iradesini güçlendirdi. Milliyetçi hükümet, Milletler Cemiyeti'nden yardım istedi ama Cemiyet yalnızca Japon saldırganlığına karşı yarım ağız bir kınama yayınlamakla yetindi. Dokuz Devlet Antlaşmasını imzalayanlar toplandı ama hiçbir şey başaramadı. Biraz yardım eden tek ülke, Sovyetler Birliği oldu ama o da büyük çapta yardım sağlayacak konumda değildi. Ekim 1937'de ABD Başkanı Roosevelt, saldırıyı durdurmak gerektiğini duyurdu ama harekete geçmedi. Kasım'da, bazı Japon subayları, Britanya ve Amerika ile çatışma çıkarmak umuduyla, Amerikan ve İngiliz gambotlarına saldırdılar ama Japon hükümeti çarçabuk özür diledi ve hasarlar için tazminat ödedi.

Japonya'yı, Çin'de batağa saplanmak yerine, Sovyetler Birliği'ne karşı bir denge unsuru olarak kullanma kaygısı taşıyan Almanya, çatışmayı sona erdirmek için aracılık teklifinde bulundu ama Japonya'nın koşulları aşırı katıydı. Çin hükümeti bu koşulları hemen kabul etmeyince, Japon hükümeti görüşmeleri sonlandırdı. Konoe, Japon hükümetinin Milliyetçi hükümetle başkaca bir temasta bulunmayacağını belirten

100 Frank Dorn, *The Sino-Japanese War, 1937-41* (New York: Macmillan, 1974), s. 222.

bir bildiri yayınladı ve Çin hükümetini dize getirme harekâtı sürdürüldü. Kuzeyden güneye kıyı bölgesini kontrol altına alan Japonlar, kara içlerinde ilerleyerek, Nanjing'in düşmesinden sonra Çin hükümetince başkentin taşınmış olduğu Hangou'ya ulaştılar. Sonra, kara içlerinde daha da ilerleyerek Çongçing'e vardılar. Çin hükümeti orada direnişini sürdürdü ve Japonlar, dağlık bölgede daha çok ilerleyemedikleri için, çatışma, iki tarafın da cephede adamların canlarıyla ağır bir bedel ödediği uzun bir yıpratma savaşına dönüştü. İki tarafta da savaşmak üzere askere alınmış olanlar, genç köylü erkekler ve oğlanlardı. Japon askerler, imparator için canlarını vermek üzere ilkokuldan beri aşılanmışlardı. Çoğunluğu yoksul ailelere mensup gençleri ölüme gönderirken kendileri güvenle evlerinde kalan tüm siyasal liderler gibi, imparator ve Konoe de Tokyo'da güven altına alınmış durumdaydı.

Temmuz 1938'de Japonya, Çin'de sonu gelmez bir bataklığa saplanıp kalmışken, Doğu Asya'da Sovyet gücünden endişe duyan bazı subaylar, Sibirya, Mançurya ve Kore kavşağındaki Changkufen'de (Hasan Gölü) çıkan bir sınır anlaşmazlığında Sovyet kuvvetleriyle çatışmaya girdiler. Ruslara ezici bir darbe indireceklerini uman Japonlar, aksine, ağır bir yenilgiye uğradılar. Geri çekilmek ve görüşme yoluyla çözümü kabul etmek zorunda kaldılar. Rus kuvvetlerinin üstünlüğüne hâlâ ikna olmayan Kwantung Ordusu komutanları, ertesi Mayıs ayında, Mançurya ve Dış Moğolistan sınırındaki Nomonhan'da (Halhin Gol) Ruslarla çatışmaya girdiler. Bu olay büyük bir çatışmaya dönüştü. Japon birlikleri Sovyet kuvvetlerine karşı geniş çaplı bir saldırı başlatınca, Sovyet kuvvetleri, hava gücü desteğinde mekanize kuvvetlerden yararlanarak büyük bir karşı saldırıya geçti. Ağır bir yenilgiye uğrayan Kwantung Ordusu takviye istedi ama Hitler Eylül'de Polonya'yı istila edince, ne yenilgiye uğradıktan

sonra Japon hükümeti ne de Avrupa'yla ilgili endişeleri olan Sovyetler Birliği, Uzak Doğu'da büyük bir savaşa karışmak istedi. Ateşkes anlaşmasına varıldı. Nomonhan'da, 56 bin askerini savaşa süren Japonya 8.400 ölü ve 8.766 yaralı olmak üzere ağır kayıplar verirken, Sovyetler Birliği ve Moğolistan toplam 9.000 ölü ve yaralı vermişti. Stalin'in orduda yaptığı temizlik nedeniyle Sovyet kuvvetlerinin zayıflamış olduğunu zanneden Japonya'nın bu varsayımının hayal olduğu ortaya çıktı. Nisan 1941'de bir tarafsızlık paktı imzalayıncaya kadar, iki ülkenin ilişkileri gergin kaldı. İki ülke bu paktı imzaladı, çünkü Japonya'nın Britanya'yla ve Amerika'yla ilişkileri kötüleşmekteydi, Sovyetler Birliği'nin ise Almanya'yla zaten gergin olan ilişkileri gittikçe sertleşiyordu ve iki ülke de diğerinin potansiyel düşmanıyla ittifaka girmesini istemiyordu.

ARTAN İÇ VE DIŞ GERGİNLİKLER

Çin'le çatışma sürüp giderken ve diğer devletlerle ilişkiler gerginleşirken, Japon hükümeti, askeri faaliyetleri için kamuoyunun desteğini almak amacıyla, iç işlerinde denetimini sıkılaştırmaya dönük katı önlemler almaya başladı. Konoe hükümeti, maddi ve insan gücü kaynaklarını millî savunmanın hizmetine sokmak için Şubat 1938'de bir Milli Seferberlik Yasası çıkardı. Tüm işçilerin, kendilerini milli çabaya adamaları için çağrı yapıldı. Milletin değil, işçilerin çıkarlarına hizmet etme araçları sayılan işçi sendikalarının kapanması için baskı yapıldı. Hükümet, sansür faaliyetlerini yoğunlaştırdı ve liberal görüşlü akademisyenler dâhil, tehlikeli sayılan düşüncelere sahip olanları baskı altına almaya girişti. Haber mecraları sıkı denetim altına alındı ve Çin'deki askeri harekâtla ilgili olumsuz haberler engellendi. Barış yanlısı olduğu, orduya karşı çıktığı ya da milli kimliğe, imparatorluk sarayına veya kutsal milli tarihe olumsuz baktığı düşünülen kitaplar yasak-

landı. Çocuklara milliyetçi, militarist duygular aşılamak amacıyla, ders kitapları gözden geçirildi.

Savaş sever bir zihniyetin güçlenmesiyle, Japon toplumunun üzerine neşesiz, kasvetli, sert bir atmosfer çökmeye başladı. Geçmiş "*mo-bo* ve *mo-ga*" döneminin Batı tarzı "uçarı" etkinlikleri neredeyse tümüyle ortadan kalktı. Romantik aşk şarkılarının yerini, savaş kokan yurtseverlik şarkıları aldı. Batı'ya özgü her şey reddedilir oldu. Gözde bir milli spor hâline gelmiş olan beyzbol tamamen gözden düştü ve beyzbol severlerin taptığı Babe Ruth[101] yuhalanır oldu. Kadınlar, permalı saç yaptırmamaya ya da Batı tarzı havalı giysiler giymemeye zorlandı (bazı yurtsever kadınlar, perma yaptırmış kadınların saçlarını kırptılar). Çok geçmeden tüm erkekler haki renkli "halk üniforması", kadınlar ise pantolon giymeye başladılar.

Çin'deki çatışma halledilemediği ve uluslararası sürtüşmeler şiddetlendiği için, siyasal durum kötüleşti. 1940 başında Japonlar, Çin'in milliyetçi hükümetini zayıflatma umuduyla, milliyetçi hükümetten kopmaya ikna edilen Wang Jingwei başkanlığında bir kukla hükümet kurdular. Ne var ki bu olay, Çinlilerin direnişini hiç etkilemedi. Yine aynı dönemde, Japon şahin milliyetçiler, Almanya ve İtalya ile ittifak kurulmasına yönelik bir hamle için bastırıyorlardı. Ama Hitler, Polonya'yı istila etmeden hemen önce, Sovyetler Birliği'yle saldırmazlık paktı imzaladı. Bu, Mihver ittifakını savunanları şoke etti, çünkü ittifakın amacı, Sovyetler Birliği'ni engellemekti. Bununla birlikte, Hitler'in Avrupa'da elde ettiği askeri başarılar, Mihver devletleriyle ittifak hamlesini canlandırdı. Bir yayılmacının iddiasına göre, böyle bir ittifak, Japonya'nın Güneydoğu Asya'ya girmesine ve oradaki Avrupa sömürgelerini denetimine almasına olanak verirdi. Konoe başkanlı-

101 Gerçek ismi George Hermann Ruth olan ABD'li beyzbol efsanesi. (ed.)

ğındaki Japon hükümeti, Eylül 1940'ta, Almanya ve İtalya ile Mihver İttifakını imzaladı.

Konoe, bir buçuk yıllık bir aradan sonra, Temmuz 1940'ta yeniden başbakan olmuştu. Militaristlerin ve aşırı milliyetçilerin desteğini alan Konoe'nin izlediği politikalar, Japonya'yı doğrudan Pasifik Savaşı'na soktu. Konoe'nin kabinesinde, Savaş Bakanı olarak General Tōjō Hideki, Dışişleri Bakanı olarak ise Amerika'da eğitim görmüş, 1933'te Japon delegasyonunu Milletler Cemiyeti'nden çeken Matsuoka Yōsuke (1880-1946) yer alıyordu. Konoe ve bakanları, "Temel Milli Politikanın Ana İlkeleri"ni belirlediler. Buna göre, Büyük Doğu Asya'da, ülkenin sözde kurucu ilkesi olan "dünyanın sekiz köşesi tek çatı altında" ilkesine dayalı yeni bir düzen kurulmalıydı. Matsuoka'nın açıkladığına göre, bu, "Büyük Doğu Asya ortak refah alanı"nın kurulması anlamına geliyordu. Yetkililerin iddiasına göre, buna hazırlanmak için, askeri güç toplamak, Çin'deki çatışmayı çözmek, idari reformlar uygulamak, ekonomik planlama yapmak ve milli kimlik ilkelerini pekiştirip "bencil düşünceler"i ortadan kaldırmaya yönelik eğitim önlemleri almak gerekliydi.

Kabinenin ve yüksek komutanlığın Temmuz sonunda yaptığı bir toplantıda bu bildiri kabul edildi. Üyeler, gerekirse silah kullanarak Güneydoğu Asya'ya ilerleme konusunda da görüş birliğine vardılar. İngiliz ordusunun bu hamleye karşı koyacağı tahmininde bulundular ama Birleşik Devletler ile olası bir çatışmaya hazırlıklı olmaları gerektiğini de kabul ettiler. Bu nedenle, askeri hazırlıklara hız verilmeliydi. Zor kullanarak güneye ilerlemeye ilişkin bu karar, Pasifik Savaşı'na ortam hazırladı.

Donanma, güneye ilerleme konusunda ordudan daha ısrarcıydı, çünkü Güneydoğu Asya'daki petrol yataklarına erişmekle ilgileniyordu. Donanmanın güneydeki yatakla-

ra erişme arzusu, kısmen, Birleşik Devletler'in önceki Ocak ayında ticaret anlaşmasını iptal etmesiyle uyandı. Ordu, daha çok, kuzeydeki Sovyetler Birliği konusunda endişeliydi.

Siyasal yeniden yapılanma alanında, Konoe, mevcut partilerin yerine tek, üniter bir siyasal parti oluşturma planını uygulamaya koydu. Ordudaki şahin komutanlar, bir "milli savunma devleti"nin, yani bir askeri devletin yaratılmasına temel oluşturacak Nazi tarzı bir parti kurulmasından yanaydılar. "Reformcular"ın birçoğu, yeni bir toplumsal düzen inşa etmek için bir kitle partisi kurulmasından yanaydı. Mevcut partiler gönüllü olarak kendilerini feshetti ve harekete katıldı. Ekim 1940'ta Konoe'nin başkanlığında İmparatorluk Egemenliğine Yardım Birliği oluşturuldu ama farklı çıkar grupları ve unsurlar içermesi nedeniyle bu örgüt, etkili bir siyasal parti olarak işlev göremedi ve sırf halkı, "Yamato ruhu"nu güçlendirmeye yönelten bir araç olup çıktı.

Güneye ilerleme hamlesi, Konoe hükümetince "Temel İlkeler"in kabul edilmesinden bile önce başlamıştı. Fransız denetimindeki Çinhindi (Vietnam) üzerinden Çin'e malzeme girişini engellemek için, Amiral Yonai başkanlığındaki Japon hükümeti, Fransız genel valinin, Çin'e savaş malzemesi taşınmasını tümden engellemek amacıyla Hanoi'de Japon Askeri gözlemcilere izin vermesini istedi. Almanya'ya yenilmiş olan Fransa, Japonlara direnecek konumda değildi ve Haziran 1940'ta bu isteği kabul etti. Konoe hükümeti de güneye ilerleme kararıyla ortaya çıkınca, Japonya'nın Çinhindi'ne asker göndermesine Fransa'nın izin vermesini istedi. Fransa bu isteğe direnemedi ve Japon askerleri Eylül 1940 sonunda Çinhindi'nin kuzeyini işgal etti. Birleşik Devletler ve Britanya, Japonya'ya karşı misilleme önlemleri alma zorunluluğu hissetti. ABD, Japonya'ya demir-çelik hurdası gönderilmesine ambargo koydu, Britanya ise Çin'in tedarik yolu olan ve

daha önce kapatmayı kabul ettiği Burma Yolu'nu yeniden açmaya karar verdi.

Japonya'nın en çok ilgilendiği şey, petrol yatakları için Hollanda Doğu Hint Adaları'na (Endonezya'ya) erişebilmekti. Batavia'da Hollandalı yetkililerle yapılan görüşmeler Eylül 1940'tan Haziran 1941'e kadar sürdü ama Britanya'yla müttefik olan Hollandalılar, Japon taleplerini kabul etmediler. Bu durum, A.B.Ç.H. (Amerika, Britanya, Çin, Hollanda) kuşatması denilen şeyi yarmak için kuvvete başvurulması gerektiğini iddia eden Japon militaristlerin elini güçlendirdi. Britanya ve Amerika ile karşı karşıya gelme olasılığı giderek güçlenirken, Dışişleri Bakanı Matsuoka, Sovyetler Birliği'yle istikrarlı ilişkiler kurup sürdürmeye karar verdi. Sovyetler Birliği ve Almanya Ağustos 1939'da saldırmazlık (tarafsızlık) paktı imzalamış oldukları için, Matsuoka, Sovyetler Birliği'ni Mihver İttifakına bağlamayı umuyordu. Bu nedenle, Mart 1941'te Almanya'ya gitti ama Alman-Sovyet ilişkilerinin bozulmuş olduğunu gördü. Almanlar, Rusya'yla yakınlaşma sağlamak yerine, Singapur'a saldırarak, Britanya'ya karşı savaşa girmesi için Japonya'yı ikna etmeye çalıştılar. Matsuoka, dörtlü bir askeri ittifak oluşturma planından caydı ve Japonya'ya dönerken, 13 Nisan'da Rusya'yla tarafsızlık paktı imzaladı. Stalin, ona, "Japonya şimdi güneye ilerleyebilir", dedi.

Almanya, iki ay sonra Rusya'ya savaş açtı. Sovyet Rusya'ya saldırmazlık paktını imzalamış olduğu halde Matsuoka, kabine ile yüksek komutanlığın irtibat konseyi toplantısında, Japonya'nın güneye ilerleme planını terk etmesini ve Rusya'ya karşı savaşta Almanya'ya katılmasını önerdi. Toplantıda Matsuoka'nın önerisi geri çevrildi ve güneye ilerleme planıyla yola devam edildi.

Birleşik Devletler Ocak 1940'ta ticaret antlaşmasını iptal kararını açıkladığı zaman dışişleri bakanı olan Nomura Kic-

hisaburō, yeni bir ticaret antlaşması için görüşmeler yapmayı tasarlamıştı ama kabine düşünce, ABD-Japonya ilişkilerini iyileştirmek için yaptığı planı hayata geçiremedi. Konoe, onu, 1941 başında Birleşik Devletler'e büyükelçi olarak atadı. Nomura, iki ülke arasındaki ilişkileri iyileştirme çabasına girdi ve ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull'la görüşmelere başladı. Bay Hull, dört temel ilke ortaya koydu: Toprak bütünlüğüne saygı, başka ülkelerin iç işlerine karışmama, fırsat eşitliği ve Pasifik'te statükoyu bozmama. Çözülmesi gereken özgül sorunlar ise ticaret antlaşmasının yenilenmesi, Japonya'nın Çin'i işgali, Japonya'nın Güneydoğu Asya politikası, Almanya'yla ve İtalya'yla ittifakıydı. Görüşmeler Mart'tan Kasım'a kadar sürdü. Çin sorununun, çözülmesi en zor sorun olduğu ortaya çıktı. Birleşik Devletler, Japonya'nın Çin'den çekilmesinde diretti. Japonya ise tam çekilmenin uygulanabilir olmadığını öne sürdü.

Görüşmeler devam ediyorken, Japon hükümeti, Çinhindi'nin güney kesimini işgal etme planını uygulamaya karar verdi, oysaki Nomura, böyle bir hamlenin, Singapur'u ve Hollanda Doğu Hint Adaları'nı istila etme planının ilk adımı gibi algılanacağı uyarısında bulunmuştu. Japon hükümeti, Temmuz sonunda, Japonya'nın Çinhindi'nin güneyini işgal etmesine ses çıkarmaması için Fransız Vichy hükümetine baskı yaptı. Birleşik Devletler hükümeti, buna tepki olarak, Amerika'daki Japon mal varlıklarını dondurdu, pamuk ve gıda dışında Japonya'ya yapılan ihracata da ambargo koydu. Britanya ve Hollanda Doğu Hint Adaları da aynı yolu izledi. Pratikte bunun anlamı, Japonya'nın ithalat için göbekten bağımlı olduğu ülkelerce topyekûn ekonomik ablukaya alınmasıydı. 1939'da Japonya'nın toplam ithalatının %66.4'ü Anglo-Amerikan ekonomik kontrolündeki bölgelerden geliyordu. Japonya, donanma için kritik öneme sahip bir mal

olan petrolde Birleşik Devletler'e göbekten bağımlıydı. Japonya, 1939'da petrol ihtiyacının %85'ini, 1940'ta ise %80'ini ABD'den alıyordu. Büyük petrol kaynağına erişimi olmazsa, Japon donanmasının petrol rezervlerinin iki yıl, ülkenin genel bir savaşa girmesi hâlinde ise bir buçuk yıl yetebileceği tahmin ediliyordu. Britanya ve Amerika ile askeri çatışma fikrine karşı çıkan donanma komutanları, bu nedenle, Hollanda Doğu Hint Adaları'ndaki petrol yataklarına erişmek için askeri harekâtı savunur duruma geldiler. Bunun, Birleşik Devletler ve Britanya ile savaş anlamına geldiğini anlıyorlardı ama abluka devam ederse, donanmanın eli kolu bağlanmış olurdu. Japonya, "yavaş yavaş suyu boşaltılan bir havuzdaki balık" gibi olurdu.[102]

Durum, Anglo-Amerikan ülkeleri ile Japonya arasında savaşın kaçınılmaz göründüğü kritik bir aşamaya yaklaşıyordu. Konoe, bir anlaşmaya varmak için Başkan Roosevelt'le görüşme yolu aramaya karar verdi. Ordu komutanları, Birleşik Devletler Çin'e yardımı kesmedikçe, Üçlü (Tripartite) Paktı kabul etmedikçe ve Japonya'yla ticareti yeniden başlatmadıkça herhangi bir anlaşmayı kabul etmeye yanaşmadılar. Ama Konoe, Roosevelt'le görüşmeye kararlıydı. ABD Dışişleri Bakanı Hull, böyle bir toplantının yapılabilmesi için, önce Japonya'nın Mihver Paktından çekilmesi ve ayrıca, tüm askerlerini Çin'den çekmeyi de kabul etmesi gerektiğini ısrarla öne sürdü. Başkan Roosevelt de Hull'la aynı görüşte olduğu için, zirve toplantısı gerçekleşmedi. Başkan, Hull ve başkaları, Çin'in terk edilemeyeceği ve Japonya'nın, Britanya ve Rusya ile savaşta olan Almanya'yla bağlarını kesmesi gerektiği görüşünde birleştiler. Japonlar, özellikle militaristler, halkı aldatıp "haklı savaş" olduğuna ikna ettikleri bir savaşta ağır

102 Robert J. C. Butow, *Tojo and the Coming of the War* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961), s. 245.

kayıplar verdikten sonra Çin'den çekilmemekte kararlıydılar. Tōjō'nun iddiasına göre, Japonya, "anakarada bu kadar çok sayıda değerli canı feda ettikten sonra"[103] Çin'in tümünden çekilmeyi kabul edemezdi. Nomura ve müzakereciler herhangi bir ilerleme kaydedemeyince, askeri liderler, Birleşik Devletler'le ve Britanya'yla savaş hazırlıklarına başladılar. Ordu ve donanma kurmayları, eğer müzakereler Ekim başına kadar başarıya ulaşmazsa, savaşa girmeye karar verilmesi gerektiği konusunda anlaştılar. Bu öneriyi, kabine ile yüksek komutanlığın irtibat konseyi toplantısında gündeme getirdiler. Konsey üyeleri, öneriyi kabul ettiler ve 6 Eylül'de imparator başkanlığında toplanan imparatorluk konseyine sundular.

Toplantıda, imparator, savaştan çok diplomatik görüşmeleri yeğlediğini ifade etti. Görüşmelerin sürdürülmesine karar verildi ama eğer Japonya'nın istekleri Birleşik Devletler tarafından kabul edilmezse savaş olasılığından çekinmeme kararlılığı dile getirildi. Japonya'nın istekleri arasında, Çin Olayının çözümüne Birleşik Devletler'in ve Britanya'nın karışmaması; Çin hükümetine yardım sağlamamaları; Tayland'da, Hollanda Doğu Hint Adaları'nda ya da Çin'de askeri üsler kurmamaları; ve Japonya'yla ticareti yeniden başlatmaları vardı. Eğer bu istekler karşılanırsa, Japonya, Fransız Çinhindi'ni herhangi bir komşu ülkeye karşı harekât üssü olarak kullanmamaya söz verecek; Filipinler'in tarafsızlığını garanti edecek; Birleşik Devletler'in Avrupa'da savaşa girmesi halinde Üçlü Paktı otomatikman göreve çağırmayacak; ve Sovyetler Birliği'yle yaptığı saldırmazlık paktına bağlı kalacaktı. Eğer Ekim başına kadar görüşmelerden olumlu sonuç alınmazsa, savaş hazırlıklarına başlanacaktı.

Konoe, Başkan Roosevelt'le toplantı ayarlama çabasını

103 Hayashi Shigeru, *Taiheiyō Sensō* (Pasifik Savaşı) (Tokyo: Chuo Koronsha, 1967), s. 240-241.

sürdürdü. Birleşik Devletler'in Japonya büyükelçisi, ABD hükümetinin böyle bir toplantıyı kabul etmesini istedi; aksi halde, Konoe hükümeti düşecek ve askeri bir diktatörlük kurulacaktı. Ama Dışişleri Bakanı Hull, daha önce sunduğu dört ilke üzerinde anlaşma sağlanmadıkça, bir Konoe-Roosevelt görüşmesinin yapılamayacağını ısrarla belirtti ve 2 Ekim'de Japon yetkililere bu doğrultuda bir not gönderdi. Bunun üzerinde, ordu liderleri, Konoe'nin savaş kararı vermesinde ısrar ettiler. Donanma liderleri ise kararın başbakana düştüğünü söyleyerek oyalanma yoluna gittiler. Bazı ödünler verilmesi konusunda orduyu ikna edemeyen Konoe, görevi bıraktı. Saray danışmanı Kido Kōichi (1889-1977), imparatorun başbakan olarak General Tōjō'yu atamasını salık verdi, çünkü şovenist subayları ancak Tōjō'nun kontrol altında tutabileceği kanısındaydı. Tōjō 18 Ekim'de Başbakan oldu.

Tōjō, Ekim sonuna doğru irtibat konseyini topladı. Ordu genelkurmayı, savaşa girme kararının verilmesi ve Aralık başına kadar savaşa başlamaya hazır olmaları gerektiğini öne sürdü. Ne var ki, Dışişleri Bakanı Tōgō Shigenori (1882-1950), görüşmelerin sürdürülmesi konusunda onları ikna etti. Subaylar, eğer herhangi bir ilerleme sağlanamazsa, görüşmelerin 13 Kasım'da sona erdirilmesini istediler ama bu sürenin 1 Aralık'a ertelenmesini kabul ettiler. İrtibat konseyi toplantısında, Japonya'nın lehine olan ve Kuzey Çin, Moğolistan gibi Çin'in belirli bölgelerinde Japon işgalini Birleşik Devletler'in kabul etmesini gerektiren öneriler getirilmesi konusunda görüş birliğine varıldı. Eğer bu öneriler reddedilirse, öz olarak, askeri konuşlanmalar devam ederken Güneydoğu Asya'da ve Güney Pasifik'te statükonun korunmasını içeren bir *modus vivendi* (yaşayış tarzı ya da geçici anlaşma) ilan edilecekti. Buna karşılık, Birleşik Devletler ile Japonya arasındaki ticari ilişkiler yeniden kurulacak ve Çin-Japon çatışmasının ilgili

taraflarca çözümüne ABD müdahale etmeyecekti. İmparatorluk konseyi, eğer bu önerilerden olumlu bir sonuç çıkmazsa, Aralık başında savaşa girmeye karar verdi. Şahinlerin beklediği gibi, Birleşik Devletler bu önerileri reddetti.

Dışişleri Bakanı Hull, görüşmelerin kesilmesini hiç değilse üç ay ertelemek için Birleşik Devletler'in kendi başına *modus vivendi* ilan etmesini önerdi. Başkan Roosevelt'in düşüncesine göre, bu öneri, iki ülke arasında ticaretin bir ölçüde yeniden başlamasını beraberinde getirirdi; Japonya, Çinhindi'ne, Mançurya sınırına ya da güneydeki herhangi bir yere ilave asker göndermekten kaçınacaktı; Birleşik Devletler'in Avrupa'daki savaşa girmesi durumunda Japonya, Üçlü Paktı göreve çağırmayacaktı; ABD, Çin ile Japonya arasındaki görüşmelere destek verecekti. Ne var ki, Britanya ve Çin, bu plana itiraz ettiler ve sonuç alınamadı.

Dışişleri Bakanı Hull'ın görüşmelerin kopmasını birkaç ay geciktirme arzusu, Birleşik Devletler'in olası askeri kapışmaya hazırlanmak için biraz zamana gerek duymasından kaynaklanıyordu. Petrol ambargosu nedeniyle, bu ertelemenin ancak Japonya'nın konumunu zayıflatacağına inanan Japon militaristlerin tutumu ise bunun tam aksiydi.

Modus vivendi planından vazgeçilmesiyle, ABD yetkilileri, ABD'nin ilk baştaki tutumunu yeniden vurgulamaya karar verdiler. Dışişleri Bakanı Hull, önceki dört ilkesini yeniden belirten, tüm Japon askerlerinin Çin'den ve Çinhindi'nden çekilmesini, milliyetçi hükümetin Mançurya dâhil tüm Çin'in biricik meşru hükümeti olarak tanınmasını isteyen bir notayı 26 Kasım'da Japon diplomatlara verdi. Böylelikle, görüşmeler başladığı noktaya döndü. Dışişleri Bakanı Hull, bunun savaş olasılığı anlamına geldiğinin farkındaydı. Savaş Bakanı Stimson'a şöyle dedi: "Top artık benden çıktı, şimdi sende ve

Knox'ta, Orduda ve Donanmada."[104]

Hull'ın notası, görüşmeler başarısız olunca savaşa girmeye kararlı olan şahin Japon askeri liderlerinin elini güçlendirdi. İrtibat konseyi üyeleri, Hull'ın notasının bir ultimatom olduğu konusunda Tōjō'nun görüşüne katıldılar ve savaşa girmeyi kabul ettiler. İmparatorluk konseyi 1 Aralık'ta toplanarak savaş kararını onayladı ve Pearl Harbor'a saldırı tarihi olarak 8 Aralık (ABD saat dilimine göre 7 Aralık) belirlendi. Amiral Yamamoto Isoroku (1884-1943) komutasındaki Japon filosu, 26 Kasım'da, yani Hull'ın notasının gönderildiği gün, Kuril Adaları'ndaki üsten ayrılarak, 8 Aralık'ta saldırı düzenlemek üzere Hawaii'ye doğru yola çıktı. Yamamoto, uzun değil ama kısa süreli bir savaşta Japon donanmasının başarılı olacağına inanıyordu. Bu nedenle, stratejisini, Pearl Harbor'a beklenmedik bir saldırı yaparak ABD donanmasına karşı hızlı bir zafer kazanma üzerine kurdu.

Saldırının başlamasına olabildiğince yakın bir anda savaş ilan edilmesi kararlaştırıldı ama Washington'daki Japon büyükelçiliği mesajı deşifre etmekte gecikince, mesaj, bombaların Pearl Harbor'a yağmaya başlamasından bir saat sonra Dışişleri Bakanlığına iletildi. Böylece büyük Pasifik Savaşı başladı.

PASİFİK SAVAŞI VE YENİLGİ

Pearl Harbor'daki ABD filosuna beklenmedik saldırı, Japonlar açısından başarılıydı. Hava saldırılarıyla, Amerikan donanmasına ait on sekiz gemi batırılmış ya da ağır hasara uğratılmış ve 350'ye yakın uçak imha edilmiş ya da zarar görmüştü. Uçak gemileri, denizde oldukları için saldırıdan kurtuldu. Amerika'nın verdiği zayiat, 2.403 ölü ve 1.178 yaralı olarak saptandı. Japon kayıpları önemsizdi: Yirmi dokuz

104 Herbert Feis, *The Road to Pearl Harbor* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1950), s. 321.

uçak ve yaklaşık yüz can kaybı. Japon yetkililer bunu büyük bir zafer olarak alkışladılar. Ama donanma tarihçisi Samuel Eliot şu kanıdaydı: "Pearl Harbor'a yapılan beklenmedik saldırı ... stratejik bir alıklıktı... Taktik düzeyde, Pearl Harbor saldırısı, kalıcı tesisleri ve akaryakıt tanklarını hedef almak yerine, yanlış olarak gemiler üzerinde yoğunlaştı. Stratejik düzeyde, ahmakçaydı. Yüksek siyasal düzeyde ise tam bir felaketti."[105] Bir kere, Amerikan kamuoyunu sarsarak, içe kapanma zihniyetinden uyandırdı ve ülke bir anda topyekûn savaş havasına girdi.

Pearl Harbor'a saldırıyla eş zamanlı olarak, Guam'a, Wake Adası'na, Filipinler'e, Hong Kong'a ve Malaya'ya karşı da Japon saldırıları gerçekleştirildi. Filipinler harekâtında, Japon uçakları, Manila'daki Clark Üssü'nde bulunan ABD uçaklarını imha etti, Luzon'da ve Mindanao'da saldırılara girişti. General MacArthur, Manila'yı açık şehir ilan etmek ve Bataan Yarımadası'na çekilmek zorunda kaldı, böylece de Japonların ABD kuvvetlerini tutsak ettikleri utanç verici Bataan ölüm yürüyüşüne meydan verdi. O yürüyüş toplam 23 bin Amerikalı ve 29 bin Filipinli askerin canına mal oldu. General MacArthur Avustralya'ya çekildi ve Corregidor'daki kuvvetleri General Wainwright'ın komutasına bıraktı, o da Mayıs 1942'de teslim olmak zorunda kaldı. Filipinler harekâtı sona erdi ama Filipinlilerin gerilla savaşı sürdü.

Guam, Wake Adası ve Hong Kong, Aralık 1941 sonunda Japonların eline geçti. Tayland'la ittifak yapan Japonya, Malay Yarımadası'nın içlerinde Singapur'a karşı harekâta girişti ve 15 Şubat 1942'de şehri ele geçirdi. Şehri koruyan *Prince of Wales* savaş gemisi ve *Repulse* kruvazörü daha önce Japonlarca imha edilmişti. Singapur'un düşmesinden sonra, Japon

105 Samurel Eliot Morison, *History of the United States Naval Operations in Second World War*, 15 cilt (Boston: Little Brown, 1983), C. 3, s. 132.

kuvvetleri Burma'yı istila etti ve Mayıs ortasında denetim altına aldı.

Tüm harekâtın öncelikli hedefi, Hollanda Doğu Hint Adaları ve buradaki petrol yataklarıydı. Hollandalılar, Japon kuvvetlerine direnemeyip, 1942 Mart'ının başında teslim oldu. Hollanda Doğu Hint Adaları için verilen savaş, bölgedeki denizlerin donanma denetimine alınmasını içeriyordu. Japon filosu, Cava Denizi'nde Amerika, Britanya ve Hollanda donanmalarından oluşan müttefik kuvvetlere karşı bir dizi çarpışmayı kazanarak, Nisan ayında Güneybatı Pasifik sularının denetimini ele geçirdi.

Güneydoğu Asya'da ve Güneybatı Pasifik'te beklediklerinden kısa sürede denetim sağladıktan sonra, irtibat konseyi üyeleri, Amerika'nın karşı saldırıya geçeceğini tahmin ederek, bir savunma çemberi kurulmasını önerdiler. Albay James H. Doolittle'ın 18 Nisan 1942'de bir uçak gemisinden havalanan bir B-25 filosuyla Tokyo'ya yaptığı hava saldırısı ileride olacakların habercisiydi. Hasar hafif oldu ama Japon hava ve kara sahasının geçilemez olmadığını gösterdi.

Kazandığı ilk başarılardan sonra Japonya, Pasifik'te, kuzeydeki Aleut Adaları'ndan Orta Pasifik'teki Midway Atolü boyunca ilerleyip güneyde Solomon Adaları'na ve Yeni Gine'ye uzanan bir savunma çemberi belirledi. Bu çemberi savunmak için ilk deniz muharebesi, 8 Mayıs 1942'de Mercan Denizi'nde meydana geldi. Bu, savaşın ağırlıkla uçak gemilerinde üslenmiş uçaklarla yürütüldüğü tarihteki ilk donanma muharebesiydi. İki taraf da zafer kazandığını iddia etti ama Japonya, Yeni Gine'deki Port Moresby'yi ele geçirme amacına ulaşamadı.

Pasifik Savaşı'nın seyrini fiilen Japonların aleyhine çeviren bir sonraki büyük deniz muharebesi, Haziran 1942'deki Midway Muharebesi'ydi. Amiral Yamamoto komutasındaki

Japon filosu, Midway Adası'ndaki Amerikan donanma üssüne sürpriz bir saldırı planladı. Fakat Amerikalılar, Japon şifresini kırdılar ve saldırıya hazırlandılar. Japonların Mercan Denizi Muharebesi'nde batırıldığını sandıkları *Yorktown* dâhil, Amerikan uçak gemileri, Haziran'ın 4'ündeki muharebede pike bombardıman uçaklarıyla saldırıya geçti. Amerikan kuvvetleri, dört Japon uçak gemisi ile yarım düzine donanma gemisini batırmayı ve 332 uçağı imha etmeyi başardı. Buna karşılık Amerika, bir uçak gemisi, bir destroyer ve 147 uçak kaybetti. Can kaybı 3.500 Japon ve 307 Amerikalı idi. İyi yetişmiş 100 donanma pilotu da Japon kayıpları arasındaydı ve bu yüzden, Amerikan kuvvetlerine kıyasla daha çok sıkıntısı çekilen usta pilot sayısı azaldı. Yamamoto, büyük bir yenilgi alarak gerisin geriye döndü. Bu felaketle ilgili haberler Japon kamuoyundan gizlendi.

Midway Muharebesi'nden sonra, Japonya savunmaya geçmek zorunda kaldı. Ne var ki, Avrupa'daki savaşa yoğunlaşan ve askeri kaynaklarını öncelikle o cepheye ayıran Birleşik Devletler, Japon savunma çemberini yarmaya girişme fırsatı bulamadı. Harekât, öncelikle, Japon kuvvetlerince işgal edilmiş adaları geri almaya başlayan donanma tarafından yürütüldü. Ağustos 1942'de Solomon Adaları açıklarındaki deniz muharebelerinde iki taraf da oldukça fazla sayıda savaş gemisi kaybetti ama Birleşik Devletler bu bölgede deniz ve hava üstünlüğü kurmayı başardı. Aynı zamanda, Guadalcanal'da korkunç bir kara savaşı sürmekteydi. Japonlar, altı ay savaştıktan sonra, Şubat 1943'te adayı terk etmek zorunda kaldılar. Japonya, yarım yıl süren Solomon Adaları savaşında 893 uçak ve 2.362 havacı kaybetti. Ertesi yıl ise göz alamayacağı boyutta zayiat vererek, 6.203 uçak ve 4.824 havacı kaybetti. Birleşik Devletler'in üretim kapasitesinden yoksun olan Japonya, kayıplarını yerine koymakta gitgide daha çok zorlandı. ABD, iki

cephede birden savaşırken donanma ve hava gücünü önemli ölçüde artırmayı başardı. Savaş sona erdiğinde, ABD'nin 40.893 savaş uçağı ve 60 uçak gemisi vardı.

Birleşik Devletler, Japon donanmasına ve ikmal gemilerine ağır kayıplar verdirmeye devam ederken, Japon kuvvetlerini Solomon Adaları'ndan söküp atma harekâtı da sürdü. Amiral Yamamoto, uçakla Solomon Adaları'na giderken ABD hava gücünün kurbanı oldu. ABD, Japonların Solomon Adaları'nda işgal ettikleri yerlere malzeme ve takviye göndermelerini önlemeyi 1943 sonunda başardı.

Birleşik Devletler, Mayıs 1943'te üç koldan saldırı için bir strateji geliştirdi. Aleut Adaları'ndan Kiska'yı ve Attu'yu geri alma harekâtını kapsayan birinci evre çabucak başarıldı. İkinci evre, Yeni Gine, Selebes (Sulawesi) ve Sulu üzerinden Hong Kong'a taarruzu kapsıyordu. General MacArthur bu sefere komuta etti. Müttefik kuvvetler, Yeni Gine'de Japonya'nın elindeki üslerin denetimini ele geçirerek, Japon kuvvetlerini tecrit etti. Bu tecrit, savaşın sonuna kadar sürdü. Yeni Gine'ye gönderilen 140 bin askerin yalnızca 13 bini savaşın sonuna kadar hayatta kaldı. General MacArthur, Japonların eline geçmiş olan Filipinler'e geri dönmek için çıktığı seferi sürdürdü.

Orta Pasifik adaları üzerinden bir donanma seferinin yürütüldüğü üçüncü evreye, Amiral Chester Nimitz komuta etti. Bu sefer, Japon kuvvetlerini ve Japonya'nın kendisini çok ağır hasara uğrattı. Kasım 1943'teki birinci seferde ABD kuvvetleri, Gilbert Adaları'ndan Makin'i ve Tarawa'yı ele geçirdi. Tarawa'ya yönelik amfibik muharebe, savaşın en kanlı mücadelelerinden biriydi. Amerikalılar 1.000 ölü ve 2.000'i aşkın yaralı verdiler. Japon denizcilerin tümü, yani 4.800 adam, bu muharebede öldü. Amiral Nimitz, daha sonra Marshall Adaları'nda bir sefer başlatarak, 1944 Şubat'ının başında Kwajalein'i ve Eniwetok'u aldı.

Pasifik cephesinde muharebeler sürüyorken, Japonlar, Çin'e giden İngiliz ve Amerikan ikmal yolunu kesmek için 1944 baharında Assam'daki Imphal'a saldırınca, Burma'da yeniden savaş başladı. Erken başlayan muson yağmurları ve ikmal hatlarının kesilmesi nedeniyle zor durumda kalan Japonlar, ilerleyen İngiliz-Hint kuvvetleri karşısında ağır kayıp vererek çekildiler. Bu dönemde, General Joseph Stilwell ve Çin kuvvetleri, Kuzey Burma'da taarruza geçerek, Çin'e ikmal hattını sıkı denetim altına aldılar. Müttefik kuvvetler taarruzu sürdürerek Mayıs 1945'te Rangun'u (bugünkü Yangon) geri aldılar. 1944 güzünden 1945 Mayıs'ına kadar süren Burma seferinde, çatışmalar, salgın hastalıklar ve açlık nedeniyle ölen Japonların sayısı 200 bine ulaştı. Pasifik Savaşı sırasında, Çin anakarasındaki çatışmalar sınırlı kaldı, gerçi Japonya orada bir milyon asker konuşlandırmak zorunda kalmıştı. Bu askerler ara sıra milliyetçi kuvvetlerle çatışmalara girdiler ve Çinli Komünist gerillalar, kuzeydeki köyleri işgal eden Japon askerlere saldırılar düzenlediler.

Haziran 1944'te, 535 gemiden oluşan dev bir ABD donanma filosu, Japonların elindeki Guam, Tinian ve Saipan adalarına saldırmak için Mariana Adaları'na doğru yola çıktı. Hava ve donanma kuvvetlerinin çok yoğun bombardımanından sonra, ABD denizcileri Saipan'a çıkarma yapıp kıyıbaşı tuttu. Amiral Ozawa Jisaburō komutasındaki Japon filosu, ABD kuvvetlerine büyük hava saldırıları düzenledi ama Japon uçakları engellenerek vuruldu. Amerikan denizaltıları, Japon amiral gemisini ve bir uçak gemisini batırdı. Ozawa, kuzeye çekilmeye karar verdi ama ABD görev kuvveti, Ozawa'nın uçak gemilerine ve uçaklarına darbe üstüne darbe indirdi. Ozawa, geriye kalan sadece 35 uçakla Okinawa'ya kaçtı.

Saipan'da üç haftayı aşkın süreyle şiddetli çarpışmalar meydana geldi. Japon kuvvetleri ölümüne direndi ve *ban-*

zai (intihar) saldırılarına girişti. ABD kuvvetleri 9 Temmuz 1944'te zaferini ilan ettiğinde, otuz iki bin Japon askerinden yalnızca bini sağ kalmıştı. Bu sırada on bin sivil de canını verdi, çünkü askerler, asla teslim olmamak ya da tutsak düşmemek üzere aşılandıkları için, teslim olmaktansa intihar etmeleri için sivilleri özendirdiler.[106] "Erkekler, kadınlar ve çocuklar birbirlerini boğazladılar, bile bile kendilerini suda boğdular ... Ebeveynler, çocuklarını uçurumlardan fırlatarak beyinlerini patlattılar, sonra da kendileri atladılar; çocuklar birbirlerine el bombaları attılar."[107] Amerikalılar da ağır zayiat verdiler: 3.426 ölü ve 13.099 yaralı.

ABD kuvvetleri, ilk kez napalm (ateş) bombaları kullanarak Tinian'ı ele geçirdiler. Guam da üç hafta süren bir çarpışmadan sonra 10 Ağustos 1944'te alındı. Japonya için, Mariana Adaları'nın kaybedilmesinin anlamı, yalnızca ağır asker kayıplar değildi, Tokyo da saldırılara açık hâle geldi. ABD, Saipan'da ve Tinian'da üsler kurdu, buralardan Tokyo'ya hava saldırısı yapma olanağına kavuştu. Guam, Pasifik filosu için önemli bir donanma üssü oldu. Tokyo'ya hava saldırısı için ilk uçuş 24 Kasım 1944'te gerçekleştirildi; Hiroşima'ya ve Nagasaki'ye doğru kader belirleyici uçuşlar ise Ağustos 1945'te Tinian'dan havalandı.

Savaşın seyrinin olumsuza dönmesi, Tōjō'nun ülke içindeki konumunu sarsmaya başladı. Japonya'nın peş peşe zaferler kutlayabildiği savaşın başlangıç evresinde, kamuoyu sevinçten uçuyordu ve Tōjō'nın siyasal alandaki denetimi sağlamdı. Ama Tōjō, savaş planlaması üzerinde tam denetime sahip de-

106 Savaş bittikten sonra yirmi yedi yıl Guam'ın balta girmemiş ormanlarında saklanan Yokoi Shōichi, "teslim olmama" felsefesinin timsalidir. Başka bir subay da 1974'e kadar Filipin ormanlarında yaşamıştır. *New York Times*, 26 Eylül 1997.

107 Morison, *History of the United States*, C. 8, s. 338.

ğildi; ordu genelkurmayı, "yüksek komutanlığın bağımsızlığı" konusunda ısrarcıydı. Ordu ile donanma arasındaki ufak tefek rekabet sürdü ve iki kesim, savaş çabalarını koordine etmeye yanaşmadı. Tōjō, meseleleri koordine etme umuduyla, Şubat 1944'te genelkurmay başkanlığını üstlendi ama savaşın seyrinin olumsuza dönmesiyle, bazı kıdemli devlet adamları, Tōjō'nun görevden alınması için çaba göstermeye yöneldiler. Saipan'da alınan yenilginin yanı sıra, kıdemli devlet adamlarının ve kendi kabine üyelerinin muhalefeti nedeniyle, Tōjō 18 Temmuz 1944'te istifa etti.

Tōjō'nun yerine General Koiso Kuniaki (1880-1950) geçti ama savaşın seyri kötüleşmeye devam etti. Koiso, Sovyetler Birliği'nin Japonya'ya karşı savaşa katılması olasılığından endişeliydi ve saldırmazlık paktı konusunda Sovyetlerden güvence almaya çalıştı ama başaramadı. Stalin, Kasım 1944'te Japonya'yı saldırgan olmakla suçladı ve Şubat 1945'te Yalta'da, Almanya'nın yenilgisinden sonra Japonya'ya karşı savaşa girmeyi kabul etti. Nisan 1945'te Sovyet hükümeti, saldırmazlık paktını yenilemeyeceğini duyurdu. Koiso da savaşı bitirmek için Çin'in milliyetçi hükümetiyle görüşmelere başlamak istedi ama bu çabası başarısız oldu. ABD askerlerinin Nisan 1945'te Okinawa'ya çıkarma yapmasından hemen sonra Koiso istifa etti. Yerine, 26 Şubat 1936'da ordudaki asilerin saldırısına uğramış olan emekli amiral Suzuki Kantarō getirildi.

Saipan'ın düşmesi, Japon kuvvetlerinin ileride karşılaşacakları olumsuz şeylerin tek alameti değildi. Güneybatı Pasifik cephesinde, General MacArthur, daha önce "Döneceğim," diyerek verdiği sözü tutmak üzere Filipinler'e dönüş yürüyüşünü sürdürdü. Amiral William F. Halsey komutasındaki donanma filosuyla birlikte, General, Japon gemilerine ve üslerine hava ve denizaltı saldırıları düzenleyerek, Japonların

Doğu Hint Adaları'yla olan bağlarını kesmeyi başardı. Sonra, 1944 Ekim'inin ortasında, müttefik askerlerini Filipinler'deki Leyte'ye çıkarmak için muazzam bir kuvvet seferber edildi. Leyte Körfezi'nde ve Surigao Boğazı'nda dört gün süren, belirleyici önemde bir deniz muharebesi meydana geldi; tüm kategorilerden donanma gemilerinin uğradığı ağır kayıplar, Japon donanmasını etkisiz hâle getirdi. ABD kuvvetleri Ocak 1945'te Luzon'a aya bastı ve Mart başında Manila'yı ele geçirdi. General Yamashita'nın komuta ettiği yaklaşık 170.000 Japon askerinin direnişi sürdü. Bazı birlikler dağlara kaçtı ve yiyecek bulamayan bazıları yamyamlık bile yaptı. Haziran sonu olduğunda, Japonya, savaş, açlık ve hastalık yüzünden 250 bini aşkın adamını kaybetmişti. Birleşik Devletler ise 8.140 ölü ve 29.557 yaralı verdi.

Bu arada, Japonya'ya yakın kilit önemdeki adalar için muharebe sürdü. Bunların en tanınmışı, Saipan ile Japon adalarının ortasındaki Iwo Jima için girilen muharebeydi. Uzun süreli bombardımanın ardından, ABD denizcileri 19 Şubat 1945'te adaya çıktılar ve bir ay boyunca sert çatışmalar meydana geldi. ABD, 21 kilometre karelik adayı ele geçirdiğinde, 6.821 can kaybı, 19.000 de yaralı vermişti. Japon garnizonunun neredeyse tamamı, yani 22.500 adam, muharebede can verdi. Bu üs, hemen, Japonya'ya gönderilen B-29 bombardıman uçaklarına eşlik edecek ABD savaş uçaklarının kullanımına açıldı.

Saipan'ın alınmasından sonra, önemli fabrikalara saldırmak üzere Tokyo'ya B-29 bombardıman uçakları sevk edildi. Sonra, Japon hükümetini teslim olmaya zorlamak için, saldırı hedefleri fabrikalardan sivillere kaydırıldı. Mart 1945'ten itibaren, yoğun nüfuslu bölgeler yangın bombalarının hedefi hâline geldi. Mart'ın 9'unda, 334 bombardıman uçağı Tokyo'nun dörtte birini yok ederek, ardında 83.793 ölü, 40.918

yaralı ve 1 milyon evsiz bıraktı. Benzer yangın bombalı saldırılar, diğer büyük kentlere karşı da düzenlendi ve savaşın sonuna kadar sürdü. Savaş sona erdiğinde, 66 kent havadan ve denizden saldırıya uğramıştı. ABD hava kuvvetleri, tüm hava akınlarında sivil yerleşim yerlerini hedef almasına karşın, savaşın baş sorumlusunun iktidar merkezine, yani imparatorluk sarayına hiç dokunulmadı.

Savaşın son kara muharebesi, Okinawa'da meydana geldi. ABD denizcileri 1 Nisan 1945'te karaya çıktılar ve engebeli iç kısımlarda mevzilenmiş 100 bin kadar askerle karşılaştılar. Japon kuvvetlerinin ölünceye kadar dövüşmeye kararlı oldukları amansız muharebe Haziran ortalarına kadar sürdü. Muharebede 110 bin Japon asker ve (Japon yetkililerce cepheye sürülmüş) Okinawalı milis can verdi. Ayrıca, ABD askerleri, Okinawalıların da Japon sömürgeciliğinin kurbanı olduklarını pek kavramadan, tüm "hasım" unsurları temizlemeye giriştikleri için, muharebe sırasında 100.000 Okinawalı sivil de öldü. Gerçekte, 800 Okinawalı da Amerikan yanlısı oldukları için Japon askerince infaz edildi.[108]

Okinawa seferi sırasında, Kyushu açıklarında ve Japon Denizi'nde hava ve deniz çarpışmaları meydana geldi. Japonlar, ABD donanma gemilerine karşı intihar uçaklarıyla "kamikaze" saldırıları yaparak birçok savaş gemisini imha ve tahrip ettiler. Ama ABD, çok sayıda kamikaze uçağını düşürmeyi başardı. ABD donanması da süper savaş gemisi *Yamato*'yu ve ona eşlik eden destroyerlerin çoğunu batırarak, Japon donanmasının sonunu getirdi.

Uzayıp giden savaş, yalnızca Japon donanmasını neredeyse tümünü ve kara kuvvetlerinin yüz binlercesini yok etmekle kalmadı, Güneydoğu Asya'nın kaynaklarına bağımlı olan

108 Eguchi Keiichi, *Futatsu no Taisen*, s. 431.

Japon ekonomisi de ABD donanması ve hava kuvvetlerince felç edildi. Japonya'nın ekonomik kaynakları, Birleşik Devletler'le karşılaştırılınca, devede kulak gibiydi; Birleşik Devletler'in yetmiş sekizde biri kadardı. 1941'de tahmin edildiğine göre, yeterli savaş malzemesi üretimini sürdürmek için üç milyon ton askeri olmayan malzemenin taşınması gerekliydi. Ama Japon gemilerini batırmakta ve deniz yollarını kesmekte ABD'nin gösterdiği başarıdan dolayı, taşınan malzeme miktarı, savaş sona erdiğinde 1,56 milyon tona inmişti. Japon ticaret filosunu felç etmekte ABD denizaltıları özellikle etkili oldu. Bunun sonucu olarak, temel ham maddelerde ciddi sıkıntı baş gösterdi. Hurda demir ve çelik tedariki, 4,468 milyon tondan 0,449 milyon tona düştü. Daha kritik olarak, 1941'de 48,89 milyon ton olan ham ve işlenmiş petrol tedariki, 1945'in ilk yarısında 4,946 milyon tona indi. Bu, esasen, Japon donanmasını hareketsiz bıraktı. Başka mineral kaynaklarında da benzer sıkıntılar ortaya çıktı.

En başından beri ABD'nin üretim kapasitesi, Japonya'nınkinden çok daha büyüktü. 1941-44 arası hava aracı üretimine bakılınca, Japonya toplam 58.822 hava aracı üretirken, Almanya 92.656, Britanya 96.400 ve ABD 261.826 hava aracı üretti. İşçilerin askere alınması, hünerli işçi sıkıntısı çekilmesiyle sonuçlandı ve kişi başına üretkenlik azaldı. Ham madde sıkıntısı çekildiği için, savaş malzemesi üretiminin yanı sıra tüketim malları üretiminde de genel bir azalma oldu. Bu nedenle, yoğun hava saldırılarından önce bile Japonya ekonomisi dar boğazdaydı.

ABD askerlerinin Okinawa'yı ele geçirmesi ve Japonya'nın kendisinin ABD işgaline uğrama olasılığının belirmesi üzerine, bazı Japon liderler, savaşı bitirme yolları için kafa yormaya başladılar. Almanya'nın 7 Mayıs 1945'te teslim olmasıyla durum daha da kötüleşti. Suzuki hükümeti, koşulsuz teslim olmadan savaşı bitirmek için, Sovyetler Birliği'nin Japonya ile müttefik

güçler arasında aracılık yapmasını sağlamak istedi. Ama Sovyetler Birliği, Japonya'ya karşı savaşa girmeyi Yalta'da kabul etmişti ve Temmuz ayındaki Potsdam toplantısında bu anlaşma kesinleştirildi. Birleşik Devletler, Büyük Britanya ve Çin, 26 Temmuz'da Potsdam Bildirisini yayınlayarak, Japonya'nın koşulsuz teslim temelinde savaşa son vermesi çağrısı yaptı. Savaştan sorumlu olanların görevlerine son verilmesi; Japonya'nın işgali; Japonya hükümranlığının Japon adalarıyla sınırlanması; tam silahsızlandırma; savaş suçlularının cezalandırılması; siyasal reform yapılması ve Japon sanayi sektörlerinin kısıtlanması, bildirinin koşulları arasındaydı.

Kabine üyeleri bildiriyi görüştüler ama Suzuki, kamuoyunu yatıştırmak için, hükümetin bildiriyi dikkate almayacağını duyurdu. ABD ise bu açıklamayı, apaçık bir ret yanıtı olarak aldı ve Başkan Truman, atom bombası kullanmaya karar verdi. Enola Gay adlı bombardıman uçağı, 6 Ağustos sabahı Hiroşima üzerine gelerek, 20 bin ton TNT'ye eşit güçteki atom bombasını kentin merkezine bıraktı. Devasa bir mantar bulutu havada yayılırken, kentin tümü diri diri yanan bir cehenneme dönüştü. Bir görgü tanığı şöyle anımsıyordu: "Dehşet verici bir manzaraydı. Tepelere kaçmaya uğraşan yüzlerce yaralı insan evimizin önünden geçti ... Yüzleri ve elleri yanmış ve şişmişti; büyük deri tabakaları dokularından soyulup çıkmış, bir korkuluktan sarkan paçavralar gibi sarkıyordu." Anında can veren ve kısa süre sonra radyasyondan ölen kurbanların sayısı yaklaşık 140.000 kadardı. Başka on binlerce kişi ise yaralandı ve radyasyon hastalığına yakalandı. Bir doktorun gözlemi şöyleydi: "Sağlıklı görünen birçok insan rahim kanaması, burun kanaması, kan tükürme, kan kusma, deri altında ve dokularda kanama semptomlarıyla ölmeye başlıyordu."[109]

109 Michihiko Hachiya, *Hiroshima Diary: The Journal of a Japanese Physician* (Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1955), s. 14-15, s. 69.

Militaristler, bu dehşet verici felaket karşısında bile savaşı bitirmeye ikna olmadılar. "Yüz milyon kendini feda etmeli," diyerek ısrar ettiler. Ama bu yeni bombanın etkilerini tam olarak değerlendirmeye zaman kalmadan, daha önce söz verildiği gibi, Sovyetler Birliği 8 Ağustos'ta Japonya'ya savaş açtı ve hızla Mançurya'ya girdi. Bunun üzerine, Yüksek Konsey, Potsdam Bildirisi koşullarını kabul ederek savaşı bitirmeyi gündemine aldı ama militaristler, koşulların uygulanmasını Japonya'ya bırakacak şekilde değişiklik yapılması için ısrar ettiler. Soruna çözüm bulunması beklenmeden, 9 Ağustos'ta Nagazaki'ye ikinci bomba atıldı. Nagazaki'deki Barış Anıtı Parkı'nın yazıtı, kurbanların sayısını 73.884 ölü, 74.909 yaralı ve 120.820 mağdur olarak bildirir. Rasyasyonun etkileri nedeniyle daha sonra ölen Nagazakili bir hekim, bombanın korkunç etkilerini şöyle belirtiyordu: "Patlama yerinden beş yüz metre ötede, karnı yarılıp açılmış hâlde bir anne yatarken, göbek bağına bağlı durumdaki müstakbel bebeği, bacaklarının arasında sallanıyordu. Karnı patlamış ve iç organları görünen cesetler vardı. Yedi yüz metre ötede, gövdelerinden kopmuş kafalar vardı. Kulaklarından kan sızan, kırılmış kafatasları vardı." Atom radyasyonuna maruz kalanların bazıları yaklaşık bir hafta içinde kanamadan ölmesine karşın, daha düşük derecede maruz kalan bazıları hemen ölmediler. Bir süre ishal çektiler ama birkaç hafta sonra bitkin düşüp ateşlendiler, ciltleri bembeyaz oldu, iç yaralar yüzünden bir şey yiyemez ve içemez oldular, ciltlerinde morumsu kırmızı lekeler belirmeye başladı ve giderek büyüdü, akyuvar sayısı azaldı ve yaklaşık dokuz gün içinde ölüm meydana geldi.[110]

Militaristler, atom bombalarının ürkütücü etkilerinin farkına vardıktan sonra bile, yüz milyon Japon tümüyle yok

110 Takashi Nagai, *The Bells of Nagasaki*, çev. William Johnston (Tokyo: Kodansha, 1974), s. 64, s. 90-91.

oluncaya kadar savaşma inadından caymaya yanaşmadılar. Sonuç olarak, Başbakan Suzuki, bu kararı imparatorun vermesini istedi. İmparator, barış savunucularının görüşüne katılarak, müttefiklerin koşullarının kabul edilmesini salık verdi. Japon hükümeti, egemen hükümdar olarak imparatorun ayrıcalıklarından ödün verilmemesi kaydıyla, Potsdam koşullarını kabul ettiğini bildirdi. Müttefikler, imparatorluk kurumunun kalmasına izin verileceğini ama yüksek komutanlığın yetkisine tabi olacağını bildirdiler. Askeri liderler, imparatorun yüksek komutanlığın yetkisine "tabi" kılınmasına karşı çıktılar. Suzuki yine son kararı imparatorun vermesini istedi. İmparator, müttefiklerin koşullarına uyulmasını önerdi. Askeri liderler bu kararı kabul ettiler ama bazı bağnaz orta rütbeli subaylar, imparatorun "alçak danışmanlar"ını saf dışı etmek için darbe girişiminde bulundular. Bu tertip başarısız oldu, çünkü askeri liderlerden destek görmedi. Ordunun üst düzey komutanları, bunun yerine, harakiri yaptılar. Toplam yaklaşık beş yüz ordu ve donanma subayı intihar etti.

İmparator, 15 Ağustos'ta yayına çıkarak savaşı sona erdirme kararını duyurdu. Japonlar 2 Eylül'de *Missouri* zırhlısının güvertesinde teslim koşullarını imzaladılar. Böylece, Asya ve Japonya halklarına anlatılmaz acılar çektiren ve korkunç can kayıplarına mal olan savaş sona erdi. Çin'i ve diğer Asya ülkelerini hedef alan Japon saldırganlığı, milyonlarca insanın ölmesine ve yaralanmasına yol açtı. Birleşmiş Milletler'in tahminine göre, 1937-1945 arası Japonya'yla savaşta dokuz milyon Çinli öldürüldü. Güneydoğu Asya'da Japon askerlerince öldürülenler, zorla çalıştırma, açlık ve hastalık dolayısıyla ölenler dâhil, Japon askeri eylemleri nedeniyle can kayıplarının milyonları bulduğu tahmin edilmektedir. Yalnızca Cava'da üç milyon insanın öldüğü sanılmaktadır. Kwai Nehri üzerindeki köprüde zorla çalıştırılan savaş tutsaklarına ve

işçilere uygulanan acımasız muamele çok iyi bilinmektedir. Söz konusu proje, Tayland ile Burma arasındaki demiryolu inşaatının bir bölümüydü. Bu projede on dört bin savaş tutsağı ve zorla çalıştırılan otuz üç binden fazla işçi ölüp gitti.[111] Japonya'nın 1910'dan beri sömürgeleştirdiği Kore, Japon askeri seferlerinde ağır bir bedel ödedi. Koreliler askere alındılar ve zorla çalıştırıldılar. Japon seferlerine katılmak zorunda bırakılan iki yüz bini aşkın Koreli öldü. Japon askerlere hizmet etmek üzere orduya alınan binlerce "seks kölesi" de bu kurbanlar arasındaydı.

Pasifik Savaşı'nın başından sonuna kadar Japon ordusunun verdiği ölü sayısı 1,14 milyonu buldu (bunların 200.000'i, *banzai* intihar saldırılarında öldü), donanmada verilen ölü sayısı ise 415.000'e ulaştı. Pasifik Savaşı bölgesinde sivil Japon ölümleri, 650.000 gibi yüksek bir sayıya ulaşmış olabilir. Japonya'ya yönelik hava saldırıları nedeniyle 393.000 kişi öldü ve 310.000 kişi yaralandı. Hava saldırılarına maruz kalan şehirlerdeki fiziki yapıların büyük bölümü yerle bir oldu. Örneğin, Tokyo'daki konutların %57'si yıkıldı. Sanayi tesislerinin imha edilmesi, Japonya'nın sanayi üretimini savaş öncesi düzeyin %10'una indirdi.

Savaşın üst düzey suçluları, "yeryüzünün sekiz köşesi"ni imparatorluk egemenliği altına almak gibi şatafatlı bir amaç uğruna, Japon saldırganlığına hedef olanların yanı sıra, Japonların da yaşamlarını hiçe saydılar.

111 Eguchi Keiichi, *Futatsu no Taisen*, s. 410.

8. BÖLÜM

Savaş Sonrası Reform ve Yeniden İnşa

Potsdam Bildirisinin kabulü, ABD başta olmak üzere Müttefik güçlerin askeri işgaline razı olmak anlamına geliyordu. İşgal askerlerinin ilk bölümü 28 Ağustos 1945'te ülkeye ulaştı, iki gün sonra ise Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanı (SCAP) General MacArthur geldi. Teoride işgal, on bir müttefik devletin oluşturduğu Uzak Doğu Komisyonu'na tabiydi ama pratikte nihai yetki ABD hükümetinin elindeydi. SCAP, işgal döneminde (28 Nisan 1952'ye kadar) Japonya'nın en yüksek siyasal otoritesi olacaktı. İmparator ve Japon hükümeti, SCAP'ye bağlı çalışacaktı. Yapılacak reformlar, Japon hükümetince yürütülecekti. Temel politikalara, Washington'daki siyaset mercileri karar verecekti. Japonya'yı askersizleştirmek ve demokratikleştirmek, temel hedefler olacaktı. General MacArthur, izlediği politika hedeflerini anılarında şöyle açıklıyordu. "İlk önce askeri erki yok etmek. Savaş suçlularını cezalandırmak. Temsili yönetim yapısını inşa etmek. Anayasayı modernleştirmek. Serbest seçimler düzenlemek. Kadınlara oy hakkı vermek. Siyasal tutukluları salıvermek.

Çiftçileri özgürleştirmek. Özgür ve sorumlu bir basın kurmak. Eğitimi liberalleştirmek. Siyasal erki merkezi otoriteden çıkarmak. Din kurumunu devletten ayırmak."[112] Bu, altından kalkılması zor bir işti ama MacArthur ve kadrosu, bu politikaları uygulamak için kolları sıvadılar.

General MacArthur'un yönetmek üzere ayak bastığı ülke, büyük bir kargaşa içindeydi, önemli kentlerin geniş bölgeleri yakılıp yıkılmıştı. Gıda ve temel ihtiyaç maddesi kıtlıkları ciddi boyuttaydı ama halk şaşırtıcı ölçüde sakindi ve işgal güçleriyle iş birliğine istekliydi. Bağnaz Japonların intihar saldırılarıyla direnişe geçmesinden korkmak yersizdi. Yüksek otoriteye itaat etmeye alışkın olan halk, yeni yönetici otoriteye boyun eğdi. Hiç kuşkusuz, Amerikalı askerlerin dostça tutumu da işgal dönemine damga vuran görece uyumlu ilişkiye katkıda bulundu. SCAP de kitlesel açlığı önlemek için gıda ithal ederek halka yardımcı oldu.

SCAP, hiç zaman yitirmeden, yukarıda sıralanan politikaları uygulamaya koyuldu. Japonya'nın 3,7 milyon askeri terhis edilerek ve yurt dışından getirilmiş 3,3 milyon asker kendi ülkelerine gönderilerek askersizleştirme süreci başlatıldı. Japon askeri tesisleri ve araç-gereçleri imha edildi. Savaş suçları nedeniyle üst düzey siyasal liderleri yargılayıp cezalandırma görevini, müttefik güçlerce kurulan Uzak Doğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi yerine getirdi.

Üst düzey liderlerin Askeri Ceza Mahkemesince görülen davasında, A Sınıfı yirmi sekiz suçlu "barışa karşı suçlar" nedeniyle yargılandı. Bu kişiler, 1928'den 1945'e kadar Japon siyaset dünyasına egemen olan "cani, militarist bir klik" olarak değerlendirildi. Müttefik devletlerden on bir yargıcın görev aldığı yargılama 3 Mayıs 1945'te başladı ve Nisan 1948'e

112 Douglas MacArthur, *Reminiscences* (New York: McGraw Hill, 1964), s. 282-283.

kadar sürdü. Kasım 1948'de, General Tōjō'nun da aralarında olduğu yedi lider, asılarak ölüme mahkûm edildi. 1936-37 arası başbakanlık yapan Hirota Koki, asılan tek sivil liderdi. Prens Konoe, tutuklanmak üzereyken intihar ettiği için yargılanmaktan kurtuldu. A Sınıfı sanıkların on altısı yaşam boyu hapse mahkûm edildi ama 1957'de cezaları hafifletildi. Üç yargıç, mahkemenin kararına katılmadı; bunların ikisi özgül gerekçeler öne sürerken, Hintli Yargıç Radhabinod Pal, sanıkların tüm yönlerden suçsuz olduklarını, çünkü uluslararası hukuka göre saldırgan savaşın suç sayılmadığını savundu. Filipinler'deki mezalimlerden sorumlu tutulan iki general General MacArthur'un Filipinler'de kurduğu askeri ceza mahkemesince idam cezasına çarptırıldı.

Askerlerce yapılan mezalimlerden komutan olarak sorumlu tutulan yüksek rütbeli yaklaşık yirmi subay, B Sınıfı suçlu olarak sınıflandırıldı. Bunların hepsi aklandı. Mezalim yapmakla suçlanan daha aşağı rütbeli subaylar ve askerler, C Sınıfı suçlu olarak sınıflandırıldı. Bunlar, suçların işlenmiş olduğu yerlerin müttefik askeri yetkililerince yargılandı. B Sınıfı ve C Sınıfı savaş suçlusu olarak sınıflandırılan 5.702 kişiden 920'si idam edildi ve başka pek çoğu da hapse atıldı. Japonlarca askere alınmış olan 150 Koreli ve 170 Tayvanlı da idam edilenler arasındaydı.[113]

İmparatorun savaş suçlusu olarak yargılanması sorunu gündeme getirildi ama Amerikalı yetkililerce reddedildi, çünkü bu, işgal kuvvetlerinin görev yapma olanağını ortadan kaldırırdı. General MacArthur'un öne sürdüğüne göre, eğer böyle bir şey yapılırsa, Japonya'da askeri yönetim kurmak için bir milyon adama ihtiyaç duyulurdu.

SCAP, savaş suçlularını yargılamaya ek olarak, sorumlu

113 *Japan Times Weekly*, 22-28 Haziran 1998.

makamlarda görev yapmış ya da militarizmi ve saldırganlığı savunmuş olan kim varsa hepsini tasfiye etmeye yönelik bir politika da uyguladı. Dolayısıyla, tüm ordu ve donanma subaylarının yanı sıra, yüksek hükümet görevlileri, iş ve sanayi liderleri de kilit mevkilerden uzaklaştırıldı. SCAP aynı zamanda da Tokuda Kyuichi gibi Komünist Parti liderleri dâhil tüm siyasal tutukluların Japon hükümeti tarafından salıverilmesini sağladı.

Ülkedeki kolluk kuvvetleri ile siyasal polisin bağlı olduğu İçişleri Bakanlığı, siyasal reformlar uygulamak ve demokrasiyi güçlendirmek için tasfiye edildi; kolluk kuvvetlerinin yönetimi, yerel yetkililere devredildi. Merkezi yönetimin belde ve il yönetimleri üzerindeki sıkı denetimi gevşetildi. Eskiden il valileri merkezi yönetimce atanırken, artık ildeki seçmenlerce seçilecekti.

SCAP, halkın yurttaşlık haklarını korumak için, Haklar Bildirisini anayasaya koydu (ilerleyen sayfalara bakın) ve 1948'de, General MacArthur'un kanısına göre, yapılan reformların en önemlilerinden biri olan *habeas corpus* (tutuklanan kişinin yargıç önüne çıkarılması) kavramını getirdi. Bir başka önemli reform da kadın haklarının pekiştirilmesiydi. 1946'da kadınlara oy hakkı tanındı ve oy verme yaşı 25'ten 20'ye indirildi. Medeni Kanun, erkeklere ve kadınlara eşit haklar tanıdı. Özgürlüğü güçlendirmek için, basın ve ifade özgürlüğü getirildi. Bu siyaset, Japon basınının SCAP politikalarını eleştirmesine olanak sağladı. Bu ise General MacArthur'u hem basındaki "sorumsuz" haberleri önlemeyi hem de "özgür ve sorumlu basın" üzerinde ısrar etmeyi gerekli gördüğü zor bir duruma soktu. SCAP sansürü, Amerika'yı olumsuz yansıtan her türlü yayını kapsar duruma geldi. Erskine Caldwell'in *Tütün Yolu* romanı gibi kitaplar da bunlar arasındaydı.

Ekonomi alanında önemli reformlar yapıldı. SCAP, Ja-

ponya'yı çok yüklü savaş tazminatları ödemeye zorlamadan, Japon saldırganların kurbanı olmuş ülkelerin zararlarını karşılama sorununu çözüme kavuşturdu. Temel hedef, ekonomiye demokrasi ve özgürlük getirmekti. Bunun anlamı, *zaibatsu* olarak bilinen dev şirket gruplarının dağıtılmasıydı. En tepedeki şirket grupları arasında Mitsui, Mitsubishi, Sumitomo ve Yasuda vardı. Bunlar, toplam 761 yan kuruluşu bulunan devasa holding şirketlerine sahipti. En sonunda seksen üç holding şirketi tasfiye edildi. Mitsui ve Mitsubishi şirket grupları dağıtılarak 240 ayrı firma oluşturuldu. SCAP 1952'de Japonya'dan çekildikten sonra, *zaibatsu* firmalar, daha gevşek biçimde olsa bile, yeniden birleşmeye başladı. Ekonomik gücün aşırı yoğunlaşmasını önlemek için atılan diğer adım, tekel karşıtı yasanın çıkarılmasıydı. Ne var ki, bu yasa bir sürü boşluk içeriyordu ve tekelci girişimlerin ortaya çıkmasını önlemede etkili olmadı.

SCAP'nin getirdiği diğer temel ekonomik reform, toprak reformu programıydı. İkinci Dünya Savaşı bittiğinde, çiftçilerin %70'i kiracı ya da kısmen kiracı çiftçiydi. Ekili toprakların %46'sı kiracı çiftçiler tarafından işleniyordu. Ama çok büyük toprak sahipleri yoktu. Toprak sahiplerinin yalnızca iki bin kadarının 400 dönümden büyük arazisi vardı. Toprak sahiplerinin çoğu 40 dönümden büyük araziye sahip değildi. Ekim 1946'da Tarım Arazisi Reform Yasası kabul edildi. Arazide yaşamaksızın toprak sahibi olmak yasaklandı. Toplulukta yaşayan bir toprak sahibinin edinebileceği arazi yaklaşık 10 dönümle sınırlandı. Fiilen çiftçilik yapan bir kişi, kendisi işlemek için azami 30 dönüm ve ek olarak, işlemediği 10 dönüm araziye sahip olabilirdi. Hükümet, toprak sahiplerinden arazi satın alarak, buraları eski kiracı çiftçilere sattı. Ağustos 1950'ye gelindiğinde 2,34 milyon toprak sahibinden 19,22 milyon dönüm pirinç tarlası ve yamaç çiftliği satın alınarak,

4,75 milyon kiracı ve küçük çiftçiye satılmıştı. Sonuç olarak, ekilebilir toprakların yalnızca %12'si kiracılarca işlenmeye devam edildi ve tamamen kiracı çiftçilik yapanların oranı yaklaşık %5'e indi. Toprak reformları, SCAP reformları içinde en başarılı olanlardı ve kiracı çiftçilerin ailelerini kıt kanaat geçindirdikleri tarihsel duruma son verdi.

Ekonomiyi ve toplumu demokratikleştirmek için çalışmayla ilgili reformlar da yapıldı. Aralık 1945'te, özel ve kamusal sektörlerdeki tüm işçilere örgütlenme, toplu pazarlık ve grev hakkı tanıyan bir sendika yasası çıkarıldı. Ne var ki 1946'da, kamu güvenliğiyle ve idareyle ilgili işlerde çalışanlara grev hakkı tanımayan bir yasa yürürlüğe konuldu. 1947'de, çalışma koşullarını düzenleyen ve işçilerin yan ödemelerini güvence altına alan bir Çalışma Standartları Yasası kabul edildi. Bu yasanın kapsamı, ABD'deki Adil Çalışma Standartları Yasasından genişti. Bu reformların sonucu olarak, sendikaların ve sendikalıların sayısı arttı. 1949'a gelindiğinde, 35 bin sendikaya üye 6,5 milyon sanayi işçisi vardı.

EĞİTİM REFORMLARI

Eğitimde özgürleşmenin sonucu olarak, müfredatın ayırıcı özelliği olan militarist ve aşırı milliyetçi unsurlar ayıklanarak demokratik değerler programa alındı. Eğitim Hakkında İmparatorluk Fermanı'nın okullarda ant olarak söylenmesine son verildi, ders kitapları gözden geçirildi, ahlak eğitimi müfredattan çıkarıldı. Zorunlu eğitim, altı yıldan dokuz yıla çıkarıldı ve eğitimin merkezden denetimi yerine, yerel kurullarca denetimi getirildi. Eğitim Bakanlığının devlet okullarında okutulacak ders kitaplarını yayımlama yetkisi kaldırıldı ve ders kitaplarının onayı, il kurullarına bırakıldı. Bununla birlikte, Eğitim Bakanlığı, ders kitaplarına ruhsat vermeyi sürdürdü. Yükseköğretimi güçlendirmeye yönelik bir adım ola-

rak, 1949'da birçok yeni yüksekokul ve üniversite kuruldu.

Öğretmenler, sendika kurma hakkına kavuştular ve militan bir eylemci örgüt olan Japonya Öğretmenler Sendikası adıyla ulusal bir sendika doğdu. Yüksekokul düzeyinde, Ulusal Öğrenci Federasyonu 1948'de örgütlendi ve siyasal davalar için mücadele eden eylemci bir örgüt hâline geldi.

YENİ ANAYASA

SCAP'nin başlattığı en önemli siyasal reform, yeni bir anayasanın hazırlanmasıydı. Amaç, Meiji Anayasası ile imparatora verilen egemenliği kendisinden alıp, halkın eline vermekti. Japon yetkililer, anayasanın gözden geçirilmesi üzerinde çalıştılar ama nihai anayasa taslağı, ABD yönetiminin yönergeleri temelinde SCAP yetkililerince hazırlandı. Diet'in Ağustos 1946'da onayladığı yeni anayasa, imparatoru sırf "devletin simgesi" olarak korudu. Egemenlik, halka verildi. İki kamaralı Diet'in tüm üyelerini artık halk seçecekti ve kabine, Meiji Anayasasının hükmettiği gibi imparatora değil, Diet'e karşı sorumluydu. Yeni anayasa, halkın haklarıyla ilgili kapsamlı hükümler içerir. Japon anayasası, Amerikan anayasasında yurttaşlara sağlanan haklara ek olarak, karı ile koca arasında eşitlik ve sosyal refah da öngörür. Ayrıca, bir de "savaşa hayır" hükmü içerir. Madde 9 şunu belirtir: "Japon halkı, ulusun egemen bir hakkı olarak, savaşı sonsuza kadar reddeder hiçbir zaman kara, deniz ve hava kuvvetleri bulundurmayacağı gibi, başka bir savaş potansiyeli de oluşturmayacaktır." Daha sonra ABD, Soğuk Savaş gerginlikleri nedeniyle, Japonların bir ölçüde yeniden silahlanmasını destekleme eğilimine girdiği için, bu hüküm ABD'yi tuhaf bir duruma soktu. Bu nedenle, "savaşa hayır hükmü"nün, "öz savunma kuvvetleri" bulundurmaya engel olmadığı iddia edildi

Toplumun özgürleşmesine koşut olarak, eskiden aile rei-

sinin sıkı denetimi altında olan aile sistemi de gevşetildi. Mirasın en büyük erkek evlada geçmesi geleneğine son verildi ve kız evlatlar da aile mirasında oğlanlarla eşit haklara kavuştular. Yukarıda belirtildiği gibi, anayasa, koca ile karının eşitliğini hükme bağladı. On sekiz yaşına gelmiş bir erkek ve on altı yaşına gelmiş bir kız, ebeveyn iznine gerek kalmadan evlenebilirdi. Çağlar boyunca Japon toplumunun ayrılmaz bir unsuru olagelmiş genelevler, 1956'da fahişeliğe karşı çıkarılan yasayla yasaklandı. Kürtaj 1949'da yasallaştırılarak, geniş aileler kurma eğilimine son verildi.

SCAP YÖNETİMİNDE SİYASAL GELİŞMELER

İşgal Yıllarında (1945-1952 arası) Japon hükümeti, SCAP'nin başlattığı reformları yürürlüğe koydu. Reformları uygulayan ilk hükümetin başında, Shidehara (1920'lerde uluslararası iş birliğini savunan kişi) vardı. Shidehara, yeni bir anayasanın kabulü gibi bazı reformlara yönelik muhalefetle karşılaşınca, Diet'i dağıttı. Yeni demokratik dönemin gelişiyle, bir sürü siyasal parti ortaya çıktı. Nisan 1946'daki seçimde, Shidehara'nın İlerici Parti'si çoğunluğu kazanamadı ve Shidehara istifa etti. Diet'te en çok sandalyeye sahip olan Liberal Parti'nin lideri Hatoyama Ichirō (1883-1959), savaş öncesindeki siyasal faaliyetleri nedeniyle SCAP tarafından tasfiye edildi. O zaman, Yoshida Shigeru, hükümeti kurmakla görevlendirildi. Yoshida, SCAP'nin başlattığı reformları uygulamayı sürdürdü. Yeni anayasanın Mayıs 1947'de yürürlüğe girmesi kararlaştırılınca, SCAP, yeni bir seçim yapılmasını emretti. Seçimde en çok sandalyeyi Sosyalist Parti kazandığı için, partinin lideri, yeni Demokratik Parti'yle koalisyon yaparak Sosyalist bir hükümet kurdu. Ama hizip anlaşmazlıkları nedeniyle hükümet düştü. Demokratik Parti'nin lideri yeni bir koalisyon hükümeti kurdu ama o da yolsuzluk ve rüşvet

suçlamaları nedeniyle Ekim 1948'de istifa etmek zorunda kaldı. O zaman Yoshida, yeni kurulan Demokratik-Liberal Parti koalisyonunun lideri olarak yeniden başbakan oldu. 1954'e kadar görev başında kalan Yoshida, siyaset sahnesine 1994'e kadar tutucu partinin egemen olmasının yolunu açtı.

Yoshida, göreve gelince Diet'i feshetti ve ertesi seçimde, onun partisi 466 sandalyenin 264'ünü kazanarak, mutlak çoğunluk sağladı. Partisinden Diet'te sandalye sahibi olanların birçoğu eski bürokrattı. Bu seçim, tutucu parti üyelerinden, bürokratlardan ve büyük iş çevrelerinden oluşan, 1990'ların ortasına kadar da Japonya sahnesine egemen olan üçlü iktidar blokunun doğuşu olarak görülür.

Yoshida, siyasal istikrarı koruyup sürdürmeye ve ülkenin ekonomik toparlanması için çalışmaya yoğunlaştı. Yeğlediği yöntemlerden bazıları, savaş sonrası reformların seyrini "tersine çevirme" hamlesi olarak görüldü ve komünist liderlerin başını çektiği sol gruplar, onun politikalarına karşı çıktı. Yoshida, 1950 ortasında komünistleri devlet kadrolarından temizlemeye başladı ve Haziran 1950'da Kore Savaşı'nın çıkmasıyla, SCAP, Yoshida'nın komünist parti liderlerini temizlemesini sağladı, onlar da yeraltına inmek zorunda kaldılar. Kore Savaşı nedeniyle, Birleşik Devletler, militarizmin hortlamasını önlemeye dönük ilk politikasını terk ederek, Japonya'yı antikomünist blokun önemli bir bileşeni yapmayı seçti. Bu hamle, ABD'nin Japonya'yla barış antlaşması yapma ve işgali sona erdirme kararına uygundu.

General MacArthur, işgalin erken bitirilmesinden yanaydı, çünkü uzun süreli bir işgalin ters tepeceğine inanıyordu. John Foster Dulles'ın 1950 başında giriştiği barış antlaşması hazırlıkları Eylül 1951'de tamamlandı ve ilgili devletler, antlaşmayı imzalamak üzere San Francisco'da toplandı. Sovyetler Birliği, konferansa katılmayı reddetti. Çin, katılımcılar

arasında değildi, çünkü Birleşik Devletler ve Büyük Britanya, hangi hükümetin, yani Tayvan'ın mı, yoksa Komünist Çin'in mi davet edileceği konusunda anlaşmazlığa düştü. Kırk sekiz ülke antlaşmayı imzaladı. Aynı gün, ABD ve Japonya arasında bir güvenlik paktı imzalandı. Bu pakt, Japonya'nın dış saldırıdan korunması için ABD askerlerinin Japonya'da konuşlandırılmaya devam edilmesini sağladı. Antlaşma, sol partilerin karşı çıkmasına rağmen, Japon Diet'i tarafından Ekim 1951'de onaylandı ve Nisan 1952'de yürürlüğe girdi. Böylelikle Japonya'da askersizleştirme, demokratikleşme, özgürlüklerin genişletilmesi, yeni bir anayasa, haklar bildirisi gibi devrimci değişikliklere yol açan SCAP işgali dönemini sona erdirdi.

İŞGAL SONRASI SİYASAL GELİŞMELER

Yoshida'nın başbakanlığıyla başlayarak, yaklaşık yarım yüzyıl boyunca siyaset dünyasına neredeyse tamamen tutucu partiler egemen oldu. Soğuk Savaş, antikomünist bir duruş almaları nedeniyle tutucuların üstünlük kurmasına katkıda bulundu. Tutucu politikalara karşı sol muhalefet, komünist devletler lehine partizanlık yapmak olarak görülürken, tutucuların izlediği "seyri tersine çeviren" politikalar, partizanlığa karşı koyma hamlesi olarak görüldü. Devlet okulu sisteminde komünizmin etkisini dizginlemeye yönelik önlemler, yıkıcı faaliyetlere ilişkin bir yasanın çıkarılması, polis idaresinin merkezileştirilmesi, kısa süre sonra kara, deniz, hava öz savunma kuvvetlerine dönüştürülen bir güvenlik gücü olarak Ulusal Polis Yedek Kuvvetinin kurulması, Yoshida'nın "seyri tersine çevirme" politikası izlerken attığı adımlar arasındaydı.

Yoshida, yoldaş tutucuların muhalefetiyle karşılaşınca, 1954 sonunda istifa etti. 1955'te iki büyük tutucu parti birleşerek Liberal Demokratik Parti'yi oluşturdu. Bu parti, o andan

başlayarak 1993'e kadar siyaset sahnesine damga vurmuştur ve "1955 sistemi" olarak anılmaktadır.

Yoshida'dan sonraki iki kabinenin ardından, 1957'de başbakanlık görevini Kishi Nobusuke (1896-1987) üstlendi. Kishi, savaş öncesi siyasal faaliyetleri nedeniyle A Sınıfı savaş suçlusu olarak yargılanmış ve üç yıl hapis cezası almıştı. Salıverildikten ve "itibar iadesi" yapıldıktan sonra, siyasal yaşama geri döndü. İç işlerde Yoshida'nın tutucu çizgisini sürdürdü, dış işlerde ise Birleşik Devletler'le yakın bağları korumayı yeğledi. Karşı karşıya kaldığı en tartışmalı sorun, Japonya ile Birleşik Devletler'i daha eşit bir konuma getirmek üzere Karşılıklı Güvenlik Paktı'nın gözden geçirilmesiydi. Kishi'nin kabul ettiği gözden geçirme, Birleşik Devletler'in Japon üslerini kullanmaya devam etmesini hükme bağlıyordu. Buna karşılık, ABD ise Japonya'da konuşlu Amerikan askerlerini başka bir ülkeye askeri harekât için göndermeden önce Japonya'yla görüş alışverişinde bulunmayı kabul ediyordu. Bu anlaşmanın, Japonya'yı komünist ülkelere karşı askeri bir ittifakın içinde çektiğini iddia eden liberal ve sol gruplar, buna sert muhalefet gösterdi. 1959 sonunda öğrenciler, aydınlar, sol siyasal partiler ve sendikalar, bu anlaşmaya karşı kitlesel gösteriler yaptılar. Bu gösteriler 1960 ortasına kadar sürdü ve gitgide daha Amerika karşıtı bir havaya büründü, öyle ki, Başkan Eisenhower'ın planlanan ziyaretini iptal etme gereği duyuldu.

Kishi, her yola başvurarak anlaşmayı Diet'ten geçirdi ama Temmuz 1960'ta başbakanlıktan istifa etmek zorunda kaldı. Yerine, bürokrasiden yetişmiş olan İkeda Hayato (1899-1965) başbakan oldu. İkeda'nın en büyük başarısı, Japonya'nın ekonomik toparlanmasına hız vermesiydi. Japonya'nın 1960'lı yıllardan itibaren gösterdiği ekonomik büyüme, tutucu partiye desteği artırırken, sol partileri zayıflattı. İkeda gırtlak kanserine yakalanınca 1964'te istifa etti. Yerine, Kishi'nin erkek

kardeşi Satō Eisuke (1901-1975) başbakan oldu, o da yine bürokrasiden yetişmişti. Satō, en uzun süre başbakanlık yapan kişi olarak, yaklaşık sekiz yıl görevde kaldı. İkeda'nın ekonomik büyümeyi güçlendirme politikasını izledi ve ayrıca, dış işlerinde daha etkin bir rol oynadı. Birleşik Devletler'i ziyaret ederek, Okinawa'nın ve Bonin Adaları'nın Japonya'ya iadesi konusunda görüşmeler yaptı. Birleşik Devletler tarafından da benimsendiğine inandığı politikaya uygun olarak, Çin Komünizmine karşı bir çizgi izledi ama ABD, Japonya'ya bilgi vermeden politikasını değiştirince ve Başkan Nixon Pekin'le daha dostça ilişkiler kurmak için Çin'i ziyaret edince, Satō gözden düştü.

1972'de Satō'nun koltuğuna, yine çok hırslı bir siyasal lider olan Tanaka Kakuei (1918-1993) oturdu. Tanaka, yalnızca ilkokulu bitirmiş olmasına karşın, inşaat sektöründe bir servet kazanmış ve "para politikası"nda, kayırmacılıkta, "torpilli seçim bölgesi" ödeneklerinde uzman bir politika cambazı olarak siyaset basamaklarını tırmanmıştı. Görevdeyken karşılaştığı en ağır sorun, 1973'teki petrol kriziydi. Japonya, petrol gereksiniminin %99,7'sini dışarıdan alıyordu ve bu krizin yol açtığı zorluklar enflasyona neden oldu, bu ise 1960'lardan beri süren ekonomik büyümeye tehdit oluşturdu. Ne var ki, Tanaka'nın çöküşü, şaibeli mali ve siyasal işlemlere karışması nedeniyle oldu. Görevdeyken kazandığı en büyük başarı, yaşlılara ücretsiz sağlık hizmeti getirmesiydi, bu nedenle 1973 yılı, refah sisteminin "miladı" olarak kabul edilir.

İstifa ettikten sonra bile Tanaka, 1976'daki Lockheed rüşvet rezaletine bulaşmasına rağmen, fiili iktidar sahibi olarak, bir "gölge şogun" olarak kaldı. Tanaka dâhil, üst düzey hükümet yetkililerinin, Lockheed firmasına ait Tristar yolcu uçaklarının bir Japon havayolu şirketine satılmasına aracılık etmek için rüşvet aldıkları ortaya çıktı.

Tanaka'nın istifasından sonra, LDP'ye mensup bir dizi başbakan göreve geldi ve çoğu yalnızca iki yıl kadar görevde kaldı. 1993'teki Alt Kamara seçiminde çoğunluğu alamayınca, LDP'nin hükümet etme tekeli sona erdi. Prens Konoe'nin torunu Hosokawa Morihiro, küçük partilerden bir koalisyon kurarak başbakan oldu. Ardından bir dizi koalisyon hükümeti kuruldu, ta ki 1996'da LDP lideri Hashimoto Ryūtarō küçük partilerin desteğiyle hükümet kuruncaya kadar.

LDP'nin 1955'ten sonra sağladığı üstünlüğün kısmi nedenleri arasında, ekonomideki genişleme, büyük iş çevrelerince verilen destek, bürokratlarla olan bağlar, pirinç fiyat destekleriyle ve tarım ürünleri ithalatına getirilen katı kısıtlamalarla çıkarlarına hizmet edilen çiftçi topluluklarının gösterdiği yakınlık vardı. Kişisel ve bölgesel bağlara dayanan hizip anlaşmazlıkları nedeniyle parti liderliğinde sık sık değişiklik meydana geldi. Hizip liderlerinin başarısı, seçimleri kazanmalarına yardımcı olmalarını sağlamak için yandaşlarına dağıtabildikleri para miktarına bağlıydı. Bu nedenle, "para politikası" önemliydi.

Sosyalist ve komünist partiler gibi muhalefet partileri, kısmen 1960'lardan sonraki ekonomik büyüme nedeniyle, halkın büyük desteğini kazanamadı. Sosyalistlerin sol ve sağ kanatları arasındaki bölünme, LDP'ye karşı mücadelede onlara yarar sağlamadı. 1963'te alt kamarada 144 sandalyesi olan sosyalist parti, yani Sosyal Demokrat Parti, 1970'li ve 1980'li yıllarda da 100 dolayında kaldı, sonra 1993'te 70 sandalyeye düştü ve 1996'te yalnızca 15 sandalye kazandı. Savaştan hemen sonra ekonomik zorlukların yaşandığı yıllarda ve Soğuk Savaş doruğa ulaştığı zaman, Komünist Parti, gösteriler ve grevler yaparak sendikaları, öğrencileri ve aydınları kendi davası çevresinde toplayabiliyordu. Gösterilerde SCAP hedef alınınca, Mayıs 1950'de bir Kızıl Temizlik başlatıldı ve parti

liderleri, "temizlik" kararının kaldırıldığı 1955'e kadar yeraltına çekilmek zorunda kaldılar. Amerikan emperyalizmine ve Japon tekelci kapitalizmine karşı seslerini yükseltmeyi sürdürdüler ama bu gürültülü eylemleri, genel kamuoyundan destek görmedi. 1949'da Diet'te 36 sandalye kazanmışlardı ama 1952 seçiminde tek bir sandalye bile kazanamadılar. Sonraki seçimlerde genellikle birkaç sandalye kazanmayı başardılar ve 1972'de 38 sandalyeyle en yüksek sayıya ulaştılar ama ondan sonraki sandalye sayıları 20-30 arasında kaldı. Sovyetler Birliği'nin 1989'da yıkılması, Komünist Parti'nin Japon siyaset sahnesindeki yerini daha da zayıflattı ve 1993'te partinin alt kamaradaki sandalye sayısı 13'e düştü. Ne var ki, 1990'larda yaşanan ekonomik gerileme, partinin daha büyük halk desteği kazanmasıyla sonuçlandı. Parti, 1996'daki alt kamara seçiminde 500 sandalyenin 26'sını kazandı, 1998'deki üst kamara seçiminde ise 252 sandalyenin 23'ünü elde etti. Komünist Parti, genel seçimlerde pek başarı kazanamamasına rağmen, büyük kentlerdeki yerel seçimlerde daha başarılı sonuçlar aldı. 1998'de ülke genelindeki belediye meclislerinde, LDP'nin kazandığı 3.600 sandalyeye karşılık, 4.000'den çok sandalye kazandı.

Bürokratlar, siyasette önemli rol oynarlar ve bu sadece LDP'yle olan bağları nedeniyle değildir. Meiji Döneminden beri hep önemli bir güç kaynağı olmuşlardır. Kitlelerin zihninde, devlet görevlileri, feodal egemen samurayların yeniden vücut bulmuş halidir, gerçek iktidar sahibidir. Siyasal liderler gelip giderler ama bürokratlar, yaşam boyu kilit makamlara yerleşip kalırlar. Çeşitli bakanlıklara yerleşen bürokratlar, en ufak konular dâhil yaşamın tüm yönlerini düzenleme yetkisi kullanırlar. 1993-94'te başbakanlık yapan Hosokawa Morihiro, il valisiyken bir otobüs durağını 10 metre öteye taşımak için Ulaştırma Bakanlığının iznini almak zorunda kaldığın-

dan yakınıyordu. En kudretli bürokratlar, Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (UTSB) ile Maliye Bakanlığında çalışanlardır. Bunlar, ülke ekonomisinin seyrini birlikte düzenlerler. UTSB, dış ticareti sıkı denetim altında tutar. Maliye Bakanlığı ise menkul değerler sektörünü düzenler. Balon ekonomisinin 1990'ların ortasından çökmesi, bakanlık bürokratlarıyla menkul değer firmaları arasındaki yasa dışı finansal alışverişlerin ortalığa saçılmasına neden oldu. Asla yolsuzluk yapmaz gibi görünen bürokratların rüşvet aldıkları açığa çıktı ve bunların birçoğu intihar etti.

EKONOMİK KALKINMA

Savaşın sonunda Japonya'nın karşı karşıya olduğu en ağır problem, ciddi sıkıntıların, enflasyonun ve işsizliğin yaşandığı ekonomik krizdi. 1946'da sanayi üretimi, 1934-36'daki düzeyin %30.7'si kadardı. SCAP, ekonomiyi canlandırmak için çareler uygulamaya çalıştı ve Birleşik Devletler yönetimi, Japon ekonomisine 1951'e kadar 2 milyar dolardan fazla para akıttı. Ama ekonomik toparlanmayı tetikleyen olay, ABD'nin muazzam miktarda savaş malzemesi tedarik etmesini gerektiren Kore Savaşı'nın çıkmasıydı. Sanayi üretimi artmaya başladı. 1949'da 100 olarak alınan gösterge, 1954'te 240'a çıkmıştı.

SCAP'nin ülkeyi terk etmesinden sonra, Japon hükümeti, tekelcilik karşıtı önlemleri gevşetmeye yöneldi ve *zaibatsu* çevresinin önceki şirket toplulukları, *keiretsu* olarak bilinen kartel benzeri girişim grupları biçiminde yeniden belirmeye başladı. Yatay ve dikey *keiretsu* vardır. Eski *zaibatsu* şirket topluluklarının birçoğu, yatay *keiretsu* oluşturur. Büyük bankalar ya da ticaret şirketleri ve bunlarla bağlantılı büyük sanayi firmaları, çekirdeği oluşturur. Böylelikle, Mitsui ve Mitsubishi şirket toplulukları yeniden ortaya çıktı. Yatay *keiretsu*, savaş öncesi Toyota, Honda, Sony, Matsushita gibi sanayi devle-

rinden ve bunlara gerekli parçaları sağlayan uydu firmalar kompleksinden oluşur. Örneğin, 1980'lerin ortasında Nissan Motors'un üretim masraflarının %70'i alt yüklenicilere gidiyordu. Ekonomik yavaşlamanın olduğu bir dönemde, büyük şirketler, alt yüklenicilere ödemeleri azaltır. Dolayısıyla, küçük şirketlerin iflas oranı artarken, *keiretsu*nun tepesindeki firmalar ayakta kalır.

Aynı zamanda, SCAP'nin yürürlüğe koyduğu liberal ekonomi (laissez-faire) politikası da yavaş yavaş terk edilerek, ekonomi politikalarını UTSB'nin ve Maliye Bakanlığının belirlediği eski güdümlü ya da planlı ekonomi sistemine dönüldü. Kore Savaşı'nın kattığı ivmeyle, dış ticaretin büyümesi, tarımsal üretkenliğin artması, işsizliğin azalması ve tüketim harcamalarının çoğalması, aşağı yukarı 1955'te başlayan ve çok hızlı ekonomik büyüme dönemi adıyla anılan süreci tetikledi. 1950'lerin ikinci yarısında, ekonomi yıllık %9,3 oranında büyüdü ama 1960'larda, geliri ikiye katlama planı uygulayan Başbakan İkeda'nın liderliğinde olağanüstü bir tempoyla büyümeye başladı. Tokyo ile Osaka arasındaki hızlı tren hattının inşası dâhil, kamu projelerine sermaye yatırımları yapıldı. İkeda rejiminin son yılı olan 1964'te, gayri safi milli hasıla (GSMH) %13,9 oranında arttı. İkeda'nın yerine geçenler onu politikalarını sürdürdüler ve ekonomide büyüme sürdü. Sanayi üretiminin iki katından çok arttığı 1965-1974 arası büyüme hızı özellikle göz alıcıydı. Daha sonra, 1974-75'teki petrol krizi nedeniyle kısa süre duraklama oldu.

1960'lar boyunca Japonya'da GSMH yıllık ortalama %11 artış gösterirken, ABD'de bu oran %4'te kaldı. 1970'te Japonya'nın GSMH'si, kapitalist ülkeler arasında ikinci en yüksek rakamdı. Özellikle, ağır sanayilerin yanı sıra, yüksek teknoloji alanında önemli büyüme sağlandı. 1974'teki petrol krizi, petrol tüketen sanayilerden, elektronik ürünleri gibi yüksek teknoloji üretimine doğru bir değişime yol açtı. Petrol krizi

atlatılınca, ekonomik büyüme devam etti. Özellikle otomotiv sanayisi, petrol krizinden yarar sağladı, çünkü yakıt cimrisi, daha küçük Japon otomobilleri, yakıt canavarı Amerikan arabalarının yerini almaya başlayarak, ABD pazarında büyük bir başarıya ulaştı. Japonya 1950'de yalnızca 1.593 binek arabası imal ederken, 1990'da 9.948.000 araba üretti. 1990'da Japon otomobillerinin %25'i, Birleşik Devletler'de üretilenler dâhil, ABD pazarında satıldı. Kameralar, TV'ler, radyolar, VCR'ler, kuvars saatler, bilgisayarlar ve bilgisayar yongaları, yarı iletkenler, hassas makineler vb. gibi Japon ileri teknoloji ürünleri de önemli ihraç kalemleri oluşturdu. 1960'ta %4'ten az olan Japonya'nın uluslararası pazardaki payı, 1980'lerde yaklaşık %8'e yükseldi. Birleşik Devletler, en büyük ticaret ortağı olmaya devam etti. 1991'de Japon ihraç mallarının %29,1'i ABD'ye gitti. 1995'te bu oran azıcık düşerek %27,3'e indi. Japonya, 1995'te ithalatının %22,4'ünü ABD'den yaptı. Ticaret dengesi sürekli olarak Japonya'nın lehine arttı. 1993'te 59,3 milyar dolara ulaştı. 1995'e kadar biraz düşerek 45,5 milyar dolara indi. Ekonomik genişlemeye koşut olarak, denizaşırı yatırımlar arttı, Birleşik Devletler'e yapılan yatırımlar da buna dâhildi. Asya'ya çok büyük yatırımlar yapıldı. Tahminlere göre, 1990'ların ortasında Asya'daki projelere sağlanan fonların %40 ila %60'ı Japonya'dan geldi.

1960'lardan beri süren ekonomik büyüme, Japonya'nın 1991'de kişi başına 26.920 dolarla dünyadaki en yüksek GSMH düzeyine ulaşmasını sağladı, aynı yıl Birleşik Devletler'de ise bu rakam 22.560 dolar oldu. Ama 1992'ye gelindiğinde Japon ekonomisi durgunluğa girdi. Çok hızlı büyüme döneminde yıllık %10'dan yüksek bir oranda artmış olan GSMH, 1994'de %0,4'e indi ve sonraki üç yılda[114] daha da düşerek 1998'de eksi

114 Japonya, 1993'te istatistik veri tabanını GSMH'den GSYİH'ye değiştirdi, çünkü ilk sistem, daha büyük olan denizaşırı yatırımları da kapsar. Sonraki ise yalnızca yurt içindeki ekonomik faaliyetleri kapsar. Asahi Shimbun, *Japan Almanac*, 1997, s. 73. GSYİH, 1974'teki eksi %0,5'in de altına inerek

%1,9'la dibe vurdu. 1990'da doruk noktasına çıkan otomobil üretimi gerilemeye başladı ve 1995'te 7 milyonun altına indi. Büyük miktardaki uzun vadeli kredi alacaklarını tahsil edemeyen bankalar, 1997'de zorlanmaya başladı. Bankalar, fiyatı aşırı şişirilmiş mülklere çok büyük yatırımlar yapmıştı ve 1998'e gelindiğinde bunlar %90'a varan oranlarda değer kaybetmişti. Tokyo'da birinci sınıf (kupon) mülkler, en üst değerlerinin %10'una düştü. Sıkıntı içindeki bankalara destek vermeyi gelenek haline getirmiş olan hükümet, 1990'ların sonundaki banka krizinde bu politikasını değiştirdi ve bazı bankaların batmasına göz yumdu. 1989'da Nikkei ortalaması 39.000 yen gibi yüksek bir düzeye çıkmış olan borsa, 1998 ortasında 15.000 yen ve daha altına indi. Büyük menkul değer firmalarından biri olan Yamaichi Securities, 1997 sonbaharında battı.

Ekonomik yavaşlama, işsizliğin artmasına neden oldu. 1990'da %2,1 olan işsizlik, Haziran 1998'da %4,3'e çıktı. Batılı iş çevrelerinin bakış açısına göre fazla kadro çalıştıran birçok firma, örneğin "veznelerin ardında yapacak pek işi yok gibi görünen sürüyle elemana rastlanabilen"[115] bankalar, gerileme nedeniyle kadro azaltmak zorunda kaldı. Ömür boyu istihdam geleceği biraz aşınmaya başladı.[116]

Tarım

Savaş sonrası yıllarda sanayi sektörünün gösterdiği hızlı büyümeyle, tarımsal üretimde çalışanların sayısı azaldı.

1997'de eksi %0,7'ye düştü. *Japan Times Weekly*, 22-28 Haziran 1998.

115 *Far Eastern Economic Review*, 16 Nisan 1998, s. 61.

116 Ekonomiyle ilgili istatistikler, öncelikle, yıllık olarak yayımlanan *Nippon: A Chartered Survey of Japan* (Tokyo: Kokuseisha), *Statistical Handbook of Japan* (Japonya Başbakanlığı İstatistik Bürosu), *Japan Almanac* (Asahi Shimbun), *Facts and Figures of Japan* (Foreign Press) verilerinin yanı sıra, *Far Eastern Economic Review*, *New York Times*, *Japan Times Weekly* ile başka dergilerin ve gazetelerin verilerini temel alır.

1950'de iş gücünün %48,3'ü tarımda çalışıyorken, 1994'ye kadar bu oran %5,2'ye düştü. Gençler, tarımda çalışmayı bırakıp kentlerdeki işlere yöneldiler. Bu yüzden, tarım işçilerinin %38,8'i, 65 yaş ve üzeri kişilerden oluşuyordu. Tarım, 1960'ta GSYİH'nin %9'unu oluştururken, 1994'e kadar bu oran %1,6'ya düştü. Hükümet, izlediği tutucu politikaları desteklemeye eğilimli kırsal bölgelerin çıkarlarını düşünerek, fazlalık pirinci satın almak gibi çiftçileri destekleyici önlemler uygulamaya yöneldi. Ayrıca, başta pirinç olmak üzere Japon ürünleriyle rekabet eden tarım ürünlerinin ithalatına sıkı kısıtlamalar da getirdi, böylelikle gıda fiyatlarını yüksek tuttu. Ama bazı tarım ürünlerinin ithalatına getirilen kısıtlamalar, uluslararası baskılarla gevşetildi ve 1995'te Washington eyaletinden Japonya'ya elma ithal edilmeye başlandı. Pirinç ithalatına getirilen kısıtlamalar devam etti ama pirinç hasadının %4'üne eş değer ithalata izin verildi ve 2000 yılında bu kota %8'e yükseltildi. Bununla birlikte, rekabete yol açmayan ürünlerin ithalatı yüksek düzeyini korudu. Mısır, soya, sığır eti ve domuz eti ithal eden Japonya, böylelikle Amerikan tarım ürünlerin en büyük ithalatçısı haline geldi.

Ekonomik büyümenin nedenleri

Japonya'nın savaş sonrası ekonomik genişlemesine ilişkin pek çok açıklama yapılmıştır. Ekonomi zaten Meiji Döneminin başından beri büyümekteydi. Örneğin, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında Japonya'nın mamul mal üretimi %600 arttı. Yine de diğer sanayi ülkelerine kıyasla, Japon ekonomisinin zayıf olduğu görülüyordu ve Japon ürünleri, yüksek teknoloji sektörlerine ait değildi. Tekstil ürünleri, başta gelen ihraç kalemleriydi ve Japon malları, bir milyoncu tarzı dükkânlarda satılan ucuz şeyler sayılıyordu. Bu algı, 1960'lardan beri tümden değişmiştir.

Japonya'nın gösterdiği hızlı ekonomik toparlanmanın ve büyümenin ana nedenlerden biri, Japon ekonomisinin yeniden inşasına yardım etmeye yönelik ABD politikasıydı. En önemli faktör, ABD'nin, pazarını Japon ürünlerine açma ve komünist olmayan diğer ülkeleri de aynı yolu tutmaya özendirme politikası izlemesiydi. Bazılarına göre, yönetici sınıfın modern teknolojiye, üretkenliğe ve (W. Edwards Deming'in öğüdüne uyarak) kalite kontrolüne odaklanması, bu başarıda büyük rol oynadı. Araştırma ve geliştirme yatırımları büyük şirketlerde önemliydi. Japonların tasarrufa eğilimli olmaları ve artı olarak, militarizmden vazgeçilmesi, yatırım için sermaye sağladı. Yönetim de kısa vadeli kârların düşük düzeyde kalmasına razı olmaya istekliydi ve şirket yetkilileri, hissedarların hemen, yüksek kâr ve temettü elde etmeye yönelik sürekli baskısı altında değillerdi. Bu nedenle, uzun vadeli planlamayla uğraşma olanağı buldular.

Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı gibi hükümet kurumları, büyümeyi güçlendirmek için ekonomik faaliyetleri titizlikle düzenler. Özellikle, yerli üreticilerle rekabet eden ithalatı kontrol etmek için katı düzenlemeler yapar. İş çevrelerine yardım etmeye yönelik genel politika, UTSB ve Maliye Bakanlığı bünyesindeki hükümet görevlileri ile büyük iş yöneticileri arasında var olan yakın kişisel bağlara dayanır. Büyük şirket topluluklarının liderleri ve bu bakanlıklar, hısımlığa benzeyen bir çevre oluştururlar. Liderlerin geçmişleri ve eğitimleri çoğunlukla benzerlik gösterir. Bunların çoğu, seçkin üniversitelerden mezundur. Sıklıkla, üst düzey bürokratlara, Amerika'da rüşvet sayılacak kişisel iltimaslar sağlanır. Bunlar, emekli olduktan sonra, büyük şirketlerde "arpalık" mevkilere getirilirler.

Yönetim ile çalışanlar arasındaki ilişkiler, Birleşik Devletler'deki kadar sert değildir. 1930'larda faaliyetleri kısıtlanmış

olan işçi sendikaları, savaştan hemen sonraki yıllarda canlandı. Komünist parti liderlerinin önderliğinde, işçilerin taleplerini siyasal hedeflerle birleştiren sendikalar, pek çok grev örgütledi. Ne var ki, sendikaların ayırt edici özelliği olan mücadelecilik, hızlı ekonomik gelişmeyle birlikte söndü; Japonya'nın ekonomik genişlemesini ilerletmek için iş ve sanayi firmalarıyla iş birliği politikasına eğilim güçlendi. Geleneksel bağlılık ve işverenlerin çıkarlarıyla ortaklık duygusu, işçiler arasında yeniden belirdi. 1990'ların ortasına kadar (özellikle yönetim ve ofis kadrosunda) yaygın olan ömür boyu istihdam uygulaması, bu özdeşlik ve bağlılık duygusuna temel oluşturdu. Aynı zamanda da sendikalar, işletme ya da şirket bazlı oldukları için, işçiler, diğer şirketlerdeki işçilerden çok, çalıştıkları şirketle özdeşleşirler. Bu nedenle, iş anlaşmazlıklarında yitirilen gün sayısı çok azdır. Geleneksel çalışma ahlakı hâlâ güçlüdür. Amerikalı bir gözlemcinin belirttiğine göre, "Japonya'nın başarısındaki en önemli tekil öğe, çalışmaya yönelik Japon tutumudur".[117] İş güvencesi, yüksek ücretler ve ikramiyeler, köklü şirketlerce sunulan çeşitli babacan kıyaklar gibi olumlu faktörler, işçiler arasında bağlılık duygusunu canlı tutup sürdürür.

En tepedeki büyük şirket topluluklarının aksine, küçük şirketlerden ve aile tarzı işletmelerden oluşan daha düşük bir kademe vardır. Büyük şirketler, daha küçük uydu şirketlere taşeronluk yaptırarak, üretim maliyetlerini azaltır. O şirketlerin işçileri için aynı olanaklar geçerli değildir. Ücretler daha düşük, iş saatleri daha uzun, çalışma koşulları daha kötüdür. Yine de küçük iş yerinde, işverene ve girişime kişisel bağlılık duygusu daha sıkıca hüküm sürer ve işçilerin sadık kalma olasılığı yüksektir.

117 Jared Taylor, *Shadows of the Rising Sun* (New York: Quill, 1983) s. 171.

Çalışanlara güvenlik duygusu veren ömür boyu istihdam uygulaması, "işe yaramazlar"a göreve devam şansı vermeye eğilimlidir ama genişleme ve refah dönemlerinde olumsuz unsurlar göze batmaz. Ne var ki, 1990'ların başındaki ekonomik gerileme döneminde, daha çok şirketin bazı makamları kaldırmaya ve erken emekliliği özendirmeye veya işçileri daha alt işlere vermeye yönelmesiyle, sistem biraz aşınmaya başladı. Hatta kimi şirketler, bazı iş yerlerini kapatmaya başladı.

1990'lardaki ekonomik gerileme, Japon ekonomisine güç katan akılcı iş yönetimi imajını zayıflattı. Pek hoş olmayan iş uygulamalarından bazıları gün yüzüne çıktı. Örneğin, *yakuza* çeteleri ile iş liderleri arasındaki bağlar ortaya saçıldı. Rüşvetler ve *yakuza*ya el altından verilen borçlar, söz konusu uygulamalar arasındaydı. Dünyanın en büyük menkul değer şirketi olan Nomura Securities'in rüşvet dağıtması ve *yakuza* müşteriler lehine borsa fiyatlarıyla oynaması, bu alandaki dikkate değer bir örnekti. Dai Ichi Kangyo Bank da *yakuza* gruplarına yasa dışı krediler açtı. Nomura Securities, özel kıyaklar sağladığı politikacıları ve bürokratları da kapsayan bir özel müşteriler listesine sahipti. Siyasal liderlerin borsa manipülasyonları yaparak kaynak toplamaları için ayarlamalar yaptı. 1998'de ortaya çıkan diğer rezaletler arasında, Maliye Bakanlığı görevlilerinin ve önemli banka yetkililerinin adlarının karıştığı rüşvet olayları vardı. Bu, bazı görevlilerin intihar etmelerine yol açtı. Tüm bu gelişmeler, kendi özel çıkarlarını ilerletmek için politikacılar, bürokratlar ve iş yöneticileri arasında kurulan karanlık ittifakları açığa çıkardı.

DIŞ İLİŞKİLER VE TİCARET

Birleşik Devletler

Japonya, savaşın bitmesinden ve işgal döneminden beri her zaman Birleşik Devletler'in yakın müttefiki olmuştur.

1950'lerde, Karşılıklı Güvenlik Paktının muhalifleri, hükümetin Soğuk Savaşta ABD'yle işbirliği yapmasını kınayarak gösteriler düzenlediler. Bununla birlikte, ABD'yle kurulan yakın bağlardan kaynaklanan ekonomik büyüme, Amerika karşıtı öfkeyi büyük ölçüde söndürdü. Soğuk Savaş gerginlikleri yatışırken, ideolojik zıtlaşma yumuşadı ve Japonya lehine büyüyen ticaret dengesizliği konusunda ABD ile Japonya'yı ilgilendiren sorunlar ön plana çıktı.

Birleşik Devletler, Japonya'nın toparlanmasına yardımcı olmak için, pazarını Japonya'ya açmıştı. 1960'larda Japonya'nın ekonomisi hızla büyürken, iki ülke arasındaki ticaret dengesizliği muazzam ölçüde arttı. Denge, 1960'ta hâlâ Birleşik Devletler lehineydi ama 1970'e gelindiğinde Japonya lehine dönmeye başladı. 1998'de dolar cinsinden Japonya'nın ABD'ye ihracatı, toplam ticaretinin %30,5'ine, ithalatı ise %23,9'una ulaştı. Dengesizlik, 1993'te 59,3 milyar dolarla ulaştığı tepe noktasına göre biraz düşerek, 51,5 milyar dolar oldu. ABD pazarı, Japon arabalarıyla ve elektronik ürünleriyle dolup taştı. Japon arabaları, 1973 petrol krizinden sonra hazır bir pazar buldu. 1983'te ABD'ye 2,4 milyona yakın binek aracı ihraç edildi. Japon arabalarının ithalatındaki yükselişi dizginlemek için, Japon hükümeti 1986'da kendi isteğiyle kotalar koydu. Sonra, Japon otomotiv imalatçıları, ithalat kısıtlamalarını aşmak için ABD'de otomobil fabrikaları kurmaya başladı. 1993'e gelindiğinde Japon otomotiv imalatçıları, ABD oto pazarının yaklaşık %30'unu elinde tutuyordu.

Başka ülkelerle ticaretinde Japonya'nın ihracatı, ithalatını aştığı için, uluslararası baskı gören Japonya, para birimi yeni uluslararası kambiyo piyasasında dalgalanmaya bıraktı. Böylece, 360 yen = 1 dolar olan yen paritesi en sonunda 100'e ve 1995'te 100'ün altına düştü ama yine de bu, ABD'yle ve başka ülkelerle ticaret dengesizliğinin azalmasına yol açmadı. İtha-

lat kısıtlamalarının hafifçe gevşetilmesi de sonuç vermedi. ABD'li üreticilerin Japon pazarında pek varlık gösterememelerinin nedeni salt Japon hükümetinin koyduğu katı düzenlemeler değildi. ABD'li üreticiler, Japonların gereksinimlerine göre ayarlamalar yapmakta isteksiz davrandılar. Örneğin, Japonlar sol yoldan araç sürer ve direksiyonun sağda olmasını yeğlerler. ABD'li imalatçılar, 1990'lara kadar gerekli değişikliği yapmadılar.

Japonya'nın Sovyetler Birliği'yle ilişkileri ilk başta biraz gergindi, çünkü işgal döneminde Japon dış politikası esasen Birleşik Devletler tarafından belirlendi. Sovyetler Birliği, barış antlaşması imzalamayı reddetti ve Kuril Adaları'nın güneyindeki dört adanın kime ait olduğu sorunu, çözülmeden kaldı. ABD, Japonların elindeki Kuril Adaları'nın Sovyetler Birliği'ne devredilmesini Yalta'da kabul etmişti. Japon hükümeti, güneyindeki dört adanın Kuril Adaları'nın parçası değil, Japonya'nın kuzey topraklarına ait olduğunu savunuyordu. İki hükümetin sonraki görüşmelerinde, ada sorunu çözüme kavuşturulamadı ve resmî bir barış antlaşmasına varılmadı ama diplomatik ilişkiler 1950'lerin ortasından beri yeniden kuruldu ve Sovyetler Birliği, Japonya'nın Birleşmiş Milletler'e girmesine razı oldu.

Çin'le ilişkiler hassas bir konu olmayı sürdürdü, çünkü komünistlerin zaferinden sonra Milliyetçi hükümet Tayvan'a kaçtı ve Çin'in meşru hükümeti olduğunu iddia etti. ABD'nin politikasını izleyen Japonya, Tayvan'ı Çin hükümeti olarak tanıdı. Dolayısıyla, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'e kabul edilmesine karşı çıkan ABD'nin politikasını destekledi. Çin Halk Cumhuriyeti'yle ticari ilişkiler 1960'larda yeniden başladı. Başkan Nixon'ın 1971'de Çin'i ziyaret etmesiyle, ABD'nin Çin'e yönelik politikasının bir anda tersine dönmesi, Başbakan Tanaka'nın 1972'de Pekin'i ziyaret etmesiyle

ve ilişkileri normalleştirmek için bir anlaşma imzalanmasıyla sonuçlandı. 1978'e kadar barış antlaşması imzalanmadı ama iki ülke arasındaki ticaret büyümeyi sürdürdü ve Çin'deki Japon yatırımları sürekli arttı. Çin Halk Cumhuriyeti'yle resmi ilişkilerin kurulması üzerine, Tayvan'la diplomatik ilişkiler 1972'de kesildi ama hükümet dışı örgütler aracılığıyla ekonomik ve kültürel ilişkileri sürdürme anlaşmasına varıldı.

Savaş öncesi yıllarda Japonya'nın sömürgeleştirdiği Kore, dış ilişkilerde diğer hassas bölgeydi. Japonya ile Kore arasındaki ilişkileri, esasen, işgal yıllarında ABD'nin Kuzey ve Güney Kore'ye yönelik izlediği politika belirledi. Kore Savaşı'nın çıkması, Japonya'yı bir ABD üssüne dönüştürdü ve ABD'nin tedarikleri Japonya'ya yarar sağladı. Güney Kore'yle resmi diplomatik ilişkilerin kurulmasını engelleyen sorunlar, 1965'e kadar çözümlenemedi ama diplomatik bağlar bir kez kurulunca, iki ülke arasında ekonomik ilişkiler sürekli güçlendi. Kuzey Kore'yle resmi diplomatik ilişki kurma çabaları bugüne kadar başarıya ulaşmadı.

Savaş yıllarındaki Japon faaliyetleri, örneğin zorla çalıştırılanlara uygulanan sömürü, Güneydoğu Asya ülkelerinde çok acı hatıralar bırakmıştır ama Japonya, bu ülkelerle ekonomik bağlar kurmaya çalışmış ve ticareti artırmayı, önemli yatırımlar yapmayı başarmıştır. Japon iş insanları, Güneydoğu Asya halklarına duyarlı ve saygılı davranmamakla, onların refahına pek önem vermemekle suçlanmıştır. Bir Alman Katolik papazın gözlemine göre, Japonlar, "göründüğü üzere, kendilerine kâr getirmediği sürece, başkaları için sorumluluk duymazlar".[118] Vietnamlılar teknelerle komünistlerden kaçarken, Amerika'nın ve diğer ülkelerin aksine, Japonya, sığınmacıları ülkeye sokmadı. Japon liderler, bu eleştirilere yanıt olarak,

118 Ronald Bell, *The Japanese Experience* (New York: Weatherhill, 1973), s. 96.

Japonya'nın uluslararası ekonomik yardım programlarına katkısını artırdılar ve birçok siyasal lider, Güneydoğu Asya ülkelerini ziyaret ederek, geçmişteki olaylardan duyulan pişmanlığı ifade etti.

Orta Doğu ve Avrupa

Japonya, Avustralya'yla ve Orta Doğu ülkeleriyle ticari bağlarını sürekli geliştirmiştir. Orta Doğu petrolüne çok bağımlı olduğu için, bu bölgedeki ülkelerle dostça ilişkiler sürdürmeye özen göstermektedir. Örneğin, 1990'daki Basra Körfezi Savaşı'nda Amerikan eylemlerine karışmaktan olabildiğince kaçınmaya çalışmıştır.

Avrupa ülkeleriyle ilişkiler, yine ticaret dengesizliği nedeniyle, inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Japonlar öteden beri Fransız kültürüne hayranlık duydukları için, eski Başbakan Edith Cresson 1991'de şöyle dediğinde alınmışlardır: "Japonlar, bütün gece uyumayıp Amerikalıları ve Avrupalıları düzmek için yollar düşünen kısa boylu sarı tenli insanlardır."[119] Fransa, Japon ithal mallarına sıkı kısıtlamalar getirmiştir ama Almanya'yla yaygın ticari ilişkiler kurulmuş ve siyasal ilişkiler dostça olmuştur. Japonya'nın Birleşik Krallık'la da önemli ekonomik bağları vardır ve Japonlar, Britanya'da oldukça büyük yatırımlar yapmışlardır. Japon imparatorluk sarayı, İngiliz sarayıyla yakınlığını güçlendirmeye çalışmış ve İmparator Hirohito 1971'de, İmparator Akihito ise 1998'de Britanya'yı ziyaret etmiştir. Hollanda'yla ve İsviçre'yle de geniş finansal bağlar kurulmuştur.

TOPLUMSAL KOŞULLAR

SCAP'nin getirdiği reformlar ve 1960'lardan beri süren

119 *Japan Times Weekly, International Edition,* 8-14 Temmuz 1991, s. 1.

ekonomik büyüme, savaş öncesindeki birçok toplumsal güçlüğün çözülmesini ve daha yüksek bir yaşam düzeyine ulaşılmasını sağladı. Örneğin, 1955'te yaklaşık 500 dolar olan kişi başı milli gelir, 1994'te 29.244 dolara yükseldi (bu rakam, Birleşik Devletler'de 20.382 dolar, Birleşik Krallık'ta ise 13.366 dolardı). 1935'te yaşam süresi erkekler için 46,92 yıl ve kadınlar için 49,63 yıldı. 1997'te ise bu rakamlar, sırasıyla, 77'ye ve 83,6'e çıktı. Bu, 65 yaş üzeri kişilerin yüzdesinin artmasına ve doğum oranı azaldığı için daha genç kuşağın yüzdesinin sürekli düşmesine yol açtı. 1997'de, 65 yaş üzeri kişilerin sayısı, 15 yaş altı çocukların sayısını geçti. 1920'de doğum oranı her 1000 kişide 36,2 iken, 1997'de 9,5'e indi. 1947'de doğurma yaşındaki kadın başına çocuk sayısı 4,54 iken, 1997'de 1,39'a indi ve bu oran, güncel nüfus düzeyini sürdürmek için gereken 2,1'den azdı. Ama bebek ölüm oranının 1996'da her 1000 canlı doğumda 4 gibi düşük bir düzeyde olması, yaşam süresinin uzaması ve sağlık hizmetlerinin iyileşmesi sayesinde, nüfus, savaş sonrası yıllarda artmaya devam etti. 1950'de 83,586 milyon olan nüfus, 1998'de 126,4 milyona çıktı. Dışarıdan göç yasaları hâlâ çok kısıtlayıcı olduğu için, nüfus artışının nedeni yaygın dış göç değildi.

Genel refah durumu, yaşam düzeyinin yükselmesini sağladı; aileler evde, işte ve dinlencede modern olanaklara kavuştu. Yurt dışı geziye gidenlerin sayısı yıldan yıla arttı. 1969'da 1 milyondan az iken, 1997'de yaklaşık 16,8 milyona çıktı.

Yaşam düzeyindeki yükselmeye karşın, aşırı kalabalık, konut sıkıntısı, diğer sanayileşmiş ülkelere göre daha kötü temizlik olanakları ve çevre kirliği, halkın başını ağrıtmaya devam ediyor. Büyük kentlerde, özellikle de 30 milyona yakın kişinin yani ülke nüfusunun %23,7'sinin buluştuğu Tokyo metropolitan bölgesinde çekilen konut sıkıntısı, emlak fiyatlarının astronomik düzeylere çıkmasına yol açmıştır. 1996'da

Tokyo kentinin sınırları içinde 7,8 milyon insan yaşıyordu, yani kilometre kareye yaklaşık 85 bin insan düşüyordu. (New York'ta nüfus yoğunluğu 23.705'ti.) 1990'da Tokyo'da aile boyu dairelerin fiyatı 516.000 dolardan yüksekti ve Tokyo'da konut arsası fiyatları, New York'takinin tahminen 89 katıydı. Aşırı fiyatlı emlak piyasası 1990'larda tepetaklak olmadan önce, Tokyo'da bir metre kare ticari alanın değeri 251.000 dolardı (1990 rakamı). Fiyatların yüksek olmasından dolayı, alt sınıflar birçok malın yanından bile geçemiyordu. 1996'da birinci kalite bifteğin kilosu 200 dolar, harika bir kokulu kavun ise 150 dolardı. ABD'yle karşılaştırılınca, akaryakıt fiyatları yaklaşık 1 dolarlık litre fiyatıyla oldukça yüksekti.

Bir BMW otomobil için 104.000 dolar, bir İsviçre Corum kol saati için 22.900 dolar harcayabilecek kadar zenginleşenler lüks tüketime yöneldiler. Bazı sanat koleksiyoncuları, sanat eserlerinin fiyatlarını akıl almaz düzeylere yükselttiler. 1990'daki bir müzayedede 25 milyon dolardan satışa sunulan Vincent van Gogh'a ait *Dr. Gachet'nin Portresi*'nin fiyatını, bir Japon koleksiyoncu 82,5 milyon dolara yükseltti. Balon patladığı zaman, aile, 78,1 milyon dolara satın aldığı bir Renoir tablosunu 50 milyon dolara sattı. Ama 1990'ların ortasında yaşanan ekonomik durgunlukta bile lüks malların satışı azalmadı. Bu malların satışı Asya'nın başka yerlerinde azalırken, Japonya'da artmayı sürdürdü. 1998'in ortasında Tiffany & Company'nin satışları, önceki yılın aynı dönemine oranla %30 artarken, Asya'nın başka yerlerinde %10 azaldı. Gucci Group, ekonomik gerilemeye rağmen satışlarını sürekli artırma beklentisiyle, 1998'de Japonya'da birçok yeni mağaza açtı, çünkü bazı insanlar birkaç bin dolar vererek çanta almaya halen istekliydi.[120] Ekonomik genişlemenin erken aşamalarında,

120 *New York Times*, 29 Ekim 1998.

kimyasal kirlilik başta olmak üzere ciddi çevre kirliliği sorunları meydana geldi. 1953'te bir kimya fabrikasının Kuzeybatı Kyushu'daki Minamata Körfezi'nin sularını cıvayla kirletmesi, bu konudaki en kötü olguydu. Körfez bölgesinden avlanmış balıkları yiyenler, felç ve görme kaybı gibi ciddi bedensel hastalıklara yakalandılar. Başka kimyasal kirlilik olayları üzerine, hükümet, 1970'te çevre kirliliğine karşı katı yasalar çıkarmak zorunda kaldı. Otomobillerin atık gaz salınımıyla ilgili katı standartlar da belirlendi. Tokyo gibi kentlerin çok kirlenmiş havası, solunabilir hâle geldi.

Anayasa hükümleri doğrultusunda halkın sağlığını ve esenliğini güvenceye almak için başka önlemler uygulamaya konuldu. Sosyal güvenlik hükümleri, yaşlılar ve muhtaçlar için sosyal yardımlar, halk sağlığı ve tıbbi bakım programları hayata geçirildi. Milli sağlık sigortası, 70 yaşından büyük kişilerin tüm tıbbi masraflarını kapsar; maliyeti 30.000 doları aşan açık kalp ameliyatı gibi cerrahi girişimler bile bu kapsamdadır. Ailenin yaşlı ve muhtaç üyelerine bakması geleneği, biraz gevşeme göstermesine karşın, hâlâ sürmektedir. 1996'da, 65 yaş üzeri kişilerin %55'i çocuklarıyla yaşıyordu, oysaki 1970'te bu oran %80'di. Ama bu, Birleşik Devletler gibi diğer sanayileşmiş ülkelerde %20'nin altında kalan orandan daha iyidir.

TOPLUMSAL SORUNLAR

Çalışma, aşırı kalabalık ve genel toplumsal baskılar ile ilgili sıkıntılar yüzünden, intihar oranı ekonomik büyüme yıllarında yükseldi. Bu oran özellikle yaşlı erkekler arasında yüksekti. 1998'de 65 yaş üzeri erkeklerin intihar oranı, bu yaş grubundaki her 100 bin kişide 53,3 iken, 15-19 yaş arası erkeklerde 10,6'ydı. Bazı uzmanlar, yaşlı erkekler arasında intiharın yüksek olmasını, emeklilikten sonra anlamlı bir yaşam sürememeye bağla-

maktadır. Öyle anlaşılıyor ki, yaşlılar, geçmişteki hızlı tempolu ileri teknoloji çağında olduğu kadar saygı görmüyorlar ve bu, intihar eğilimini besleyen bir faktör olabilir.

Toplumsal uyum içinde yaşayan Japonya imajı, 1950'lerde ve 1960'larda patlayan şiddetli protesto hareketleri gibi nedenlerle zaman zaman sarsılmıştır. Okullarda çocuk suçlarıyla ve şiddetiyle, hatta öğretmenlere yönelik öğrenci saldırılarıyla ilgili haberler ara sıra çıkmaktadır. Ama okulda öğrenci davranışı, genel olarak, itaat, terbiye ve uysallık idealine uygundur. Sokaklarda işlenen suçlar, ileri düzeyde sanayileşmiş diğer toplumlara kıyasla çok azdır. İnsanlar, geceleyin geç saatlerde saldırıya uğrama korkusuna kapılmadan güvenle yürüyebilir. Ateşli silahlar sıkı kontrol altında tutulduğu için, silahla cinayet işlendiğine çok seyrek tanık olunur. 1991'te yalnızca yetmiş dört cinayette ve yirmi iki soygunda ateşli silah kullanıldı. 1994'te silahla ölüm oranı her 100.000 kişide 0,05 iken, Birleşik Devletler'de bu oran 14,24'tü. Uyuşturucu kullanımı da düşük kaldı. 1991'de yalnızca 397 kişi uyuşturucu kullandığı için tutuklandı.

Kumar, uyuşturucu, fuhuş, haraç, şantaj ve adi suçlar gibi faaliyetler yürüten çete tarzı örgütlerin oluşturduğu *yakuza* denilen bir grup, Japonların ahlaki açıdan düzgün olduğuna ilişkin sağlam imajı lekelemiştir. Bunlar, şiddet eylemlerine de girişir. 1992'de *yakuza* üyeleri, filminde onları kötü tanıttığı için film yapımcısı İtami Juzō'ya saldırıp onu yaraladılar. Büyük *yakuza* şebekeleri, inşaat gibi iş teşebbüsleriyle bağlantılıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, belli başlı firmaların büyük bölümü, başları *yakuza*yla derde girmesin diye onlara para vermiş ya da kredi açmıştır.[121] Birçok siyasal liderin de *yaku-*

121 Dünyanın dördüncü büyük bankası olan Dai-Ichi Kangyo Bank'ın başkanı, *yakuza*ya büyük miktarlarda kredi verdiği için 1997'de tutuklandı. *Japan Times Weekly*, 30 Haziran-6 Temmuz 1997.

*za*yla bağları vardır. 1963'te, eski Başbakan Kishi, cinayetten hükümlü bir *yakuza* patronunun kefalet parasını sağladı. Başka bir eski Başbakan, aleyhine yapılan halk protestolarını bastırmak için *yakuza*dan yardım aldı. Bir yazar şunu bildiriyor: "Japon toplumunun neredeyse her köşe bucağında *yakuza*nın derin kökleri vardır. Yine de politikacılar, bürokratlar ve iş liderleri, 'üç maymun'u oynamaya devam ediyorlar."[122]

Japon toplumunun başını ağrıtmaya devam eden başka bir toplumsal bela da *burakumin* sınıfı, Aynu (Ainu) halkı ve yerleşik Koreliler gibi azınlık gruplara karşı ayrımcılığın sürmesidir. *Burakumin*lere karşı ayrımcılığın kökeni, modern öncesi döneme kadar izlenebilir ama ayrımcılık yapmama fikri sözde desteklenmesine karşın, bu insanlara karşı toplumsal ve ekonomik ayrımcılık sürmektedir. *Burakumin*leri aile kütüğüne kaydederken "yeni sade halk" olarak tanımlama uygulamasına, savaş sonrası reformlarla son verildi ama işe başvuran birinin ya da bir evlilik adayının *burakumin* olup olmadığını saptama uygulaması sürmektedir ve bu alanda uzmanlaşmış bazı özel kuruluşlar vardır. Dolayısıyla, iş ayrımcılığının sonucu olarak, *burakumin* ailelerin ücretleri, milli ortalamadan daha düşüktür ve Buraku Kurtuluş Birliği, ayrımcılığa ilişkin bildirimler almayı sürdürmektedir. Ekim 1991'de lise öğrencisi bir kız, *burakumin* olan nişanlısıyla evlenmesine çevresindekiler karşı çıktığı için intihar etti.[123] 1991'de Birleşik Devletler'i ziyaret eden bir *burakumin* eğitimci şu açıklamayı yaptı: "İşte, okulda ve evlilikte ayrımcılıkla karşı karşıyayız ... Sosyal yardım alma ihtimalimiz, genel nüfusa kıyasla on kat yüksek ... Halk olarak her zaman karalan-

122 *Japan Times Weekly*, 30 Haziran-6 Temmuz 1997.

123 *Buraku Liberation News* (Osaka: Buraku Liberation Research Institute), Kasım 1997.

dık, dışlandık ve ayrımcılığa uğradık."[124] *Burakumin* nüfusu 1997'de yaklaşık 2-3 milyondu.

Tokugawa Döneminden bugüne kadar ayrımcılığa uğramış olan diğer azınlık grup, Hokkaido'nun yerlileri olan Aynu halkıdır. Günümüzde yaklaşık 50.000 Aynu vardır. Tokugawa Döneminde, kuzeyli bir feodal bey, Hokkaido'yu da hükmü altına alarak, Aynuları ekonomik haklarından mahrum etti ve yarı köle konumuna düşürdü. Meiji hükümeti, Hokkaido'yu doğrudan kendi yönetimi altına alarak, Aynuları topraklarından, balıkçılık ve avcılık haklarından yoksun bıraktı. Meiji hükümeti, Aynuları Japonlaştırmak için, 1899'da Hokkaido'nun Eski Yerlilerini Koruma Yasasını çıkardı. Bu yasa, 1990'lara kadar yürürlükte kaldı. Bu yasaya göre, hükümet, geleneksel Aynu uygulamalarını yasakladı ve Aynu çocuklarını ana dillerinden vazgeçerek Japonca öğrenmeye zorladı. Aynu liderleri, savaş sonrası dönemde Aynu kültürünü, dilini ve yaşam biçimini koruma uğraşı verdiler.

Ayrımcılıktan çekmeye devam eden başka bir grup da Korelilerdir ve birçoğu, birkaç kuşaktan beri ülkede yaşamaktadır. Kore sömürgeleştirildikten sonra, pek çok Koreli, madenlerde ve inşaat projelerinde zorla çalıştırıldı; Pasifik Savaşı sırasında girişilen denizaşırı inşaat projeleri de bunlara dâhildi. Savaş sırasında yaklaşık bir milyon Koreli fiilen köle işçi olarak çalıştırılmak üzere Japonya'ya getirildi. Birçoğu askeri üslerde çalıştı ve 100 bin kadar Koreli kadın da Japon askerlere "seks kölesi" olarak hizmet etmek zorunda bırakıldı. Savaş sona erdiğinde bu insanların birçoğu Kore'ye döndü ama 1990'ların ortasında Japonya'da yaklaşık 700 bin Koreli yaşıyordu. Japonya'da doğdukları hâlde bunlara Japon yurttaşlığı verilmedi. 1992'ye kadar yabancı yerleşimci olarak parmak izleri alınıyordu. Yakın

124 *Intersect Japan*, PHP Institute'un aylık yayın organı. Mayıs 1991, s. 25-26

zamanda Korelilere yurttaşlık yolu açıldı ama karmaşık mevzuatın gereklerini yerine getirirlerse bu haktan yararlanabildiler. İş konusunda ayrımcılık ve Japonlarla evlenmeye karşı ön yargı sürmektedir. Hiroşima'ya yapılan atom bombası saldırısında yaklaşık 20 bin Koreli öldü ama Koreli kurbanlar için Hiroşima Barış Parkı'nda bir anıt yapılmasına izin verilmedi. Nagazaki'ye yönelik atom bombası saldırısında ölenlerin 2 bini de Koreliydi. Yaklaşık 137.000 kadar Çinli de benzer bir ayrımcılıktan mustariptir.

Uzun zamandır Japonya'da yaşayan bir Amerikalı, Korelilere karşı Japon ön yargısıyla ilgili olarak şu gözlemini dile getirdi: "Dünyada, bir çoğunluğun kötü muamelesine maruz kalan hiçbir azınlık (benim bilgim dâhilinde hiçbir azınlık) yoktur ki, Japonların Korelilere ve Çinlilere reva gördükleri kötü muameleden daha kötüsüne maruz kalsın ... bu öylesine derine işlemiş, öylesine sinsi bir şey ve mutlak bir genel suçlama."[125]

Ekonominin hızla büyüdüğü ve işçi sıkıntısının arttığı dönemde, dışarıdan göçle ilgili kısıtlamalar biraz gevşetilerek, Güneydoğu ve Güney Asya'dan insanların beceri gerektirmeyen işlerde çalışmalarına izin verildi. Yasa dışı göçmen sayısı da artmaya başladı. Binlerce genç kadın, *yakuza* çetelerinin cazip iş vaatleriyle Japonya'ya gelmeye ikna edildi ve sonra fahişelik yapmak zorunda bırakıldı. Birçoğu fiilen tutsaklık koşullarında alıkonuldu.

Taşraya özgü peşin hükümlülüğün genellikle güçlü olduğu kırsal, çiftçi topluluklarında, yabancılara yönelik ön yargıda şaşırtıcı bir şekilde hafif bir değişim meydana gelmeye başladı. Genç kadınlar kentlere akın ettiler ve bir çiftçiyle evlenmektense, kentli bir işçiyle, "takım elbiseli biri"yle evlen-

125 Donald Richie, Ronald Bell, *The Japanese Experience*, s. 60'ta.

meyi yeğlediler. Bu yüzden, kırsal kesimde kalan genç çiftçiler evlenecek kadın bulmakta güçlük çeker oldular. Sonuç olarak, evlilik simsarları, ücra köylerdeki genç çiftçilerle bazen istemeseler de evlendirmek üzere Güneydoğu ve Güney Asya'dan kadınlar getirmeye başladılar. Eğer kırsal bölgelerde ırksal ön yargı zayıflarsa, kozmopolit bölgeler de belki daha açık görüşlü olacaktır.

Kentli yoksullar

Ekonomik büyümeye ve yaşam düzeyindeki genel yükselmeye rağmen, yoksul ve evsiz insan semtlerine rastlanmaktadır. Evsizler, tren ve metro istasyonlarına, sokaklara serdikleri kartonlar üzerinde ya da ucuz pansiyonlarda (berduş yurtlarında) uyurlar. Yetkililer, sokakları bunlardan temizlemeye kararlıdır ve dönem dönem onların karton yuvalarını imha eder. Tokyo ve Osaka gibi büyük kentlerde, evsizlerin ve yoksulların mekân tuttukları semtlere rastlanabilir. Tokyo'nun San'ya semti, *yakuza* çetelerinin inşaatta çalıştırmak üzere gündelikçi tutmak için uğradıkları bir yerdir. Her sabah yüzlerce insan, işe götürülme umuduyla sıraya durur. Birçoğu yaşlı ve hastadır. Hükümet kuruluşları, eğer 65 yaşından küçük ve sağlıklıysalar muhtaçlara pek az yardım eder. Muhtaçlar, sosyal yardım için başvurmaya isteksizdirler, çünkü böyle bir şey utanç verici sayılır. Yaşlılara, hastalara ve muhtaçlara hükümetten çok, ailenin bakması gerektiği konusunda görüş birliği vardır. Nitekim 1994'te nüfusun %1'inden azı sosyal yardımla geçiniyordu, oysaki Birleşik Devletler'de bu oran %5'ti.[126]

126 *New York Times*, 10 Eylül 1996.

KADINLARIN KONUMU

Yeni anayasada cinsiyet eşitliği hükmü yer alır, ama toplumsal ve ekonomik hayatta kadınların dezavantajlı durumu sürmektedir. Kadınlar, mesleki açıdan genellikle daha alt mevkilerde, düşük ücretli işlerde çalışırlar. Birçoğu yarı zamanlı ya da geçici konumdadır. Şirketlerde çalışan kadınların birçoğu, asıl görevi çay yapıp sunmak ve erkek amirlere sekreterlik etmek olan "ofis kadını" olarak sınıflandırılır. Kadın hakları bazı kadınlarca gündemde tutulsa bile, kadınların daha yüksek mevkilere gelmeleri hâlâ nadir bir durumdur. Bir kadının, evlenir evlenmez işini bırakması ve saygılı bir eş olarak evdeki görevini yerine getirmesi beklenir. 1980'lerde ekonomi büyümeye devam ederken ve eğitimli, yüksek becerili işçilere duyulan gereksinim artarken, kadınların önünde daha büyük fırsatlar açılmaya başladı. Ama 1981'de anket uygulanan şirketlerin %45'i, kadınları yöneticilik mevkilerine getirmediklerini söyledi. Diet 1985'te Eşit İstihdam Fırsatı Yasasını çıkardı ama yasaya uymayan şirketlere verilecek cezalara ilişkin bir hüküm koymadı. Ama kadınlar için daha büyük fırsatların doğmasında, ekonomik patlamayla birlikte, bu yasanın etkili olduğu kabul edilir. 1986'da orta düzey yönetici mevkilerinin %2,6'sında kadınlar oturuyordu. 1993'e gelindiğinde, bu oran %3,6'ya yükseldi. 1991'de denetim ve yönetim mevkilerinde bulunanların oranı %8,2'ydi. Oysaki Birleşik Devletler'de bu tür mevkilerin %41,7'sinde kadınlar vardı. Tam zamanlı kadın çalışanların ortalama maaşları 1985'te erkek maaşlarının %56,1'iyken, 1995'te %60,2'sine yükseldi. ABD'de ise kadınların ücretleri, erkeklerin ücretlerinin %75'iydi.

Meiji Döneminden bu yana çok sayıda kadın, tekstil sektöründe çalıştı ama savaş sonrası yıllarda tekstil sektörü geriledi ve fabrika işlerinin çoğunu, otomotiv fabrikalarındaki, maki-

ne sanayilerindeki, ileri teknoloji fabrikalarındaki işler oluşturdu. 1998'de, belli başlı sanayilerdeki işçilerin %39,6'sı kadındı. Otomotiv fabrikalarında az sayıda kadın çalıştırılırken, elektronik sektöründe çalışan birçok kadın vardı. 1990'ların başındaki ekonomik yavaşlama, özellikle yöneticilik görevleri için işe alınan kadın sayısının azalmasına yol açtı. 1992'de Mitsubishi, 213 erkeğe karşılık yalnızca 4 kadını işe aldı ve erkeklerden önce kadınların işine son verilmeye başlandı.

Kadınlar, 1946'da oy hakkına kavuşmalarından beri, siyaset alanında önemli ilerleme kaydedemediler. 1946'da kadınlar, Diet'in alt kamarasında 39 sandalye kazandılar ama sonraki seçimlerde bu sayı azalarak 10 sandalye civarında kaldı. 1996'daki alt kamara seçiminde kadınlar, 500 sandalyenin 23'ünü kazandılar. 1989'a kadar hiçbir kadın, kabinede bir göreve atanmadı. 1989'da Doi Takako, Sosyal Demokrat Parti'nin başına geçerek, bir siyasal partiye liderlik eden ilk kadın oldu.

Akademi dünyası da yalnızca erkek profesörlere ait bir alan olmuştur ve kapılar çok yavaş açılmaktadır. 1980'de Tokyo Üniversitesi'nde yalnızca bir kadın profesör vardı. Daha önce anlatıldığı üzere, kadınların eğitimine erkeklerle eşit ağırlık verilmedi. Savaş sonrası yıllarda yükseköğrenime giden kadın sayısı artmaya başladı ama genellikle kayıtlar en çok iki yıllık okullara yaptırıldı. Dolayısıyla, belli bir artış olmasına rağmen, profesyonel alanlardaki kadın sayısı daha azdı. Örneğin, 1979'da 14 bin kadın mühendis vardı. 1990'da ise bu sayı 62 bine çıktı.

Kadının yerinin ev olduğuna ilişkin geleneksel görüş hâlâ varlığını sürdürüyor ama genç kuşak gitgide daha bağımsız zihniyetli oluyor. Kocanın ve ailenin iyiliği için kendini feda etme fikri giderek zayıflıyor. Boşanma oranındaki artış, bunu gösteriyor; her üç veya dört evlilikten biri boşanmayla

sonuçlanıyor. 1997'de 222.635 evlilik boşanmayla sonuçlandı, oysaki 1970'te bu sayı 95.937'ydi. Oran, 1.000 kişide 1,78'di ve önceki yıla göre 1,66'yı aşan bir artışı ifade ediyordu. Boşanmalar sadece yeni evliler arasında değildi. 1996'da boşananların %16'sı, yirmi yılı aşkın süre evli kalmış çiftlerdi. Boşanmaların çoğunda ilk adımı kadınlar attı, bu ise kocanın sadakatsizliğine katlanma geleneğini reddettiklerini göstermesi yanında, birey olma duygusunun güçlendiğini de gösteriyordu. Yine, çocukların yasa gereği kocanın ailesiyle kaldığı savaş öncesi dönemin aksine, kadın da artık çocuğun velayetini alma hakkını kazandı. Boşananların sayısı artarken, evlenenlerin sayısı azalmaya başladı. Kadınlar daha geç yaşta evleniyorlar ve ortalama evlilik yaşı 27'ye yaklaşıyor. Daha az çocuk yapıyorlar. Kürtaj 1949'da yasallaştırıldı ve 1980'lerde üç doğuma karşılık bir kürtaj gerçekleştirildi. Görücü usulü evlilikler hâlâ yaygın olmasına karşın, genç kadının durumu eskisi kadar sıkıntılı değildir, çünkü çekirdek aile yaygınlaşmıştır ve genç kadın artık geniş ailenin üyelerine hizmet etmek zorunda değildir.

ENTELEKTÜEL VE KÜLTÜREL GELİŞMELER

Savaş öncesindeki Japon *weltanschauung*u (dünyaya bakışı), İkinci Dünya Savaşı'nda alınan yenilgiyle yıkıldı. İmparatorun 15 Ağustos 1945'te Japonya'nın teslim olduğuna ilişkin açıklamasını dinleyen yazar Ōe Kenzaburō şöyle diyordu: "Yetişkinler, radyolarının başına oturmuş ağlıyorlardı. Çocuklar, dışarıdaki tozlu yolda toplanmış, uğradıkları şaşkınlık hakkında fısıldaşıyorlardı. Bizi en çok hayrete düşüren ve düş kırıklığına uğratan ise İmparatorun insan sesiyle konuşmuş olmasıydı Böylesine huşu verici güce sahip yüce bir varlığın sıradan bir insan gibi konuştuğuna nasıl inanabilir-

dik?"[127] Eşsizlik ve üstünlük duygusu, değer sistemi, yaşam biçimi, şeylerin doğal düzeni, hepsi yerle bir olmuştu. Koskoca ahlaki ve ruhsal yapı tümüyle bomboş bir kabuğa dönmüştü. Bedensel olarak sağ kalmak, yeterli yiyecek ve barınak bulmak, yaşamın tek amacı olup çıkmıştı. İnsanlar, yitirdikleri aile üyelerinin zihinlerinden hiç silinmeyen görüntülerine sarılıp avunuyorlardı. Sonra, bu kültürel ve ahlaki boşluğu, kendi tarzlarıyla ve değerleriyle işgal yetkilileri doldurdu. Liberalizm, demokrasi, özgürlük, eşitlik, yeni şiarlar hâline geldi. Böylece, yeni "aydınlanma ve uygarlık" çağı doğdu.

Sinema yönetmeni İtami Jūzō şunları anımsıyordu: "Bize, tüm milletin ölümüne savaşacağı anlatıldı. Ama savaş bittikten sonraki bir ay içinde, birden bire 'Banzai demokrasi! Banzai MacArthur!' sloganları atılır oldu. ABD kuvvetleri, sanki kurtarıcıymış gibi muamele gördü. Amerika'ya özgü her şeye övgüler düzülür oldu."[128] Özellikle gençler, Amerikan kültürünü benimsediler. Çağdaş yazar Murakami Haruki'nin anımsadığına göre, 1960'larda, "Amerikan kültürü o zamanlar öylesine canlıydı ki, ben de müziğinden, televizyon şovlarından, arabalarından, giysilerinden, her şeyinden çok etkilendim."[129]

Ama bu yalnızca pop kültür dünyası için geçerli değildi, ciddi akademisyenler de artık suçlanma korkusu olmadan araştırıp öğrenme olanağına kavuştular. Geleneksel entelektüel ve kültürel çerçeveden kopuş, bu durumu eleştiren bazılarına çok çarpıcı geldi ve bir anarşizm biçimi gibi göründü. Yıllarca Amerika'da kaldıktan sonra Japonya'ya dönen bir

127 Ōe Kenzaburō, *Teach Us to Outgrow Our Madness*, çev. John Nathan (New York: Grove Press, 1977) s. xiii-xiv.

128 Alındığı kaynak: Vincent Canby, "Japonya'ya Dair Çok Eğlenceli Bir Şey", *New York Times Magazine*, 18 Haziran 1989, s. 26 vd.

129 *New York Times*, Kitap Değerlendirmesi, 27 Eylül 1992.

akademisyen şu gözlemini aktarıyordu: "Geçen birkaç yılda meydana gelen en önemli değişiklik, bir tür toplumsal ve ruhsal anarşinin ortaya çıkmış olmasıdır ... İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, benim kuşağımın imparatoru vardı, ama bugün genç Japon'un saygı göstereceği hiç kimse yok. Manevi kuvvet eksikliği ... amaç ve anlam yokluğu çekiliyor."[130] Konuşma ve davranış tarzıyla dışa vurulan geleneksel hiyerarşi duygusuna, gençler arasında sanki daha az özen ve dikkat gösteriliyor. Bazılarının kanısına göre, aile sistemi, "kentlerde daha hızlı, kırsal yörelerden daha yavaş parçalanıyor."[131] Savaş sonrasında getirilen hukuki değişiklikler, geleneksel geniş ve kök ailelerin zayıflamasına katkıda bulundu; ebeveynleriyle birlikte oturan genç çiftlerin sayısı azaldı. Bu, geleneksel tutumların ve değerlerin zayıflamasına da katkıda bulundu.

Geleneksel törelerin zayıflıyor görünmesi, bazılarını, Japonculuğa dönmek gerektiğini vurgulamaya, Japon kültürünün ve milli karakterinin benzersizliğine parmak basmaya yöneltmiştir. Ama geleneksel değerler ve töreler bütünüyle yok olup gitmemiştir. Savaştan önceki kuşak bunları koruyor ve pop kültüre düşkün gençler bunları tümüyle reddetmiyorlar. 1980'lerin sonunda yapılan bir anketin gösterdiği gibi, büyük çoğunluk, atalara/aileye saygıyı ve *on* (toplumsal, ahlaki ödev) kavramını hâlâ değerli saymaktadır. Tüketim kültürünün reddedilmesi ve eski Japonya'nın sadeliğine dönülmesi çağrısı yapan bir kitap, 1993'te en çok satılan kitap oldu. Ama ekonomik durgunluk yaklaşırken bile tüketim kültürü gelişmeyi sürdürdü. Eski otoriter dönemin aksine, seçenek çeşitliliği bir gerçeklik olarak devam etti.

Gazetelerin, haftalık ve aylık dergilerin, kurgu ve kurgu

130 *Chicago Tribune*, 16 Haziran 1991.

131 Bell, *The Japanese Experience*, s. 142.

olmayan kitapların, filmlerin, TV ve radyo programlarının, mizah kitaplarının doldurduğu popüler kültürel ve entelektüel arenada bu çeşitlilik çok yaygındı. Gazetelerin günlük tirajı, 1998'de 53,67 milyondu; 65.513 kitap ve 3.271 aylık dergi yayımlandı.[132] Batı'da çıkan popüler ve ciddi çalışmalar hızla çevrildi ve okurlara sunuldu.

Yazarlar, geniş bir okur kitlesine seslenmeyi sürdürdüler. Tanizaki ve Kawabata gibi savaş öncesi dönemin yazarları, savaş sonrası dönemde öncekinden daha geniş bir okur kitlesi kazandılar. Bunların romanları İngilizceye çevrildi ve yazarlarına uluslararası ün kazandırdı. İbuse Masuji, Hiroşima'ya atılan atom bombasının dehşet verici etkilerini betimlediği *Kara Yağmur* adlı eseri İngilizceye çevrilmeden önce yurt dışında pek tanınmıyordu.

Savaş sonrası dönemde yeni bir yazar kuşağı yetişti. Birçok eseri İngilizceye çevrilen Mişima Yukio (1925-70), bunlar arasında en tanınmış olanıydı. Japon edebiyatı konusunda yetkili birisi olan Donald Keene'in kanısına göre, Mişima, "savaştan sonra ortaya çıkan tüm yazarlar arasında en yetenekli ve en başarılı olan"dır.[133] Mişima, savaş sonrası yetişen kuşağın tavırlarını ve adetlerini, çektiği boşluk ve umarsızlık duygusunu derinlemesine işledi. *Altın Köşk Tapınağı* (*Kinkaku-ji*; *The Temple of the Golden Pavilion*) adlı yapıtında, bedensel engelli bir rahip yamağı, kusursuz güzelliğin cisimleşmiş hâli olan Altın Köşk'ü yakar, çünkü bu yapı, ona kendi kusurlu hâlini anımsatmaktadır. "Eğer orada gerçekten güzellik vardıysa, demek ki benim kendi varlığım, güzellikten yabancılaşmış bir şeydi."[134] Mişima, Batı uygarlığını da yakından

132 *Japan Almanac*, 2000, s. 263-266.

133 Donald Keene, *Dawn to the West* (New York: Henry Holt, 1984), s. 1216.

134 *The Temple of the Golden Pavilion*, çev. Ivan Morris (Rutland, VT: Charles E. Tuttle, 1959), s. 27.

tanımasına karşın, "sadakatin ve kültürün simgesel ahlaki kaynağı"[135] olarak gördüğü imparator dâhil, geleneksel değerlere ve kurumlara inanıyordu. Yang-ming öğretisinden etkilenen Mişima, bir kişinin inançları doğrultusunda yaşaması gerektiği kanısındaydı. Nitekim Japonya Öz Savunma Kuvvetlerini ayaklandırmayı başaramayınca, Kasım 1970'te, klasik samuray anlayışıyla harakiri yaptı.

Birçok yazar, savaş sırasındaki deneyimlerine dayanan romanlar kaleme aldı. Noma Hiroshi, Filipinler'de dövüştü ama komünist eğiliminden dolayı ordu tutukevine atıldı. *Boşluk Bölgesi* adlı önemli yapıtında, ordu yaşamının acımasızlıklarını betimledi. Sonra, Marksizmden uzaklaşarak Budizme yöneldi, özellikle büyük günahkârları da kapsayan evrensel kurtuluşla ilgili Shinran'ın öğretisini benimsedi. Noma'nın inancına göre, Budizm, Japon bedenine yerleşik durumdadır. Savaşın dehşetlerini betimleyen başka bir yazar, Ōoka Shōhei'ydi. Ōoka, Filipinler'de askerlik yaptı ve Amerikalılarca yakalandı. Savaştan sonra, Leyte'deki askerlerin berbat durumunu *Ovadaki Ateşler* adlı kitabında anlattı. Kaçan askerler, yiyecek bulmak için balta girmemiş ormanlarda dolaşıyorlardı ve en sonunda, asker arkadaşlarını öldürüp etlerini yemek durumunda kaldılar.

Geleneksel tutamakların büyük hasar gördüğü savaştan sonra, birçok yazar, yabancılaşma sorununu ve yaşamda bir anlam bulma arayışını ele alıp işledi. Ōe Kenzaburō, bunların en seçkin olanıydı.

Ōe'nin kişileri, "sekste, şiddette ve siyasal bağnazlıkta" anlam ararlar. *Kişisel Bir Sorun* adlı romanının başkişisi, ciddi bir beyin hasarıyla doğan erkek bebeğini öldürmeyi tasarlar. Ama fikrini değiştirir ve oğlunun esenliği için çaba gösterir.

135 *New Yorker*, 12 Aralık 1970, s. 40.

Öykü, kısmen kendi deneyimine dayanır. Oğlu, ciddi beyin hasarıyla doğmuştur ve açıkçası Öe, oğlunun ağrısıyla özdeşleşmiştir. "Oğlunun hissettiği her ağrı, kenetlenmiş elleri yoluyla ona geçiyordu ve mutlaka, aynı anda onun bedeninde de bir ağrı sarsıntısı yaratıyordu."[136] Öe'ye 1994'te Nobel Ödülü verildi. İsveç Akademisi'nin belirttiğine göre, Öe, "yaşamın ve efsanenin yoğuşarak, insanın bugünkü acınası durumunun şaşırtıcı bir tablosunu oluşturduğu hayali bir dünya yaratır."[137]

Sessizlik adlı ünlü yapıtında, Hıristiyanların 17. yüzyıl başında çektikleri eziyetleri anlatan Katolik Endō Shūsaku (1923-96), sağlam inanç sahibi bir yazardı. Bir Cizvite derler ki, elleri ve ayakları bağlanıp baş aşağı bir kuyuya sarkıtılan Japon dönmelere yapılan işkence, İsa'nın resmini çiğnemedikçe sona ermeyecektir. Cizvit, İsa'nın buna izin verdiği sözleri işittikten sonra, istenileni yapar. Batılı bir eleştirmenin yazdığına gibi, Endō, "suç sayılmasına ve şüpheyle bakılmasına rağmen, Katolikliğe sıkı sıkıya sarılır ve Doğu ile Batı'ya ilişkin tüm bölünmüş duygularına rağmen, sıkı sıkıya, gizemli bir biçimde Japon olarak kalır."[138]

Kadın yazarlar da edebiyat dünyasında hep varlık gösterdiler. Uno Chiyo (1897-1996) ve Enchi Fumiko (1905-1986) gibi savaş öncesi dönemin yazarları, meslek yaşamlarını sürdürdüler. Uno, bir dizi aşk serüveni yaşayarak, savaş öncesi Japonya'nın toplumsal göreneklerine meydan okudu. 1927'de saçlarını kısacık kestirdi; komşu çocukların çığlık çığlığa kaçışmalarına neden olan radikal bir hamleydi bu. Uno,

136 Öe Kenzaburō, *Teach Us to Outgrow Our Madness*, s. 186.

137 Yoshiko Yokochi Samuel, *The Life and Works of Oe Kenzaburo* (Ann Arbor MI: University Microfilms International, 1981), s. 10.

138 A. N. Wilson, "Sıkı Bir Katolik ve Sıkı Bir Japon", *New York Times* Kitap Değerlendirmesi, 21 Temmuz 1985, s. 21.

savaş öncesi kaleme aldığı yarı öz yaşam öyküsel nitelikteki *Aşk İtirafları* adlı ünlü romanında, engellenen bir aşkın öyküsünü anlattı. Savaş sonrası dönemde, 1957'de yazdığı seçkin romanı *Ohan* (*Yaşlı Kadın, Okçu ve Karısı*), kısmen, bir dükkân sahibi ile karısının ve âşığının yaşamını temel alır. Uno'nun söylediğine göre, bu üçü birer modeldi: Ateşli geyşa, sabırlı kadın ve baştan çıkarılmaya direnemeyen koca. Donald Keene'in dediği gibi, *Ohan*, "Chikamatsu okumanın verdiği türden bir haz verdiği için keyifle okunur."[139]

Enchi Fumiko'nun 1957'de yazdığı önemli yapıtı *Onnazaka* (*Bekleyen Yıllar*), Meiji Döneminde ataerkil aile sisteminin baskılarına asaletle ve beceriyle katlanan bir kadının yaşamını betimler. Kadın kahraman, kocasının aynı evde kalan metresine ve geliniyle olan ilişkisine katlanarak, uysal, özverili bir eş hayatı yaşar. Ama yaşı ilerleyince, bencil ve hovarda bir kocaya, aile uğruna hizmet ederek geçirdiği yaşamının anlamsız olduğu sonuca varır. "[Kadın] olanca gücünü ve bilgeliğini çarçur ettiği bu oldukça yapay yaşamın yararsızlığını ansızın gördü."[140] Hayashi Fumiko (1903-51) da savaş öncesi dönemde tutulan bir romancıydı. Gezgin satıcı olan ebeveynleriyle yoksulluk içinde büyüdü. Savaş yıllarında, savaş çabasına destek vermek için çatışma bölgelerini dolaştı. Bir geyşa ile eski sevgilisini anlattığı *Bangiku* (*Geç Açan Krizantemler*), Hayashi'nin savaş sonrası yazdığı romanlar arasındaydı. Donald Keene şu kanıdadır: "Geyşalara dair sayısız öykü arasında ... hiçbiri, 'Geç Açan Krizantem'den daha gerçekçi bir izlenim vermez."[141]

Birçok kadın yazar Marksizmi benimsedi. Miyamoto Yu-

139 Keene, *Dawn to the West*, s. 1136.

140 Enchi Fumiko, *The Waiting Years*, çev. John Bester (Tokyo: Kodansha, 1980), s. 90.

141 Keene, *Dawn to the West*, s. 1144.

riko (1899-1951) onlardan biriydi. 1918'de babasıyla birlikte New York'a gitti. New York deneyimi, evlilik, Japonya'ya dönüş ve boşanma konularını işlediği *Nobuko* adlı bir roman yazdı. Roman, esas olarak, kadınların bireyselliklerini bastırmalarını bekleyen bir toplumda kişisel özgürlük hakkındadır. Miyamoto, Rusya'ya gitti, 1931'de Komünist Parti'ye katıldı, Miyamoto Kenji (savaş sonrası Komünist Parti şefi) ile evlendi ve 1930'ların sonunda hapse atıldı. Savaş sonrası yazdığı önemli yapıtı *Banshū Heiya* (*Banshū Ovaları*), Japon ordusunun halka çektirdiği acıları betimler.

Daha genç kadın yazarlar, geleneksel katı kurallar altındaki kadınların zor durumunu ele almak yerine, yeni çağda kendi yaşam yolunu çizebilen kadınlara odaklandılar. Genç yazarlardan Tsushima Yuko'nun tezine göre, kadınlar, gerçek duygularını iletmeyi öğrenmelidirler. Onun döneminden önceki yazarlar, gerçek duygularını dile getirmeyen ya da bağımsız olmak istemeyen kadınları anlattılar. Tsushima'nın ele aldığı izleklerden biri, "aile ve kan bağı ilişkilerinin insanı boğan niteliği"dir.[142]

SİNEMA

Halkın hem Japon hem de Amerikan filmlerini büyük bir istekle izlemeye başladığı 1920'lerden beri film yapımcılığı serpilip gelişmişti. Romantik masallar, kılıç savuran samuraylar ve modern askeri serüvenler, Japon film yapımcılarınca betimlendi. Hollywood filmlerinin izleyicileri de Pasifik Savaşı patlak verinceye kadar sinema salonlarını doldurdu. Robert Taylor, Japon film yıldızı Uehara Ken kadar çok seviliyordu. Savaş sonrası yıllarda Japon filmleri uluslararası ölçekte tanınmaya başladı. Kurosawa Akira (1910-98), Ba-

142 *This Kind of Woman*, haz. Yukiko Tanaka ve Elizabeth Hanson (New York: Perigee Books, 1982), s. 226.

tı'nın dikkatini Japon filmlerine çeken yönetmen olarak anılır. Kurosawa, dünyanın en büyük yönetmenleri arasına katıldı. Batı'da ün kazanan ilk film, orta çağda tecavüze ve cinayete dair çelişkili dört öykünün anlatıldığı *Rashōmon* (*Raşomon*) adlı filmdi. Küçük bir köyü haydutlara karşı savunan yedi samurayın öyküsünün anlatıldığı *Yedi Samuray*, "gelmiş geçmiş en güzel Japon filmi" olarak gösterilir. Kurosawa şöyle der: "Yaptığım filmlere bakarsam, sanırım şöyle söylerler: 'Acaba insanlar niçin mutlu değiller?'" Kurosawa, çarpıcı resimsel güzelliğe sahip sahneler yaratmakta usta kabul edilir.[143] 1980'lerin ileri yıllarına kadar film çekmeye devam etti. Bir Kral Lear uyarlaması olan *Ran*, bu filmler arasındaydı. Amerikalı bir eleştirmenin dediğine göre, *Ran*, "Sergey Ayzenştayn'ın, D. W. Griffith'in ve Abel Gance'in en büyük destanları"yla aynı düzeydedir. "... Sanatıyla, zamanın ve modanın dışında duran bir adamın filmidir."[144] Yapıtlarıyla Batı'da ünlenen Mizoguchi Kenji ve Ōtsu Yasujirō gibi başka birçok seçkin yönetmen de vardır.

Savaş sonrası yirmi yılın ardından, Japon film yapımcılığının "altın çağ"ı, hiç kuşku yok ki televizyonun rekabeti nedeniyle parıltısını yitirdi. Ama yeni bir yaratıcı yönetmen kuşağı, üstün nitelikli filmler üretmeyi sürdürdü. Tokyo'nun en iyi erişteci olmak için kolları sıvayan bir kadının betimlendiği *Tampopo* gibi yergi dolu filmlerin yaratıcısı İtami Juzo bunlardan biriydi. İtami'nin gözünde, Japonlar, çilekeş, trajik kader kurbanları değil, "olağanüstü bir partide komik durumlara düşebilen, pervasız konuklar"dı.[145] İtami, *yakuza*yı alaya alan bir film çektiği için 1992'de *yakuza* çetecilerince bıçaklandı. 1997'de yönetmen İmamura Shōhei, *Unagi* (*Yılanba-*

143 Donald Richie, *Japanese Movies* (Tokyo: Japan Travel Bureau, 1961), s. 161.

144 *New York Times*, 15 ve 29 Aralık 1985.

145 Vincent Canby, "Japonya'yla İlgili Çok Komik Olan Şey", s. 26 vd.

lığı) filmiyle Cannes Film Festivali'nde büyük ödülü kazandı. Bu onun ikinci ödülüydü. Feodal dönemde bazı bölgelerde yaşlıların dağlara götürülüp ölüme terk ediliş efsanesini anlatan *Narayama-bushi-kō* (*Narayama Türküsü*) filmiyle 1983'te de bu ödülü kazanmıştı. Fahişelik yapmak üzere başka Asya ülkelerine gönderilen genç kızların anlatıldığı *Karayuki-san* (*Yurtdışına Gönderilenler*) adlı filmi de İmamura çekti. Kawase Narumi adında genç bir kadın yönetmen, evlerini terk etmeye zorlanan kırsal dağ köylülerini betimlediği filmiyle, 1997'de Cannes'da yeni yönetmen ödülünü kazandı.

SANAT VE MİMARLIK

Savaş sonrası dönemde birçok mimar öne çıktı. Geleneksel kiriş ve direk (post ve lento) tasarımını modern batılı mimarların üsluplarıyla birleştiren Tange Kenzō, uluslararası üne kavuşan ilk mimarlar arasındaydı. İsozaki Arata, Amerika'da ve Avrupa'da pek çok mimari projeye imza attı, Barselona'daki Olimpiyat Salonu bunlardan biriydi. 1993'te Maki Fumihiko, Nobel Ödülüne benzeyen Pritzker Mimarlık Ödülünü kazandı; 1995'te ise bu ödülü Andō Tadao aldı. Maki, "ışığı, duvarlar ve çatılar gibi her tasarımın elle tutulur bir parçası yaparak ustaca" kullanmasıyla tanındı.[146] Andō ise somut inşalarıyla tanınır. Çalışmalarında, "biçime, yapıya, mekâna ve geometriye kılı kırk yararcasına dikkat" etmekle ünlüdür.[147]

Seramik sanatı orta çağdan beri serpilip gelişmiştir. Kore seramiği olarak gelişen ayırt edici bir üslup, çay töreni için çay fincanı ve kâsesi tasarlayanları etkilemeye başladı. Bu gelenek, savaş sonrası döneme kadar varlığını sürdürdü. Hamada Shōji (1894-1978), tanınmış seramikçilerdendi. İngiliz çömlekçi Bernard Leach'ten ders aldı. Leach, Hamada'nın

146 *Chicago Tribune*, 26 Nisan 1993.

147 Peter Mcgill, "Boxing Ando", *Intersect*, Kasım 1993, s. 36'da.

çalışmalarını şöyle değerlendirdi: "Onun çömlekleri, meşe ağacı gibi dile gelir, yapı iskeleti gizlenmez, biçimlerin düzenlenişi sezgiseldir ve onun tüm çömlekleri, ayakları üstüne sağlam basar."[148]

Ağaç kalıp baskı tekniği de Tokugawa Döneminden günümüze kadar sürüp geldi. Zen Budist olan Munakata Shikō (1903-75), bu alandaki seçkin çağdaş sanatçılar arasındadır. Bu yüzden, onun çalışmalarının çoğu, geleneksel dinsel imgelerle ilgilidir ama Munakata, modernist ekspresyonizme (dışavurumculuğa) benzeyen baskı eserler de yaratır. Eserlerine tasarım gücü, çizgi devinimi ve dramatik gerilim katar. Karlı manzaraların, Budist tapınakların ve bahçelerin tasvirinde kendine özgü bir üsluba sahip bir diğer sanatçı olan Saitō Kiyoshi (1907-) de halkın sevgisini kazanmıştır.

1956'DAN SONRA EĞİTİMDE OLUŞAN DEĞİŞİKLİKLER

Eğitim sistemini merkezi olmaktan çıkarmak için SCAP'nin uygulamaya koyduğu reformlar, merkezi hükümetin bu alanda eski yetkisine bir ölçüde yeniden kavuşmasını sağlamak üzere adım adım gözden geçirildi. Seçimle belirlenen okul kurullarının yerini, 1956'da, il valilerince ve belediye başkanlarınca atanan kurul üyeleri aldı. Eğitim Bakanlığı, müfredat üzerinde yeniden yetkili hâle geldi ve devlet okullarında okutulacak ders kitaplarına karar ve izin vermeye başladı. Bakanlık, öğretmenlerin neyi, nasıl öğreteceklerini belirten kesin kurallar koydu ve ders kitaplarına izin verirken, Japonya'nın işine gelmeyen bilgileri veya tahlilleri ayıklamaya çalıştı. Profesör İenaga Saburō'nun yazdığı bir tarih ders kitabına izin verilmemesi, bir *cause célèbre* (büyük

148 Bernard Leach, *Hamada, Potter* (Tokyo: Kodansha, 1975), s. 125.

tartışmalara yol açan dava) olup çıktı. Bakanlık, profesörün, 1937'deki Nanjing katliamı gibi verileri kitaba dâhil etmesine karşı çıktı. İenaga, davasının mahkemelerce haklı bulunmasını sağlamak için yirmi yıl uğraştı.

Eğitime geleneksel olarak verilen önem, çok sayıda gencin yükseköğretime gitmesiyle sonuçlandı. Kişinin başarısı, prestijli bir kurumda eğitim almasıyla bağlantılı görüldüğünden, "isim yapmış" okullara kabul edilmek için girilen yarış, Tokyo Üniversitesi gibi yükseköğretim kurumlarına giriş sınavlarını başarmak için zorlu bir hazırlık yapılmasını gerektirir. Hızlı öğrenmeye ve ezbere ağırlık verilir. Geleneksel öğretim ve öğrenim biçimlerinden sapmaya olumlu bakılmaz. Amerikalı bir eğitimci şunu belirtir: "Japon dersliklerinin pek çoğunda olmayan şey, yaratıcılık, yenilikçilik ve özgünlük kıvılcımına yönelik arayış ve araştırmadır."[149]

Öğrenciler için okul yaşamı, yalnızca reçete edilen öğrenim biçimine sıkı sıkıya bağlı kalınması değil, aynı zamanda da katı kuralların ve sert disiplinin uygulanması, bedensel cezalara başvurulması anlamına geliyordu. Ne var ki, son yıllarda ortaokul ve lise öğrencileri, kurallara uygun davranmayı reddetme eğilimine girmişlerdir. 1980'lerden beri şiddet, kabadayılık ve ders asma olayları artmaya başlamıştır. 1996'da okullarda görülen şiddet olayları, önceki yıla göre %32 artarak 10.500 olguya yükseldi. Yükseköğrenim düzeyinde öğrenci eylemliliği, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Karşılıklı Güvenlik Paktı gibi siyasal sorunlar nedeniyle artmıştı. Bazı öğrenciler, üniversite yöneticilerinin ve profesörlerin feodal yetkilerini de hedef alarak, ayaklanmalara ve gösterilere giriştiler. Bununla birlikte, akademik sistem buna dayandı ve çok hızlı ekonomik büyüme döneminin gelişiyle, öğrencilerin

149 Benjamin C. Duke, *The Japanese School: Lessons for Industrial America* (New York: Praeger, 1986), s. 200.

siyasal eylemliliği söndü. Öğrenciler, iş dünyasında ilerleme üzerinde daha çok yoğunlaşmaya başladılar.

YİRMİNCİ YÜZYIL SONU

İmparator Hirohito'nun (bugün İmparator Shōwa adıyla anılır) saltanatı, bir bakıma, 20. yüzyıl Japonya'sıyla özdeş sayılabilir. Hirohito, 1901'de doğdu ve 1989'da öldü. 1921'de hasta İmparator Taishō'nun naibi oldu, 1926'da ise imparator olarak tahta çıktı ve Japonya tarihinin en uzun saltanatını sürerek, altmış iki yıl tahtta kaldı. Onun saltanatı, 1920'lerde demokrasinin yükselişine, 1930'larda militarizme, 1940'larda Pasifik Savaşı'na, savaşın sona ermesinden beri de demokrasinin ve özgürlüğün egemen olmasına tanıklık etti. Beyaz ata binmiş yüceler yücesi imparator imgesi, savaş sonrası dönemde milletin hırpani görünümlü bir simgesine dönüştü. Askerler onun adına dövüşüp öldüler ama o, savaştan ve savaş suçlarından sorumlu tutulmadı, Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesince yargılanmadı. İmparatorluk kurumunu eleştirenler olmasına rağmen, bu kurumu kaldırma yönünde hiçbir adım atılmadı, kamuoyu da bu kurumun varlığını genellikle milletin ve tarihinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul etti. İmparatorun ölümü, militarizmin, emperyalizmin, aşırı milliyetçiliğin ve totalitarizmin mirasının bir bakıma *de facto* (fiilen) son bulması olarak görülebilir, çünkü imparator bu ilkelerle, bu uygulamalarla özdeşleştirildi ve tahtta kaldığı sürece, Japon *Weltanschauung*'una, bu kavramların egemen olduğu yılların hatırlatıcısı olarak hep orada durdu. 1989'da Hirohito ölünce, Veliaht Prens Akihito tahta çıktı ve Heisei dönemi, 20. yüzyılın, yani Hirohito döneminin sona erişini simgelemeye başladı.

Kaynakça

MODERN ÖNCESİ JAPONYA

TARİHSEL VE YAŞAMÖYKÜSEL SÖZLÜKLER VE ANSİKLOPEDİLER

Bowring, Richard J. ve Kornicki, Peter F., haz. *Cambridge Encyclopedia of Japan.* Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

Campbell, Alan, Noble, David S. ve ark., haz. *Japan: An Illustrated Encyclopedia*, 2 cilt. Tokyo: Kodansha, 1993.

Goedertier, Joseph M. *Dictionary of Japanese History.* New York: Weatherhill, 1968.

Hisamatsu, Senichi. *Biographical Dictionary of Japanese Literature.* Tokyo: Kodansha, 1976.

Huffman, James L., haz. *Modern Japan: An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism.* New York: Garland, 1998.

Hunter, Janet. *Concise Dictionary of Modern Japanese History.* Berkeley, CA: University of California Press, 1984.

Itasaka, Gen, genel yayın yönermeni, *Japan Encyclopedia*, 9 cilt. Tokyo: Kodansha, 1978.

Iwao, Seiichi. *Biographical Dictionary of Japanese History.*

Tokyo: Kodansha, 1978.

O'Neil, P. G. *Japanese Names.* Tokyo: Weatherhill, 1972.

Roberts, Laurance P. A. *Dictionary of Japanese Artists.* Tokyo: Weatherhill, 1976.

COĞRAFİ ÇALIŞMALAR

Cressey, George B. *Asia's Land and Peoples.* New York: McGraw Hill, 1963.

Dempster, Prue. *Japan Advances: A Geographical Study.* New York: Barnes St Noble, 1968.

Ishida, Ryutaro. *Geography of Japan.* Tokyo: Kokusai Bunka Shinkokai, 1969.

Trewartha, Glenn T. *Japan: A Physical, Cultural and Regional Geography,* Madison, WI: University of Wisconson Press, 1965.

MODERN ÖNCESİ VE MODERN JAPONYA HAKKINDA GENEL TARİHLER VE ÇOK CİLTLİ DİZİLER

Hall, John W. ve ark., haz. *The Cambridge History of Japan,* 6 cilt. New York: Cambridge University Press, 1989-1999.

Hall, John W. *Japan: From Prehistory to Modern Times.* New York: Delacorte, 1970.

Hall, John W. ve Beardsley, Richard K., haz. *Twelve Doors to Japan.* New York: McGraw Hill, 1965. Japon tarihinin farklı yönlerine ilişkin on iki inceleme.

Hane, Mikiso. *Premodern Japan: A Historical Survey.* Boulder, CO: Westview Press, 1991.

Reischauer, Edwin O. *Japan: The Story of a Nation.* New York: McGraw Hill, 1990.

Sansom, Sir George B. *A History of Japan,* 3 vols. Stanford, CA: Stanford University Press, 1963.

Totman, Conrad. *Japan Before Perry.* Berkeley, CA: Uni-

versity of California Press, 1981.

Transactions of the Asiatic Society of Japan. Tokyo: Asiatic Society of Japan, 1872-1998.

JAPON TARİHİNİN VE KÜLTÜRÜNÜN
ÖZEL YÖNLERİ

Anseaki, Masaharu. *History of Japanese Religion.* Rutland, VT: Tuttle, 1963.

Benedict, Ruth. *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture.* Boston, MA: Houghton Mifflin, 1946.

Chamberlain, Basil H. *Things Japanese.* Londra: Routledge & Kegan Paul, 1939.

Craig, Albert M. ve Shively, Donald H. *Personality in Japanese History.* Berkeley, CA: University of California Press, 1971.

Earhart, H. Bryan. *Japanese Religion: Unity and Diversity.* Rutherford, NJ: Farleigh Dickinson University Press, 1974.

Hearn, Lafcadio. *Japan: An Attempt at Interpretation.* New York: Macmillan, 1913.

Holtom, Daniel C. *The National Faith of Japan: A Study in Modern Shinto.* New York: Dutton, 1938.

Kapleau, Philip. *The Three Pillars of Zen.* New York: Harper & Row, 1966.

Keene, Donald, haz. *Anthology of Japanese Literature from the Earliest Era to the Mid-nineteenth Century.* New York: Grove, 1955.

_____. *Japanese Literature: An introduction to Western Readers.* New York: Grove, 1955.

_____. *Seeds in the Heart: Japanese Literature from the Earliest Times to the Late Sixteenth Century.* New York: Henry Holt, 1993.

Kitagawa, Joseph. M. *Religion in Japanese History.* New

York: Columbia University Press, 1966.

Morris, Ivan. *The Nobility of Failure: Tragic Heroes in the History of Japan.* New York: Holt, 1975. Dördüncü yüzyılda yaşamış bir prensten 20. yüzyıl kamikaze pilotlarına kadar trajik kahramanlar üzerinde bir konuşma.

Munsterberg, Hugo. *The Arts of Japan: An Illustrated History.* Rutland, VT: Tuttle, 1957.

Nakamura, Hajime. *Ways of Thinking of Eastern People: India, China, Tibet, Japan.* Honolulu: East-West Center Press, 1964.

Nitobe, Inazo. *Bushido, the Soul of Japan.* New York: Putnam, 1905.

Okakura, Kakuzo. *The Book of Tea.* Rutland, VT: Tuttle, 1956.

Paine, Robert T. ve Soper, Alexander C. *The Art and Architecture of Japan.* Baltimore, MD: Penguin, 1955.

Sumiya, Mikio ve Taira, Koji. *An Outline of Japanese Economic History: 1602-1940.* Tokyo: University of Tokyo Press, 1979.

Sugimoto, Masayoshi ve Swain, David L. *Science and Culture in Traditional Japan.* Cambridge, MA: MIT Press, 1978.

Suzuki, Daisetsu T. *An Introduction to Zen Buddhism.* New York: Grove, 1964.

_____.*Zen and Japanese Culture.* New York: Pantheon, 1959.

Tsunoda, Ryusaku ve ark., haz. *Sources of Japanese Tradition.* New York: Columbia University Press, 1958.

ERKEN YILLARDAN HEİAN DÖNEMİNE KADAR BAŞVURU KAYNAKLARI

Erken tarihsel dönem

Brown, Delmer M., haz. *Ancient Japan,* Cambridge History of Japan, C. I. New York: Cambridge University Press, 1993.

Kidder, Edward: *Japan Before Buddhism.* New York: Praeger, 1959.

Komatsu, Isao. *The Japanese People: Origins of the People and the Language.* Tokyo: Kokusai Bunka Shinkokai, 1962.

Sansom, Sir George B. *History of Japan to 1334.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1958.

Shively, Donald H. ve McCullough, William H., haz. *Heian Japan,* Cambridge History of Japan, C. 2. New York: Cambridge UniversityPress, 1999.

Heian Dönemi

Aston, W. G., çev. *Nihongi* (Chronicles of Japan from the Earliest Time to A.D. 697) New York: Paragon, 1956.

Philippi, Donald L., çev. *Kojiki.* Princeton NJ: Princeton University Press, 1968.

Wheeler, Post, haz. ve çev. *The Sacred Scriptures of the Japanese.* New York: Abelard-Schuman, 1952.

Heian saray yaşamı

Morris, Ivan I. *The World of the Shining Prince: Court Life in Ancient Japan.* New York: Knopf, 1964.

Geç *Heian döneminde siyasal gelişmeler yaşamı*

Hurst, Cameron. *Insei: Abdicated Sovereigns in the Politics of Late Heian Japan,* 1086-1185. New York: Columbia University Press, 1976.

Bu dönemdeki toplumsal durum

Farris, William W. *Population, Disease, and Land in Early Japan, 645-900.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1985.

Heian dönemi yazarlarının ve şairlerinin edebî çalışmaları hakkında şu klasik vardır:

Murasaki, Shikibu. *The Tale of Genji.* İki çevirisi yapılmıştır:

Waley, Arthur çevirisi. New York: Random House, 1960 ve daha yakın tarihli Edward G. Seidensticker çevirisi. New York: Knopf, 1978.

The Tale of Genji (*Genji'nin Hikâyesi*) üzerine bir tahlil

Field, Norma. *The Splendor of Longing in the Tale of Genji.* Princeton, NJ: Princeton University Press 1987.

HEİAN DÖNEMİNE AİT BAŞKA EDEBÎ YAPITLAR

McCullough, Helen C., çev. *Tales of Ise: Lyrical Episodes from Tenth-Century Japan.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1968.

Miner, Earl. *An Introduction to Japanese Court Poetry.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1968.

Nippon Gakujutsu Shinkokai, yay. *Manyoshu: One Thousand Court Poems.* New York: Columbia University Press, 1965.

Seidensticker, Edward G., çev. *The Gossamer Years: A Diary by a Noblewoman of Heian Japan.* Rutland, VT: Tuttle, 1964.

Sei Shonagon. *The Pillow Books of Sei Shonagon,* 2 cilt. Çev. ve haz. Ivan Morris. New York: Columbia University Press, 1967. Bu, *zuihitsu* (akan fırça) şiirsel deneme türünün iki başyapıtından biri sayılmaktadır.

ASKERİYENİN YÜKSELİŞİNDEN 1600'E KADAR

Samuray sınıfının yükselişi ve "feodalizm"in gelişimi

Duus, Peter. *Feudalism in Japan.* New York: Knopf, 1969.

Farris, William Wayne. *Heavenly Warriors: The Evolution of*

Japan's Military, 500-1300. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992.

Hall, John W ve ark., haz. *Japan Before Tokugawa Consolidation and Economic Growth.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1981.

Mass, Jeffrey P. *Warrior Government in Early Medieval Japan.* New Haven, CN: Yale University Press, 1975.

Mass, Jeffrey P. ve Hauser, William B., haz. *The Bakufu in Japanese History.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1985.

Genel siyasal ve toplumsal gidişat

Elison, George ve Smith, Bardwell, haz. *Warlords, Artisans and Commoners: Japan in the Sixteenth Century,* Honolulu: University of Hawaii Press, 1981.

Mass, Jeffrey P. *The Origins of Japan's Medieval World: Courtiers, Clerics, Warriors, and Peasants in the Fourteenth Century.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1997.

Yamamuro, Kozo, haz. *Medieval Japan,* Cambridge History of Japan, C. 3. New York: Cambridge University Press, 1990.

On altıncı yüzyılda batılıların gelişi

Boxer, Charles R. *The Christian Century in Japan, 1549-1650.* Berkeley, CA: University of California Press, 1951.

Cooper, Michael, S. J., haz. *They Came to Japan, An Anthology of European Reports on Japan, 1543-1640.* Berkeley, CA: University of California Press, 1965.

Rodrigues, Joao S. J. *This Island of Japan: Joao Rodrigues' Account of 16th Century Japan,* çev. Michael Cooper. Tokyo: Kodansha, 1973.

Orta Çağ'dan erken Modern döneme kadar Japon-Kore ilişkileri

Kang, Etsuko Hae-jin. *Diplomacy and Ideology in Japanese-Korean Relations: From the 15th to the 18th Century.* New York: St. Martins, 1997.

Hideyoshi'nin yaşamöyküsü

Berry, Mary Elizabeth. *Hideyoshi.* Cambridge. MA: Harvard University Press, 1982.

Bu döneme ait edebî eserler

Keene, Donald, çev. *Essays in Idleness: The Tsurezuregusa of* Kenko, a priest. Bu, *zuihitsu* (akan fırça) türünün başyapıtlarından biri sayılmaktadır.

Kitabatake, Chikafusa. *A Chronicle of Gods and Sovereigns,* çev. H. Paul Varley. New York: Columbia University Press, 1980.

McCullough, Helen C., çev. *The Taiheiki: A Chronicle of Medieval Japan.* New York: Columbia University Press, 1959.

_____. çev. *The Tale of the Heike* (Taira klanına ilişkin edebî bir anlatı). Stanford, CA: Stanford University Press, 1988.

Bu dönemde ortaya çıkan Noh (Nō) oyunları

Keene, Donald, haz. *Twenty Plays of the No Theatre.* New York: Columbia University Press, 1970.

Waley, Arthur. *The No Plays of Japan.* Londra: Allen & Inwin, 1911.

TOKUGAWA DÖNEMİ

Bu döneme ait genel tarihler arasında şunlar vardır:

Hall, John W., haz. *Early Modern Japan,* Cambridge History of Japan, C. 4. New York: Cambridge University Press, 1991.

Sansom, Sir George B. *A History of Japan, 1615-1867.* Stan-

ford, CA: Stanford University Press, 1963.

Tokugawa saltanatının kurucusu hakkında

Totman, Conrad D. *Tokugawa leyasu*. South San Francisco: Heian, 1982.

Nüfuzlu bir Tokugawa yetkilisne ilişkin bir inceleme

Ooms, Herman. *Charismatic Bureaucrat: A Political Biography of Matsudaira Sadanobu*. Chicago: University of Chicago Press, 1975.

Siyasal ve kurumsal incelemeler

Hall, John. W. and Jansen, Marius, haz. *Studies in the Institutional History of Early Modern Japan*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1968.

Totman, Conrad. D. *Politics in the Tokugawa Bakufu, 1600-1843*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967.

_____. *Early Modern Japan*. Berkeley, CA: University of California Press, 1993.

TOPLUMSAL VE EKONOMİK GELİŞMELER

Bix, Herbert. *Peasant Protest in Japan, 1590-1884*. New Haven, CN: Yale University Press, 1986.

Borton, Hugh. "Tokugawa Döneminde Japonya'da Köylü Ayaklanmaları", *Transactions of the Asiatic Society of Japan* içinde, Dizi 2, C. 16 (1938).

Hanley, Susan B. *Everyday Things in Premodern Japan: The Hidden Legacy of Material Culture*. Berkeley, CA: University of California Press, 1997.

Jannetta, Ann B. *Epidemics and Mortality in Early Modern Japan*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1987.

Ooms, Herman. *Tokugawa Village Practice: Class, Status, Power, Law.* Berkeley, CA: University of California Press, 1996.

Roberts, John C. *Mitsui Empire: Three Centuries of Japanese Business.* New York: Weatherhill, 1973.

Sheldon, C. D. *The Rise of the Merchant Class in Tokugawa Japan.* Locust Valley, NY: Augustin, 1958.

Smith, Thomas C. *The Agrarian Origins of Modern Japan.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1959.

Vlastos, Stephen. *Peasant Protests and Uprisings in Tokugawa Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1986.

Walthall, Anne, haz. ve çev. *Peasant Uprisings in Japan: A Critical Anthology of Peasnt Histories.* Chicago: University of Chicago Press, 1991.

_____. *Social Protest and Popular Culture in Eighteenth Century Japan.* Tucson AZ: University of Arizona Press, 1968.

GENEL VE KONUSAL ENTELEKTÜEL İNCELEMELER

Bellah, Robert N. *Tokugawa Religion: The Values of Pre-Industrial Japan.* Glencoe, IL: Free Press, 1957.

Dore, Ronald P. *Education in Tokugawa Japan.* Berkeley, CA University of California Press, 1965.

Earl, David M. *Emperor and Nation in Japan: Political Thinkers of the Tokugawa Period.* Seattle: University of Washington Press, 1964.

Keene, Donald. *The Japanese Discovery of Europe, 1720-1830.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1969.

Maruyama, Masao. *Studies in the intellectual History of Tokugawa Japan, çev.* Mikiso Hane. Tokyo: Tokyo University Press, 1974.

Najita, Tetsuo, haz. *Tokugawa Political Writings.* New York: Cambridge University Press, 1998.

Nakai, Kate Wildman. *Shogunal Politics: Aral Hakuseki and*

the Premises of Tokugawa Rule. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1988.

Ooms, Herman. *Tokugawa Ideology, Early Constructs, 1570-1680.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1985.

Wakabayashi, Bob Tadashi. *Anti-Foreignism and Western Learning in Early-Modern Japan.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992.

Savaşçı yasası konusunda, samuraylara ilişkin Yamamoto, Tsunetomo'nun derlediği 18. yüzyıla ait bir metin vardır: *Hagakure: The Book of the Samurai*, çev. William S. Wilson. Tokyo: Kodansha, 1978.

EDEBİ VE KÜLTÜREL KONULAR

Ando, Tsuruo. *Performing Arts of Japan: Bunraku, the Puppet Theatre.* New York: Walker / Weatherhill, 1970.

Blyth, Reginald H. *Haiku*, 4 cilt. Tokyo: Hokuseido Press, 1950-1952.

Bowers, Faubion. *Japanese Theatre.* New York: Hill 6c Wang, 1959.

Chikamatsu, Monzaemon. *The Major Plays of Chikamatsu*, çev. Donald Keene. New York: Columbia University Press, 1961.

Ermst, Earle. *The Kabuki Theatre.* New York: Oxford Univesity Press, 1956.

Henderson, Harold G. *An Introduction to Haiku.* Garden City, NY: Doubleday, 1958.

Hibbert, Howard. *The Floating World in Japanese Fiction.* New York: Grove, 1960.

Hillier, J. *Masters of the Colour Print.* Londra: Phaidon, 1954.

Ihara, Saikaku. *Five Women Who Loved Love*, çev. William T. de Bary. Rutland, VT: Turtle, 1956.

_____. *The Life of an Amorous Woman and Other Writings,*

çev. Ivan Morris. Norfolk, CN: Laughlin, 1963.

Michener, James. *The Floating World: The Story of Japanese Prints.* New York: Random House, 1954.

MODERN JAPONYA'YA İLİŞKİN GENEL TARİH ESERLERİ

Beckmann, George M. *The Modernization of China and Japan,* New York: Harper & Row, 1962.

Borton, Hugh. *Japan's Modern Century.* New York: Ronald, 1970.

Duus, Peter, haz. *The Cambridge History of Japan,* C. 6. *The Twentieth Century* New York. Cambridge University Press, 1989.

Hane, Mikiso. *Modern Japan: A Historical Survey.* Boulder, CO: Westview Press, 1992.

Jansen, Marius B., haz. *Cambridge History of Japan,* C. 5. *The Nineteenth Century.* New York: Cambridge University Press, 1989.

Storry, Richard. *A History of Modern Japan.* Baltimore: Penguin, 1965.

MODERN JAPONYA: KÜLTÜREL, TOPLUMSAL VE SİYASAL İZLEKLER

Anderson, Joseph L. and Richie, Donald. *The Japanese Film: Art and Industry.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1982.

Barshay, Andrew E. *State and Intellectual in Imperial Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1988.

Bartholomew, James R. *The Formation of Science in Japan: Building a Research Tradtion.* New Haven: Yale University Press, 1989.

Beckmann, George M. ve Genji, Okubo. *The Japanese Communist Party, 1945.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1969.

Brown, Delmer M. *Nationalism in Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1955.

Brownlee, John S. *Japanese Historians and the National Myths 1600-1945: The Age of the Gods and Emperor Jimmu.* Vancouver: UBC Press, 1998.

Craig, Albert M. *Japan, A Comparative View.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1979.

DeVos, George and Wagatsuma, Hiroshi. *Japan's Invisible Race: Caste in Culture and Personality.* Berkeley, CA: University of California Press, 1966.

Doi, Takeo. *Amae: The Anatomy of Dependence.* Tokyo: Kodansha, 1974.

Dore, Ronald P., haz. *Aspects of Social Change in Modern Japan.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967.

Edgerton, Robert B. *Warriors of the Rising Sun: A History of Japanese Military.* New York: Norton, 1997.

Fukutake, Tadashi. *Japanese Social Structure: Its Evolution in the Modern Century.* Tokyo: University of Tokyo Press, 1982.

Garon, Sheldon. *The State and Labor in Modern Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1987.

Gordon, Andrew. *Labor and Imperial Democracy in Prewar Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1991.

Hane, Mikiso, *Peasants, Rebels and Outcastes.* New York: Pantheon, 1982.

Hardacre, Helen. *Shinto and the State, 1869-1988.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989.

Iriye, Akira. *The Chinese and Japanese.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980.

Ishida, Takeshi. *Japanese Society.* New York: Random House, 1971.

Jansen, Marius B., haz. *Changing Japanese Attitudes Toward Modernization.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1965.

Kaigo, Tokiomi. *Japanese Education, Its Past and Present.* Tokyo: Kokusai Bunka Shinkokai, 1968.

Kaplan, David ve Dubro, Alex. *Yakuza.* New York: MacMillan, 1986. Japon "Mafya"sına ilişkin bir inceleme.

Kasza, Gregory J. *The State and the Mass Media in Japan, 1918-1945.* Berkeley, CA: University of California Press, 1988.

Kayano, Shigeru. *Our Land Was a Forest: an Ainu Memoir,* çev. Kyoko Selden ve Lili Selden. Boulder, CO: Westview Press, 1994.

Lebra, Takie Sugiyama. *Japanese Patterns of Behavior.* Honolulu: University Press of Hawaii, 1976.

Maraini, Fosco. *Meeting with Japan.* New York: Viking, 1959.

Mitchell, Richard M. *Censorship in Imperial Japan.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1983.

_____. *The Korean Minority in Japan.* Berkeley CA: University of California Press, 1967.

Nakane, Chie. *Japanese Society.* Berkeley, CA: University of California Press, 1970.

Neary, Ian. *Political Protest and Social Control in Pre-war Japan: The Origins of Buraku Liberation.* Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1989. "Dışlanmışlar"ın eşitlik ve özgürlük kavgası üzerine.

Ohnuki-Tierney, Emiko. *Illness and Culture in Contemporary Japan: An Anthropological View.* Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Reischauer, Edwin O. *The Japanese.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1977.

Richie, Donald. *Japanese Movies.* Tokyo: Japan Travel Bureau, 1961.

Saga, Junichi. *Confessions of a Yakuza.* Tokyo: Kodansha, 1991.

Scalapino, Robert A. *Democracy and the Party Movement in Prewar Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1953.

The Japanese Communist Movement, 1920-1966. Berkeley, CA: University of California Press, 1967.

Scheiner, Irwin. *Modern Japan: An Interpretive Anthology.* New York: Macmillan, 1974.

Schwantes, Robert. *Japanese and Americans: A Century of Cultural Relations.* New York: Harper 8c Row, 1955.

Seidensticker, Edward. *Low City, High City: Tokyo, 1867-1923.* New York: Knopf, 1983.

Smethurst, Richard A. *A Social Basis for Prewar Japanese Militarism.* Berkeley, CA: University of California Press, 1974.

Tsurumi, Patricia. *Japanese Colonial Education in Taiwan, 1895-1945.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1977.

Ward, R. E., haz. *Political Development in Modern Japan.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1968.

Waswo, Ann. *The Japanese Landlord.* Berkeley, CA: University of California Press, 1977.

Weiner, Michael. *The Origins of the Korean Community in Japan, 1910-1923,* Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1989.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Beasley, W. G. *Japanese Imperialism, 1894-1945.* New York: Oxford University Press, 1987.

Duus, Peter, Myers, Ramon H. and Peattie, Mark R., haz. *The Japanese Informal Empire in China, 1895-1937.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989.

Ikle, Frank. *German-Japanese Relations, 1936-1940.* New

York: Bookman, 1956.

Iriye, Akira. *Across the Pacific: An Inner History of American-East Asian Relations.* New York: Harcourt Brace, 1967.

Jansen, Marius. *Japan and China: From War to Peace, 1894-1972.* Chicago: Rand McNally, 1975.

Myers, Ramon H. ve Peattie, Mark R. *The Japanese Colonial Empire, 1895-1945.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984.

Neumann, William L. *America Encounters Japan: From Perry to MacArthur.* Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1963.

Nish, Ian, haz. *Anglo-Japanese Alienation, 1919-1952.* Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

_____. *Japanese Foreign Policy, 1869-1942.* Londra: Routledge & Kegan Paul, 1977.

EKONOMİK GELİŞMELER

Halliday, Jon. *A Political History of Japanese Capitalism.* New York: Pantheon, 1975.

Hirschmeier, Johannes ve Yui, Tsunehiko. *The Development of Japanese Business, 1600-1973.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975.

Lockwood, William W, haz. *The State and Economic Enterprise in Japan.* Princeton, NJ. Princeton University Press, 1965.

Marsh, Robert ve Mannari, Hiroshi. *Modernization and the Japanese Factory.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976.

Marshall, Byron. *Capitalism and Nationalism in Prewar Japan: The Ideology of the Business Elite, 1868-1941.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1967.

Ohkawa, Kazushi ve Rosovsky, Henry. *Japanese Economic Growth.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1973.

Patrick, Hugh, haz. *Japanese Industrialization and its Social Consequences.* Berkeley, CA: University of California Press, 1976.

Smith, Thomas C. *Native Sources of Japanese Industrialization, 1750-1920.* Berkeley, CA: University of California Press, 1988.

Taira, Koji. *Economic Development and the Labor Market in Japan.* New York: Columbia University Press, 1970.

EDEBİYAT

Danly, Robert Lyons. *In the Shade of Spring Leaves: The Life and Writings of Higuchi Ichiyo.* New Haven, CN: Yale University Press, 1981.

Hibbett, Howard, haz. *Contemporary Japanese Literature.* New York: Knopf, 1977.

Keene, Donald. *Dawn to the West: Japanese Literature of the Modern Era,* 2 cilt. New York: Holt, 1984.

Lyons, Phyllis. *The Saga of Dazai Osamu.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1985. Yazarın otobiyografik yazılarına ilişkin eleştirel bir inceleme.

McClellan, Edwin. *Two Japanese Novelists: Soseki and Toson.* Berkeley, CA: University of California Press, 1969.

Miyoshi, Masao. *Accomplices of Silence: The Modern Japanese Novel,* Berkeley, CA: University of California Press, 1974.

Nakamura, Mitsuo. *Modern Japanese Fiction, 1868-1926.* Tokyo: Kokusai Bunka Shinkokai, 1968.

Ryan, Marleigh C. *Japan's First Modern Novel: Ukigumo of Futabatei Shimei.* New York: Columbia University Press, 1967.

Seidensticker, Edward G. *Kafu the Scribbler.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1965.

Ueda, Makoto. *Modern Japanese Writers and the Nature of Literature.* Stanford. CA: Stanford University Press, 1976.

KADINLARIN DURUMU

Bernstein, Gail. *Haruko's World: A Japanese Farm Woman and Her Community.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1983.

_____ haz. *Recreating Japanese Women, 1600-1945.* Berkeley, CA: University of California Press, 1990.

Brinton, Mary C. *Women and the Economic Miracle: Gender and Work in Postwar Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1993.

Condon, Jane. *Japanese Women in the Eighties: Haifa Step Behind.* New York: Dodd Mead, 1985.

Cook, Alice ve Hayashi, Hiroko. *Women in Japan: Discrimination, Resistance and Reform.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 1980.

Ericson, Joan E. *Be a Woman: Hayashi Fumiko and Modern Japanese Women's Literature.* Honolulu: University of Hawaii Press, 1997.

Hane, Mikiso, haz.. ve çev. *Reflections on the Way to the Gallows.* Berkeley, CA: University of California Press, 1988.

Hopper, Helen M. *A New Woman of Japan: A Political Biography of Kato Shidzue.* Boulder, CO: Westview Press, 1997.

Imamura, Anne E., haz. *Re-Imaging Japanese Women.* Berkeley, CA: University of California Press, 1995.

Ishimoto, Shidzue. *Facing Two Ways: The Story of My Life.* New York: Farrar & Rinehart, 1935.

Iwao, *Sumiko.The Japanese Woman: Traditional Image and Changing Reality.* New York: Free Press, 1992.

Kaneko, Fumiko. *The Prison Memoirs of a Japanese Woman,* çev. Jean Inglis. Armonk, NY: M. E. Sharpe, 1991.

Lebra, Joyce, ve ark. haz. *Women in Changing Japan.* Stanford, CA. Stanford University Press, 1976.

Lebra, Takie Sugiyama. *Japanese Women: Constraint and*

Fulfillment. Honolulu: University Press of Hawaii, 1984.

Mackie,Vera C. *Fighting Women: A History of Feminism in Modern Japan.* NY: Columbia University Press, 1997.

Morley, John David. *Pictures from the Water Trade.* New York: Harper and Row, 1985.

Mulhern, Chieko Irie, haz. *Heroic Women with Grace: Legendary Women in Japan.* Armonk, NY: M. E. Sharpe, 1991.

Pharr, Susan. *Political Women in Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1981.

Robins-Mowry, Dorothy. *The Hidden Sun: Women of Modern Japan.* Boulder, CO: Westview Press, 1983.

Rose, Barbara. *Tsuda Umeko and Women's Education in Japan.* New Haven, CN: Yale University Press, 1992.

Sievers, Sharon. *Flowers in Salt: The Beginnings of Feminine Consciousness in Modern Japan.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1983.

Trager, James. *Letters from Sachiko: A Japanese Women's View of Life in the Land of Economic Miracle.* New York: Atheneum, 1982.

Tsurumi, Patricia E. *Factory Girls, Women in the Thread Mills of Meiji Japan.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990.

Yamazaki, Tomoko. *Sandakan Brothel No. 8: An Episode of Lower-class Japanese Women,* çev. Karen

Colligan-Taylor. Armonk, NY: M. E. Sharpe 1999.

_____ *The Story of Yamada Waka, From Prostitute to Feminist Pioneer.* Tokyo: Kodansha International, 1985.

Women's Division of Soka Gakkai, haz. *Women Against War.* Tokyo: Kodansha International, 1986.

MEİJİ DÖNEMİ

SİYASAL GELİŞMELER

Akita, George. *Foundations of Constitutional Government in Modern Japan, 1868-1900.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967.

Beasley, W. G. *The Meiji Restoration.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1972.

Ike, Nobutaka. *The Beginnings of Political Democracy in Japan.* Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1950.

Norman, E. H. *Japan's Emergence as a Modern State.* New York: Institute of Pacific Relations, 1940.

Scheiner, Irwin. *Christian Converts and Social Protest in Meiji Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1970.

DIŞ İLİŞKİLER

Conroy, Francis Hilary. *The Japanese Seizure of Korea, 1868-1910.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1960.

Okamoto, Shumpei. *The Japanese Oligarchy and the Russo-Japanese War.* New York: Columbia University Press, 1971.

Walder, David. *The Short Victorious War: The Russo-Japanese Conflict, 1904-1905.* New York: Harper & Row, 1973.

Warner, Dennis ve Warner, Peggy. *The Tide of Sunrise: The Russo-Japanese War.* New York: Charterhouse, 1974.

White, John Albert. *The Diplomacy of the Russo-Japanese War.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1964.

BU DÖNEMDEKİ EKONOMİK GELİŞMELER

Hirschmeier, Johannes. *Origins of Entrepreneurship in Meiji Japan,* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964.

Nakamura, James I. *Agricultural Production and the Economic Development of Japan, 1873-1922.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1966.

Smith, Thomas C. *Political Change and Industrial Development in Japan: Government Enterprise, 1868-1880.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1955.

ENTELEKTÜEL VE KÜLTÜREL İŞLER

Blacker, Carmen. *The Japanese Enlightenment: A Study of the Writings of Fukuzawa Yukichi.* New York: Cambridge University Press, 1964.

Chisolm, Lawrence W. *Fenollosa: The Far East and American Culture.* New Haven, CN: Yale University Press, 1963.

Gluck, Carol. *Japan's Modern Myths: Ideology in the Late Meiji Period.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1985.

Irokawa, Daikichi. *The Culture of the Meiji Period,* çev. ve haz. Marius B. Jansen. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1985.

Kaikoku Hyakunen Kinen Bunka, haz. *Japanese Culture in the Meiji Era,* 10 vols. Tokyo: Obunsha, 1955-1958.

Nitobe, Inazo, *ve ark. Western Influences in Modern Japan.* Chicago: University of Chicago Press, 1931.

Pittau, Joseph. *Political Thought in Early Meiji Japan, 1868-1889.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967.

Rubin, Jay. *Injurious to Public Health: Writers and the Meiji State.* Seattle: University of Washington Press, 1984.

ENTELEKTÜEL VE SİYASAL KİŞİLİKLERE İLİŞKİN ANILAR, BİYOGRAFİLER, İNCELEMELER

Baelz, Erwin O. E. Von. *Awakening Japan: The Diary of a German Doctor,* çev. Eden ve Cedar Paul. New York: Viking, 1932.

Fukuzawa, Yukichi. *Autobiography,* çev. Eiichi Kiyooka. New York: Columbia University Press, 1966.

Hackett, Roger F. *Yamagata Aritomo in the Rise of Modern*

Japan, 1838-1922. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.

Hall, Ivan Parker. *Mori Arinori.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1973.

Huffman, James. *Politics of the Japanese Press: The Life of Fukuchi Gen'ichiro.* Honolulu: University Press of Hawaii, 1980.

Iwata, Masakazu. *Okubo Toshimichi, the Bismarck of Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1964.

Kido, Takayoshi. *The Diary of Kido Takayoshi,* 2 cilt. çev. Sidney Brown ve Akiko Hirota. Tokyo: University of Tokyo Press, 1983-1986.

Kublin, Hyman. *An Asian Revolutionary: The Life of Katayma Sen.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1964.

Notehelfer, Fred. *Kotoku Shusui: Portrait of a Japanese Radical.* Cambridge: Cambridge University Press, 1971.

Pierson, John D. *Tokutomi Soho, 1863-1957: A Journalist for Modern Japan.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980. Tokutomi, Meiji döneminin başoında bir liberal olarak ortaya çıktı ama katı bir milliyetçi hâline geldi.

TAİSHŌ DÖNEMİ

BU DÖNEMDEKİ TOPLUMSAL-SİYASAL GELİŞMELER

Duus, Peter. *Party Rivalry and Political Change in Taisho Japan.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1968.

Large, Stephen S. *Organized Workers and Socialist Politics in Interwar Japan.* New York: Cambridge University Press, 1981.

Najita, Tetsuo. *Hara Kei in the Politics of Compromise, 1905-1915.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967.

Silberman, Bernard S. ve Harootunian, H. D., haz. *Japan in Crisis: Essays in Taisho Democracy.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1974.

EYLEMCİLER VE LİBERAL DÜŞÜNÜRLER

Arima, Tatsuo. *The Failure of Freedom: A Portrait of Modern Japanese Intellectuals.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1969.

Bernstein, Gail. *Japanese Marxist: A Portrait of Kawakami Hajime.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

Miller, Frank O. *Minobe Tatsukichi, Interpreter of Constitutionalism in Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1965.

Stanley, Thomas. *Osugi Sakae, Anarchist in Taisho Japan.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982.

Totten, George O. *The Social Democratic Movement in Prewar Japan.* New Haven, CN: Yale University Press, 1966.

MODERN JAPONYA'NIN ÖNDE GELEN FİLOZOFLARI

Nishida, Kitaro. *A Study of Good,* çev. V. H. Viglielmo. Tokyo: Japanese Government Printing Bureau, 1960.

DIŞ İLİŞKİLER

Jansen, Marius B. *The Japanese and Sun Yat-sen.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1954.

Morley, James W. *The Japanese Thrust into Siberia, 1918.* New York: Columbia University Press, 1957.

SAVAŞA GİDEN YOL

SAVAŞ ÖNCESİ SİYASAL HAREKETLER

Barnhart, Michael A. *Japan Prepares for Total War: The Search for Economic Security, 1919-1941.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 1987.

Berger, Gordon M. *Parties Out of Power in Japan, 1931-1941.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1977.

Fletcher, William Miles. *The Search for a New Order: Intel-*

lectuals and Fascism in Prewar Japan. Chapel Hill, NC: North Carolina University Press, 1982.

Irokawa, Daikichi. *The Age of Hirohito: In Search of Modern Japan,* çev. Mikiso Hane ve John K. Urda. New York: Free Press, 1995.

Large, Stephen S. *Emperor Hirohito and Showa Japan: A Political Biography.* Londra: Routlege, 1992.

Maruyama, Masao. *Thought and Behaviour in Modern Japanese Politics,* haz. Ivan Morris. Londra: Oxford University Press, 1963.

Mitchell, Richard H. *Thought Control in Prewar Japan.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 1976.

Morris, Ivan. *Nationalism and the Right Wing in Japan.* Londra: Oxford University Press, 1960.

Nakamura, Masanori. *The Japanese Monarchy, 1931-1991: Ambassador Grew and the Making of the "Symbol Emperor System,"* çev. Herbert P. Bix ve ark. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 1997.

Shillony, Ben-Ami. *Revolt in Japan: The Young Officers and the February 26, 1936 Incident.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1973.

Storry, Richard. *The Double Patriots: A Study of Japanese Nationalism.* Boston: Houghton Mifflin, 1957.

Titus, David Anson. *Palace and Politics in Prewar Japan.* New York: Columbia University Press, 1974.

Wilson, George M. *Radical Nationalist in Japan: Kita Ikki, 1883-1937.* Cambridge, MA.: Harvard University Press, 1969.

ÇİN VE SOVYETLER BİRLİĞİ İLE ÇATIŞMA

Borg, Dorothy. *The United States and the Far Eastern Crisis of 1933-38.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964.

Boyle, John Hunter. *China and Japan at War.* Stanford, CA:

Stanford University Press, 1972.

Chang, Iris. *The Rape of Nanking.* NY: Basic Books, 1997.

Coox, Alvin D. *Nomonhan, Japan Against Russia, 1939.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1985.

Crowley, James B. *Japan's Quest for Autonomy: National Security and Foreign Policy, 1930-1938.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1966.

Dorn, Frank. *The Sino-Japanese War, 1937-41.* New York: Macmillan, 1974.

Honda, Katsuichi. *The Nanjing Massacre: A Japanese Journalist Confronts Japan's National Shame,* çev. Karen Sandness. Armonk, NY: M. E. Sharpe, 1999.

Lee, Bradford A. *Britain and the Sino-Japanese War, 1937-1939.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1973.

Li, Lincoln. *Japanese Army in North China: July, 1937-December, 1941.* Londra: Oxford University Press, 1975.

Morley, James, haz. *China Quagmire.* New York: Columbia University Press, 1983.

Ogata, Sadako N. *Defiance in Manchuria: The Making of Japanese Foreign Policy, 1931-1932.* Berkeley, CA: University of California Press, 1964.

Thorne, Christopher G. *The Limits of Foreign Policy: The West, the League and Far Eastern Crisis of 1931-1933.* New York: Putnam, 1972.

Wilson, Dick. *When Tigers Fight: The Story of the Sino-Japanese War, 1937-1945.* New York: Viking Press, 1982.

Yoshihashi, Takehiko. *Conspiracy in Manchuria: The Rise of the Japanese Military.* New Haven, CN: Yale University Press, 1963.

ABD'YLE SAVAŞIN BAŞLAMASINDAN ÖNCE DİPLOMATİK GÖRÜŞMELER VE DIŞ POLİTİKA KARARLARI

Butow, Rober J. *Tojo and the Coming of the War.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1961.

Feis, Herbert. *The Road to Pearl Harbor.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1950.

Grew, Joseph C. L. *Ten Years in Japan.* New York: Simon & Schuster, 1944.

Ike, Nobutaka, haz. *Japan's Decision for War: Records of the 1941 Policy Conferences.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1967.

Iriye, Akira. *The Origins of the Second World War in Asia and the Pacific.* Londra: Longman, 1987.

Lu, David J. *From the Marco Polo Bridge to Pearl Harbor: Japan's Entry into Second World War.* Washington, D.C.: Public Affairs, 1961.

Maxon, Yale C. *Control of Japanese Foreign Policy.* Berkeley, CA: University of California Press, 1957.

Meskill, Johanna. *Hitler and Japan: The Hollow Alliance.* New York: Atherton Press, 1966.

Morley, James, haz. *Japan's Road to the Pacific War: The Final Confrontation: Japan's Negotiations with the United States, 1941.* New York: Columbia University Press, 1994.

Pelz, Stephen E. *Race to Pearl Harbor.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1974.

Schroeder, Paul W. *The Axis Alliance and Japanese American Relations, 1941.* Ithaca, NY: Cornell University Press, 1958.

Stephen, John J. *Hawaii Under the Rising Sun: Japan's Plan for Conquest After Pearl Harbor.* Honolulu: University Press of Hawaii, 1983.

Wetzler, Peter. *Hirohito and War: Imperial Tradition and Military Decision-Making in Prewar Japan.* Honolulu: University of Hawaii Press, 1998.

SAVAŞ

Borg, Dorothy ve Okamoto, Shumpei, haz. *Pearl Harbor as History.* New York: Columbia University Press, 1973.

Butow, Robert J. C. *Japan's Decision to Surrender.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1954.

Costello, John. *The Pacific War.* New York: Rawson Wade, 1981.

Dower, John W. *War Without Mercy: Race and Power in the Pacific War.* New York: Pantheon, 1986.

Ienaga, Saburo. *The Pacific War: Second World War and the Japanese, 1931-1945,* çev. Frank Baldwin. New York: Pantheon, 1978.

Lebra, Joyce. *Japanese Trained Armies in Southeast Asia.* New York: Columbia University Press, 1977.

Lewin, Ronald. *The American Magic: Codes, Ciphers and the Defeat of Japan.* New York: Farrar, Strauss & Giroux, 1982.

Morison, Samuel Eliot. *History of the United States Naval Operations in Second World War,* 15 cilt. Boston: Little, Brown, 1947-1962.

Prange, Gordon W. *At Dawn We Slept.* New York: McGraw-Hill, 1981.

_____. *Miracle at Midway.* New York: McGraw-Hill, 1982.

Spector, John H. *Eagle Against the Sun.* New York: Free Press, 1985.

Tanaka,Yuki. *Hidden Horrors: Japanese War Crimes in World War II.* Boulder, CO: Westview Press, 1996.

Williams, Peter ve Wallace, David. *Unit 731: Japan's Secret Biological Warfare in Second World War.* New York: Free Press, 1989.

Wohlstetter, Roberta. *Pearl Harbor: Warning and Decision.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1962.

HİROŞİMA'YA VE NAGAZAKİ'YE ATOM BOMBASI ATILMASI

Feis, Herbert. *Japan Subdued: The Atomic Bomb and the End of the War in the Pacific.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1961.

Hachiya, Michihiko. *Hiroshima Diary,* çev. ve haz. Warner Wells. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1955.

Hersey, John. *Hiroshima.* New York: Knopf, 1946.

Lifton, Robert Jay. *Death in Life: Survivors of Hiroshima.* New York: Random House, 1967.

Minear, Richard H., çev. ve haz. *Hiroshima, Three Witnesses.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990.

Nagai, Takashi. *The Bells of Nagasaki,* çev. William Johnston. Tokyo: Kodansha, 1974.

SAVAŞ SONRASI: İŞGAL YILLARI

SAVAŞ SUÇLARININ YARGILANMASI

Brackman Arnold. *The Other Nuremberg: The Untold Story of the Tokyo War Crimes Trials.* New York: Morrow, 1987.

Hosoya, Chihiro ve ark. haz. *The Tokyo War Crimes Trial.* Tokyo: Kodansha International, 1986.

Minear, Richard. *Victor's Justice: The Tokyo War Crimes Trial.* Princeton, NJ: Princeton UniversityPress, 1971.

Record of Proceedings of the International Military Tribunal for the Far East (mikrofilm). Washington, D.C.: Library of Congress.

The Tokyo Major Crimes Trial: The Record of the International Military Tribunal for the Far East, haz. R. John Pritchard. Lewiston, NY: Edwin Mellen Press, 1999.

İŞGAL POLİTİKALARI VE REFORMLAR

Brines, Russell. *MacArthur's Japan.* Philadelphia: Lippincott, 1948.

Cohen, Theodore. *Remaking Japan.* New York: Free Press, 1987.

Dore, Ronald P. *Land Reform in Japan.* Londra: Oxford University Press, 1959.

Dower, John. *Embracing Defeat: Japan in the Wake of Second World War.* New York: Norton, 1999.

Fearey, Robert A. *The Occupation of Japan: Second Phase, 1948-50.* New York: Macmillan, 1950.

Finn, Richard B. *Winners in Peace: MacArthur, Yoshida and Postwar Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1992.

Hadley, Eleanor H. *Antitrust in Japan.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1970.

Harries, Meirion ve Harries, Susie. *Sheathing the Sword: The Demilitarization of Japan.* Londra: Hamish Hamilton, 1987.

Inoue, Kyoko. *MacArthur's Japanese Constitution.* Chicago: University of Chicago Press, 1991.

Kawai, Kazuo. *Japan's American Interlude.* Chicago: University of Chicago Press, 1960.

Martin, Edwin M. *The Allied Occupation of Japan.* New York: Pacific Relations, 1948.

Nishi, Toshio. *Unconditional Democracy: Education and Politics in Occupied Japan, 1945-1952.* Stanford, CA: Hoover Institution Press, 1982.

Schaller, Michael. *The American Occupation of Japan.* Londra: Oxford University Press, 1985.

Supreme Commander for the Allied Powers: Government Section. *Political Reorientation of Japan, Sept. 1945 to Sept.*

1948: Report, 2 cilt. Westport, CT: Greenwood, 1968.

SAVAŞ SONRASI YILLARDAN BUGÜNE GENEL GELİŞMELER

GENEL KONULAR

Bell, Ronald. *The Japan Experience.* New York: Weatherhill, 1973. Buckley, Roger. *Japan of Today.* Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Dale, Peter N. *The Myth of Japanese Uniqueness.* New York: St. Martin's Press, 1986.

Field, Norma. *In the Realm of the Dying Emperor.* New York: Pantheon, 1991.

Gordon, Andrew, haz. *Postwar Japan as History.* Berkeley, CA: University of California Press, 1992.

Hane, Mikiso. *Eastern Phoenix: Japan Since 1945.* Boulder, CO: Westview Press, 1996.

Koschmann, J. Victor. *Revolution and Subjectivity in Postwar Japan.* Chicago: University of Chicago Press, 1996.

Levine, Hillel. *In Search ofSugihara: The Elusive Japanese Diplomat Who Risked His Life to Rescue 10,000 Jews From the Holocaust.* New York: Free Press, 1997.

Taylor, Jared. *Shadows of the Rising Sun.* New York: Quill, 1983. Weiner, Michael, haz. *Japan's Minorites: The Illusion of Homogeneity.* NY: Routlege, 1997.

SİYASET SAHNESİ

Campbell, John C. *How Policies Change: The Japanese Government and the Aging Society.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992.

Curtis, Gerald L. *The Japanese Way of Politics.* New York: Columbia University Press, 1988.

Koh, B. C. *Japan's Administrative Elite.* Berkeley, CA: University of California Press, 1989.

Pharr, Susan J. *Losing Face: Status Politics in Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1990.

Scalapino, Robert A. ve Junnosuke Masumi. *Parties and Politics in Contemporary Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1962.

Schlesinger, Jacob M. *Shadow Shoguns: The Rise and Fall of Japan's Postwar Political Machine.* New York: Simon & Schuster, 1997.

Yoshida, Shigeru. *The Yoshida Memoirs,* çev. Kenichi Yoshida. Boston: Houghton Mifflin, 1962.

EKONOMİK GELİŞMELER

Clark, Rodney. *The Japanese Company.* New Haven, CT: Yale University Press, 1979.

Cohen, Jerome B. *Japan's Economy in War and Reconstruction.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 1949.

Dore, Ronald. *British Factory-Japanese Factory.* Berkeley, CA: University of California Press, 1973.

Fallows, James. *Looking at the Sun: The Rise of the New East Asian Economic System and Political System.* New York: Pantheon, 1994.

Johnson, Chalmers. *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975.* Stanford, CA: Stanford University Press, 1985.

Morishima, Michio. *Why Has Japan "Succeeded"? Western Technology and the Japanese Ethos.* Londra: Cambridge University Press, 1982.

Vogel, Ezra. *Japan as Number One.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.

Yamamura, Kozo. *Economic Policy in Postwar Japan.* Berkeley, CA: University of California Press, 1967.

TOPLUMSAL GELİŞMELER VE KOŞULLAR

Cole, Robert C. *Japanese Blue Collar.* Berkeley, CA: University of California Press, 1971.

DeVos, George ve Witherall, William. *Japan's Minorities: Burakumin, Koreans, Ainus, and Okinawans.* Claremont, NY: Minority Rights Group, 1983.

Fowler, Edward. *San'ya Blues: Laboring Life and Contemporary Tokyo.* Itacha, NY: Cornell University Press, 1996.

Lee, Changsoo ve DeVos, George. *Koreans in Japan: Ethnic Conflict and Accommodation.* Berkeley, CA: University of California Press, 1982.

Plath, David, haz. *Work and Life Course in Japan.* Albany, NY: State University of New York Press, 1983.

Sumii, Sue. *The River with No Bridge,* çev. Susan Wilkinson. Rutland, VT: Charles E. Tuttle, 1990. Burakumin ayrımcılığı üzerine bir roman.

Tsurumi, Kazuko. *Social Change and the Individual: Japan Before and After Defeat in Second World War.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1970.

Tsurumi, Patricia, haz. *The Other Japan: Postwar Realities.* Armonk, NY: M. E. Sharpe, 1988.

Upham, Frank K. *Law and Social Change in Postwar Japan.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987.

KÜLTÜREL VE ENTELEKTÜEL İŞLER

Christopher, Robert C. *The Japanese Mind: The Goliath Explained.* New York: Linden Press, 1983.

Cummings, William A. *Education and Equality in Japan.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980.

Duke, Benjamin C. *The Japanese Schools: Lessons for Industrial America.* New York: Praeger, 1986.

Garon, Sheldon. *Molding the Japanese Mind: The State in Everyday Life.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997.

Havens, Thomas R. H. *Artists and Patrons in Postwar Japan: Dance, Music, Theatre and the Visual Arts, 1955-1980.* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1982.

Koschmann, J. Victor. *Revolution and Subjectivity in Postwar Japan.* Chicago: University of Chicago Press, 1996.

Nathan, John. *Mishima, a Biography.* New York: Little, Brown, 1974.

Richie, Donald. *The Films of Akira Kurosawa.* Berkeley, CA: University of California Press, 1984.

Tsurumi, Shunsuke. A *Cultural History of Postwar Japan, 1945-1980.* New York: Columbia University Press, 1994.

White, Merry. *The Japanese Educational Challenge.* New York: Free Press, 1986.

Şogun nedir? Samuray kimdir? Japon iş etiğinin arkasında ne yatıyor? Antik çay seremonisinden ekonomik refahın yükselmesine ve ardından gerilemesine kadar Japon tarihini anlatan bu benzersiz çalışma yaklaşık 10.000 yıllık toplum, kültür ve siyaseti konu ediniyor.

Ekonomik ve politik bilgileri sanat ve din ile harmanlayan ve özellikle de son 200 yılın önemli olaylarına odaklanan Mikiso Hane, tarihleri sıklıkla ihmal edilen kadınların ve köylülerin değişen koşullarına özel ilgi duyuyor. Japonya ve halkı hakkında çok yönlü ve aydınlatıcı olan bu bilgilendirici anlatım sadece tarihçiler ve öğrenciler değil bu farklı ve esrarengiz ülkeye ilgi duyan herkes tarafından büyük beğeni toplayacak.

internetsatış
saykitap.com
45TL
ISBN 978-605-02-0862-7
9 786050 208627
SAY YAYINLARI

sayyayincilik.com
facebook.com/sayyayinlari
twitter.com/sayyayinlari
instagram.com/sayyayincilik